

జ యం తి.

సంపుటము ౧

సంచిక ౨

జయంతి తే నుకృతినో
ససిద్ధాః కవీశ్వరాః.

భ ర్తృ హ రి.

సంపాదకుడు :

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, బి, ఏ.

‘జ యం తి’ ఆలోచనాసంఘము.

సారస్వతము:—

- శ్రీ శున్నవ లక్ష్మీ నారాయణపంతులుగారు, బాధిష్ఠరు, గుంటూరు
- ,, వింజమూరి రంగాచార్యులు గారు, ఎం, ఏ, బి, ఎల్
- ,, ఇవటూరి కనకాచలం పంతులుగారు, ఎం, ఏ, ఎల్, టి, పల్లెకొమ్మిడి.
- ,, నందూరి వెంకట సుబ్బారావుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, ఎలూరు,

ధర్మశాస్త్రము:—

- శ్రీ మహామహాపాధ్యాయ తాతాసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు, విజయనగరము
- ,, కిళాంబి రంగాచార్యులు గారు, ఎం, ఏ, బి, ఎల్
- ,, బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రి గారు, పల్లెకొమ్మిడి.
- ,, కావ్యశాస్త్రకరణతీర్థ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు, చెన్నపట్టణము.

లలితకళలు:—

- శ్రీ అడివి బాపిరాజుగారు, బి, ఏ, చెన్నపట్టణము.
- ,, బెల్లకొండ రాఘవరావుగారు, పమిడిపాడు.
- ,, గొడవర్తి రామదాసుగారు, బి, ఏ, యం, ఆర్, ఏ, యస్, నయ్యపూరు

వార్తాశాస్త్రము:—

- శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు, ఎం, ఏ, ఎల్, టి, విజయనగరము.
- ,, బసవర్సు రామచంద్రరావుగారు, ఎం, ఏ, కలకత్తా

చరిత్ర - రాజనీతి:—

- శ్రీ భోవరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, రాజమహేంద్రవరము.
- ,, వింజమూరి గోవిందరాజాచారిగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, చెన్నపట్టణము.
- ,, కోలవెన్న రామకోటేశ్వరరావుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, బండరు.

భౌతికశాస్త్రము:—

- శ్రీ డాక్టరు ఏ, ఎల్, నారాయణగారు, ఎం, ఏ, డి, ఎస్, సి, యం, ఐ, పి, విజయనగరము.
- ,, డాక్టరు జయంతి చినకామేశ్వరరావుగారు, ఎం, ఏ, డి, ఎస్, సి, చెన్నపట్టణము.
- ,, పాతూరి, పట్టాభిరామయ్యగారు, ఎం, ఏ, ఎల్, టి, బండరు

రసాయనశాస్త్రము:—

- శ్రీ కాళ్లూరి నూర్యనారాయణగారు, ఎం, ఏ, ఎల్, టి, చెన్నపట్టణము
- ,, సుశర్ల రాజు గారు, బి, ఏ, బండరు.

ప్రకృతిశాస్త్రములు:—

- శ్రీ గోపరాజు రామచంద్రరావుగారు, ఎం, ఏ, ఆంధ్రకళాశాల, కోలంబో
- ,, డాక్టరు పుష్పల లక్ష్మణరావుగారు, ఎం, ఏ, డి, ఎస్, సి, (జర్మనీ)
- ,, పురాణం నూరిశాస్త్రి గారు, బి, ఏ, బండరు.

విషయ సూచిక.

పుటలు.

సాక్షాత్కారము:—

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు. బి. ఏ.

౧-౩

తదియ చంద్రుడు:—

ముత్తేవి నరసింహదాసు, మూరపనేని రామగోపాలరావు గార్లు

గల శ్రవణి:—

నాయని నుబ్బారావుగారు. బి. ఏ.

౪

కిన్నెరసానిపాటలు. ౧. కిన్నెరపుటక:—

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు. బి. ఏ.

౪ ౭

ముగ్ధేదఃసంహిత:—

కావ్యతీర్థ నేమాని వెంకట నరసింహస్త్రిగారు

౫-౧౦

గ్రామ్యమా? వాచకభాషా?:—

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, బి. ఏ.

౧౨-౨౧

నన్నయతిక్కనలు ; కద్రూచినతలశీలము:—

విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు గారు

౨౨-౨౯

పురాతన భారతీయ పురనిర్మాణము:—

కె.బి. రంగచార్యులుగారు,

౩౦-౩౪

దామెర్ల రామారావుగారు:—

అడవి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.

౩౫-౪౪

కులోత్తుంగ చోడదేవ చక్రవర్తి:—

చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు

౪౫-౭౫

కళింగోత్సవము:—

భావరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారు, బి. ఏ. బి. యల్. ౭౬-౭౮

జై నుల మతకథలు:—

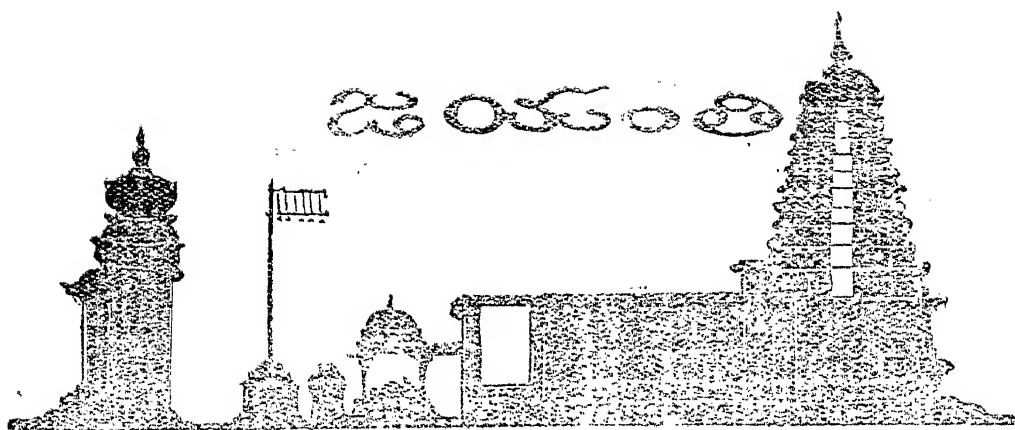
కావ్యవ్యాకరణతీర్థ పంచాగ్నుల అనినారాయణ కాస్త్రి ౭౮-౮౮

శాతవాహనశాసనములు:—

భావరాజు వెంకట కృష్ణారావుగారు, బి. ఏ. బి. యల్. ౯౯-౧౦౬

రేడియో:—

పాతూరి పట్టాభిరామయ్యగారు, ఎ. ఏ. యల్. ౧౦౬-౧౧౬

సాక్షాత్కారము.

ఈయనిలాభ్యమెల్ల నినదించెడుమువ్వలమోత దూరమై
పోయిన గోతలికబిలుచుపోలిక నేదొ వినిస్వనించెడుకొ
రాయిడిపొందుచుకొ దలచరాక వగర్చి పురానుభూతముల్
తీయని భావముల్ స్మృతికే దెచ్చుకొనక నలవంతఁగుండెదన్.

ఒకసారి నాలోననూహించి యేమియో స్త్రీవోలే సిగ్గుపొందెదనునేను
ఒకసారి యెడపొంగియూగించికవివోలే పృథుకంఠమెత్తి పాడెదనునేను
ఒకసారి హృదయమూరక బాధపడి కంటి తుదలందు నీరుజూల్చెదనునేను
ఒకసారి పీత సేతుకముగా సౌఖ్యమ్ము విసిపడ్డట్లు నవ్వెదను నేను

ఏమహాభావమోవచ్చి హృదయ మావ
రించి నాసంఘలను గదలించివైచు
నామహాభావ మిరుగుద నన్నకొలది
నావిలోచన పథమెల్ల నల్లినయ్యె.

అనవసరమ్ముగా హృదయమంతయు సంచలనమ్ము పొంది క
న్గొనలను బాష్పముల్ తరుముకొంచుఁ బ్రవాహము కట్టివచ్చునే

ధ్వని వినిపించినకా హృదయతాపము వాపునదే యటంచుఁ గ
న్గొనెదను కాకపోయి కనుగొందును శూన్యములై నదృక్కులన్.

మనసున నేదియో చిఱుత్రమానల చేరువ నాలగుఁపున
ల్లనియొక పెద్దకాల్వ దవులకా బ్రసహించెడునట్లు లీలగా
గనబడు భావ సుస్థిరతఁ గాంచగఁ గన్నులు మూయునంతలో
వెనుకటి లీలగూడ కనిపించక శూన్యతయే బయల్పడున్.

ఇది అతిలోకభావ మొకొ యెన్నగలాకిక భావమో పదిం
బది హృదయాంబుజాతమును వ్రచ్చిబయల్పడఁ జూచులోననే
యొదిగి చరించఁజూచు మరియుకా తనువెల్ల వడంకిపోయి నా
హృదయ మనంతవేగమున నిట్టటు కొట్టుకొనం దొడంగెడున్.

అతిభయవేగసంచలిత మైన హృదంతర మోర్వ లేకయే
గతినయినకా విడల్చుకొనగా మదినెంచెద దీని గాని నా
యతనములెల్ల వ్యరమయి యంతకునంతకుఁ బీటవెట్టి నా
మతికదలించి వైచు నొకమాదిరిగా విడదన్నయట్లుగా.

ప్రతినిముసంబునకా హృదయభారము తగ్గునటన్న యాశయే
మతిఁగలుగుకా గతించక క్రమక్రమ వర్ధితమైన యీభరో
న్నతి అతिसూక్ష్మవైఖరిని నాహృదయాంతరితాంతరప్రవి
స్తృతగమనంబులకా జెలగిరేపెడు నాయెద మూలముట్టుగన్.

ఈదృశ్యార్థములకా నిరాకృతులు కావే! సాకృతుల్ గావు కా
దేదో నల్లదనాలలో మెరుపులై హేలాచలద్రేఖలై
ప్రోదిం గట్టెడు మొల్కుయై త్రిజగతీ పుణ్యంబు సాకారమై
నాదేహం బతివేల కంపము కడుకా నమ్రత్వముకా పొందెడున్.

వీడెవడో కుమారకుడు వేదపుక్రొంజపురుల్ ఫలించియే
 పోడిమిలేని నాహృదయముకొలనవైపున కాకృషించుచు
 న్నాడు శిరస్తటిచలిత నవ్యవిలాస మయూరబర్హన
 మ్రాడభిరమ్యచూడుచు సరాగవిలోచన మందహాసుడొక్క.
 విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.

తదియచంద్రుడు.

నాకు మూడవనాటనే నాగమింప
 వలయు వలయుపుకొనలు రేకలను దీర్చు.
 నేను వై శాల్యములను గుణించుచుండి
 అట్టె కన్నూతు నాదుకార్యక్రమాన.

నేను నాయంత నన్ను పూర్ణింపసలుపు
 యత్న సాఫల్యములను నూహప్రపంచ
 మందు నిర్మించి యానంద మందుచుండ
 కన్ను మెరపించిపోవు నాగమ్యరేఖ.
 లక్ష్య మెఱుగకయే. — కాగలాడు
 తనదుజతకునై వేచియుండు సున్నతపదమ్ము
 లనెడు నమ్మికతోడ — తానై యతించి
 ఫలముగనునట్లు — వలయరేఖలను నింపి
 పూర్ణ మారాత్రియందు సొంపులను గురియు
 నాసాగసుచూడ నాకె యానందమొదవు.

ఫలశ్రుతి.

౫

సీ ప్రసన్న మౌగ్యములు జీర్ణించుకొన్న
జేత నవ్వుదొంతర పిసాళించెఁబోలు
కాక యిది యేమిటే యీ వికచవసంత
నవ్య మృదు మల్లికా ప్రసూనముల పాలుపు ?

నాయెద పరీమళ సనాథమై యనంత
భావ పీఠులయందు శంపా ప్రకాశ
రమ్యమౌ నీయపాంగాను రాగరేఖ
రీతులను పోల్చుకొనుచు పరిభ్రమించు.

౬

నాహృదయ మూలమున సమున్నత పరిమ
ళాభిరామమ్ము తొ ప్రణయాంక భావ
కుసుమమాలలు నీ ముందు కుప్పవోసి
చూచుకొమ్ముని నీవంకఁ జూచినాను.

అమృత వాహిను లందు పిశ్యములు గేలు
నీవు కన్నులలో నన్నినావు దేవి !

గళిత గర్వండ్లనైన నాకంత నీమ
రంజితమైన దివ్యహా రమ్మిదేమి!
ఈయమూల్య భాగ్యము భరియింపలేక
తడవ తడవకు పెట్టెలో దాచుకొందు.

నాయని సుబ్బారావు.

కిన్నెరసానిపాటలు.

౧ కిన్నెరసాని పుట్టుక.

[కిన్నెర మహాపతివ్రత. అందరు తెలుగుకన్నెలకి మల్లేనే ఉద్విగ్నహృదయ. ఎక్కువ తెలుగుకుటుంబాలకి సామాన్యమైన అత్తాకోడళ్లపోరాటం ఆయింట్లో వెలిసింది. కొడుకు సుఖమెగగని అత్తకు కిన్నెరమీద నిందలారోపించటం పనిఅయింది. ఒకప్పుడు అవిడచేసిననింద భరించటం కష్టమయింది. కిన్నెరహృదయం శోకంచేత ప్రళయసముద్రమై పోయింది. కిన్నెరభర్త యేంచేస్తాడు. తల్లిని కాదనాలేడు. తల్లిని వోదార్చనాలేడు. ఆవేశహృదయంతో కిన్నెర అడవులవెంట పరుగెత్తుతోంటే భర్త పట్టుకోపోయినాడు. అతనికాగిలిలోనే అవిడ కరిగి నీరై వాగై ప్రవహించింది. భర్త శోకించి శిలఅయినాడు. ఈకథజన ప్రచారంలో లేదు, కిన్నెరసానివాగు భద్రాద్రిపోయేతోవలో వుంది. ఆవాగుచూశి ఆమధురనామం నిరంతరం మననంచేసుకోటం వల్ల కలిపించుకొన్నకథ. ఈవాగు గోదావరిలో పడుతుంది.

[అంగ్రనదిగౌతమీప్రవాహంబునకును

నిత్యజీవన దాత్రికిన్నెరలసాని.]

వనములను దాటి 'వెన్నెలబయలు' దాటి

తోగులనుదాటి దుర్గమాద్రులను దాటి

పులులయడుగుల నడుగులుకలుపుకొనుచు

'రాళ్లవాగు' దాటి పథాంతరములు దాటి—

అచట కిన్నెరసాని—

నాయాత్మయందు

భస్మటికి దానిసంగీతమే నగుచు.

(వెనక [నానిన సద్యము.)

ఓ హేమాకిన్నెరసానీ

మరగిపోయి నాగుండెయ

ఓ హేమాకిన్నెరసానీ

సురిగిపోయేనేప్రియురాలా! ఓ హేమా

ఊహామాత్రములోవల

తనయెడ తప్పే యున్నది

నేలనిలువవే జడరాలా—ఓ హేమా!

అనుకోవే నాభునిదెన

కరగిపోతి నిలువెల్లను

ననితలు నీవలెకఠినలు

తరిలించితి నాచిసము.

కనిపించిరువే యెందును-ఓ హేమా!

ఇంత కోపమేమిటికే నీనవ్వులు సురుగులుగా
యింత పంత మేమిటికే నీవళు లవి తరగలుగా
యింతులు జగమునపతులకు నీకన్నులు మీనులుగా
ఇంతలు నేయు దురటవే - ఓహో! నీకరణిని ప్రవహించెద - వోహో!

ఇప్పుడె గదె నాకొగిట నీజఘనము నినుకతిన్నె
కప్పితిని శోకమూర్తి గాఢుచిన నాకన్నులు
అప్పుడె నిలువున నీరై ఊడి పడవు నేలపై న
యెప్పుడు ప్రవహించితివే - ఓహో! నురిసి పోవులోనలోన - ఓహో!

అంత పగే పూనితివో మున్ను భగీరథభూపతి
అంత కోప మందితివో వెన్ను వెంట పరుగెత్తిన
ఇంతీ నను శిక్షింపగ అన్నాకధునీవైఖరి
నింకొకమార్గములేదట - ఓహో! నున్నది నీచన్నత్రోన - ఓహో!

రాలపైన తొలి నాళుల పరుగెత్తెడు నీవేణీ
కాలిడగా నోర్వలేవు బంధము పూనితిచేతను
రాలను కొండల గుట్టల కరమునవేణికి బదులుగ
నేలా ప్రవహించెదవో - ఓహో! కాల్యగట్టెనీటిపొరలు - ఓహో!

నీవు మహాపతిశీలవు ఎడమచేత నీ కొంగును
కా వని నేనంటి నటే ఒడిచి పట్టుకొంటి చెల్లీ
అటు లంటిన నాకంఠము తడిచేతను కొంగులేక
కటార్చితెంచక పోతిన - ఓహో! తడబడితిని ప్రియురాలా - ఓహో!

వెన్నెల వలె తెల్లనినీ నీపాదముల్లు మోచిన
సన్నని మేని పసందులు నాఫాలమ్మున చెమ్మట
కన్నులకును కనిపించెను యూపగిదిని వాగువైన
చిన్నితరగ చాలువోలె - ఓహో! నీపై ప్రేమము నెరపెడి - ఓహో!

నీయ్యయ్యా రవునడకలు నీవే నాజీవితమణి
మాయురై కనిపించెనుపో నీవేనా జీవేశ్వరి
మలకలుగా ప్రవహించిన నీవే నాచూడామణి
సెలయేటిభవన్మూర్తిని - ఓహో! నీవేనే ప్రియురాలా! ఓహో!

నీవే యిట్టైతిపిపో

జీవములుండునె నామై

నీవలె నేను ప్రవాహం

బై వచ్చెదరానీవే-

ఈపురసాకృతి వగుటను

ఈవైఖరి ప్రవహించితి

నేను శిలాహృదయుండను

పూనుదునె ధునీవైఖరి-

మునుపే నీకన్నులు కని

అనుకొంటిని నీవు నదీ

వనితపు మానుషజన్మము

కనినావని మనసులోన-

ఈతరగల కడలికలో

నోతరుణీ! నీకంత

శ్రీతారుణ్యముతోచగ

పోతివటేపరువులెత్తి-

నినుకొగిట నదిమిననా

తనువు పులకలణగలేదు.

కనువిప్పితి నోలేదో

నిను కానగలేనై తిని-

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.

ఈమరదృష్టుడ నేమని

రోదించెద నడవులందు

నీదే నీదే తప్పని

ఓహో! వాదించిన వడవులెల్ల-

ఓహో!

ఇదిగొచేతులను చాచితి

ఏచ్చుచుంటి కంతమెత్తి

వనితా విని పించుకొనక

ఓహో! పోతినటేప్రియురాలా-

ఓహో!

ఇన్నాళ్లును నాజీవిక

వెన్నెలవలె వెలుగచేసి

కన్నులక్రమైడి చీకటి

ఓహో! కప్పిపోతివే ప్రియురాలా-

ఓహో!

నీకై యేడిచి యేడిచి

నాకంతము సన్నవడియె

నాకన్నులు మందగించె

ఓహో! నా కాయము కొయ్యబాలె-

ఓహో!

ఈయేడుపు రొదలోపల

నాయెడ లేనేనెరుగను

నాయీదేహ మదేమో

ఓహో! త్రాయివోలె నగుచున్నది-

ఓహో!

ఋగ్వేదసంహిత

ద్వితీయాష్టకము. సూక్తము ౧౨౯.

దేవత — ఇంద్రుడు

ఋషి. — పురుషోత్తమము.

పిలిచిన తోడ శీఘ్రముగ పేర్చిని బోవుచు నెల్లవారికిఁ
ఫలము నొసంగి హవ్యము నవారముగా గొనుచుంటి వింద్ర మా
లలితసుతిం గుశాదుల జెలంగెను హవ్యమునంది నీవు వి
చ్చలవిడి వచ్చి కర్మ గల శాలలలో నివసింపవే వడికి.

అరులనుదునుమాడి యందఱరక్షింపుమను దీనవాక్యమున్ వినునెనఁడొ
శూరులతో గూడి వీరవైరుల జంపి యుద్ధభయంబుల నుడిపెనెవఁడొ
విప్రస్తుతులనొందివివిధాన్నములొసంగిచరువురోడాశముల్ మరగెనెవఁడొ
సుప్రసిద్ధగుణాళి శోభగల్గుచు నుతికృతులు పీనుల నాలకించునెవఁడొ

యట్టి దేవేంద్రునకు నరు లధికగమన
విలసితాశ్వంబునకు గడ్డి వేయునటుల
యజ్ఞముల హవ్యముల నిచ్చి యతిశయముగ
సేవజేయుచు నున్నారు చింత లేక.

శూరుడు పారుమానవుని సూక్ష్మముగా నరికట్టునట్లు నీ
చీరము చూపి నీరదము వేగ నదల్చివయఃక్రవాహమున్
పారగచేసినాడ వనపాయముగా నతిశుష్కమేఘమున్
శూరుడ! లేవగొట్టితివి చూడగశక్యమే నీదుకృత్యముల్.

తావకా ద్భుతకృత్యముల్ పావకునకు
వరుణునకు మిత్రునకు నీకు వాసవుండ!

తెలియునట్టులు చాటించి దివ్యలోక
మంతటను వెల్లజేసెద నధిక భక్తి

యాగపూర్తింజేసి యభిమత ఫలముల నిచ్చువాడా! ధనమిచ్చువాడ!
సర్వయజ్ఞములకు సాగుచువైరుల గొట్టువాడా! గట్టిపట్టువాడ
ఘనమరుత్తులకెల్లమొసగాడవై యన్నమొసగువాడా! సుఖమొసగువాడ
ఇష్టికర్మలలోన గష్టము లేకుండ జూచువాడా! మమ్ము గాచువాడ
దోషులగు శత్రువుల పారదోలువాడ
ప్రధనములయందు బాధింప బడనివాడ!
ఋత్విజాళికి మంగళ మిచ్చువాడ!
ఇంద్రుడా! రమ్ము వేగ మాయిష్టిఁ జూడ.

శత్రువగు వృత్తువలెమా
శత్రువులను బారద్రోలుశక్తి గలిగి నీ
వాత్రతఁ బితరులకు వలెన్
జితముగా మాకు ఫలము జేర్పు మహేంద్రా!

పాపఘ్నుడ వని నిను జన
మోపి కడుంజెప్పుచుండ నో యింద్రుడ మా
పాపము గొట్టువె! వర్షప్ర
తాపమునఁ బ్రపంచని ఖిలతాపమాను వలెన్.

ఇంద్రునిబోలి మాకడకహీననుతుల్ వినగోరి వచ్చునా
చంద్రుడు మాకు బాధలిడుశత్రులబుద్ధులు మాన్సుగాక, ని
స్తంద్రతమాధనమ్మొనుచు తస్కరునుచ్చప దంబుచుండియా
చంద్రుడె వారిచందమున జారగజేయును గాక ప్రీతితో.

మిక్కిలి సామర్థ్యదమై
మిక్కిలి రమణీయ మానమేయ ధనంబుకొ
జక్కని పుత్తులఁ జొత్తుల
నక్కజ మగునట్లు మాకునందింపు హాత్!

దురధిగముండపుహరి! మా
నిరవధి సుతివార్యనరణి నిన్నే పొందుకొ
బరమకృపాయత్తుడనై
బిరబిర రావేమి నూదుపిలుపును వినుచున్.

దుర్మతు లగునరివీరుల
మర్మములను గొట్ట హరి సమన్వడునుండి
చుర్మిలి హరి రక్షకుడై
ధర్మము కాపాడమనకధర్మంబెటులొ!

పాపవిరహితహార్దముం బట్ట వలయు
నంతధనమును గైకొని చెంతఁ జేరు!
దూరముననున్న దగ్గరఁజేరియున్న
మమ్ము రక్షింపశక్రుడ! రమ్ము ప్రీతి.

అధికబలము గలిగి యందఱ రక్షింతు
మరణరహిత! నీవు మాకువలయు
ధనమొసంగి మమ్ము ధర్మాత్ములంజేసి
యుద్ధరింపవలదె! యిద్ధచరిత!

స్తుతుల నతులమహిమ సూర్యనివలె నిన్ను
ప్రీతిఁ బరప నీ వరాతిఁ గొట్ట

నెట్టిరథము నైన నెక్కి మాదగుయజ్ఞ
శాల గూర్చి రమ్ము శక్రదేవ!

సర్వత్ర శత్రు పుత్రులు
గర్వాత్ములు గాన వారి గర్వమునడవన్
బర్హున వచ్చి మహేంద్ర! య
ఖర్వ బలముతోడ వారి గడదేర్చగదే!

సరసనుతివ్రపంచమున సంతసమందెదవయ్య! వైరికి
విరసత పుట్టజేయుదువు విస్తృతపాపుల సంహరించి శ్రీ
కరయజమాన యాగముల గాచెద వెప్పుడు, ప్రాణికోటుల
స్థిరముగఁగావ నీశ్వరుడు సృష్టిని జేయడ నిన్ను శక్రుడా!
కావ్యతీర్థ నేమాని వెంకట నరసింహశాస్త్రి.

[శ్రీకావ్యతీర్థ పండిత నేమాని వెంకట నరసింహశాస్త్రి గారు
బరంపురంకల్లికోట కళాశాలలో సంస్కృతాధ్యాపకులు. వారిదర్శనం
కళింగవర్ధంతి చూడటానికి వెళ్లినప్పుడు నేను ముఖలింగంలోచేశాను.
వారు ఋగ్వేద సంహితలు తెలుగు చెయ్యటం ఆంధ్రభాషకి మహా
పకారం అనిమాతలంపు. నారితైలి మరీపలచసగాక మరీ బిగువుగాక
చక్కగా అర్థబోధ అయ్యేటట్టు వున్నది. వారుచిన్నప్పటి నుంచీకవిత్వం
వ్రాసినవారుకాదు. కాని ఈకావ్యం మొదలెట్టినతోనే వారిలో అవ్య
క్తంగా దాగివున్న ఒక మహాశయ్యబయటికి వచ్చింది. ఆశయ్య
సౌందర్యం మా ప్రచురించిన యీకాస్తలో కనవడుతుందో కనబడదో
అని మాసందేహం. పూర్తిగా అదిచదివితే తెలుస్తుంది. ఒకమహా
పురాణం తెలుగుచెయ్యటానికి తగినమహాశయ్యా ధారాశుద్ధి
వారికవిత్వంలో వున్నవని మాఊహ. జ. గం.]

గ్రామ్యమా? వాడుకభాషా ?

(విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, బి.ఏ. బండరు.)

వాడుకభాషనే కొందరు 'గ్రామ్యభాష' అంటున్నారు. గ్రామ్య భాష అనటం ఎంతవరకు సమంజసమో చూద్దాము. గ్రామీణులైన జనులు వాడుకునేది గ్రామ్యము. గ్రామ్యమనగా అసభ్యమని యర్థము. గ్రామీణులు మోటువారు. నాగరికతలేనివారు. అందుచేత వారు సగ రస్థులు సభలలో వాడేంత భావగౌరవం కలభాషవాడరు. దానినలన గ్రామ్యం అపరిగ్రహ్యం కావచ్చును.

మేము మాపత్రికలో వాడేభాష గ్రామ్యభాష అని ఈమధ్య ఎవరో వ్రాశారు హైదరాబాద్ "సుజాత"లో. సజీవమైనభాషా ఆభాష పొందేమార్పులూ ఆభాష మాట్లాడేందుకు బొడ్డుఅయిన ప్రదేశాల్లో సువ్యక్తంగా కనబడతవి. అక్కడ దాన్ని గురించి సానుభూతి వుంటుంది. అట్లాగే ఇంగ్లీషుభాష నేటికాలంలో అసలయిన వాడుకభాష కావాలి అంటే, లండన్ లో కనపడుతుంది. తెనుగుభాష కృష్ణా, గుంటూరు, గోదా వరి, విశాఖపట్నంజిల్లాలల్లో మాట్లాడేది అట్లాంటిది. ఇతర భాషలతో కలిసివుండే ప్రదేశాల్లో ఈభాషమార్పునందు అంతసానుభూతివుండదు. బరంపురం, హైదరాబాదు, చిత్తూరు ఇటువంటి యితరభాషా సంపర్కం కలచోట్ల వాళ్లకి గ్రాంథికభాష నిలబెట్టుకోటమే కష్టం. అందుచేత భాషపొందేమార్పు అని కూడా యెక్కడ సంబాళించుకుంటారు? దాని మూలంగా వాళ్లకి దీనియందు సానుభూతి తక్కువగా వుంటుంది.

అయితే మీచోట్లనే వాడుకభాషని నిరసించేవాళ్లు వున్నాడు గదయ్యా అంటే వున్నారా! మేముచెప్పింది సామాన్యవిషయం. ఉత్స ర్గంకాదు అంటాము.

గ్రామ్యశబ్దం విచారిస్తే ఈ గ్రామ్యశబ్దం వాడుకభాషయందు ఎందుకు ప్రయోగింపబడుతోందీ అంటే 'య స్త్వప్రభంశో గ్రామ్యః' అన్న నన్నయ్యగారి సూత్రంవల్ల. తెలుగుకి సంస్కృతం మాతృకగా చేసిన నన్నయ్యగారు తెలుగువాక్యకరణం వ్రాశేటప్పుడు సంస్కృతమర్యాదలు పాటించారా? కాదు. తెలుగు భాషాస్వభావం వారికి బాగా తెలిసి ఆమర్యాదలన్నా చేశారా? 'శాస్త్ర మపారుషమాద్యం' అన్న నన్నయ్యగారికి తమయందు ఋషిత్వం సిద్ధించిందేమో చూశారా! అట్లాగయితే మనం ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి తెరుస్తూనే 'ఓం నమో నన్నయా ధర్వణ చిన్నయసూరిభ్యో మహాఋషిభ్యః' అనటం లేదేమి?

సంస్కృత లాక్షణికులు 'కటి గల్లాది' శబ్దాలు గ్రామ్యములన్నారు; కాని 'గచ్చతి' అన్నదానికి ఏలవప్రభంశరూపమో 'గచ్ఛేతై' అంటిది తీసికొని అది గ్రామ్యమనలేదేమి?

ఆ, కటి గల్లాది శబ్దాలు మనగ్రంథాల్లో బహుగా ప్రయోగించారే మరి?

అందాకా యెందుకు? సర్వభూపాలీయంలో 'కన్నులు' 'చన్నులు' గ్రామ్యాలు అన్నాడు. మరి అవి వ్రేకండా మనకు కావ్యం నడవదే. ఎట్లా?

అసలు గ్రామ్యం అంటే మనపూర్వుల వృద్దేశం ఏమిటి? మనమే మనుకుంటున్నాము. పూర్వుల వృద్దేశం అసభ్యమైన భాష అని. కొన్ని బజారుమాటలు సలుగురు పెద్దమనుష్యుల్లో సభలలో మాటాడరానివి వుంటయ్యి. అవీ. పూర్వం సంస్కృతంలో కటి గల్లాదు లట్లాంటివి. చన్నులు ఇప్పుడు అట్లాంటిది.

సభలలో మాట్లాడేది సభ్యం. ఈ వాడుకభాష, సభలలో, అది గ్రామ్యం అనేవారుకూడా మాట్లాడుతున్నారు. బ్రహ్మశ్రీ చెళ్ల విళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారి ఉపన్యాసం రక్తిగా వుంటుంది అంటే యెందుకని? వారు వాడుకభాష ప్రయోగిస్తారు. కాకుండా వాడుక భాషలోనే

పున్నది. గ్రాంథికభాషలో కాకుండు సాధించుకోవాలి. గ్రాంథికభాషావాది అన్నకొద్దీ కాకుండు మృత తెలియనివాడని అర్థం.

ఈకాకుపు గ్రాంథికభాషలో కమిచ్చేటందుకు తిక్కన్నపట్టకష్టం భగవంతుడికి తెలుసు. అందుకునే భాగవతం అర్థం చెప్పటం కష్టం భారతం చదవటం కష్టం అనీ అంటారు. భాగవతంలో నేదాంతార్థం పెరిగదు. భారతంలో కాకుండు అర్థం తెలియదు. అది తెలియకనే భారతంలో ఏమున్నదీ అంటారు కొందరు.

కాకుపు అంటే భావద్యోతకానికి ఉచ్చారణలో చూపేబడుపు. ఒక భాషాసామర్థ్యం ఆభాషలో కాకుండునిపట్టి తెలుస్తుంది. ఆకాకుండుని గ్రాంథికభాషకన్న వాడుకభాష మిక్కిలిగా ప్రయోగిస్తుంది. వాడుకభాష అంటే ప్రత్యయాల మార్పుమాత్రమేగా అనుకోవచ్చు. నేటి కొందరుకవులభాష ప్రత్యయాలు మారినై, వాడుకభాషకన్న అమితకనాకష్టం అవుతుంది. ఏశ్రీనాథుడి కవిత్వమో ప్రత్యయాలు మారినై దానికి గ్రామ్యత్వం సిద్ధించదు.

సంస్కారం పొందినహృదయం, వాక్కు కలవాడు వ్రాసినా మాట్లాడినా భాషకి కొంతగౌరవం వుంటుంది. గౌరవంగల శబ్దాలువాడతాడు. సంస్కారరహితమైన హృదయమూ, వాక్కు కలవాళ్లు గ్రాంథికభాషలో వుండేప్రత్యయాలు చివర కలిపినా, అది అట్లాగే వుంటుంది.

ఈవాడుకభాష యెందుకు వద్దూ! అని అడిగితే పండితులు చెప్పేకారణాలు ఏమిటంటే ఇందులో శబ్దాలు ఇష్టంవచ్చినట్లుగా మారుతున్నవి. ఆమార్పుకు హద్దులేదు. అందునా గ్రాంథికభాష మారిపోతుంది. అని.మార్పుకు హద్దులేదంటే హద్దువున్నది. గోడని ఎవ్వరూ 'గేడ' అనరు. 'చూడటం' 'చూట్టం' అవుతుంది. ఒక్కరితో కు యాభైరూపాలు వ్రాసినవ్యాకరణం ఈమాత్రం చెయ్యలేదా?

కొందరు నన్ను అడిగారు! పద్యాలూ వ్రాస్తావు నవ్వు. వాడుకభాషా వ్రాస్తున్నావు! నీ కది యిష్టమా! ఇది యిష్టమా? అని. రెండూ ఇష్టమేనన్నా! దానికి వారు ఒప్పుకోరు. ఒప్పుకోక ఆ! అది ఏట్లా! అంటారు. వా రన్నది నాకు తెలియటం లేదు.

బహుశ్రీ ఆచంట సాంఖ్యాయనశర్మగారు మనదేశానికి భీష్ముల వంటివారు. వారు అన్నారుగదా! 'ఈక్రాంతభాషవల్ల భారత భాగవతాలు మూలపడతవి' అని. ఈభాషవల్లనే అట్లా జరిగేటట్లయితే అదియిదివరకే జరగాలి. బొబ్బిలిపాటలు, కామమృకథలు, రామదాసు కీర్తనలు, కొంతదాకా త్యాగయ్యకృతులూ ఇవన్నీ వాడుక భాష లోనే వ్రాయబడ్డవి. అవ్వీ అచ్చుపడ్డవి. దానివల్ల భారత భాగవతాలకు వచ్చిన నష్టం లేదు అన్నా.

అయితే భారతభాగవతాలు ఈభాషలో వ్రాయవచ్చునా? అని అడిగారు. నేను కాదు అన్నాను. వాడుకభాషకి అంతసామర్థ్యం లేదు. నేను రామాయణం ఈభాషలో వ్రాయాలని కాదు. ఈభాషలో వ్రాసినా ఆభాషలో వ్రాస్తే, ఏఅందం వచ్చిందో, ఆఅందం రాదు. ఆరెంటి తారతమ్యానికి బొబ్బిలికథని రంగారాయవిజయంతో పోల్చి చూస్తే తెలుస్తుంది.

ఈభాషచదివితే పిల్లలు పాడయిపోతారా అన్నారు. ఈయూని వర్సిటీవారూ గవర్నమెంటువారూ పెట్టే గ్రాంథికనామక గ్రంథాల వల్ల పాడవుతారేగాని, శక్తిగల జీవంగల నుడికారం ప్రయోగించిన వాడుకభాషాగ్రంథాలు చదివితే చెడిపోరు అంటాను.

భాషస్వభావం తెలుసుకోకండా గ్రంథస్థభాషలోవున్న ప్రత్యయాలకి మాత్రమే ఆగౌరవం కలిపిస్తే, దానివలన భాషకి చాలా నష్టం వుంది. పిల్లలకి అటువంటిబాష నేర్పరాదు. ఆభాష తగినంత జీవంగల

భాష అయివుండాలి. నిర్జీవమైతే గ్రాంథికభాష అయినా పిల్లలకు నేర్పకూడదు. గ్రాంథికభాష అన్న పేరుతో తప్పురూపాలు కోట్లాస కోట్లుగావున్న భాష (ఇప్పటి స్కూళ్లలో పెట్టి పుస్తకాలభాష) వాళ్లకి నేర్పరాదు. సామాన్యంగా పిల్లలచేత నేను స్కూళ్లలో చదివించేసవల లూ అవ్వని, కుర్రవాడికి భాషలో పుడకే దీని తెలియనియ్యటంతేను. భాషశక్తి కారకంలోనూ కాకునులోనూ బృహదయోద్వేగం ప్రకటించే మాటల్లోనూ వుంటుంది. ఆశక్తి తిక్కలచవలో సమ్మర్థిగా వుంది. కొందరి కవులల్లో అది కనపడనే కనపడదు.

‘వచ్చుచున్నది’ ‘వస్తున్నది’ ‘వస్తోంది’ అన్న రూపాలు నిగ్గుర కాదు తగాదా. బాహుళ్యంమీద, భాషాస్వభావంమీద. ఈరూపాలు న్నికూడా వాడికి తెలియవలశిందే. అవి వాడేహోట్లు వేరుగా వుంటవి. పసిపిల్లలకి చెప్పే చిన్నిచిన్నికథల్లో ‘వస్తోంది’ అని వాడవచ్చు. ఇంకేదైనా అయితే ‘వస్తున్నది’ అనవచ్చు. ‘వచ్చుచున్నది’ గ్రాంథిక భాషారూపం తెలిశేటందుకు.

మనభాషలోకి యితరదేశ్యాలు యథేష్టంగా ప్రయోగించవచ్చు. ‘ఫీలు’ కూడా భాషలోకి వచ్చింది. ‘సప్లయి’ మొదలైనవి శ్వేతరత్నా కరంలోనే వున్నవి. ‘వస్తాడు’ అన్న నింద్యగ్రామ్యం. ఇది మెట్లా వుండంటే, దొరగారితో కలిసి, ‘టీ’ త్రాగచ్చుకాని పంచముల్లే దగ్గరకు రాసీయరాదు. మహమ్మదీయుడికి శూద్రమర్యాద వచ్చింది. దొరకి దొరమర్యాదే సిద్ధించింది. మాలవాడికి?

అనింద్య గ్రామ్యమైనది ‘కఱకంపడు.’ ఎండ్లుచేత? అనుశాసకు డికి పూర్వం వ్రాశాడు ఏకవో ఆనూట. కవులందరూ వ్రాశేవరకుం యిఅనుశాసకుడు ఆగరాదూ! అనింద్యగ్రామ్యాలు అన్నీ తెలిశేవిగా! ఎవరో కొందరు పండితులు ‘ఇదిగ్రామ్యం వద్దు’ అంటే వ్రాతి వాడున్నా ‘ఫీ! యిది గ్రామ్యం’ అనే వాచికన్న పదిరెట్లు ఎక్కువగా!

'అన్నాడు ధర్మరాజు' అన్నవాక్యంవుంటే 'అది గ్రామ్యంలో' అనటం. బాబూ! అది చాలా గ్రాంథికం! 'ఏకవాక్యంబునం దొకానొక్కండు దక్క సర్వపదంబులు క్రమనిరపేక్షంబుగం బ్రయోగింపం జను' అన్నాడయ్యా చిన్నయ్యలంటే, దానికర్థం తెలియదుమళ్ళీ. భాష ప్రవాహిని. మారుతూవుంటుంది. కనుక మారేభాషని పట్టుకోటానికి ఏలులేదు అని భాషావాదులతర్కం. దీనికొక పండితులు చక్కని అభ్యంతరంచెప్పారు. ఏమని అంటే. అవును. మారటం స్వభావం. ప్రకృతిలో ఆదోషం వున్నది. ఆదోషం తీసివేసేందుకే మేము దాన్ని యిట్లావుండాలని నియంఛించాము, దాన్ని సూత్రబద్ధంగా చేశాము అని. ఇదిబాగుంది. కాని సూత్రబద్ధం చేయకమునుపు ఆభాషయొక్క పరిణామానికి, దానివైశాల్యానికి ఎడమిచ్చి చెయ్యాటా? నద్దా? కుర్రవాణ్ణి బిల్లిరిచిల్లిరగా తిరగనీవద్దు. అయిదయింతరవాత, వాడు ఆడుకోవద్దా! ఇంట్లో అడేపనిగా కూర్చుంటే గుడ్డులెత్తి బోదకాళ్లువస్తుని. మనభాష కిదివరకే బోదకాళ్లు వచ్చినై. కొంచెం కాలు సాగనివ్వాలి.

కొంద రన్నారూ! మార్పు మార్పు అంటావు. మారుపే ప్రధానమా? ఇంకేంకారణాలు అక్కరలేదా? మార్పుకోసమే మార్పా? అని. మార్పుకోసమే మార్పుకాదు. వాడుకభాషలోచెప్పే కొన్ని భావాలు సరిగ్గా తెలియచెయ్యటానికి గ్రాంథికభాషకి సామర్థ్యం చాలదు. అని. పూర్వం నన్నయ్యగారు నిబంధించిన నిబంధన చాలకనే భాషయింతగా మారిపోయిందని. కనుక ఆసామర్థ్యం ఎంతవరకు వుందో, అంతవరకూ వదిలి పెట్టవలె నని. అప్పుడు దానికి సూత్రాలు నిర్మించు. సూత్రాలు దాట చెప్పడూను.

అట్లాఅయితే వాడుకభాషకే సామర్థ్యం చాలదు. వాడుకభాష వాడుకలో వున్న భావాలని మాత్రమే చెపుతుంది. గ్రాంథికభాషలో మనకు వాడుకలో లేని భావాలు చెప్పవలసి వస్తుంది. పైగా గ్రాంథికభాషకి ఎటువంటి భావాలతోనే యెక్కువపని వుంటుంది. అని అన్నారు. అవును.

ఆభాషాసామర్థ్యం ఆభాషణి. ఈభాషాసామర్థ్యం ఈభాషణి. రెండు నూకావలయుననేనాఁడహ.

నిజమైనమాటకి పద్యమూ గద్యమూ రెండే మాధాన. మాడవది పాట. పాట ఏభాషలోనైనా వుండవచ్చు. పద్యం గ్రాంథికభాషలో వుండాలి. గద్యం వాడుకభాషలో వుండాలి. పద్యం ఎందుకు గ్రాంథికభాషలో వుండాలి అంటే, ఛందో బద్ధమైనభాషకు పద్యమూ, పద్యానికి ఛందోబద్ధమైనభాషా సరిపోయినవి. ఇదివరకు మనవాళ్లు స్వచ్ఛించి యేర్పరచిన పృత్తిభేదాలు గ్రాంథికభాషాస్వరూపానికి తగిపోతవి. వాడుకభాషలోనే పద్యాలు వ్రాయాలి అంటే, ఆవృత్తాలు మారాలి. కాదు. ఈపృత్తిలే ఆవాడుకభాషలో వ్రాస్తాము అంటే ఆవృత్తాలకి ఆభాష తిరిగిపోయింది. మళ్ళీ అంత క్రయత్నంచేసిన కవులు ఆవృత్తిల్లో యీభాషని వంచితేగాని అంతసాఫీ తిరగదు. అది కాల గర్భంలో వున్నపని.

వచనంలో వాడుకభాషలు చెప్పటానికి వాడుకభాష - కుదిరి నట్లుగా గ్రాంథికభాష కుదరదు. వాడుకలో లేనిభాషాలకు గ్రాంథిక భాష కుదరవచ్చు. మిక్కిలి వాడుకలో వుండేభాషలు ఆభాషలో చెప్పటం పరమ అనవ్యం.

వాడుకభాష వ్రాస్తే కొందరు మా కర్థం కావటంలేదు. చదవ టం యెట్లాగో తెలియటంలేదు అంటారు. వారు మాట్లాడటం లో వున్నఒకపు తెలియక అట్లా అనటం. ఆ ఒకపే భారతంనిండా వున్నది. వారు భారతం చదివితూడా అట్లాగే అంటారు అయితే.

కొందరు “దుయ్యబట్టటం” మొదలయినవి ప్రాంతీయాలు. అవి వాడితే యెట్లా గబ్బా అంటారు. ప్రాంతీయాలు గ్రాంథికభాషలో కొల్లలుగా వాడతారుగా మరి. ప్రాంతీయశబ్దాలు అని తోసివేయటం గ్రాంథిక భాష చేయదు. ఆవిషయంలో గ్రాంథికభాష భాషావైశాల్యం పరిగణించిందన్నమాట. అట్లా తప్పు పట్టుకుంటే వాడుకభాష తనవైశా

ల్యం సంకుచితపరచుకుంటోంది అని అర్థం. ప్రాంతీయశబ్దాలు భాషా దేవి విస్తారమైనతనువు. అవి తీశేస్తే ఆవిడ గుఱ్ఱ అయిపోతుంది. కావ లిస్తే ప్రాంతీయశబ్దాల పట్టికలు ఇవ్వవచ్చును.

వస్తోంది, వెళుతోంది, ఇటువంటి మాటలు వికారంగా వున్నవనీ అవి కుంటినడక వ్యత్యస్తపుమాటలనీ అంటారు.

“వస్తోంది” అన్నమాట “వస్తున్నది” అని ఉండాలని వారిడికావ. వాడుకభాషకు కూడా కొన్ని నిబంధన లేర్పరచి, దాన్ని సంస్కరిద్దా మని వారి ఉద్దేశం.

ఇదివరకు నన్నయూదులసంస్కారం మీరు ఒప్పుకోలేదు. ఎందు కనీ. దానికి సామర్థ్యంలేదని. అది వికృతంగా వున్నదనీ. మరితాము చేయబోయే సంస్కారానికి ఆదశ పట్టదూ, కొంతవరకే నాయెను. కొండరుకవులకు అదొక మోస్తరు ఒత్తుఅక్షరాలు రాకుండా నీళ్లవలె సాఫీగా నడుస్తున్న కవిత్వమే కవిత్వ మనిపించినట్లు, కొందరికి అందరికీ అర్థమవుతున్న శబ్దాలే యేరి అదొక మోస్తరు సాఫీగా వుండాలని వాడుకభాష.

ఎవడు వాడేభాషవాడు వ్రాస్తాడు. నేనుమా ‘నందమూరు’లో చిన్న తనంలో నాకువచ్చిన భాషనేను చదువుకోగా నాకువచ్చిన భాషా రెండూ నాలోకలిసి యేపరిణామంపొంది నానోటివెంట వస్తుందో అది మాట్లాడతాను. అదే వ్రాస్తాను.

ఎవరు ఎట్లావ్రాసినా ఎట్లామాట్లాడినా వారివ్రాతకి వారిమాటకి భిన్న త్వం వుంటుంది. ఆవ్రాసేవారూ ఆమాట్లాడేవారూ వ్యక్తిత్వంకలవా రైతే అదీ కనపడుతూ వుంటుంది. తనువ్రాస్తోంటో తనఆత్మ అందులో కనబడుతూ వుంటుంది. ఆ ఆత్మనిబట్టి అతను వాడేశబ్దాలూవుంటవి. మన కునచ్చితేఅందం. కాకపోతే బాగులేదు అంటాం. ఒకడికి పుల్లకూర ఇవ్వమైతే ఒకడికి ఇగురుకూర ఇష్టం.

ఇది నాచెవికి మహా అసహ్యంగా వినబడుతోంది అంటే, నాచెవికి చాలా శ్రావ్యంగా వున్నది.

అనేకమారుమూల శబ్దాల్లో కొత్తకొత్త రకంగా కన్పించి సమాసాలలో తెనాలి రామలింగ కవికి సాందర్భ్యం కన్పిస్తోంది. అతని ఆశ్చర్యాలించి ఆకవిత్వం వచ్చింది. అటువంటి మార్గంపోయినదిని తేలు భాషలో మల్లీ. అతన్ని కాదంటానికి ఎవరికు వాక్కుచాలదు.

ఒకకవిలన్నాడు నాఆత్మ యిదిరమ్యం అనినిర్ణయించిన దానికి నున్నవరు కాదనేందుకు అని.

ఒకొక్కని స్వభావం వేరయినకొద్దీ అతనిశబ్దసముదాయం అది చెప్పే రీతి భేదిస్తూవుంటుంది. అతని స్వభావంవల్ల ఆశ్చర్యాలే కొత్త నావు తిరుగుతవి. ఇతరులకు అంతా అది కొత్తగావుంటుంది. అతనిభావం తెలుసుకోవాలి అంటే, ఆ అతనిమాటలవంపు వాని స్వభావంవల్ల ఆమాటలకు వచ్చే మార్పు ఓపికతో తెలుసుకుంటేనేకానీ తెలియదు.

అది అందిరికీతెలిసేటట్టు గా వుండాలికానీ అందరూ అతన్ని తెలుసుకునేందుకు ప్రయత్నిస్తారా అని అంటే? అందరూ అతన్ని తెలుసుకునేందుకే ప్రయత్నించాలి.

కవి, న్రాయనకాడు ప్రభువువంటివాడు. వాడిభాష మనము చదువుకోవాలి. ఆసేతుశీతాచలం ఇంగ్లీషుచదవటంలే! ఎందుకు? దొర వాదూ! కాని వాడిభావం మనకు తెలిసిసేటందుకు వాడూ ప్రయత్నం చేస్తాడు.

గమ్యతావిషయమే చెవివల్ల నిర్ణయించాలి అంటే దానికిచివర దొరకమ. “సహృదయ” శబ్దానికి లక్ష్యం నిర్ణయించాలిశివస్టు. సీచెవిక అందం తెలియదూ అంటే సీచెవికిదెలియదు. చివరకు పదిమంది అన్నమాటకు పైచేయి యిస్తే అది ఒక భోగ్యలోవున్న మంబర్లచేత చేతులెత్తించినట్లే. భాషకికూడా ప్రజాస్వామ్యపద్ధతినిగ్రామాల పట్టించి పాడుచెయ్యటం అవుతుంది.

మాధు మూలశబ్దాలు అని యింకోతగాదా. ఇది యింగ్లీషులోంచి “ఆబ్ సోలీటు” మాటలు అన్నదానిలోంచితెచ్చుకున్న కొత్తవిషయం. ఒకపండితులు అన్నారగదా ఒకకవి తానొకశబ్దమువాడుకలో

నుండగా విననంతసేపు అది ప్రాతశబ్దమనీ; వాడుకలో వినటంతోనే క్రొత్త నవనవ లాడుశబ్దమవుతుందనీ. అన్నారు. ఆవాడటం ఒక్కడు వాడినాఅవుతుంది. అయితే ఒకచక్కనివాడుకలో ఉన్నమాట కాల కర్మదోషంచేత తనవినకపోతే అంతచక్కనిమాట తనభాషలో నుంచి ప్రాతమాట అని మినహాయించుకోటమేనా! అందుకనే శబ్దానికి వాడుతున్నారా! లేదా! అనికాదు. అది సుందరమైన దవురాకాదా అని. ఈబహుధా నిచారాలన్నీకట్టిపెట్టితే—

ఏకవిక్రి, ఏవ్రాతగాడికి, ఎప్పుడు ఏది రమ్యంగా వుందనితోస్తే అది వ్రాస్తాడు. అది రమ్యంకాదూ అని తోస్తేకాలం తోసేస్తుంది. ఒకప్పుడు రమ్యమైనదాన్ని రమ్యంగాలేదని కాలం అనుకునివదిలివేస్తే అదేమళ్ళీకొన్నాళ్ళకు దాన్నిపునరుద్ధరిస్తుంది. అటు జరగదూ! ఈఅనంత కాలంలో, అనంతభాషల్లో, అనంతమూర్ధాల్లో, కొన్నిమంచివిపోకా, కొన్ని చెడ్డవే నిలవకా, ఎట్లా వుంటుందో యెవ్వరుచెప్తారూ!

వి. సత్యనారాయణ.

నన్నయ తిక్కనలు

కద్రూవినతలశీలము.

విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు గారు.

నన్నయ తిక్కనలిద్దరును ఆంధ్రసరస్వతి నోచుకొన్న శలము నాట
లు. తెలుగులో కవులెవ్వరున్నా రని చప్పరించు నాంధ్రతరీఖానా
పండితులగుఁ గూడ వారిపేరులు వదనముద్రావతారముగ్రతములు.

ఇంక నాంధ్రసరస్వతాభిమానులయందుఁ గొందరికి నన్నయ్యయే
కవి. కొందరికిఁ దిక్కన్న యేకవి. సంస్కృత భాషయందు వడుసాసము
కలవారికి నన్నయ్య తిక్కన్నను చాటినవాడు. తెలుగునుడికారము
నకుఁ బడిపోవువారికి తిక్కన్నకు బృహస్పతియే చాలాను వారివీరి
కైనను తమయందైశములను స్పష్టీకరించుటకు సైర్యము చాలును.
నన్నయ్య తిక్కన్నలపోలిక గాంధీతాగూరులను పోల్చుట వంటిది.
గాంధీ వడుకునూలుగోచి ధరించును. తాగూరు పట్టుచొక్కాలు నము
ద్రము కెరటాలు తాల్చును. గాంధీ సర్వముండిత శిరస్సు గోడిగాఁ
గనఁబడును. తాగూరు గడ్డపు దీర్ఘమనోహర వక్రకేశ శైలిగిగ్య
ములు మసవిమర్శనాబుద్ధికి చోటియ్యపు. లోకమునకు తొంద
రలో గాంధీ బోసి నవ్వుకన్న తాగూరు ప్రయత్నతః పరికల్పిత నాగ
రక మృదుమందహాసమే హృదయము నకెక్కును. కాని గాఢమనస్కు
నకు హృదయ ముడికిపోవువానికి బహిష్కందర్యమునకుఁ దక్కువనే
లకట్టు వానికి గాంధీబోసినవ్వు స్వభావసిద్ధమైన ఛందోగమనము
యత్నముచేసి కల్పించినది కానిది గోచరించును. అదినిడివిగాఁ ద్రవ్వ
రెండువైపుల ఛాయావృక్షములు నాటి నెమ్మదిగా ప్రవహింపచేసిన
పంటకాలువవంటిది కాదు. అడివిలో న్నవతఃప్రవాహిని యగు సెల
యేటిలో గలస్వభావసంపద. దానిలో నన్న ఛందోగమనము స్వభా
వమైన హృదయమునకే గోచరించును.

తిక్కన్నరచన గాంధీ వంటిది. నన్నయ్య రచన తాగూరువంటిది. నన్న

య్య పచ్చితేనియలకాలువ ప్రవహింపఁజేయును. తిక్కన్న భాగీరథి ప్రవాహము తరుముకొని పోవును. నన్నయ్య తేనెకాలువయడఁగున నేమున్నదో కానిపించును. ఆకాలువలో నున్న తొంబది పాళ్ల సొంద ర్యము పైన చిన్నారి తరగలతో ముగ్గులు పెట్టునా తేనెలో నేయున్నది. తిక్కన స్వచ్ఛభాగీరథి పయఃప్రవాహమున నద్దమునవోలె నడుగు ననున్న సకలజఙతు సంతానము రత్నసమూహముకనబడుచునే యుండును.

వారి రెండు ప్రత్యేక ఘట్టములు తీసికొని పోల్చిచూపుటకన్న నేకకథాపస్త్రపు వారు రచించిన తావుగలదేని యచట వారిని పోల్చి చూచుటకు వీలుకలదు.

ఆదిపర్వము ద్వితీయాశ్వాసమున నన్నయ్యయు ఆనుశాసనికములలో ప్రథమాశ్వాసమునఁ దిక్కన్నయు గరుత్మంతుని చరిత్రము కథాంగములు గారచించిరి. ఆరచనలు పోల్చినచో వారియిర్వరిరచనామార్గములు మనకు దెలియ గలవు.

అంగమైన కథ నన్నయ్యకుఁ బ్రధాన కథవంటిదికాదు. నన్నయ్యతా నొక పురాణ మాంధ్రీకరించుచుండె ననుకొనెను. ఆయనకు కథనడిపించుకొని పోవుట ప్రధానము. అందు మనకు కథ నడచుటతక్కు నేమియు కనబడదు. తిక్కనతనకథాంగమునకు సైతము ప్రధానకథకెట్టి శక్తియిచ్చునో అట్టి శక్తినిచ్చును. ఈయనకుఁ గథనడపుకు పోవుట ప్రధానముకాదు. ఔచిత్య భంగము రాకూడదు. తాను వ్రాయునది పురాణము. ఇదిదానికి అంగము అని తలచడు. తాను వ్రాయుచున్న

కావ్యమన్న యూహయే ఆయనకు గలదు. ఆయనపాత్రములు సప్రాణములు. వారిహృదయ మాడుచునే యుండును.

తిక్కన్న మాట తూది వేయును. నన్నయ్య తేనె ప్రవహించుటయే చూచుకొనును. తిక్కన్న తనపాత్రల భావోద్వేగము మానసికస్థితి వారుపన్యసించు వాక్యములలోని సందర్భశుద్ధి యివన్నియు ప్రధానముగా పరిగణించును. నన్నయ్య ఆవంకకే పోడు. తిక్కన్న పాత్ర

ములు గాఢశీలములు కలవారు. హృదయము పరిపక్వమై తాము
చేయుకార్యముల యొక్క తాము చెప్పనూటల యొక్క ఫలాఫల
ములు చక్కగా తెలిసికొని వాని నను భవించువారు
వినతకద్రువలు కశ్యపునిసేవించి యిరువుర వేపురసుగులను బరిచరి. విన
తయండంబు లెన్నోళ్లకు నవియలేదు. కద్రువ కువేయియంది బిడ్డలు
పుట్టిరి. వినత, వగపు, మత్సరము, గదిరి తనయండములలో నొక
దాని నవియించెను.

దాని నపరార్థకాయని

హీనుడు పూర్వార్థ తనుసహతు ఉపయోగము

గా నుదయించె సుతుండు మ

హాసీతియుతుండు తల్లి కక్రియమెసగగా?

—విన్నయ్య.

‘అపరార్థకాయ విహీనుడు’ అనినఁ జాలును. పూర్వార్థతనుసహతు
ఉననక్కరలేదు. కాని ఆయన కవిత్వ మా సమానభుటచంబున
నున్నది. ‘మహాసీతి యుతుండు’ అని యీ సందర్భమున చెప్పనక్కర
లేదు. దానివలన సమకూరు మహార్థము లేదు. కాని ఆశ్చర్యముల వలన
పద్యములకు ధారాశుద్ధి వచ్చుచున్నది.

పులు గొక్కడు పూర్వార్థము

గలిగి జనించుటయు వాని గని యాసలి గ

న్నుల నశ్రుజలంబులు పె

ల్లులుకగ శోకమున మునుగు న్నుముతోడగా.

నివ్వెఱ పడియుండ—

—తిక్కన్న.

ఇందు నన్నయ్యను బోలిన యొకకైలియెడల ప్రయత్నము లేదు. ఎంత
వరకు నవసరమో అంతవరకే చెప్పఁబడినది. ఆగ్రుడ్డు నవియించుకొ
న్న వినతమనోభావములు తిక్కన్న చిత్రించినాడు. దానినే నన్నయ్య
‘తల్లి కక్రియమెసగగా’ అని ఒక మాటలో త్రోసివేసినాడు.

అట్లుపుట్టిన యరుణుడు తల్లికి శాపమిచ్చి తనదారినిదాఁజనినాడు. నన్నయ్యగారియరుణుడు తల్లినుడలఁ గోపించి శాపమిచ్చి కోపముతోడనే నిష్క్రమించినాడు. అతనికి కోపము వచ్చినకారణము కూడతనకు సంపూర్ణదేహత్వసిద్ధి లేకుండచేసినందులకే. తిక్కన్నగారి యరుణున కందునకుఁ గాదు. ‘మత్సరమున జాపలంబునను’ అవియించిన దని. ఆదుర్గుణము లామెలో నున్నందులకు.

‘ట్లు శాప మీయగా—

వెలవెల బారుచు వడకుచు

నలుకుచు తనమోము చూచు నయ్యంగన స

ప్పులుగు కృపఁజూచి తల్లీ!

వలవ దడల నిది విధాతృవశమున వచ్చెన్’

ఇది తిక్కన్నరచన. వినత వెలవెలబారుచు ననూరుని మోముచూచుచున్నదట.

ఆవినత యప్పటి మాధ్యము దుఃఖము. సుతప్రేమ దిగ్భ్రాంతి యెంత రమ్యముగా నొక్కమాటలోఁ జెప్పఁబడినవి. దిగ్భ్రాంతయైన తల్లిని జూచి యరుణుడు తనయకా ధృత్యము మానినాడు. కరగిపోయినాడు.

‘తల్లీ! వలవ దడల నిది విధాతృవశమునవచ్చెన్’ ఆ ‘తల్లీ’ అన్నసంబోధనలో ననూరుని హృదయదుఃఖము తరుముకొని వచ్చుచున్నది. ఆశాపము విధాతృవశమున వచ్చినదట. ఇదీనీతి. నన్నయ్యగారు వ్రాసిన ‘మహానీతియుతుండు’ అన్నవిశేషణము తిక్కన్నయనూరునకు బాగుగాఁ జెందును.

ఉచ్చైశ్శ్రీవమును చూచినసందర్భమున కద్రూవినత లిద్దరును సముద్ర తీరస్థ ప్రమదవనమునవిహరించుచుండిరి. ఆసమయమున నన్నయ్యసముద్రమును వర్ణించినాడు. తిక్కన్న ఉద్యానవనమును వర్ణించినాడు. నన్నయ్యసముద్రవర్ణనలో అప్రతిహతుడు. ఆసముద్రగాంభీర్యమునకును నన్నయ్యశైలీగాంభీర్యమునకును సరిపోవును. ఇతనిశైలీగాంభీర్యము

ఆగాంభీర్యమును భవనించుచున్నది. అరణ్యపర్వము తృతీయాశ్వాసమున అగస్త్యుడు సముద్రము చుళుకించబోయినప్పుడు, నన్నయ్య చేసినసముద్రవర్ణన ఆమహాకవినముద్రమునుచూచి యంత పొంగి పోయెడువాడో తెలుపగలదు ఇంగ్లీషులో కొండరుకవులు కొండలను చూచి సముద్రమును చూచి తన్నయత్వమునుపొంది వాసినగూర్చి కవిత్వము వ్రాసినవారు కలరు. మన యాధునికకవులు వారినలె మనకవులు ప్రకృతి చిత్రములను చూచి హృదయ ముప్పొంగి వ్రాయలేదనియనుకొనుచుందురు. నన్నయ్యసముద్రవర్ణనలు చూచి నచో ఆయన ఆసముద్రము వంకఁ జూచుచు నెన్నట్లు గడపెనో యని పించును.

తరువాతకథలో నన్నయ్య తిక్కన్నల పాత్రపోషణలో చాలభేదమున్నది. ఇద్దరికద్రువలు వినత నెట్లామోసముచేయుట యని యాహించుచున్నవారలే. కాని కద్రువ యిట్లుహించుచున్న దని నన్నయ్య విషయమున చప్పన తెలిసికొనవచ్చును. తిక్కన్న కద్రువభావము తెలిసికోరాదు. తిక్కన్నవినత ముద్దరాలు. సద్భావ. 'అయ్యాగో' 'ఒకెల్లా'ను ఎట్లు మోసములోనికిదించెనో, కద్రువ వినతను అట్లు దించినది. తిక్కన యిట్టిచోట్ల మహాశిల్పియనదగును. గుర్రమును చూచుట తోడనే దానితోక నల్లగా నున్నది అన్నది నన్నయ కద్రువ. వినత కాదన్నది. వెంటనే కద్రువ పంచెమునకు చరచినది.

ఇందు కథారమ్యత లేదు. అంత వెంటనే కద్రువపంచెము సఱమనిన వినతకు సంశయము కలుగకపోదు. కాని యిట్టి యాహుత్యో లాభము లేదు. ఇంక తిక్కన్నగారు.

‘వినతహయమింతయొప్పునె

అనూనధవళప్రభాధ్య మై యని పలుకక

విని కద్రువ యపరాంగం

బున నీలిమ దోచె ననియె.’

వినతహాయ దేహభావశ్యము మెచ్చుకొనుచున్నది. ‘చివరతోక నల్లగా నున్నదిలే,’ అని కద్రువ యన్నది. వినతమాటయేగిట్టదు కద్రువకు. వినతఅనిసమాట కాదనుటయే కద్రువపని. వినతయన్నచో కద్రువ కంతయిర్ష్య. తనయెడల కద్రువ యింత యిర్ష్యగలదియని వినతకు తెలియదు. వినత యన్నదిగదా?

‘యిటులాడితి, నవ్వులకాడితో, నిజంబునకునొ నీదుచూపునకు పోలిన భంగియొ చెప్పము’ అన్నది.

కద్రువ మోసముచేయుటలో అందివేసిన చెయ్యి. ‘అయాగో’ కుఅప్ప గారు. నవ్వుతెచ్చుకుని తానుసద్భావవలెనే ఆ! ‘అదేమిమాట! నల్లగా కనబడుచునే యున్నదిగదా!’ అన్నది. పాపము వినత మరల చూచి కాదన్నది. అప్పుడు కద్రువ ‘వృథామాటలెందుకు? పన్నిదమేమి చెప్పు’ మన్నది. నన్నయ్య కద్రువవలె యిది హఠాత్తుగా చెప్పినమాటగాదు. మాటమీదమాట బెంచి తనదురుద్దేశ్యము వినతకు తెలియకుండ జేసినపని.

“అనిన విని కద్రువ వినతవదనంబున చూడ్కినిలిపి

నీవు గెల్చిన దాస్యంబు నీకు నేను

చేయగలదాన నేను గెల్చినను నీవు

నాకు చేయంగగలదాన వీకడింది

పన్నిదము సర మని తెగబాటి బలికె”

ఇందు ‘వినతవదనంబున చూడ్కినిలిపి తెగబాటిపలికె’ అనుటలో చిత్రమున్నది. ఆచూపు ఆ తెగబాటిబలుకుట వీనివలన వినతబెసికి పోలేదు. ఆచూపుతైత్త్యము ఆమాటవేగము కద్రువచేయుచున్న మోసమునుగూర్చి ఆలోచించనీయవు. వినతరక్తమును గూడ వేడి యెక్కించి కద్రువపందెమునకు సరియే యనిపించెను. అప్పుడు

“ఆపాలతి యట్లు పలికిన

తాపముప్రేరేపనరుణజనసికి నుత్సా

హిసాపేత మయ్యె చిత్తం

బాపన్నిదమునకు నేమి యనగల దధిపా”

కవికి సామాన్యబుద్ధికి గోచరించనిభావములు గోచరించును. మనమొక చెడ్డపని చేసినచో, ఇట్లెందుకు చేసితివనియితరులభిక్షే పింతురు. మనము నితరుల నట్లే యభిక్షేపింతుము. కాని దైవముతోనుకనచ్చుచున్నప్పుడు అడిచేయుట చేయకపోవుటలకు మనమెవ్వరము? ఈజిజ్ఞాస కర్మసిద్ధాంతికి దెలియును. అటే కవికిగూడ దెలియును. కనుక వినతపడినయీ తొందరకు వినతయేకాదు కారణము. అరుణుడిచ్చినశాపము కూడను. తరువాత ‘నరుణజననికి’ యన్నప్రయోగము ఎంతయర్థవత్తుగా నున్నదో చూడుడు.

“ఆపన్నిదమునకు నేమి యనగల దధిపా” భారతము వ్రాయుచున్న మహానుభావునకు ఈమాత్రపు రోషమెక్కించుపన్నిదము లోనున్న చురుకుదనము తెలియదా? అందుకనియే యాపన్నిదమున కేమి యనగలదన్నాడు. అప్పుడు కద్రువ “పతిపరిచర్యకుం గాలంబయ్యె. నుటవచ్చి యశ్వంబు నాలోకింత మని నెపంబిడి యప్పటికింజూపు దప్పించె.”

అప్పుడే పోయి గుఱ్ఱపుతోక చూచిరో కద్రువయోడిపోవును. అంతరోషముతో అంతయుత్సాహముతో చరచినపన్నిదపుమాట వినత యంత తేలికగా వదలదు. అందుచేత కద్రువ పతిపరిచర్యమీద సాకు కల్పించినది. మహాపతివ్రత యైనవినత తప్పకోలేకపోయినది. నన్నయ్యగారి కద్రువ “యిప్పుడు ప్రొద్దులేదు. రేపకడ చూతమన్నది” ఆమాటలోని సామర్థ్యరహితత ఇందలిసామర్థ్యసహితత్వము చూడనగును.

తరువాత గుఱ్ఱపుతోక నల్లగాచేయవలసినదని కొడుకులను అడుగుటలో ఇద్దరు కద్రువలకు భేదమున్నది. నన్నయ కద్రువ పిచ్చిదానివలె బేలవలె “మిమ్మండఱ వేడెద నన్నలారనాపంపుసేయుడు నన్నరక్షింపుండు కామచారులకు దుష్కరము కలదె” అని వేడుకొన్నది. తిక్కన కద్రువ ‘కుటిలంపుతలపున కొడుకుల రావించినది.’ నన్నయకద్రువ

కొడుకులకడ కేగినది. రావించి కద్రువకన్నీరుపెట్టుచు వారికుప్రేమపుట్టునట్లుగా తన యధికారమును చూపుచు మాట్లాడినది.

ఇద్దరుతెల్లులు కొడుకులకు శాపమిచ్చిరి. సన్నయకద్రువకొడుకు శాపానుభవభీత చిత్తుడు కర్కోటకుడు తల్లిపంచినదూపంబున 'గుట్టుమువాలమ్ము నీలమ్ము గాపట్టి వ్రేలుచుండె.' తిక్కనకద్రువకొడుకులు కొందరు 'శాపపాతనవృత్తికి వెరచి, అయ్యశ్వవాలధిరోము ల్వాదివి నీలరోమసంచయ మైరి.' పలుకునుడికారమున కిది యుదాహరణము. కద్రువ కొడుకులు నీలరోమసంచయ మైనారట. ఒకవేళ వినత దగ్గరకు పోయి చూచినను తెలిసి కొనలేదు. సన్నయవినత దగ్గరకుపోయి చూచెనా వ్రేలాడుచున్న కర్కోటకుడు కనంబడడా? తిక్కన్నగారు ప్రతిమాటయు నంత తూచివేయును. అప్పుడు తిక్కన్న కద్రువ సంతోషముతో పోయి వినతను పిలచి తోకనల్ల చూపించెను. వినతదైన్యము నొందెను.

'నగుచు న్నద్రువ వరపుడ వగుము విచారంబువిడచి' అన్నది. తనమోసము నెగ్గిన దని కద్రువచూపిన దురుసుదనము వినతను పెట్టిన తొందర తానేమొ లెక్కలేనట్టునటించుట ఇందు గోచరించుచున్నది. ఇట్టివేవియు సన్నయయందు గనరావు.

తిక్కన్న తాను పోయినత్రోవ అంతట రత్నములు గూఢ నిక్షిప్తముములు చల్లుచుపోవును. సన్నయ్య ఊరక తేనె కాల్యకట్టించుచు పోవును. నాకు మాత్రము తిక్కన్నగారి రచన సర్వోత్కృష్ట మని. సన్నయ్యగారికన్నతిక్కన్న చాలా గొప్పకవి. మహాశిల్పి.

సన్నయ్యయేభారతమంతా వ్రాయకుండుట తెలుగుభాష నోచుకొన్న నోముపంట. సన్నయ్య గారు అసలే వ్రాయక యుండుట నేను కోరను. భాషకు నామహాత్ముని మధుస్రవంతికయు కావలయును. ఈమహాభాగుని రత్నావళిమును కావలయును.

బందరు.

వి. వెంకటేశ్వర్లు.

పురాతన భారతీయ పురనిర్మాణము.

శ్రీమాన్ కిశాంబి రంగాచార్యులుగారు. ఎం, ఏ, బి, యల్
(అధ్యాపకులు, శ్రీవిజయనగరం మహారాజావారి కళాశాల.)

గ్రామపురపట్టణాది నిర్మాణవిషయమయి పూర్వ మాన్యు లెట్టిజ్ఞానముంగలిగియుండెడివారో, యేరీతినీ వారలట్టి జనసంఘనివేశస్థానములను గట్టుచుండెడివారో, మనకు శిల్పశాస్త్రగ్రంథములవలనను, బురాణములవలనను, శ్రీరామాయణ మహాభారతములవలనను, జ్యోతిషశాస్త్రగ్రంథములవలనను, నీతిశాస్త్రగ్రంథములవలనను దెలియుచున్నవి. శిల్పశాస్త్ర మేకారణములవలననో సంస్కృతవాఙ్మయమునందుఁ దదితర శాఖలవలెగాక యత్యధికంబగు శైలిల్యంబును బొందియున్నది. శిల్పశాస్త్రగ్రంథములు వ్యాఖ్యానాదిరహితములై యుండుటంజేసియు, శిల్పశాస్త్రజ్ఞులు దేశమున లేకుండుటంబట్టియు, శిల్పశాస్త్రగ్రంథములు దురపగాహములై యున్నవి. పూర్వమునమాత్రము పురనిర్మాణములంగూర్చి ప్రజలలో విస్తారమగుజ్ఞానము వ్యాపించియుండెననియును, శిల్పశాస్త్రము మనపూర్వులచే నత్యధికముగఁ గృషిచేయఁబడుచుండెడి దనియును నిశ్చయించుటకుఁ దగిన విషయములు గాన్పించుచున్నవి. భృగు, అత్రి, వసిష్ఠ, విశ్వకర్మ, యమ, నారద, నగ్నజిత్తు, విశాలాక్ష, పురందర, బ్రహ్మ కుమార నందీశ, శానక, గర్గ, వాస్తుదేవ, అనిరుద్ధ, శుక్ర, బృహస్పతి, యనుపదునెవమండ్రు శిల్పశాస్త్రకర్తలగు ఋషులు మత్స్యపురాణంబునఁ బేర్కొనఁ బడుచున్నారు. మానసారంబున నిరూపింపఁ బడిన విశ్వకర్మ, విశ, విశ్వసార, ప్రబోధక, వృత్ర, మయ, త్వష్ట, మానబోధ, విశ్వబోధ, మహాతంత్ర, వాస్తు విద్యాపతి, ఆదిసార, నయ, విశాల, విశ్వకాశ్యప, వాస్తుబోధ, పరాశరీయక, కాలమూప, చైత్య చిత్రక, అవశ్య సాధ

కసార, సంహిత, భాను, ఇంద్ర, లోకజ్ఞ, సార, అనుశిల్పశాస్త్రజ్ఞ, చుం
చువుల నామపట్టికను, తోదరానందమునఁ జెప్పబడిన వరా
హమిహిర. చ్యవన, కశ్యప, వృద్ధగర్గ, ఉత్పల, మాండవ్య, భరద్వాజ,
వృద్ధవాశిష్ఠ, లల్ల, అనుశిల్పశాస్త్రకర్తల నామములను మనము
పరికించి చూచినచో, బూర్వకాలమున భరతఖండంబున శిల్ప
శాస్త్ర మెటులఁ బ్రజలచేఁ బరిపంబడుచుండెడిదో మనము
కొంతవఱకు తెలిసికొనంగలము. వీరిలోఁ జాలమంది నామములే మనకుఁ
దెలియునుగాని వారియుద్గ్రంథములు మనకేమియుండెలియవు. తిరు
వాంకూరు మహారాజుల యనుగ్రహమువలనఁ గొంతకాలముక్రింద
శిల్పశాస్త్రములు కొన్ని ప్రకటింపఁబడినవి. ఇప్పటికి దేశమునఁ గనుం
గొనబడిన శిల్పశాస్త్రగ్రంథములలో మానసారం బనునదియు, మయ
మతం బనునదియు, ముఖ్యమైన వానిగఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నవి.
ఈపుస్తకము లెవ్వరిచే నేకాలమున ప్రాయబడినవో నిర్ణయించుట
బహుకష్టము. మానసార గ్రంథరచనాకాలనిర్ణయముంగూర్చి విద్వాం
సులు చర్చలు గావించిరి; కాని కాలనిర్ణయముమాత్రము కాలేదు.
ఈయుద్గ్రంథములయొక్క కర్తనుగూర్చి వివిధరీతులఁ బండితు
లూహించుచున్నారు. మయమతముంగూర్చి విద్వాంసులేమియును
ప్రాసినట్లు గానిపించదు.

వాస్తుశాస్త్ర మనఁగా గృహనిర్మాణ విషయికశాస్త్రము, శిల్పశాస్త్ర
ములో నొకభాగముగఁ బరిగణింపఁబడఁ దగియున్నను, సాధారణముగా
నయ్యది శిల్పశాస్త్రములం దుండు విషయముల నన్నిటినింగూర్చి చెప్పు
చున్నది. “దేశతలును, మనుష్యులును వసించియుండునట్టి ప్రదేశము
వాస్తు వనంబడు. ధరాహర్మ్య యానపర్యంకంబులిం దిమిడియున్నవి.
వీనిలో ధర నాశ్రయింపక యుండున వెన్వియులేవు; గాన ధరయే ముఖ్య
మైనది. ప్రాసాద, మండప సభాశాలా ప్రసామండపములు హర్మ్యవిభాగ
ములుగ చెప్పంబడుచున్నవి.” అను మానసారవచనం బీదిగువ నుదా
హరింపఁబడిన మయమతవచనములతో పరిపోవుచున్నది. “అమర్త్యా

శైవ మర్త్యశ్చ యత్రయత్ర వసంతి హి, త ద్వస్త్వితి మతం త
జ్జైతద్భేదంచ వదా మ్యహమ్, భూమిప్రాసాదయానాని శయనంచ చతు
ర్విధం, భూరేవ ముఖ్యవస్తు స్యాత్ తత్ర జాతాని యా నిహి, ప్రాసా
దాదీని వస్తూని వస్తుత్వాత్ వస్తుసంశయాత్, వస్తూన్యే వ హి తాన్యే
వప్రోక్తా న్య స్మిన్ పురాతనైః, గ్రామాదీన్యేవ గౌణాని భవ త్యంగీ మహీ
మతా, సభా శాలా ప్రపా రంగమండపం మందిరం తథా, ప్రాసాద ఇతి
విఖ్యాతం.... శిల్పశా స్త్రీమితి పురాతనమ్. అనినుడువుచు “హవెల్”
అనుపాశ్చాత్యవిద్వాంసుఁ డీరీతిగవ్రాయుచున్నాఁడు. “శ్రౌతశా స్త్రీము
తో జ్యామితిపద్ధతికింగల సత్యధికసంబంధమును, స్థపతి కర్మిష్ఠిగఁ బరిగ
ణింపంబడియుండుటయు నీశా స్త్రీము బహుపురాతనకాలమునుండియుఁ
బ్రబలియుండిన దని తెలియఁజేయుచున్నవి. సమచతురస్రముల ఫలము
లుగలవృత్తములను గనుంగొనుట మున్నగుక్లిష్టకార్యములఁజేయ సవస
ర ముండినవైదికకర్మలవలన రేఖాగణితము నాద్యులు గనుంగొనిరి.
ఆర్యగ్రామనిర్మాణము యజ్ఞభూమిపరికల్పనపద్ధతిని శిల్పశా స్త్రీము
లలో వ్రాయఁబడినది. అందువలన నీశా స్త్రీము వైదికకాలమునాటి
దనియు, ఆర్యాక్రామకుల పరిఖాది పరివృతనివాసస్థానముల సంబం
ధము గల దనియు, నేను నిశ్చయించుట సత్యవిరుద్ధము కాదు.

ఋగ్వేదంబున పుర మనుపదంబు తఱచుగఁ గాని పించుచున్నది. ఈపద
మున కొకయర్థము దుర్గము. రెండవది పరిఖ. అట్టిదుర్గము లొకప్పుడు
విశాలములైన వనియును, విపులమైన వనియును జెప్పంబడుటచే నాబ
హు పురాతనకాలమునాటికే కొన్ని దుర్గములు బహువిశాలములయిన
వియై యుండెడివని మనము చెప్పవచ్చును. అశ్మమయము లైన దుర్గ
ములును బేర్కొనఁ బడుచున్నవి. ఇనుపకోటలు (ఆఱునీ) ఋగ్వే
దములోఁ బేర్కొనఁబడుచున్నను, బహుశః దుర్గములదుర్గమత్వ మీన
వముచే నిరూపింపఁబడుచున్నది. బహుగోవులు గల దుర్గములు చెప్పం
బడుటచే (గోమతీ) నీదుర్గములయందె గోవులనుంచు నాచారముండెడి

దని మన మూహింపవచ్చును. వేయిగోడలు గలగోటలును (శతభూజ) శరత్కృద్దుర్గములును (శారదీ) చెప్పబడుచున్నవి. ఈ శారద దుర్గములు దస్యుల వనియును, నయ్యవి యార్జునుండి సంరక్షించు కొనుటకును, నద్యుపప్లవములనుండి సంరక్షించు కొనుటకును దస్యులచే నుపయోగింపబడుచుండెడి వని విద్వాంసు లూహించుచున్నారు. సంహితలలోను బ్రాహ్మణములలోను గూడఁ గోటల ముట్టడియు నట్టి సమయముల నన్నిప్రయోగమును జెప్పబడుచున్నవి. వేదకాలము నం దార్జులు గ్రామములలో నివసించుచుండెడివారని స్పష్టము. కొన్ని చోట్ల గ్రామములు దిగ్గజదగ్గజ నుండుటయు, మఱికొన్నిచోట్ల నయ్యవి యతిదూరముగ నుండుటయు, నట్టిగ్రామములఁ గలుపుచు రాజబాట లుండుటయు వేదములవలన నిశ్చయ మగుచున్నది. గ్రామములలో నశ్వ, గో, వృషభాది పశువు లుండెడివి. దినమంతయుఁ బశువు లడవుల మేతమేసి సాయంసమయమున గ్రామములం జేరికొనుట వేదములో వర్ణింపబడినది. గ్రామములలో ధాన్యము మున్నగు వానిపాతరలు వేయ బడుచుండెడి వని తెలియవచ్చుచున్నది.

పురాణాదులలోఁ బురవర్ణనముల మనము పరీక్షించినఁ గవీశ్వరు లాయూ పట్టణములను వర్ణించుటలో నతిశయోక్త్యలంకారము తప్ప వేఱొక యలంకారమును స్వీకరింపకుండుట కనుచున్నారము. ఇట్టివర్ణనలు కవీశ్వరుల పౌరానుభవమును దెలియఁజేయుచున్నవి. శ్రీమద్రామాయణములో నయోధ్యా పురవర్ణనమును బరికించిచూచిన వాల్మీకి మహర్షికి నయోధ్యాపురమునందుండిన యత్యధిక గౌరవంబు స్పష్టమగును. ఆపురమునందైన ప్రాసాద, మందిర, గోపురాదులఁ దలఁచి తలఁచి మైమఱచి యవ్వాని సత్యధికసంతోషముతో సత్యధిక గౌరవముతో నభివర్ణించుచుండును. వాల్మీకిమహర్షి తాపసియయ్యు సత్యధికముగ నయోధ్యను ప్రేమించియుండెను. అయోధ్యయందైన యత్యధిక ప్రేమచే వాల్మీకికిఁ గల్గిన పౌరధర్మజ్ఞానంబు, పౌరాధికారబుద్ధి, పౌరా

నుభవంబు, లంకాపురవర్ణనలో సువ్యక్తమగుచున్నది. నడురేయిని హనుమంతుడు లంకారక్షకురాలైన రాక్షసిని గఠిసికొనినపుడు ఆపె “అహం హి నగరీ లంకా స్వయ మేవ ప్లవంగమ” అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఇట్టిపౌరానుభవమును మించిన మణియొకటి యెచ్చోటను గాన్పింపదు, ఇట్టిపౌరానుభవముతో నాధునికులు సంచరించిన పురంబు లభివృద్ధింజెంది సకలసుఖముల కాటపట్టులై సిరికిని వానస్థానములై యుగదుననుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు.

విజయనగరము.

శిథిలమై పరగామకృష్టుడు.

దామెర్ల రామారావుగారు.

అడవి బాపిరాజుగారు, బి. ఏ.

దక్షిణదేశం యాత్రార్థమై పోయేవాళ్లు గమనించే ఒకముఖ్యవిషయం అక్కడ దేవాలయాల్లో చిత్రాలు చిత్రించేవాళ్లు, తంజావూరి చిత్రలేఖనాలు మొదలైనవి సృష్టించినవాళ్లు అంధ్రచిత్రకారక కుటుంబాలని అజంతాలో కొన్నిగుహలు ఆంధ్రులు నిర్మించినవే. వాటిలో చిత్రములు వాళ్లు చిత్రించినవే. మధ్యయుగంలో కొండపల్లి బొమ్మలు, చిత్రలేఖనాలు చాలాప్రసిద్ధి పొందినాయి. కొండపల్లి దశావదార ఆట పేకలు, కజ్జిబొమ్మలు తెలుగువాళ్లు ఎరగనివాళ్లు వుండరు. నైజాము సంస్థానములో ఆంధ్రులే హైద్రాబాద్‌దిఅను చిత్రలేఖనా సాంప్రదాయానికి మూలపురుషులు.

ఆటుతరువాత ఇటీవలవరకు ఆంధ్రులలో ప్రసిద్ధ చిత్రకారకులు ఎవ్వరు ఉదయించలేదు. ప్రప్రథమాన్ని ఆలోటు తీర్పించింది దామెర్ల రామారావుగారు.

ఇరువది యారు వర్గాలు ఆనందజీవియై చిత్రబ్రహ్మయై విచిత్రమగు నూత్న సాంప్రదాయం ఒక్కటి సృష్టించి రామారావుగారు ఈసాంప్రదాయ తత్వం పూరిగా మూర్తీభవింప చేయకుండా చిన్నతనంలోనే వర్ణాత్మకుండైన సూర్యబింబంలో ఐక్యమైపోయారు.

ఈయన సాంప్రదాయాశయం పూర్తిగా గ్రహించాలంటే ఈయన చిత్రలేఖనాచరిత్ర కొంచెం గమనించాలి. చిన్నతనాన్నుంచి ఈయన బొమ్మలు గీస్తూనే వుండేవారు. పాఠాలు చదవడంకంటే పుస్తకాల్లో బొమ్మలు చూసివెయ్యడం ఈయనముఖ్య విద్యగా వుండేది.

ఇంతలో “రామ్” అను చిత్రకారకుడొకడు గున్నేశ్వరావుగారి సోట కాలకి చెరలు చిత్రించడానికి రాజమహేంద్రవరమా వచ్చినారు. ఈయన

చెన్నపురి ఆంధ్రనాయుడు కుటుంబానికి చెందినవారు. బొంబాయి పోయి చిత్రలేఖనవిద్య నభ్యసించి ఖ్యాతిపొందిరి. చెళ్లపిళ్ల వేంకట శాస్త్రిలుగారు బందరులో నివసించడంచేత అనేకమంది యువకులలో సతసకవితాప్రౌఢిమ ఎట్లాపైకుబికిపోయిందో ఆలాగే రాముగారి రాకవల్ల రాణ్మహేంద్రపురాన యువకులలో చిత్రవిద్య ఉద్భవనము పోయింది.

రామారావుగారున్న రాముగారికి ప్రథమశిష్యులై అద్భుతంగా చదివములు రాయ నారంభించారు. రమణారావుగారికి కుమారుని నర్తన నచ్చిందికాదు. శౌరవనీయమైన తనకుటుంబానకు రామారావు అవకీర్తి తెస్తున్నాడనినీ, చదువులు చదివి పెద్దకుమారుడైన వెంకట్రావు గారివల్లే కీర్తిపొందాలిగాని బొమ్మలువేసుకుంటూ బ్రాహ్మినిగూ మూర్ఖరవుట నీచమనినీ ఆయన కూకలు వేసినారు.

కళోపాసకులకు శారద వివిధమార్గాల సహాయ్యం చేస్తూనే వుంటుంది. రాజమహేంద్ర బాలచిత్రకారకులప్రాపై వాళ్లు కళాతత్వాన్వేషులయ్యేటట్లు చేయుటకు వచ్చారా అన్నట్లు రాజమహేంద్రకళాశాలకు ఆస్వాత్తుకూడ్డేగారు అభ్యక్తులుగావచ్చారు. కూడ్డేగారు రసోపాసకులు కళాస్వరూపిని. చిత్రలేఖకులు. కవి. సంగీత విద్యావిశారదులు. అయిన ఈపాశ్చాత్యగురువు నెమ్మదిగా తనచుట్టున్న పదిమంది కళాధిష్ఠానదేవి నారాధించు బాలకులను పోగుచేసుకున్నాడు. అందులో రామారావుగా రొక్కరు.

రామారావుగారు స్ఫురద్రూపి. వలచని, పొడుగాటి రూపంతో, రసములు సుడులు తిరుగు నయనాలతో, అందమైనమోముతో, కళానిపుణత్వము వెల్లడించు దీర్ఘాంగుభులతో, తోడిబాలుర అస్పష్టగౌరవసింహాసనాధ్యక్షుడై తిరుగుతూవుండడం కూడ్డేగారు చూశారు. తండ్రితో మాట్లాడినారు. పర్యవసానము రామారావుగారు బొంబాయిచిత్రకళాశాలలో విద్యనభ్యసించుటకు పోవుట.

ఆకళాశాలవారు రామారావుగారి కళాప్రాధిమతాని మూడవయేటి తరగతిలో చేర్చుకున్నారు.

—

బొంబాయిలో రంగులువేయు మెలకువలన్నీ చక్కగా బోధించేవారు. కాని ఆకళాశాల చిత్రలేఖనావిద్యార్థులు అయిదేండ్లు పూర్తిచేసి ఛాయాపటాల్ని నూనెరంగులతో పెద్దవిగా లిఖించడమో, లేక రవివర్మ గారి పద్ధతుల ననుసరించడమో చేస్తూవుండేవారు. వారికి భారతీయ సాంప్రదాయాలేమీ నేర్పబడుతూ వుండలేదు. విదేశమైన పాశ్చాత్య సాంప్రదాయములో తరఫీతువుస్తూంటే భారతీయ కళాశయ భావాలలో తేలియాడు చిత్రకారకులు ఒక సంకరసాంప్రదయాన్ని జీవింపచేసారు. రవివర్మగారు దురంధరుగారు ఈసాంప్రదాయానికి ఆదిపురుషులు.

సమస్తదేశాల్లోవుండే చిత్రకళాభిజ్ఞులూ భారతీయ మహాసాంప్రదాయ మున వివిధరాష్ట్రీయమైనట్టి, వివిధయుగాల్లో విజృంభించినట్టిన్ని పైన అన్నీ సాంప్రదాయాలుగుర్తించి వాటి అద్భుతతత్వముగ్రహించి ముగ్ధులైపోయారు; కాని వాల్లేవరికి బొంబాయిలో వుట్టిన ఈనూత్నప్రాచ్య ప్రతీచీసాంప్రదాయసాంకర్యమువమీనచ్చలేదు. రామారావుగారున్నా తోడివిద్యార్థులు వల్లేకాక, నిర్మలభారతీయసాంప్రదాయము గుర్తిస్తూ చిత్రరచనాకళలమే మాత్రం కళాశాలలో నేర్చుకునేటట్లు కూర్చోగారు కట్టుడిట్టాలు చేసారు. తనతో అజంతా ఎల్లోరా ఎల్ఫాంటా భువనేశ్వరం మొదలైన ప్రదేశాలికి రామారావుగారిని కూర్చోగారు తీసుకు వెళుతూవుండేవారు. భారతీయకళాసాంప్రదాయాన్ని వర్ణించు గ్రంథాలు చదివించేవారు. ఉదాహరణముగా మొగలు రాజపుత్రమొదలగు అన్నిసాంప్రదాయములలో బయల్పెడలిన చిత్రాలనుండి తీసిన పటాలు కనబరుస్తూ వాటిలో వున్న కళాతత్వం ఉపదేశించేస్తూ వుండేవారు. కళోపాసకుడి కళాశక్తి గ్రహించు నిధి ప్రకృతిని రామారావు

పుగాన్ని కూట్టేగారు పాపికొండలు మొదలగు ప్రదేశాలకి తీసుకు పోయ్యేవారు; మూడెరాళ్ లొసవాలా ఖండాలా నాసిక తీర్చినాకాది ప్రదేశాలకు పోయేటట్లు చేసేవారు.

విద్యపూర్తిచేసుకుని రామారావుగారు దేశాలు చూసుకుంటూ జన్మస్థలనుగు రాజనరేంద్రనగరం చేరినారు.

3

రామారావుగారికుటుంబం అంతా కళోపాసకులు. వారిమేనమామలు చిత్రలేఖనయందు కొంచెం పేరుసంపాదించుకున్నారు. గాఢపల్లి రామమూర్తిగారు సత్యనారాయణగారూ చిత్రలేఖనయందు చాలా కృషి సలిపినారు. అభినవాంధ్రకవులలో సూత్ర సాంప్రదాయకర్తలైన కవికొండల వెంకటరావుగారు రామారావుగారి పెద్దల్లి కుమారుడు. భారతిలో మృదుమధురములగు కథలరచించే కవయిత్రి ఆదుర్తి బాస్కరమ్మగారు రామారావుగారి అక్కగారే. అన్నగారైన వెంకట్రావుగారు ఎమ్ ఏ, ఎల్. టి, ప్రభుత్వ చిత్రవిద్యోన్నత పరీక్షయందు ప్రథమంగా కృతార్థత పొందారు. చెల్లెలు దిగుమర్తి బుచ్చికృష్ణమ్మగారు ఆనంద చిత్రకళారసస్వరూప. తమ్ముడగు స్రవోధచంద్రుని ఒకపటానికి బొంబాయి నగరంలో జరిగిన చిత్రకళా ప్రదర్శనంలో బహుమతీవచ్చింది. రసోపాసకులున్న యీకుటుంబం యావత్తూ రామారావుగారి రసజ్ఞత మహాపుష్పంలా వికసించడానికి కారణస్వరూపులయ్యారు.

నూనెరంగులతో రామారావుగారు చిత్రకల్పనా పథాలలో విహరింప ప్రారంభించారు.

మానవశరీరము అద్భుతరూపము. మగవాని తల. అలోచనలుతిరిగే కళ్లు పొలంలోనిదిమొల్లు చాతీ. పొంకాలు తిరిగినభుజాలు, చేతులు నడుము గీతలు తొడలు పిక్కలు చిత్రమైన పాదాలు, స్త్రీమూర్తి యొక్క వెచ్చని అంగాలు, ప్రేమలుక్తిపడు కెడవులు, నవ్వేకళ్లు, సక

సాలు ఆలకించే తిరిగిపోయిన తేతతామరాకులు చేవులు. ముక్కు, మూడురేఖలకంతము ఆదేహాలమిలమిల, మెరసి పోవునట్లు కూర్పుకొని యున్నవర్ణాలు ఇవి చిత్రకారుని ముగ్ధుణ్ణిచేస్తాయి. స్పష్టికర్తలా పారకిస్తాడు వాళ్ల దిగంబరత్వం, సకలభావాలకు పుట్టినిల్లే అంటాడు. ఈవిధంగా పాశ్చాత్యశిల్పి చిత్రకల్పనాభావోన్మాది అయి పోతాడు. రామరావుగారు పాశ్చాత్య శిల్ప చాక చక్రం చవిగొన్నాడు. ఎప్పుడు నవీనత్వం ఒలికించే మానవదేహ మాతని ఆకర్షించివేసింది. ఒక బాలికను ఒకయువకుణ్ణి సంపూర్ణ దేహాలు సకల విధాల ప్రదర్శించడానికి ఏర్పాటుచేసికొని నవరసాలు, నవభంగులు, అర్థభంగిమలు విరిగిపోవ న్రప్తకూడా ముగ్ధుడయ్యే చిత్రప్రపంచం అల్లివేసినాడు.

చిత్రరూపమైన ఈమహారాగంలోంచి గోపికాకృష్ణ అంజతావిహార విహారిణిరాణి, మొదలైన చిత్రాల కృతులకు కర్త అయ్యాడు. ఈచిత్రాల్నిచూచి కూర్లేగారూ, భారతీయ శిల్పచార్యులగు ప్రమోదకుమారచతోపాథ్యాయులూ, ముగ్ధులయ్యారు.

కూర్లేగారు భారతీయ సాంప్రదాయము గర్వస్వముగా సంపూర్ణముగా అవగతంచేసికొని హావెలులా ఆనందతప్తయై పోయేవార్లలో ఒకడు. రామరావుగారి భారతీయశిల్పరహస్యం యావత్తూ బోధించాడు. అయినప్పటికీ ప్రతీచీ సాంప్రదాయాన్ని పూజస్తాడు. ఆసాంప్రదాయసిద్ధాంతి కూడాను. శిల్పహిమాచలవంత్తులు అవతరింప దీక్షవహించిన యాత్రికుడు. రామరావుగారు ఎండాకాలపు భూమిలా కూర్లేగారి శిల్పజ్ఞానము తనివితీరగా యిమిడించుకొన్నాడు.

తాను రచించే చిత్రకల్పన రామరావుగారికి అశాంతిని ప్రసాదించింది. ప్రతీచీసాంప్రదాయము పూర్ణముగా అవగతంచేసికొన్న ఈ బాలశిల్పికి ఏమో ఆవేదన కలిగింది. కొన్ని నెలలు ఆతడేమీ చిత్రించలేదు. “తీవ్రసంచయబాధితునికిదేశాటనం అన్నట్లు రామరావుగారు

దేశాలన్నీ యాత్ర ప్రారంభించారు. కతిపయప్రయాణాల్లో కలకత్తా చేరుకున్నారు.

ఇది వరకే కలకత్తాలో చిత్రప్రపంచంలో ఒక తీవ్రసంచలనం బయలుదేరింది. భారతీయనాగరికతకు ఆశయాలకు అత్యంతమృదురంగా సరిపోయే మహాసాంప్రదాయం ఒకటి వుంటోంటే, ఏమీసంబంధం లేని ఈ పాశ్చాత్య సాంప్రదాయం ఏమిటీ అని ఆనంద, కే కుమారస్వామి, హా వెలు మొదలైన సాభిజ్ఞులు వాదనలు చేశారు. మహాశిల్పి అగు అవనింద్రనాథ తాగూరు, నందలాలుబోసు, అసిత కుమారహనల్కారు, ముజుం దారు, చతోపాధ్యాయులు, వెంకటప్ప మొదలగు శిష్యులతో పూర్వ భారతీయ సాంప్రదాయములు ఆధారం చేసికొని, ఒకనూత్న సాంప్రదాయం సృష్టించాడు. ఆసాంప్రదాయ కృతములైన చిత్రాలు దేశదేశాల విఖ్యాతి తెస్తూవున్నవి. రామారావుగారు ఈనూత్నవిజృంభణ పరికించుటకే కలకత్తా వచ్చారు.

కలకత్తాలో అవనింద్రునిమోల రామారావుగారు కొన్నిదినాలు నివసించారు. ఈక్రొత్త భారతీయ సాంప్రదాయభావము గ్రహించి, రాజనరేంద్రనగరానికి తిరిగి వచ్చారు. ఇన్నాళ్ళు ఆవేదనలోబడి, ప్రాచ్యప్రీతీచీ సాంప్రదాయసమ్మేళనాత్మకమైన నూత్న యుగాశయమైన వేరొక్క సాంప్రదాయము సృజింప ఒక్కశుభముపూర్తైన రామారావు సంకల్పించారు.

మానవరూపానందం సరిచూడ స్త్రీవురుష... (మోడెల్స్) ను వదలలేదు. చిత్రఫక్కి భారతీయం అవలంబించారు. మానవరూపానికి ప్రాధాన్యం యివ్వాలి. భారతీయాశయాలకి ప్రాధాన్యం యివ్వాలి. ఈలాటి సరససంయోగం తీసుకురావటం ఆంధ్రుల ప్రత్యేకశిల్పసాంప్రదాయమని వారివుద్దేశం. అందుకు తార్కాణం అవరావతీ స్థూపాంతరాల్నైన శిల్పాలే అన్నారు.

౪

“గోపికాకృష్ణ” “అజంతావిహారములోరాణి” “సిద్ధార్థుడు - యశోధర” “పుష్పాలంకార” “నందిపూజ” “దేవాలయము” “రామువనవాసోన్మథము” “విరహరాధిక” అనుప్రఖ్యాతి చిత్రాలు, ఇంకను “అభిమన్య” “భీమ” “పాండవుల ధనుర్విద్యాభ్యాసము” అనే చిత్రాలు ఆయన లిఖించారు.

“గోపికాకృష్ణ” ఒక ఆనందమయగీతిక అని కూర్చెగారు నుడివారు. పూర్వభారతీయ పద్ధతిని వస్త్రాలు ధరించి, రాగములోన స్వరాలులా గోపికల మనోహరాలైనపాలకుండలతో ద్విభుజరూపలై యుండ, రాధయొక్క కలశం మూర్ధాని నుండి గ్రహించి, కొంటెవాడై “వేణువుబ్రహ్మగీతికా” స్వనాలు చేతనున్న పిల్లింగోరునుండి యింకా ప్రతిస్వనాలు పలుకుతూవుండగానే ఆషాలు ఒలకబోస్తున్నాడు వ్రణయమూర్తి బాలగోపాలుడు. వెనకాల పచ్చనిచెట్లు అవీ ఈవంత వరికిస్తూనే వున్నవి. కలసివేసే ఆనందం మనఅధరాంచలాల ఒక్కనిమేషం నృత్యం చేస్తుంది అదిచూసినప్పు డల్లా.

“సిద్ధార్థుడు, యశోధర” పరికించగానే కపిలవస్తునగరానికి పోయినట్లేఅయింది. నుండరాకారుడై ప్రపంచముతరింప నవతరించిన ఆయా వనమూర్తి, ఆశ్చర్యము, సిగ్గు తెలవరాని యేదోభావము దృశ్యము కాని తేజోబింబంకాగా వెలలేని ఆముత్యాలహారము వ్రణయమూర్తియై యివ్వబోతూ వున్నాడు. పువ్వులనుడియై అభినయనృత్యం చేసి సర్వాంగసౌందర్యయై వణకు ఆనందమూర్తియై క్రేగంటితో ఆరాకుమారుని మన్నిస్తూ యశోధర తలవాల్చి కపిలవస్తు నగరాన ఉన్న నుండరయువతీ గణములో నాయకమణిగా ఆభోధిసత్వునిచే ఎన్నుకొనబడి, బహుమతి ఆముత్యాలహారం మొలిచిన ధవళశంఖం వంటి కంతాన ధరించడానికి ముందుకు సాగలేక సాగలేక మానస సరో

వర సర్తకి యగు అంచవలె వస్తూంది— “పుష్పాలంకార” యందు ఒక్క నూత్నమాధుర్యముంది. పైరెంటికోలేని మహానివాదమూ వుంది. *నూత్నభవిష్యన్మాతృస్వరూప యగు ఆబాల వివిహారమూర్తి త్రపావతియై కొంచెము తలవాల్చి ఆసనాన అధివసించి వుండగా చెలులందరు మధురగానము కో పుష్పాలు అలంకరిస్తూవున్నారు. గర్భవతియగు ఆబాల, అస్పష్ట ఆనందామృత భావనల తనమూర్తిని నిందితేసి బయల్పడల కరిగిపోయే చూపులు ఏడకో పోనిచ్చి, అంతయు మోచియున్నా మరవకయున్నా కూర్చున్నది. ఆబాల రామారావుగారి భార్య. పువ్వులుముడిచే అగంభీరచిత్రం మాహృదయము తిరిగివేసింది. లోకాతస్తులమై అల్లాగే నిట్టూర్పు విడిచాము.

౫

కాని రామారావుగారి చిత్రాల్లో ఒక్కగొప్ప లోటు మాకు స్పష్టమై తోచింది. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయంగానున్న భారతీయసాంప్రదాయంగానున్న వర్ణికాగంభీరత చాలాతక్కువ - వర్ణములు యేకవర్ణాంశాలై పోడితనము సూచించాయి. గేఖాప్రవాహము అక్కడ క్కడ అప్రశుతి దోషాకరమైన కఠినత వహించింది. అక్కడి కఠినతకూ తదితరలాలిత్యాలకూ సమైక్యమైన సంయోగం కుదరలేదు.

రామారావుగారి చిత్రాల్లో వేరొక్కదోష ముంది. ఆయన మానవ సముదాయ చిత్రములు అద్భుతకాశలముతో రచింపగలరు. కొంచె మెచ్చుతగ్గు ఆయనచిత్రములన్నియు సముదాయ చిత్రాలే. (గూర్చి-పిక్కర్స్.) సముదాయము బహిష్కరూపాన నేదోషములేని ప్రవాహమై వున్ననూ అంతస్వరూపములో కలియక లేని పద్యపాదమునలె వుంటవి. ఏకాత్మకమైన సంచలనము (సింగిల్ మూవుమేలు) బహిస్సంచలనముల, ఏకాత్మకమైన సంచలనము లోని అంతస్సంచలనములుగా సామ్యరూపములై వుండాలి. ఆలాలేక పోతే అప్రశుతి కలుగుతుంది. రామారావుగారి భావ్యులలో ఈదోషమే వుంది.

రామారావుగారి చిత్రాలేమీ భావగంభీరత పొందలేదు. బాహ్యరూపరేఖావిన్యాసాలే కాని, ఒక్క-భావము, ఒక్క-తీక్షణత ఒక్క-ఆవేగము ఆయన బొమ్మలలో వ్యక్తీకరింపబడలేదు.

౬

ఈదోషాలు సంపూర్ణత వహించిన కళాకారుని చిత్రరచనలలో పున్నట్లయితే మహాదోషాలు. అచిత్రములు కళాస్వరూపాలు కానేకావు. కాని రామారావు గారు బాలశిల్పి. ఒక్క-నూతనసాంప్రదాయము కళలో నెలకొల్పి, దీక్షవహించిన శిల్పయోగి. ఆయన శిల్పకౌశలము ప్రాథమ పొందినకొద్దీ ఈదోషాలు పూర్తిగాపోవును అని ఆయన బొమ్మల్లోనే ప్రత్యక్షమవుతున్నది. ఈయన ఆశయం మహాఉత్కృష్టమయింది. అందుకనే రామారావుగారిని అవసాంద్రనాథతాకూరు, ప్రమోదకుమారచతోపాధ్యాయులు, చౌగుతాయి, నందలాలబోసులతో సమానం చేస్తూవున్నాము.

ఉన్నాదియైన శిల్పి తనభావగంభీరత వ్యక్తీకరించడానికి ముందు విన్యాససాంప్రదాయం స్థిరపరచు కోవాలి. చిత్రప్రపంచప్రఖ్యాతులగు శిల్పులందరు, సూక్ష్మములు స్థూలములగు ప్రత్యేకవిన్యాసమూర్తాలనున్నా సృజించుకుంటూ భావగంభీరత వెల్లడించుకుంటున్నారు. ఆప్రత్యేకవిన్యాస మూర్తాన్ని సృష్టించే అఖండప్రయత్నంలోనే మునిగివుండే వారు రామారావుగారు ఆయనచిత్రాలన్నీ సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలిస్తే ఏబొమ్మ కాబొమ్మకు మూర్తాలు చిత్రంగా మారిపోతోనే వుండేవి. ఏమహాత్మ్యమూర్తమన్నేషించి వుండునో, ఏదివ్యాత్సానురంజకమైన సూక్ష్మసాంప్రదాయము సృష్టించివుండునో, ఏదిద్వితీయశిల్పకళాకౌశలము పెదజల్లు చిత్రములు ఆయన కల్పించివుండునో, ప్రపంచము చూచుకొన నోచుకోమిని రామారావుగారు చిన్నతనమందే యిరవై ఆరో ఏట కూర్చున్నప్పుడే అంటువ్యాధి కూర్చరకరాళాన్నిపడి చిత్రబ్రహ్మకళాపతీయైనసూర్యదేవుడిలో ఐక్యమైపోయారు. ఆయనశిష్యులు ఆయన ఎంతవరకూ చిత్రపథాని కెగసారో అంతవరకే ఆగిపోయారు. ఆయన

తెచ్చిన సుందరత్వమూ లేదు. ఆసాంప్రదాయిము ఆనయస్థానానికి
చేర్చుటకు తగినంత ప్రభావసంపన్నుడు ఎవరైన ఉదయించునో లేనో?

రామారావుగారి బొమ్మలు మదరాసు కలకత్తా బొంబాయి ఆంధ్ర
ప్రదర్శనాలల్లో అనేక ప్రధమ బహుమానాలు పొందాయి. ఇద్ద ఖజీదు
లకు అమ్మబడ్డాయి. అఖిలబ్రహ్మరాజ్య సమ్మేళనప్రదర్శనమున కెన్న
కొన బడ్డాయి. ప్రపంచమంతా ఈ శక్తిస్వరూపుడగు చిత్రకళాప్రవృ
ద్ధిపథమున వికసించునో అని చూస్తూవుండగా ముగ్ధముగా కళాచరి
త్ర తెగిపోవునట్లు ఆంధ్రుల దురదృష్టాన ఆస్మ సర్వవర్ణాల లీనమై
పోయారు.

మద్రాసు.

ఆడివి బొమ్మగారు వారు.

కులోత్తుంగ చోడదేవ చక్రవర్తి.

చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు.

[ఈవ్యాసము తొలుత ఆంధ్రదేశీయేతిహాస పరిశోధకమండలివారి వార్షికోత్సవ సందర్భమున జమవబడినది. దీని ఆంధ్రానువాదము మండలివారిపత్రికయందు ప్రకటింపబడినది. ఇందలివిషయము ఆంధ్రతమిళదేశములకు సంబంధించి, మిగుల ప్రాముఖ్యము కలిగియున్నది. కులోత్తుంగునిగురించి పాక్షినులయిన చారిత్రకులు కల్పించిన అపోహలన్నింటిని, ఇందు సహేతుకముగా విమర్శించి ఖండించినారు. వ్యాస మించుక దీర్ఘమయినను భాగములుగా ప్రకటించుకంటే సంతయు నొకపర్యాయమే జయంతి పాఠకులకు అందచేయుట యుక్తమని తలచి ప్రచురించుచున్నాము. భా. వేం. కృ.]

అంధ్రద్రవిడదేశములలోని పూర్వభాగములు కలుపుకొని, చాళుక్యచోడ సామ్రాజ్య మనంబరగిన మహాసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడై యేఁబడినసంవత్సరము లవక్రపరాక్రమముతోఁ బరిపాలనముచేసి వాసిఁగాంచిన కులోత్తుంగచక్రవర్తి చాళుక్యవంశీయుఁడుగాని చోడవంశీయుఁడు కాఁడు. కులోత్తుంగునకు తల్లిదండ్రులు పెట్టిననామము రాజేంద్రచోడుఁడని వీనిదాయాదు లయిన పశ్చిమచాళుక్యులు వీనిని రాజగయనికూడ వ్యవహరించిరి. ఆంధ్రదేశ మాకాలమున పూర్వభాగము పశ్చిమభాగము నని రెండుభాగములుగ నుండి, పూర్వభాగము వేంగీవిషయ మనుపేరఁ బరగి పూర్వచాళుక్యులచేతను, పశ్చిమభాగము పశ్చిమచాళుక్యులచేతను పరిపాలింపఁబడుచుండెను. కులోత్తుంగుని పూర్వు లయినపూర్వచాళుక్యులు ౫౦౦ సంవత్సరములనుండి వేంగీదేశమును బరిపాలించుచుండిరి. వీనితండ్రి యాంధ్రభారత కృతిపతియైన రాజరాజనరేంద్రుఁడు. వీనితల్లి గంగై కొండ రాజేంద్రచోడుఁ డనుచోడ చక్రవర్తి కొమార్తెయైన అమ్మంగదేవి. ఈరాజరాజు క్రీ. శ. ౧౦౨౨ వ సంవత్సరమున వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడై క్రీ. శ. ౧౦౨౩ వలకు ౪౧ సంవత్సరములు రాజమహేంద్రపురము రాజధానిగా నఖం

డశాంతివైభవముతో నేలి, కీర్తిశేషుఁ డయ్యెను. ఈదండనులకు
 రాజేంద్రచోడుఁ డను నొక్కకుమారుఁడును, కుండవ్వయను నొక్క
 కొమాఁదైయు మాత్రము గలరు. మఱియు రాజరాజసరేంద్రుని తండ్రి
 యగు విమలాదిత్యునకు కుండవాడేవి యని, మేడమాడేవి యని నిరు
 వురు భార్యలు గలరు. కుండవాడేవిపుత్రుఁడు రాజరాజుని, మేడ
 మాడేవి పుత్రుఁడు విజయాదిత్యుఁడును నై యున్నవారు. విజయా
 దిత్యునకు శక్తివర్మ యను కుమారుఁడుగలఁడు. రాజరాజసరేంద్రునకుఁ
 బిమ్మట నతనికొక్కఁడే కుమారుఁడగు రాజేంద్రచోడుఁడు వేంగీరాజ్య
 మునకు మాత్రమే పట్టాభిషిక్తుఁడు గానలసి యుండఁగా, నల్లని బరిగి
 వేంగీరాజ్యమునకు రాజరాజునకు నవతీతమ్ముఁడయిన విజయాదిత్యుఁడు
 పట్టాభిషిక్తుఁడగుటయు. క్రీ. శ. ౧౦౭౦ సంవత్సరమున రాజేంద్ర
 చోడుఁడు చోళరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడగుటయు, విజయాదిత్యుని
 మరణానంతరము వేంగీరాజ్యమును స్వాధీన పఱచుకొని, తనకుమారుని
 తనపక్షమున ప్రతినిధిపాలకునిగా నేర్పఱచి కులోత్తుంగుఁడను నూత్ని
 నామమును గల్పించుకొని, చక్రవర్తియై కులోత్తుంగచోడచక్రవర్తి
 యను బిరుదునామముతోఁ బ్రవర్తిల్లుట సంభవించెను. అగ్రశతాబ్ది
 కాలము వేంగీచోడరాజ్యములను బాలించినవారి డగుటచేత, అసలు
 పేరు మాసిపోయి, బిరుదునామమే దక్షిణహిందూదేశచరిత్రమున
 సుప్రసిద్ధమై పోయినది. ఇతనినామమునకు చోడశబ్దము తగిలింపఁబడి
 యుండుటచేతను, ఇతనితల్లియుఁ దండ్రితల్లియు ముత్తవ్య, చోడచక్ర
 వర్తుల పుత్రికలై యుండుటయు, ఇతనిశాసనములు పెక్కులు తమిళ
 భాషయందు వ్రాయఁబడి యుండుటయు, కులోత్తుంగుఁడు చోళరాజ్య
 మునకుఁ పట్టాభిషిక్తుఁ డయినకాలమునాటికి పూర్వమున నొరయూ
 రు రాజధానిగాఁ బరిపాలించి బ్రబలి నామావశిష్ట మయిపోయినచోడ
 సామ్రాజ్యమును మఱలసముద్ధరించి, వన్నె కెక్కిన ఆదిత్యచోడవంశము
 (నిజమైన చోడవంశము) అధిరాజేంద్రునిమరణముతో నెరిగిపోయిన
 దని గాని, రాజ్యభ్రష్టతను పొందినదనిగాని చెప్పవచ్చును. అందుచేత నే

కాబోలు దొరతనము వారిశాసనపరిశోధకులుగా నుండి చోడచక్రవర్తులయు, పూర్వచాళుక్యులయు శాసనములను బెక్కింటిని పరిశోధించి, దక్షిణహిందూదేశపు శాసనములను పేరిట కొన్ని సంపుటములను బ్రకటించి యిపుడు కీర్తిశేషులయి యున్న డాక్టరు హల్స్స సండితుఁడును వారితరువాత నాస్థానమున నియమింపబడి కీర్తిశేషు లయిన రావులహుదూరు వెంకయ్యగారును చాళుక్యుఁడైన కులోత్తుంగుఁడు తనకు హక్కులేనిదే బూత్కారముగా చోళసామ్రాజ్యము నాక్రమించుకొనియె నని యొక నిందాగోపణ చేసియున్నాడు. ఈనింద న్యాయమైనది కాదనియు, కులోత్తుంగుఁడు, తన మాతామహుఁడయిన గంగైకొండ రాజేంద్రచోడచక్రవర్తికి దత్తుపోయినవాఁడు. గావున నతని తండ్రి గంగైకొండ రాజేంద్రచోడదేవుఁడేయని 'కళింగట్టుపరణి' యను తమిళకావ్యమున నతని యాస్థానకవి యగుజయగొండారను నతఁడు చెప్పి, వర్ణించి యున్నాఁడు. కావున నతనికి చోళరాజ్యము బొందుటకు హక్కుకలదనియును, కనకనభాషిల్ల మొదలగుపరిశోధకు లయిన తమిళపండితులు గొందఱు ప్రతివాదమునకుఁ గడంగిరి. ఈవాద ప్రతివాదములలో నందభృశుద్ధి లేనట్టియు సప్రమాణములు కానట్టియుఁ బెక్కుచరిత్రవిషయములు చొప్పింపబడినవి. వాని నన్నిటిని ఖండించుట యీవాదముయొక్క యుద్దేశము కాదు. మనకు ముఖ్యము లయినవి మూఁడు ప్రశ్నములు గలవు.

౧. రాజరాజనరేంద్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౦౬౨-౬౩ వ సంవత్సరమునఁ గీర్తిశేషుఁ డయినప్పటికి రాజేంద్రచోడఁడు సింహాసన మధిస్థించెనా ? లేక, వానినవతితమ్ముఁడు సింహాసన మెక్కెనా ?

౨. రాజరాజనరేంద్రుఁడు తనయొకపుత్త్రునిదన మేనమామకు నిజముగా దత్తత చేసియుండెనా?

౩. చాళుక్యుఁడును రాజరాజనరేంద్రుని పుత్రుఁడు నగు రాజేంద్రచోడునకు చోళరాజ్యముపై హక్కు ఎట్టిది ?

వీనికిఁగావలసిన వాఙ్మయమును, శాసనములను సవిమర్శముగాఁ బరిశీలించి, పయిప్రశ్నములకు సహేతుకము లయిన ప్రశ్నోత్తరములను చెప్పి సిద్ధాంతపటచవలసి యున్నది. ముందు దత్తతనఁగూర్చి విచారించుము. దీనిని వివరించిన తమిళగ్రంథము 'కళింగట్టుప్పరణి' అనునది. ఈ తమిళకావ్యము 'జయంగొండారు' అనుకవిచక్రవర్తిచేత రచింపఁబడినదట! ఇతఁడు కుళోత్తుంగచోడునియొక్కయు, విక్రమచోడునియొక్కయు నాస్థానకవి యట! ఈకావ్యములో కుళోత్తుంగచోడుని ముఖ్యమంత్రియుఁ బల్లవరాజును, 'వాంఠై' నగరాధిపతియు నగు కరుణాకర తొంఠైమాన్ యొక్కకళింగవిజయయాత్రను వర్ణించిన కావ్యమై యున్నది. ఇయ్యది ౧౩ కాండములతోను, ౫౯౩ పద్యములతోను నొప్పియున్నది. కీర్తికేఘలమున వి. కనకనభాషిల్లగాగు ఇండియన్ ఆంటిక్వరీపత్రికలో నిందలి ప్రతికాండములోని విషయములను సంగ్రహముగా తర్జుమాచేసి ప్రకటించి తమయభిప్రాయమును సూచించియున్నారు. * ఈకావ్యము యొక్క ౧౦ వకాండములో సూర్యకులసంజాతయు, చంద్రవంశీయుఁ డయిన రాజరాజనరేంద్రుని భార్యయు నగు అమ్మంగదేవిగర్భమున విష్ణువు ప్రవేశించి భూమిపైఁ కుచోత్తుంగుని రూపమున నవతరించినాఁడనియు, ఈశిశువు జనింపఁగానే గంగైకొండచోడుని భార్య యోగ్యురాలగు తనకూతురునకు జనించినకీర్తివంతుఁడగు నాబిడ్డను చేతులనుంచుకొని ఈబిడ్డడు తనకుమారుఁడుగ నుండనర్హుఁ డనియు సూర్యవంశీయుల యశమును పెంపొందింపఁగలవా ఁడనియును, ఉభయకుళోత్తుంగుఁడు (చంద్రసూర్య వంశముల రెంటికిఁ గీర్తి యెచ్చువాఁడు) కాంగలండనియు బలికెనట ! ఇట్లు కవివర్ణించిన వాక్యములును, ఈతనికి గంగైకొండచోడుఁడు తండ్రియని కవిపలికిన పలుకులును కనకనభాషిల్లగారికి కనకము దొరకినట్లు గంగయికొండరాజేంద్రచోడునికి దత్తపుత్రుఁడనియు, తనవెనుక నాతఁ

* చూడుము. ఇండియన్ ఆంటిక్వరీ 19 సంపుటము, 4890 కేజి.

డు సింహాసన మధిష్ఠించుటకు నర్హుడని యెంచెననియు, వేంగీరాష్ట్రము చోళరాజ్యమునకు సామంతరాష్ట్రముగ నుండె ననియు, వేంగీదేశమునకు నుత్తరమున నున్న ఉత్తరకళింగమును, కటకమును, కుళొత్తుంగునిచేత జయింపబడినవి గనుక నవియుఁ జోడసామ్రాజ్యమునకు లోబడిన సామంతరాష్ట్రములనియె చెప్పవలసి యుండునని, వక్కాణించి యున్నారు. ఇప్పటికి 32 సంవత్సరముల క్రిందట సాధనసామగ్రి యంతగా లేక, పెక్కుశాసనములను బరిశీలింప నవకాశము లేనియాకాలమున కేవలము పక్షాభిమానముతో వ్రాసిన కనకసభాపిళ్లగారి యభిప్రాయములను పెద్దవిగా భావించి, ఖండింపవలసిన యవసరము లేదుకాని యిపుడు చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయములో చారిత్రిక పండితులు గానుండి పెక్కుచరిత్రగ్రంథములను వ్యాసములను వ్రాసి ప్రకటించిన వారును, పెక్కుపరిశోధనలనుచేసి పత్రికలం బ్రకటించుచున్నవారును, ముఖ్యముగాఁ జోడరాజులనుగూర్చి పరిశోధనలను గావించి, యేవిశ్వవిద్యాలయముపక్షముననో యువన్యాసముల నిచ్చుచున్నవారును, అందు ముఖ్యముగానే విషయమునుగూర్చి వ్రాయుచున్నను, నెద్దియో సందర్భముగల్పించుకొని ప్రభూతులైన రాజరాజ రాజకేశరి వర్మగంగైకొండ రాజేంద్రచోడుని మఱువక ప్రశంసించునంతటి యభిమానము కలవారు నగు డాక్టరు, ఎస్, కృష్ణస్వామి అయ్యంగారిదత్తత సమస్య నేవిధముగాఁ బరిష్కరింతురో యని నేనాంధ్రులచరిత్రములోని ప్రథమభాగమును బ్రకటించిన 1910 దవ సంత్సరమునుండి వీరి వ్యాసములను గ్రంథములను మిగుల శ్రద్ధాభక్తులతో జదువుచున్నానని చెప్పుటలో నతిశయోక్తి యెంతమాత్రమును లేదు.

వీరు రచించిన “ఏస్వేయ ఇండియా” అనుగ్రంథమున, ౧౨౫౬ దవ పేజీలో “రాజేంద్రచోడునిభార్య బిడ్డవుట్టినపుడు ప్రేమతో బిడ్డ నెత్తుకొని బిడ్డపాదములపై నున్న చిహ్నములను (రేఖలను) దిలకించి యీబిడ్డ యుభయకులములను కీర్తిచేవన్న కెక్కించి యుద్ధరింప గలడనిపలికినట్లు కళింగట్టుప్పరణి నుడువుచున్నది. ఇయ్యది బహుశః మనుమని యభివృద్ధిగో

ధిమాతామహి ప్రేమతో వెల్వరించిన కోరికయై యుండును గాని యంతకంటె వేఱుకాదు. బహుశః ఈచిన్నకొమారుడు తన్ను జట్టుకొని యున్న అధిరాజ్యసంపత్తుతో అతనికి దత్తుకాబడినను, లేకున్నను, తాత గారియింట బెంపబడి యుండును. మాతామహునకు పెక్కండు కుమారులుండుటయు, వారిలో నొకఁడు గొప్పజయశాలి యగు చోడునకు విజయయాత్రలయం దనుచుండుగా నుండుటయు, జూచినప్పుడు నిశ్చయము గా దత్తుచేసికొనుటకు కారణ మగుపించదు.” అని కొంచెము విస్పష్టముగా వ్రాసిరి. కాని యివి హృదయపూర్వకముల యినవి గావనియు, వీరిబుద్ధి మతియొకనైపునకు లాగుచున్నదనియు నటుతరువాత వ్రాసిన యీక్రింది వాక్యముల వలన బోధపడఁగలదు.

“అతఁడు క్రీ. శ. ౧౦౬౧-౬౨ వసంవత్సరమునఁగాని మఱుసంవత్సరమునఁగాని తన తండ్రి మరణించినపుడు పట్టముఁగట్టుకొనవలసి యుండునని యొకరు తలంచుట స్వాభావికము; కాని యేడవవిజయాదిత్యుఁడు వేంగీరాజప్రతినిధిగా నియమింపఁబడిన వ్యవహారసందర్భములన్నిటను ఆతఁడోఁగూడిన యీచిన్నిరాకొమరుఁడు వేంగీరాజప్రతినిధిత్వమును పొందుటనుగాని పొందకుండుటను గాని తనకంత గొప్పకార్యముగాఁదలంచి యుండఁడని తోపింపఁజేయును. అతఁడు చక్రవర్తిత్వమును బొంద నభిలాషముఁ గలిగియుండెను; గాని రాజప్రతినిధిత్వమును బొంద నభిలాషముఁ గలిగియుండలేదు.

మఱియు కులోత్తుంగుఁడుతాను యువరాజుగ నున్నప్పుడు వాయిరాగరములలో ఏనుఁగులను బట్టుకొంటిననియు, సక్కరకొట్ట దుర్గము నాక్రమించుకొంటి ననియుఁ దనశాసనములలో దెలుపుకొనియున్నాఁడనియు, ఇయ్యది తనతండ్రియగు తూర్పుచాళుక్యరాజగు రాజరాజునకుగాని తనతాత, మేనమామల కడగాని యువరాజుగ నుండునట్లు దెలుపఁగలదనియును, కాని యతఁడంతకాలమును వేంగీదేశముననే యున్నయెడల తనయన్నకుమారుని కాదని, విజయాదిత్యుఁడు సింహాసనమెక్కుట సంతోషవిషదనియును, ఇతఁడు వేంగిలోనే యుండెనేని “వాయిరాగరమెక్కడ?

ఏనుగులను బట్టు తెక్కడ?” అనియును, అతఁడు పట్టాభిషిక్తుడై నట్టు పితాపురము స్తంభములమీఁది శాసనములును తామ్రశాసనములును దెలుపుచున్నను, కులోత్తుంగుని శాసనము లన్నియు ౧౦౭౦ దవ సంవత్సరముతరువాత నున్నవిగాని యంతకు పూర్వములేవనియు, అతని శాసనములలో నెచ్చటను నాతఁడు సింహాసనమెక్కుటయు, విజయాదిత్యుని చేతఁ దానుపదభ్రష్టుడనై తినని తెలుపంబడియుండలేదనియు, వక్కాణించిరి. దీనిసంతయును విచారించి చూడ, వాయిరాగరము, సక్కరకొట్టము మొదలగునవి సాధించునపుడు వీరరాజేంద్రునికడనో అతని తాతయగు రాజేంద్రచోడుని కడనో యువరాజుగ నుండియుండు ననిరి. మఱియు తనతాతయగు మొదటి రాజేంద్రుని కడారముదండయాత్రలోఁ గులోత్తుంగుడు విఖ్యాతిఁ గాంచెనని నుడువుచు నీక్రిందివాక్యములను వ్రాసి యున్నారు.

“ఇయ్యది కళంగట్టుప్పరణిలోఁ జెప్పఁబడినరీతిని పండితచోళుడైన గంగయి కొండ రాజేంద్రచోడుని వీనికిఁ దండ్రియని వక్కాణించిన యుద్దేశమునకు సంతృప్తికర మైనసమాధాన మొసఁగుచున్నది.”

వీరు దత్తతను మనస్సారనమ్మువారు కాకపోయినను దానినెట్లయిన నిలువఁబెట్టుటకుఁ గారణములను గల్పింప జిజ్ఞాస కలవారుగాఁ గనుపట్టెదరు. ఈయితిహాసపరిశోధకమండలివారు ప్రకటించిన ‘రాజరాజనరేంద్రపట్టాభిషేకసంచిక’కు, ‘చోళులు పూర్వచాళుక్యులు’ అను నొకవ్యాసమును వ్రాయునపుడు ‘రాజరాజనరేంద్రుని మరణానంతరము సంభవించిన విషయములను గూర్చి వ్రాయుటకు వీరికలము సాగలేదు సరిగదా, శక్తి వర్మకాలమునుండి శక్తివర్మ, విమలాదిత్యుఁడు. రాజరాజనరేంద్రుఁడు మొదలగువారు చోడసామ్రాజ్యమునకు లోబఁబడినవారే యనియు, వేంగీరాష్ట్రము సామంతరాజ్యమై యుండవలయు నని నిర్ధారింపఁ బ్రయత్నించుటలో గబగబ పటువిడసాగినది. చోడచక్రవర్తులలోఁ బ్రఖ్యాతు లని తాము పడేపడే వక్కాణించురాజరాజును, నానికుమారుఁ డగు గంగై కొండ రాజేంద్ర చోడఁడును పూర్వ

చాళుక్యరాజు లయినవిమలాదిత్యునకును, రాజరాజనరేంద్రునకును కాళ్లుగడగి తమకూతుండ్రయిన కుందవాడేపిని అమ్మంగదేవిని కన్యాప్రదానము గావించి వివాహమును చేయుటచేతను కాణిశ్కులు వారికి కప్పము చెల్లించు సామంతరాజు అని కృష్ణస్వామయ్యంగారు వక్కాణించుచున్నాడు. శక్తివర్మ తన్ను రాజరాజచోడుడు పట్టాభిషిక్తుని గావించె ననిగాని, తాను రాజరాజునకు కప్పము చెల్లించు సామంతుడ ననిగాని తనశాసనములలో నెచ్చటను దెలిపి యుండలేదు. అంతియగాదు. శక్తివర్మశాసనములో—

“బాల్యే కీర్తి రలాభి చౌళికరణే యేన ప్రణో ద్వాసినా
యే నాత్యుద్ధత బద్వయాధిసమహారాజాదయా విద్రుతాః
.....రావణప్రతినిధి శ్చాల్మక్యనారాయణే
నాపాస్తద్విషతాపి యేన నిధనం శ్రీచోడభీమాధిపః.”

అని యీతఁడు బద్వయాధిసమహారాజును ఓడించినట్లును, చోడభీముఁ డనువానిని జంపినట్లును, బాల్యమున చోళులతో యుద్ధము చేసినట్లును చెప్పఁబడియున్నది. 1 మఱియొక శాసనములో నీ తఁడు చిన్నతనమునందే ద్రమిళయుద్ధమునం దనేకశత్రుగజములను స్వఖర్చముచేత ఖండించె ననియు, చోడ భీమునిచేఁ బంపఁబడిన యొకమహావీరుని స్వయముగా జంపె ననియును, జటాచోడుఁ డనునొకమహావృక్షమును వ్రేళ్లతో బెఱికివైచె ననియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. 2

“పై శాసనములో” జెప్పఁబడినజటాచోడుఁడనువాఁడు, రాజేంద్రచోడునికుమారుఁ డయిన జటావర్మనుందరచోళపాండ్యుఁ డనువాఁడు. ఇతని మూలనామము జటావర్మచోళుడు. రాజేంద్రచోళుఁడు పాండ్యదేశమును గెలిచిన తరువాత, అచ్చట తనకుమారుని తన ప్రతినిధిగా నిలిపి యీతఁడే పాండ్యరాజుని తెలుపుటకు ‘నుందరపాండ్యశబ్దము’ నతనిపేరుకుఁ జేర్చెను. రాజేంద్రచోళుడు పాండ్యదేశమును గెలిచినకాలము

1 చూడు. ఎఱి, రిపోర్టు. 1917—18. పి. టి. నెం. 15.

2 చూడు. ఆం. సా. ప. నం. ౨. పుట ౪౦౬.

మనకు నిశ్చయముగఁ దెలియదు; గాని యీపని క్రీ. శ. ౧౦౧౬ నకుఁ బూర్వమే జరిగె నని తజ్జుల యభిప్రాయము" అని కీర్తిశేషులయిన కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు గారువ్రాసి యున్నారు.¹

ఇట్లు చోడులకు ప్రబలశత్రువగు శక్తివర్మ నారాజరాజ చోడుడు వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తునిగావింతుట ఎంతవిచిత్రముగానున్నది? కనుక 'రాజరాజ శక్తివర్మను సింహాసన మెక్కించె' ననివ్రాయుట విశ్వ సింహదగినదికాదు. మఱియు శక్తివర్మ క్రీ. శ. ౧౦౧౫ వఱకు ననగా పంజెండువర్షములు పాలించి తనపు చాలించినవెనుక నాతని తమ్ముఁ డగు విమలాదిత్యుడు గంగైకొండ చోళుని గారాబు చెల్లెలు పట్టమహిషిగాఁ బట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యెను. ఇదియు సత్యమునకు విరుద్ధమైన వ్రాత. ఏ మనఁగా రణస్థపూడి శాసనములో—

అనలానలరంధ్రగతే శకవర్షే వృషభమాసి

సితపక్షే య షట్యం గురు పుష్యేసింహ లగ్నే

ప్రసిద్ధమభిషిక్తి (౧౩) అని వ్రాయఁబడియున్నది.²

అర్థము. శా. శ. ౯౩౩ సంవత్సరమున వృషభమాసమునందు శుద్ధ ౬ గురువారమునాడు పుష్యమీ నక్షత్రమున సింహలగ్నమునందుఁ బ్రసిద్ధముగ నభిషిక్తుఁడయ్యెను. అనగా క్రీ. శ. ౧౦౧౧వ సంవత్సరమున విమలాదిత్యుఁ డభిషిక్తుఁ డయియుండఁగా కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు ౧౦౧౫ దవ సంవత్సరమునఁ బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెనని వ్రాసిరి. విమలాదిత్యుడు ౧౦౧౪వ సంవత్సరమున తంజావూరునకు సమీపమున నున్న తిరువైయూరు గ్రామములోని పంచనాథేశ్వరస్వామికి ద్రవ్యదానముచేసి శాసనము వ్రాయించినది రాజరాజకేసరివర్మ కూతురుకుండవ్వను వివాహముఁ జేసికొన్న బంధుత్వముచేతనేగాని వేఱొండు కారణము చేతగాదు. పూర్వచాళుక్యులనుగూర్చి వ్రాసినవీరి యభిప్రాయము లిట్లు శక్కుతావులని రాధారములయిననిగా నుండును. గ్రం

1 ఆంధ్రపత్రిక, ఉగాడిసంచిక 1920—21, ఆరుంబాకశాసనము. పుట. 77.

2 ఎ.సి. ఇండి. ల. ౩౪౭.

భవి సరభీతిచే వానిని విరమించుచున్నాను. గంగయి కొండచోడుడు కులోత్తుంగుని దత్తుచేసికొనెననుట రాజకీయతంత్రము కొఱకు పన్నిన యొక పన్నుగడగాని సత్యముగాదు. రాజరాజనరేంద్రుడు తనయొక పుత్తుని దత్తుగా నిచ్చె ననుట విశ్వసింపఁదగినది. గంగైకొండ చోడ దేవునకు రాజాధిరాజు, రాజేంద్రుడు, వీరరాజేంద్రుడు, నను మూవురు కొడుకులును, అమ్మంగ దేవి యను పుత్రికయు గలరని శాసనము లంబరశోధించిన డాక్టరుహల్లుగారు నిర్ధారించున్నారు.¹

ఈవిషయమును డాక్టరు కృష్ణస్వామి అయ్యంగా రొప్పకొనుచునే యున్నారని యిదివరకే తెలిపియుంటిని. తనకు ముగ్గురుకొడుకు లుండఁగా డాహిత్రుని దత్తుచేసికొనుటయే విశ్వసింపఁదగినది కాదు. కొడుకులును కొడుకుబిడ్డలును నుండఁగా డాహిత్రునిపెంచుకొని తనకుటుంబములోనే పుట్టిన కొడుకుబిడ్డను మనుమరాలినిచ్చి వివాహముచేయుట యెక్కడియాచారము? హిందూశాస్త్రము లంగీకరించునా? తండ్రికూతును వివాహ మాడ వచ్చునా?

మద్రాసుప్రెసిడెన్సీకాలేజిలో అసిస్టెంటు ప్రొఫెసరుగానున్న ఎ. వి. వెంకట్రామయ్యర్. ఎం. ఏ గారు (న్యూ లైట్స్ కులోత్తుంగ) అనుపేరుతో నొక వ్యాసమును మద్రాసులోజరిగిన ఓరియంటల్ కాన్ఫరెన్సులోఁ జదివియున్నారు. ఆవ్యాసముయొక్క సంగ్రహము గ్రంథమునఁ బ్రకటింపబడినది.

అతడు చోళకుటుంబము లోనికి దత్తుగొని పోఁబడుటయు, ౧౦౬౩ వ సంవత్సరముననే చోళరాష్ట్రమునకు మేనమామ యగు వీరరాజేంద్రునిచే యువరాజుగ నియమింపఁబడుటయు గళింగట్టుప్పరణి వలనను, కులోత్తుంగుని శాసనముల వలనను స్పష్ట పడుచున్నది. అక్రమముగా రాజ్యమాక్రమించుకొన్న కులోత్తుంగునకు లేనిహక్కును స్థిరపఱచుటకై యాస్థాన కవియుఁ గల్పనా కథలల్లువాఁడు నగు జయంగొండారను వానిచే దత్తుత విషయము గల్పింపఁబడి పేర్కొనఁ బడినదని

1 సౌతు ఇండియన్ ఇన్స్టిట్యూషన్స్ సం. ౩. పార్టు II. పేజీ 196.

హుట్టుగారు మనకు చెప్పుచున్నారు... కనుక దత్తవీరమును నులువుగాఁ ద్రోసి వేయఁబడునది కాదు. రాజ్యమును బొందుట కనగత్యమైనది గనుక రాజకీయ కార్యార్థము గల్పింపఁబడినదని సమాధానమియఁబడ వలసినదియుఁ గాదు.” అనిగట్టిగా నొక్కిపలుకుచున్నారు. వీరు డాక్టరు హుట్టుగారు వ్రాసిన వాక్యము లోని కొంత భాగమును త్రోసివేసి, కొంతభాగమును మాత్రమే యుదాహరించి యధిక్షేపించి యున్నారు. హుట్టుగారి వాక్య మిట్లున్నది.

“మొదటి వీరరాజేంద్రుఁడు మొదటి రాజేంద్ర చోడుని కొడుకని యొప్పుకొన్న యెడల, అక్రమముగా నాక్రమించుకొన్న కులోత్తుంగునకు లేని హక్కును గల్పించుటకై రాజేంద్రచోడుఁడు కులోత్తుంగుని రాజకీయకారణములచే దత్తుచేసికొనియె నని వట్టికల్పనము చేయఁబడినది. ఇట్టివే కాఁబోలు నూతనజ్యోతులు. [న్యూ లైట్స్] వీరికి దత్తస్వీకార మన సర్థమేమో తెలుసునా? యని ప్రశ్నింప వలసివచ్చుచున్నది. గంగైకొండ రాజేంద్రచోడుని పెంపుడుకుమారుఁడగు నుభయకులోత్తుంగుఁడు తండ్రివెనుక రాజ్యమునకు రాలేదు. రాజాధిరాజు, రాజేంద్రుఁడు వీనికొడుకు రాజమహేంద్రుఁడు, వీరరాజేంద్రుఁడు, వీని కొడుకు అధిరాజేంద్రుఁడు పాలించిమరణించిన వెనుక, చోడసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టముకట్టుకొనియెను. ఓ హూ చోడచక్రవర్తులకు పెంపుడు కుమారునియందు నెంత ప్రేమ గలదు !

ఈవెంకట్రామయ్యగారు తమవ్యాసములో కులోత్తుంగుని మూడవకుమారుఁ డయిన వీరచోడనృపాలుని చెల్లూరు తామ్ర శాసనమును జూచియున్నట్లు కొన్ని విషయముల నందుండి పేర్కొనియున్నారు. ఆశాసనములో వీరచోడుఁడు తన పితృ వంశమైన చాళుక్య వంశమును వర్ణించుచు, నందు తనతండ్రిని తన్నును జెప్పుకొని యున్నాఁడు. కాని, ఆదిత్యచోడ వంశమును, ఆవంశములోని చోడచక్రవర్తులను వర్ణించి తన్నును తనతండ్రిని చోడ వంశీయులనుగా నేల చెప్పుకొని యుండలేదు ? వీనిశాసనములో “న సర్వలో కాక్రమణచతురక్తిర్తి

ప్రతాప, మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర పరమ మహేశ్వర పరమ భట్టారక, పరమబ్రహ్మణ్య, శ్రీవీరచోడదేవః" అనియున్న వాక్యము లోని బిరుదములు చాళుక్యులవా? చోడులవా? అని ప్రశ్నించుచుచు న్నాను. వీరుచేయువితండవాదము నేలవిడిచి సాముచేయున ట్లున్నది. గంగయి కొండ చోడుడు తనతండ్రిని పెంచుకొన్న యెడల నావిషయ మును కుమారుడు కప్పిపెట్టి తాను చంద్రవంశీయుడ ననియు, చాళు క్కుడ నని తల్లితండ్రులుబ్రదికియుండగా నట్లు చెప్పుకొనునా? దీనిని తల్లిదండ్రు లెట్లంగీకరించిరి? పేకిణాసనములోగూడ రాజరాజచోడగం గుకూడ దత్తతను గూర్చి వక్కాణించియుండలేదే! కావునగులోత్తుం గుడుచు వాని కొడుకులును వారినంతానమును చోడులు కారనియు, చాళుక్యులనియు నిష్పాడయిన స్పష్ట పడుచుండలేదా? నమస్తవిధము లచేతను కులోత్తుంగుని పుత్తుండ యిన వీరచోడనృపాలుని చెల్లూరు తామశాసనము సత్యమును దెలుపునదిగ నున్న దని నాయభిప్రాయము. మఱియు కుంభకోణము కాలేజి తమిళ పండితులగు ఎల్. శ్రీని వాసయ్యర్ అనువారు (కులోతుంగ 1 హిజ్ క్లెయిమ్స్ టు ది చోళా థ్రోన్) అనుపేరిట హిందూ ఎక్యుకేషనల్ సర్వీ మెంటునకు నొకవ్యాస మును వ్రాసి, గంగయ కొండచోడదేవునకు రాజాధిరాజు రాజేంద్రుడు, రాజేంద్రచోడుడు కొమాళ్లుగారనియు, రాజేంద్రదేవుని మనిమం గళము శాసనములో గంగయ కొండరాజేంద్ర చోడుడు తనతండ్రికి పిన్నతమ్ముడని, అనగాఁ బినతండ్రి యని చెప్పియున్నాఁ డనియు, వీరరాజేంద్రుడు తన కన్యాకు మారిశాసనములో వారతని కనిష్ఠసోద రులనుగాఁ జెప్పియున్నాఁడనియుఁ గనుక గంగైకొండచోళుడు కులో త్తుంగుని దత్తుచేసికొన్న విషయము బహుశః సత్యమై యుండునని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఇట్టి యూహకును వైన చెప్పిన యాశ్చర్య పణమే పట్టెగలదు. రాజేంద్రుడు తనకొమాళ్లైన తనమొదటి దా యాదికీచ్చి వివాహము చేయుచున్నాడు. బ్రాహ్మణులలోకాని, క్షత్రియు

మాడు 1 వాల్యం 3 పార్టు పేజీ. 59.

యులలోఁగాని మఱి యేగొరవముగల హిందూకుటుంబములలో
గాని యిట్టి దుష్టాచారమున్నట్టు వినలేదు. ఆంధ్రులలోఁగాని, ప్రాచీన
హిందూసంఘములోఁగాని యిటువంటి దుష్టవివాహములు లేవని నిశ్చ
యముగా నే నెఱుంగుదును. ఈవిద్వాంసు డట్టిదానిని నాకు చూపిం
పఁ గలిగిన యెడల వారికిఁ గృతజ్ఞుడ నగుదును. చోడుల యాధిక్యతను
నిరూపించుటకై యీపండితుఁ డిట్టి విపరీతమైన వింతసిద్ధాంతమునకుఁ
గడంగినందులకు నేను మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నాను. వీరచోడుని శాసన
ములో భ్రాతృకాలమున నుదయాద్రియందు సూర్యుఁ డుదయించి తన
తేజస్సును సర్వత్ర వ్యాపింపఁ జేయునట్లుగా, ప్రథమమున వేంగీ సింహా
సనమును బొందుటచేత (రాజేంద్రచోడుఁడు) తనశక్తితో నెల్లదేశము
లను జయించినాఁ డను సర్థముగల శ్లోక ముదాహరింపఁబడినది. నేడు,
'ఏష్వేంటు ఇండియా' అనుగ్రంథములో కులోత్తుంగుని గూర్చి ఎన్.
కృష్ణస్వామయ్యుంఁగారు చేసిన ప్రసంగమునకు కులోత్తుంగుని కుమా
రుఁ డగు వీరచోడుని చెల్లూరు తామ్రశాసనములోని పై శ్లోకమే
ప్రత్యుత్తరమునొసంగుచున్నది. మఱియు కులోత్తుంగుఁడు తన పెద్ద
కొడుకునుజూచి—

“ మయా వేంగీమహీరాజ్యం చోడరాజ్యాభిలాషిణా,
మత్పిత్రవ్యే పురా స్యస్తం విజయాదిత్యభూభుజే”.

చోడరాజ్యమును పొందఁగోరి పూర్వము వేంగీరాజ్యమును నావిన
తొండియగు విజయాదిత్యభూభుజునకు నొసంగి యున్నాను.

స చ పంచదశాబ్దాని పంచాసన పరాక్రమః,
మహీం రతు. స్మహీనాథో దివం దేవోపమో గతః.
ఇత్యుక్త్యాతాం ధురం దత్తాం గురుణా చక్రవర్తినా.

‘శివునివంటి పరాక్రమవంతుఁడును దైవసమానుఁడు నగు విజయాది
త్యుఁడు ౧౫ సంవత్సరములు పరిపాలించి దివంగతుఁడయినాఁడు.’

ఈశ్లోకమును బట్టి కులోత్తుంగునకు తన పినతండ్రియం దెట్టిసుహృద్భావము కలదో తేటపడుచున్నది. తరునాత కులోత్తుంగుడు వేంగీరాజ్యభారమును వహింపవలసినదిగా రాజరాజును నియమించెను. అతఁ డీపదవిని వహించిన తరునాత సుఖమును సురక్షణమును లేక, గురుపాదసేవవలనఁ గలిగెడి యానంద మిరాజ్యపాలనాధికార మియనందున నొక్కసంవత్సరము మాత్రము పరిపాలించి తల్లిదండ్రుల కడకుఁ బోయెను. తరువాత వీరచోడకుమారుని రప్పించి వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడవై పరిపాలింపవలసిన దని చక్రవర్తి యాజ్ఞాపించెను. ఎట్లకేలకు నీతని నొప్పించిరి.

“ఇ త్యాశిషం సమధిగమ్య నృపా దవంఛ్యాం
దేవ్యాస్తదాగ్రజ నృప ద్వితీయ క్రమేణ
ఆనమ్య తా నవనతో కుమార స్సప్త
స్వదేశగమనాయ స తైః కథంచితః.

ఈప్రకారముగా రాజయొక్కయు, దేవియొక్కయు, అగ్రసోదరులిరువురి యొక్కయు దీపనలను బొంది, వారికి నమస్కరించి తన చిన్నతమ్ము లయిననృపకుమారుల నమస్కారములను బొంది స్వదేశము నకుఁబోవుటకై యొప్పింపఁబడియెను” అని వక్కాణింపఁబడియుండెను. వారిచేత వేంగీదేశము స్వదేశముగఁ బరిగణింపఁబడియె నని యాశ్చర్యమువలన స్పష్టముగాఁదెలియుచున్నది. కులోత్తుంగచోడచక్రవర్తియు, వానిదేవియు, వారలకుమారులును చోడదేశమును స్వదేశముగా భావింపలే దనియు, వేంగీదేశమునే స్వదేశమునుగా భావించిరనియు ఇది స్పష్టపరచుచున్నది. వీరచోడుడు—

‘శాకాబ్దే శశి ఖద్వ యేందుగణితే సింహాధిరూఢే రవా
చంద్రే నృద్ధిమిత్రయోదశితథా వారే గురోవృక్షాశ్చికే,
లగ్నేభక్రవణే సమస్తజగతీరాజ్యాభిషిక్తోభరం
లోకస్యా ద్వహతి స్మ పట్టమనఘం శ్రీవీరచోడనృపః.’

శకసం. “౧౦౦౧ మున రవి సింహమందుండఁగాఁ జంద్రుడు వృద్ధియం
దుండ త్రయోదశీ గురువారమున శ్రవణానక్షత్రయుక్త వృశ్చికలగ్నము
నఁ బ్రఖ్యాతిగాంచిన శ్రీవీరచోళనృపాలుఁడు సమస్తభూమికి నభిషిక్తుం
డై పట్టముఁగట్టుకొనియె నని వ్రాయఁబడినది. అనగా వీరచోడుఁడు
వేంగీరాజ్యమున క్రీ. శ. 1079 దవ సంవత్సరమునఁ బట్టాభిషిక్తుఁ డ
య్యె నని భావము. ఇంతవఱకు దత్తత విశ్వసనీయ మైనదికాదని య
నేకప్రతిబంధకకారణములు గలవని తెలిసికొంటిమి. కావున దత్తతవ్య
వహారము కులోత్తుంగునిపక్షమున వ్యవహరించిన చోడచక్రవర్తుల
కుటుంబములోని కొందఱు ప్రముఖుల కల్పనమని మనకిప్పుడు సు
లభముగా బోధపడుచున్నది.

రెండవ విషయము.

రాజరాజనరేంద్రుఁడు మరణించిన వెనువెంటనే వేంగీసింహాసనము
నెవ్వరధిష్ఠించి రనువిషయము చర్చింపవలసియున్నది. వీరచోడుని శాస
నములనుబట్టి ప్రథమమందు వేంగీసింహాసనమధిష్ఠించి రాజేంద్రచోడుఁ
డు (కులోత్తుంగుఁడు) చోళరాజ్యమును సంపాదించవలె ననుకోరికతో
వేంగీరాజ్యమును తనపినతండ్రి యైన విజయాదిత్యున కప్పగించితి నని
యు, నతఁడు ౧౫ సంవత్సరములు పరిపాలనముచేసి దివంగతుఁ డయ్యె
ననియు చెప్పఁబడియున్న విషయ మింతకుఁబూర్వమే తెలిసికొని యున్నవార
ము. ఈ శాసనములో నుదాహరింపఁబడిన విధానమునుబట్టి రాజరాజ
నరేంద్రుని సవతితమ్ముడైన విజయాదిత్యునికిని, కుమారుడైన రాజేం
ద్రచోడునకు నేపిధమైన మనస్సర్థలు గాని విరోధము గాని లేకుండు
ట మాత్రమేగాక పినతండ్రియందు కులోత్తుంగునకు మంచిగౌరవ
ము, విధేయత గలదని తేటపడుచున్నది. ఇంకుకు ప్రతిబంధకములయిన
మరిగొన్ని విషయములు కలవు. ఈనడుమ ఈ 2 వ విజయాదిత్యుని శాసన
ములును, వీనికి కుమారుఁడు రెండవశక్తివర్మ యొక్క శాసనముక్కటియు
తేటపడినవి. అందు విజయాదిత్యుని శాసనము లాతని ౧౨వ పరిపాల

ననంవత్సరమున లిఖింపబడినవి. ఇయ్యవి ప్రస్తుతము మద్రాసు మ్యూజియమునం దున్నవి. వీనినకలు నామిత్రులయిన శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు గారికడ నున్నది.* అందు రాజరాజనరేంద్రుని మరణానంతరము

పరోక్షే రాజరాజస్య భ్రాతు ద్వైవమాతురస్య యః,
పర్యగ్రహీ స్మహాశ్రియం పీరశ్రియా యతః.

అని తాను స్వయముగా పరాక్రమముచేతనే రాజ్యలక్ష్మిని గ్రహించితి నని వక్కాణించుచున్నాడు. మఱియు నింకొక విశేషవిషయమును గూడ తెలుపుచున్నాడు.

గృహీత్వా స్వసుతే స్నేహాత్ రాజ్యం శ్రీశక్తివర్మణి,
స్వస్తం తస్మిన్ ధరా మేకం సంరక్ష్యాజ్ఞం దివంగతే.

తనకుమారుడైన శక్తివర్మ నెడగలస్నేహముచేత నతనికే రాజ్యము నొసంగగా నొకసంవత్సరముమాత్ర మాతఁడు పాలించి దివంగతుడైనవాఁడట. అభిమన్యుని గోల్పోయినపాఠుని పలెనె రుచియు సుఖము నెఱుంగక యున్నానని చెలుపుకొనుచు—

‘అసీనే విబుధైః కులక్రమగతై రాష్ట్రై రలం బోధితో

ధర్మం స్థాపయితుం కథం చి డకరోత్ బుద్ధిం ధరారక్షణే

ధర్మమును దలపోసి ధరారక్షణమును బుద్ధికలిగి బుధులుప్రోత్సహించుటచేత మరల రాజ్యభారమును వహించితి నని వక్కాణించుచున్నాడు. ఇది క్రీ. శ ౧౦౭౫ దవ సంవత్సరము నాటిశాసనము. వీని కుమారుడగు రెండవశక్తివర్మ శాసనములో† గూడ విజయాదిత్యుఁడు వేంగి రాజ్యమును బలాత్కారముగా గ్రహించెననియే వక్కాణింపబడియున్నది. ఈరెండవ శక్తివర్మ శాసనమువలన శక్తివర్మ క్రీ. శ. 1064 గవ. సంవత్సరమున బరిపాలనముచేసినట్లు గన్పట్టుచున్నది. వీరిశాసనముల

* చూడుము. మద్రాసు గవర్నమెంటువారి మ్యూజియము కనెమరా లైబ్రరీల అడ్మినిస్ట్రేషన్ రిపోర్టు. 1925—1926,

† ఎఫి, రిపో. 1913—14. పేజీ. 7.

లో తాము కులోత్తుంగుని వెడలఁగొట్టి రాజ్యమును వశము చేసికొంటిమని వీరును చెప్పియుండలేదు. ఇతరులసహాయముతో తామిారాజ్యమును పొందితి మనియైన చెప్పియుండలేదు. తాము బలాత్కారముగా నేల గ్రహింపవలసి వచ్చెనో అదియును దెలుపలేదు. వీరిస్థితి యిట్లుండఁగా చోడరాజ్యమును బాలించెడు మొదటివీరరాజేంద్రుఁడు తనయైనన, యేడవపరిపాలన సంవత్సరములలోని శాసనములలో తాను వేంగిమండలమునుజయించి యారాజ్యము చాళుక్యవిజయాదిత్యునకొసంగితి నని చెప్పుకొనియున్నాఁడు. ఇతఁడు పెరుంబేరుశాసనములో, ముమ్మరము లగుసరములో నైదుసారులు, ఆహవమల్లుఁడు పాటిపోవునపుడు ఆతని వెన్నుఁజూచితిసనియు, వేంగైనాడు తిరిగి స్వాధీనముచేసికొంటిసనియు, తనతోఁబుట్టినపెద్దన్న ప్రతి నెఱవేర్చితి ననియు, తనవద్దకు వచ్చి తనపాదములను బూజించిన సలుక్కివిజయాదిత్యునకు రాజ్యము నొసంగితి ననియు వ్రాయించుకొన్నాఁడు. *

ఈ వీరరాజేంద్రుఁడు మఱియొక శాసనములో ఇదివఱకు మేము జయించిన వేంగీదేశమును సంపాదించుకొనఁగఁ దిరిగి పోము. మీరు బలము గలవారు రండి. మీకు శక్తియున్న రక్షించుకొనండి* అని పలికినట్లు గాఁగూడ వ్రాయఁబడి యున్నది. అనంతవర్మచోడగంగుయొక్క కొర్ణి శాసనములో—

“సరాజరాజః ప్రథమం జయశ్రియః పతి ర్భూవ ద్రవిలాహవోత్సవే,
విరాజమానామధరాజసుండః క్షుద్రాధవంశ చోడమహిభృదాత్మజాన్.

త్యక్త్వా వేంగీం సపది సరిణా మోదయేద్యాంయవన్యాం

చోడవ్యాజే మహతి విజయాదిత్య మబ్ధా మిమక్షుం

ఆపన్నానాం పరమ శరణం రాజరాజో విచిత్రం

లక్ష్మీభాజం సుచిరమకరోత్ పశ్చిమాయామ్ దిశాయామ్.”

అని వ్రాయఁబడి యున్నది. †

* సౌతిండిమత ఇతి స్మృతి. సం 3. భాగ 2. పే 203.

† ఆంధ్ర హిస్టారికల్ రిసెర్చ్ సొసైటీ జర్నలు. భాగం 3.

ఇందు రాజరాజు ద్రవిడులనోడించి చోడ భూపాత్యజయగు (రాజేంద్ర చోడతనయ) రాజసుందరిని వివాహమాడెననియు, అస్తమించుచున్న సూర్యనివలె వృద్ధుడైన విజయాదిత్యుడు వేంగిని విడిచి పెట్టినతోడనే చోడులవలన సంభవించుచున్న కష్టసముద్రములో మునిగిపోవుచుండ దీనశరణ్యుడగు రాజరాజు పశ్చిమభాగమున చాలకాల మభివృద్ధి నొందు నటుల గావించెను. ఈపరస్పరవిరుద్ధము లయిన శాసనములను సమన్వయపఱచి సిద్ధాంతము చేయుట బహుకష్టసాధ్యము. రాజరాజనరేంద్రుడు కీర్తిశేషుఁ డయిన వెనుక వేంగీరాజ్యాధిపత్యమును గుఱించి పక్షము లేర్పడి గొప్ప యుద్ధములు జరిగినమాట సత్యము. ఆకాలమున నీదేశమున స్వపక్షాభిమానులగు వీరనాయకు లెట్టిప్రతిజ్ఞ వహించుచుండిరో యీక్రింది శాసనమువలనఁ దెలియఁగలదు.

“స్వస్తిసర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణు వర్ధనమహారాజు కోనేరినైయింగొండాను శ్రీపరాంతక దేవరకు రాజాదిరాజు పూనినపూనికి ఏను నావంశమునవారును శ్రీపరాంతక దేవరను కొలువంగలవారము. ఒరులంగొలువము. ఒరుండు మ మ్మేలెనేని తనయాలిని మాకిచ్చెడువాండు. ఏము ఒరులంగొలిచితిమేని మాయాణ్ణివానికిచ్చిన వారము. ఇమ్మార్గము శ్రీభీమేశ్వర సన్నిధానమున సత్యముచేసి ఒగుంగొంటిమి. డకరేమి, లిఖితం వీరరాజేంద్రచోడాచార్యుః.”

ఇట్లు ఒడ్డవాడిచోడయ వీరంగొట్టనచోడన, వీరంగొట్టమున సూరయ, జంతురునాటి భీమన, రావర్తిబేతయ, సరుడనాంటి వీరచోడండు ప్రతిజ్ఞలు చేసి శాసనములు వ్రాయించిరి.*

వీటిలో కాలము తెలుపఁబడియుండలేదు. తా మేరాజు కొఱకు ప్రతిజ్ఞచేసి యుండిరోవానిపే రుదాహరింపఁబడినది. అతఁడు పూర్వచాళుక్యులయ, చోడులయ బిరుదములను వహించియుండెను. ‘సర్వలోకాశ్రయ, విష్ణువర్ధన బిరుదములు’ పూర్వచాళుక్యులు, ‘కోనేరినైయిం

* సౌతిండియన్ ఇక్స్ ప్లొరేషన్సు. సం 4. 1622—1275.

గొండారు, పరాంతకదేవర' అనుబిరుదములు చోడులును వహించి యుండిరనుట వాస్తవము. వీనిలో నుదాహరింపఁ బడినరాజు రెండు వంశములకు సంబంధించినవాఁ డగుటచేత నాబిరుదములను వహించుట కర్హుఁడై యుండెను. మన మెఱిగినంతమట్టుకు నట్టి బిరుదములను వహించినవాఁడు పూర్వచాళుక్యుడగు రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుఁడు, రాజేంద్రచోడుఁ డనుపేరుగల కులోత్తుంగుఁ డయి యున్నాఁడు. రాజరాజనరేంద్రుడుగాని, వానినవతితమ్ముఁడు విజయాదిత్యుఁడుగాని వాని కుమారుఁడు శక్తివర్మగాని చోడబిరుదములను వహించియున్నట్లు గానరాదు. అట్లేకులోత్తుంగునకు పూర్వమున నున్నచోడరాజు లెవ్వరును పూర్వచాళుక్యులు వహించిన బిరుదములను వహించియుండలేదు. మఱియు నాశాసనముల లిఖించిన లేఖకునిపేరురాజేంద్రచోడాచారి. ఒకటి రెండుశాసనములలో వీరరాజేంద్రచోడాచారి అనికూడ గలదు. 'రాజేంద్రచోడ' అనునది తండ్రికి యువరాజుగ నుండినపు డున్నకులోత్తుంగుని కిఁగల మొదటినామము. నిశ్చయముగా యువరాజు నెడగల భక్తివిశ్వాసములను జూపుటకే యువరాజు నామమును లేఖకుఁడు గూర్చి వహించియుండెను. ఇంతియగాక యాలేఖకుఁడు రాజునకు ప్రియుఁడును, ముఖ్యలేఖకుఁడుగను గూడ నుండెను. ఎందుకన నతనికాలమున నాతనిశాసనములను బెక్కింటిని నశఁజే లిఖించి యుండెను. కనుక రాజేంద్రచోడాచారి వీరరాజేంద్రుని భృత్యుఁడు గాఁడు. కులోత్తుంగుని, వాని యధికారమును నాశనముఁ జేయుటకై ప్రయత్నించెడు బలవంతుఁడగు శత్రువు కులోత్తుంగునకుఁ గలడని యాశాసనములు చాటుచున్నవి. ఇపు డాశత్రువెవ్వరో, ఎందుకొఱకు ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరసన్నిధానమున నట్టిభయంకరము లయిన ప్రతిజ్ఞల నేల పూనవలసివచ్చెనో మనము పరిశీలింపవలసి యున్నది.

వీరచోడుని చెల్లూరిశాసనములో తనపినతండ్రియగు నేడవవిజయాదిత్యుని పరాక్రమమునఁ బంచాననుఁడని కులోత్తుంగుఁడు చెప్పినట్లు వ్రాయఁబడియుండెను. ఇట్లుండు నేకాలమునందును కులోత్తుంగుఁడు

విజయాదిత్యునియెడ శత్రుత్వముగాని, శత్రుభావముగాని కలిగియుండెనని తలంచుటకు సాధ్యపడదు. అట్లే విజయాదిత్యుడు తనయన్నకు మారుని రాజ్యమునుండి కుటుంబముతో వెడలఁగొట్టి అన్యాయముగా రాజ్య మాక్రమించుకొన్నాడని నమ్ముటకును సాధ్యముకాదు. ఇదే నిజమైనయెడల వేంగిరాజ్యమునకు రాజప్రతి నిధిగా తనకుమారుడయిన వీరచోడుని నియమించిన వడునైదు సంవత్సరముల తరువాత తనపితృవృక్షగు విజయాదిత్యునిగుఱించి యట్టి గౌరవాన్నదము లయినవిశేషణముల నుపయోగించి ప్రసంగించుట సంభవింపదు. ఆతాననములో నేయియూహాను బలపఱచునట్టి మఱియొకవాక్యము గలదు.

‘చోడ రాజ్యాభిలాషియై వేంగిరాజ్యమును పూర్వము తనపితృవృక్షయిన విజయాదిత్యున కొనంగగా నాతడు పడునైదు సంవత్సరములు పరిపాలించెను. అతని నెనుక కులోత్తుంగుని పెద్దకొడుకగు రాజరాజు (రెండవ) వేంగిరాజ్యమును బొంది యొకసంవత్సరము మాత్రము రాజ్యభాగము వహించెను. ఇపుడీవాక్యము మనల మఱికొంచెము దూరము ముందుకు తీసికొని పోవుచున్నది. విజయాదిత్యుని తరువాత నేయాటంకమును లేకుండ రాజ్యము సులువుగా కులోత్తుంగుని కుమారుడగు రాజరాజునకు వశమయ్యె ననియు, నెట్టికలవరమును లేకుండ సక్రమముగా నాతని పరిపాలనము యథావిధిగా జరుగు చుండెననియు బోధపడగలదు. కనుక చోడరాజ్యము నభిలషించి రాజేంద్రచోడుడు వేంగిరాజ్యమును తనపితృవృక్షగు విజయాదిత్యునికి కొనంగెనని చెప్పినరూట విశేషప్రాముఖ్యమును వహించునదియై యుండెను. ఇందువలన విజయాదిత్యునకును, అతనియన్నకుమారుడైన రాజేంద్రచోడునకు మనస్పర్థలు కలవేమో యని యనుమానింప నగత్యము లేదు.

అట్లయిన యీశత్రు వెవ్వరై యుండును? పశ్చిమ చా క్యలు కారముమాట సత్యమని తెలిసికొనుచున్నాము. వీరరాజేంద్రచోడ చక్రవర్తి

యే శత్రువని నిస్సందేహముగాఁ జెప్పఁదగును. అనేక కారణముల వలన వీరరాజేంద్రుఁడు వేంగీరాజ్యముపై దృష్టిఁ బఱపి యుండెను. అతఁడు వేంగీరాజ్యమును గలుపుకొని తనరాజ్యమును, తనయధికారమును విస్తరింపఁ జేయవలయు ననియు, పెఱుగు చున్న పశ్చిమ చాళుక్యుల యధికారము నడ్డుకొనవలె ననియు నత్యాతురముతో నుండెను. ఈవేంగీ రాజ్యమును తమకు లోఁబడిన సామంతరాజ్యముగ నుంచుకొనవలయు నని చోడులును, పశ్చిమ చాళుక్యులును మూఁడుతరముల నుండి పోరాడుచుండిరి. వేంగీరాజ్యమును స్వాధీన పఱచుకొనవలయు నని వీరరాజేంద్రుఁడు పెక్కుమాఱులు వేంగీరాజ్యముపై దండెత్తి వచ్చినటులు వాని శాసనములను బట్టి తెలిసికొనఁ గలము. ఈదండయాత్రల నన్నిటను నాతఁడు విజయముగాంచి యుండలేదు. మఱియు నీయుద్ధములలో కులోత్తుంగుఁడు పశ్చిమచాళుక్యులయు, పూర్వగాంగులయు తోడ్పాటుతో వారలను దఱిమివేసి, వేంగీరాజ్యము యొక్క స్వాతంత్ర్య) గౌరవమును నిలిపియుండవచ్చును. కనుక వీరరాజేంద్రుఁడు పశ్చిమచాళుక్యులతోడి పోరాటములలో, అనఁగా ౧౦౬౩-2౦ సంవత్సరముల నడుమ నెపుడో యొకింత జయము యొక్క సూచనలు గానఁబడినప్పుడు ద్రాక్షారామములో భీమేశ్వర సన్నిధానమున స్థానికనాయకులు ప్రతిజ్ఞలుచేసి తమశాసనములను వ్రాయించియుందురు. డాక్టరు అయ్యంగారును, వారియొచన ననుసరించెడు తదితరపండితులును చరిత్రప్రాముఖ్యమును గాంచిన వీరచోడుని శాసనమునువిస్తరించి, కులోత్తుంగుని వీరరాజేంద్రునికి యవరాజునుగఁజేసి యతనికిని విజయాదిత్యునకు వైరము గలదను వింతసిద్ధాంతమును గల్పించుటలో పొరబడి రని చెప్పఁదగును. ఏమైనను వీరరాజేంద్రుఁడు తనకాళ్లపైఁబడి వేడికొన్నందునఁ గరుణించి విజయాదిత్యునకు వేంగీ రాజ్యము నొసంగితినిని తన పెరుంబేరు శాసనములోఁ జెప్పుకొన్నది డంబము కొఱకేగాని, వాస్తవముగా నతఁడు వేంగీరాజ్యమును స్వాధీనముఁ జేసికొని నిరాటంకముగాఁ బరిపాలించినట్లు గన్పట్టదు.

ఇప్పుడు మన మీపండితుల యొక్క వింతసిద్ధాంతము లొక్కొక్క చానిని గొని వివరముగ విషయములను బరిశీలించి యెంతవఱకు సమర్థనీయములో విమర్శించి చూతము. తమ ఎన్నెంటు ఇండియా అనుగ్రంథములో డాక్టరు అయ్యంగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు. *

“గంగయి కొండ చోళుని అల్లుడును, తూర్పుచాళుక్యుడు నగు రాజ రాజ మరణించెను. అతనికి కనీసము కులోత్తుంగుఁ డను ప్రఖ్యాతనామ ము గల ‘రాజేంద్రుఁ’ డను నొక్కకుమారుడును, ‘కుందవై’యను నొక్క కొమరితయుఁ గలరు. కాని మొదటివీరరాజేంద్రునిసహాయమువలన వేంగీరాజ్యము కులోతుంగుని పితృవ్యుడగు విజయాదిత్యునివర మయ్యెను. ఇందుకై పోసఁగిన వివాదము పశ్చిమ చాళుక్యుడగు వీరరాజేంద్రుఁడు విజయవాడి (బెజవాడ) వద్దజరిగిన యుద్ధములో విజయమును పొంది వేంగీరాజ్యపీఠమున విజయాదిత్యుని గూరుచుండఁబెట్టెను.”

కాని దిగువను రాజేంద్రచోడునకును, మొదటివీరరాజేంద్రునకును యువరాజుగనుండి “వాయిరాగర”మను ప్రదేశమున నేనుఁగులను బట్టుటయు, సక్కరకొట్ట దుర్గమును ముట్టడించుటయు, ననురెండు ఘనకార్యములను నెఱవేర్చితినని కులోత్తుంగుఁడు తనమొదటి శాసనములలోఁ జెప్పుకొని యుండె నని డాక్టరు అయ్యంగారు విస్పష్టముగా వ్రాయుచున్నారు. †

తనమేసమామ్యగు వీరరాజేంద్రునకు యువరాజుగ నుండినయెడ వేంగీరాజ్యమునకై వివాదము కలుగుటకు కారణమేమి? ఎవరినడుమ నట్టి వివాదము సంభవించెను? వాదిప్రతివాదు లెవరు? అయ్యంగారివాదము ననుసరించినను, వేంగీరాజ్యమునకై పోసఁగిన వివాదములో విక్రమాచిత్త్యుఁడవరి పక్షమున నుండెనో తెలువఁబడలేదు. రాజ్యమును న్యాయముగాఁ బొందదగిన హక్కుదారుడగు కులోత్తుంగుఁడు వీరరాజేంద్రు

* ఎన్నెంటు ఇండియా, పేజి. 121.

† ఐబిడ్ పేజి 124. 130. 131.

నకు యువరాజుగ నుండెను. అతనికి ప్రతిస్పర్థియని చెప్పఁదగిన విజయాదిత్యుఁడు తనవలన రాజ్యమును బొందినవాఁడేగదా? ఇక యుద్ధమెవరితోడ? నిశ్చయముగా డాక్టరు అయ్యంగారు విషయములను తాటుమాటు గావించినా రని చెప్పఁదగును. వీరరాజేంద్రుఁడు తనకు యువరాజును, మేనల్లుఁడు నగుకులోత్తుంగుని విడిచి యెక్కడనో మేనల్లుని పితృవృక్షుఁడు విజయాదిత్యునికి రాజ్యము నీయవలసి వచ్చెను? కనుక వీరరాజేంద్రుఁడు విజయాదిత్యునకు వేంగీరాజ్యము నొసంగెననుట సాధ్యమైనదియు, విశ్వసింపఁదగినదియుఁ గాదు. అతఁడెప్పుడును విజయాదిత్యునకు మిత్రుఁడుగా లేడని యీక్రింది నిర్వివాదాంశముల వలన స్పష్టపడఁగలదు. ఈకాలమున విజయాదిత్యుఁడు వీరరాజేంద్రునకుగర్భశత్రువును, పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తియు నగు ఆహమమల్లుఁడను నామాంతరమును వహించిన మొదటి త్రైలోక్యమల్లసోమేశ్వరునకు సామంతుఁడుగనుండి 3౨౦౦౦ గల నోలంబవాడివిషయమును బరిపాలించుచుండెను. విజయాదిత్యుని మంత్రి యగుదండనాయకసంధివిగ్రహి దేవపయ్య యొక్కక్రీ. శ. ౧౦౬౬ వ సంవత్సరమున లిఖింపఁబడిన నొక శాసనములో విజయాదిత్యుఁడు త్రైలోక్యమల్లుని పాదపద్మారాధకుఁ డని వక్కాణింపఁబడి యుండెను.*

కనుక తనకు శత్రువగు ఆహమమల్లునకు సామంతుఁడుగ నుండిన విజయాదిత్యునకు వేంగీరాజ్యమును వీరరాజేంద్రుఁ డిచ్చె ననుమాట విశ్వసింపఁదగినది కాదు. అందును ముఖ్యముగా కీర్తిశేషుఁడయిన తన సోదరుఁడు వేంగీరాజ్యమును జయించి తిరిగి స్వాధీనము చేసికొనవలసినదని చెప్పినపు డట్టిది సంభవించి యుండదు.

డాక్టరు అయ్యంగారివాదము నిలువఁజాల దనుటకు నవీనముగా వెల్వడిన మఱియొక శాసనప్రమాణము గలదు. పూర్వగాంగులలోని వాఁడయిన అనంత వర్మ చోడగంగుని కొర్ని శాసనములో నిట్లు వ్రాయఁబడి యున్నది. అస్తమించుచున్న సూర్యునివలె విజయా

దిత్యుడు వృద్ధుడైయుండి పడమటి దిశవలెనున్న వేంగిని విడిచిపోవు నపుడు చోడులవలనఁ బెట్టఁబడినకష్టముల సముద్రములో మునిగి పోవు చుండ, దీనరక్షకుఁ డయిన తనతండ్రి రాజరాజు విజయాదిత్యుని పడ మటి రాజ్యమునఁ జాలకాల మైశ్వర్య మనుభవించునటుల గావించెను.* ఇందుఁదెలుపబడినటుల విజయాదిత్యునకు కష్టములను గలిగించి బాధించినచోడు లెవ్వరు? కులోత్తుంగున కాకాలమున సైన్య మున్నట్లుగాని, అతఁడు స్వతంత్రముగాఁ బ్రవర్తించినట్లుగాని, శాసన ప్రమాణములు గన్నట్లు. మఱియు నతఁడు చాళుక్యుఁడు గాని చోడుఁడు గాఁడు. అది యునుగాక మనఃపూర్వకముగా నిష్టముతోఁ దనపితృవ్యునకు రాజ్యము నొసంగి యుండి యతని బాధించె ననుటయు విశ్వసింపఁదగినదికాదు. డాక్టరు అయ్యంగారు విశ్వసించు రీతిగా వీరరాజేంద్రుఁడు తనపేరుం బేరు శాసనములో డంబముగాఁ జెప్పకొన్నట్లు విజయాదిత్యునకు రాజ్యము నొసంగినమాట వాస్తవమై యైనయెడల విజయాదిత్యుని కొఱకు తూర్పుగాంగ రాజయిన రాజరాజు చోడుల నేల యెదుర్కొ నవలసి వచ్చెను? కనుక డాక్టరు అయ్యంగారును వారిపక్షమువారును వీరరాజేంద్రుఁడు వేంగిరాజ్యమును విజయాదిత్యున కొసంగె నని చెప్పుటలోఁ బొరబడి రనుట స్పష్ట మగుచున్నది.

రాజరాజనరేంద్రుని మరణానంతరము వీరరాజేంద్రుఁడు వేంగీరాజ్య ముపై పలుమాలు దండెత్తి ననుటను డాక్టరు అయ్యంగారు నమ్ముచు న్నారు. వేంగీరాజ్యముపై తనవాడైన విజయాదిత్యుని పట్టాభిషిక్తుని గావించియున్నప్పుడు ప్రతిసంవత్సరము దండయాత్ర లేల సాగింప వలసి వచ్చెను? విజయాదిత్యుఁడు శత్రువు కాని యెడల యపు డెవ నితో యుద్ధము నేయుచుండెను? వేంగీరాజ్యము పాలించుచున్న రాజె వ్వరో, ఆతనికి ప్రతిస్పర్థిగా నిలిచి రాజ్యముకొఱకు వినాదము పెట్టు కొన్న దెవ్వరో, డాక్టరు అయ్యంగారు వక్కాణించి యుండలేదని యిది వఱకే తెలిపి యుంటిని. విజయాదిత్యుని దయతో కులోత్తుంగుఁడు

* ను.పా. పే 123, బంతులు 80-91.

వేంగీరాజ్యము పై నిలిపి యుండెనని యిదిపటకె తెలుపఁబడి యుండెను. (వీరచోడుని చెల్లూరు శాసనము చూడుడు) కాబట్టి కులోత్తుంగుడు మొదటి వీరరాజేంద్రునకు యువరాజుగ నుండలే దనియు, విజయాదిత్యుడు వీరరాజేంద్రునివలన వేంగీరాజ్యముపై నిలుపఁబడి యుండ లేదనియు స్పష్టమగుచున్నది. వీరివాద మిట్లుండ నింక ప్రాశస్యపు వేంకటరామయ్యగారు కులోత్తుంగుడు తనపిత్రాజితరాజ్యమగు వేంగీరాజ్యమునకు తనపిత్రవృక్షగు విజయాదిత్యుని తనకుఁ బ్రతినిధిగాఁ బట్టాభిషిక్తుని గావించిన విషయము నొప్పుకొనుచు చోడసామ్రాజ్యాభిలాషి యై ముందు క్రమముగాఁ దగు కాలములోఁ బొందవచ్చు నను ధైర్యముతో ౧౦౬౩ వ సంవత్సరములో వీరరాజేంద్రునకు యువరాజుగనుండఁగోరి, యట్లు గావించె నని వాదించుచున్నారు.* ఇయ్యది వీరచోడుని శాసనములో కులోత్తుంగుడు మొదట వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడై క్రమక్రమముగా కేరళ, పాండ్య కుంతలములను ఎల్ల దేశములను, జయించి, పిమ్మట చోడసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడయ్యె నని తెలుపఁబడిన యభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకమైనవిరుద్ధవాద మై యున్నది.

వీనివలన వీరరాజేంద్రునకు యువరాజు నగుదు ననుతలంపుతోగాని, లేక ముందు క్రమముగా చోడసామ్రాజ్యము పొందదు ననుతలంపుతోగాని, వేంగీరాజ్యమును విడిచిపెట్టి యుండలే దనియు, చోడ సామ్రాజ్యసింహాసనమును పొందుకొరికతోనే తన పిత్రవృక్షకు వేంగీరాజ్యము నొసంగె ననియు, స్పష్టపడుచున్నది.

ఇక మూడవ విషయము.

మణిమంగళము శాసనములో గంగయి కొండ చోడుడు వానికి తండ్రిగాక వాని తండ్రియొక్క కనిష్ఠసోదరునిగా రాజేంద్రదేవుడు

* 1925 వ సం॥ మద్రాసులో జరిగిన ఓరియంటల్ కాన్ఫరెన్సు ప్రొసీడింగుస్ పేజీ 143, 145 చూడుము.

చెప్పుకొనియున్నవాడు.¹ దీనినిబట్టి కుంభకోణము కాలేజిపండితు లగు యల్, శ్రీనివాసయ్యకుగారు, రాజాధిరాజు, రాజేంద్రదేవుడు మొదటి వీరరాజేంద్రుడు గంగయి కొండచోడుని పుత్రులు గారనియు, సోదరపుత్రులనియు వ్రాయుచున్నారు. దీనిని జయంగొండారుకవి బలపఱచుచున్నాడు. (చూ. 1927 మార్చి 23వ తేది హిందూ.) కనుక కులోత్తుంగుడు గంగయి కొండచోడునకు చాహిత్రుడగుటవలనఁదన మేనమామ యగు వీరరాజేంద్రునికంటెను, అతనికుమారుఁ డగు అధిరాజేంద్రునికంటెను చోడసామ్రాజ్యమును బొందుటకు నెక్కువ హక్కు కలిగియుండెను. అప్పు డిట్లు జరిగియుండవచ్చును. ౧౦౬3వ సంవత్సరములో తూర్పుచాళుక్యుల డగురాజరాజు మరణము నొందినతరువాత వానికుమారుఁడగు కులోత్తుంగుడు వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెను. కొద్దికాలమునకుఁ బిమ్మట కులోత్తుంగుని మామగారగు రాజేంద్రదేవుడుకూడ మరణముఁ జెందెను. అప్పుడు కులోత్తుంగుడు గంగయి కొండ చోడునకు చాహిత్రుఁ డగుటవలన మామగారియనంతరము చోడసామ్రాజ్యమున కభిషిక్తుఁడు కావలయు నని కొంతకాలమునుండి యుబలాటము పడుచున్నవాఁడుగావున మామగారిమరణవార్త విన్నవెంటనే వేంగీరాజ్యమున పిత్రవ్యుడగు విజయాదిత్యుని నిలిపి, తాను దక్షిణదేశమునకుఁ బోయెను. అనేకహేతువులచే నతఁ డిట్లు గావించి యుండవచ్చును. పశ్చిమచాళుక్యులకును చోడులకును గల తగవులకెల్ల మూలకారణమైయున్న వేంగీరాజ్యమును కేవలము బాలురుగా నున్నతనకొమాళ్లస్వాధీనములో నుంచుటకంటె, తనపిత్రవ్యుని స్వాధీనములో నుంచుట యుక్తమని తలంచి యుండును. ఇదియును గాక మఱియొక కారణముగూడఁ గన్పట్టగలదు. తనపిత్రవ్యుడగు విజయాదిత్యునియెడ నాతనికి భక్తివిశ్వాసములు మెండు. వేంగీరాష్ట్రమునఁదాను లేనికాలమునఁ దనపిత్రవ్యుడు తనపక్షమున నుండుటవలనఁ దనస్వదేశములోఁ దనయధికార మెక్కువగా బలపడు నని యాతఁడు తలంచి యట్లు చేసియుండవచ్చును.

1 చూడు. సౌతిండియన్ ఇక్స్ ప్రిజ్; వాల్యూం 3, పార్టు 1, పేజీ 59.

కాని, చోడరాజ్యములో, కులోత్తుంగుడు తలంచినట్లు జరుగలేదు. దురదృష్టవశమున కులోత్తుంగుడు రంగము చేరునప్పటికే వీరరాజేంద్రుడు చోడసామ్రాజ్యమున కభిషిక్తుడు కావలయు నని చాలకాలమునుండి కోరికతో నుండుటచేత, దనస్థానమును విడిచి బహుదూరము వచ్చిన వాడగుటచేత, వేంగీరాజ్యమునకు బోదలంచుకొనలేదు. కాని వీరరాజేంద్రచక్రవర్తి విశేషపరాక్రమవంతుడగు సైతిస్పర్థిగ నేర్పడుటవలన నతనికోరిక సులువుగా ఫలింపలేదు. కావున కులోత్తుంగుడు తనప్రతిస్పర్థిని జయించి, చోడసామ్రాజ్యమును సంపాదించుటకై వీరరాజేంద్రుని పరిపాలనకాలమునంతను (అనగా నేడేండ్ల కాలము) ప్రవాసమున గడగండ్లుపడుచు కాలము గడుపవలసి వచ్చెను.

అతడు యువకుడుగా నున్నకాలమున సక్కరకొట్టమును జయించి వాయిరాగరమున నేనుగులను బట్టుకొనుట జరిపియుండె నని శాసనములలో జెప్పబడి యుండెను. ఇయ్యవి యాతడు రాజమహేంద్రవరమున దనతండ్రికి యువరాజుగ నుండినపుడు జరిపినవేగాని తన తాత గంగయిగొండచోడునకు గాని, తనమేనమామ వీరరాజేంద్రునకు గాని యువరాజుగ నుండినపుడు జరిపినవి కా వని మనము తెలిసికొనగలము. వేంగీరా జగు రాజరాజనరేంద్రుడును, చక్రకొట్టమండలాధీశ్వరుడగు ధారావర్షుడును నొండొరులతో వైరములు గల్పించుకొని పోరాడుచుండి రనియు, సమయము చిక్కినపు డొండొరుల రాజధానీ పట్టణములను దగుల బెట్టుకొనుచుండి రనియు గొన్ని శాసనములవలన దెలియుచున్నది.¹

ఇందువలన చక్రకొట్టమండలముపై (బస్తూరాజ్యము) కులోత్తుంగుని దండయాత్రకాలమును నిర్ణయించుటయు, నాకాలమున నెవనికి యువరాజుగ నుండెనో తెలిసికొనుటయు, సాధ్యము కాగలదు. ధారావర్షుని కడపటిసంవత్సర మాతనిసామంతులలో నొక్కడగు మహామండలేశ్వర చంద్రాదిత్యుని శాసనములో నుదాహరింపబడిన ౧౦౬౦ గా

ఎత్తుకొనవచ్చును. ఈ శాసనములో ధారావస్తుని రాజధాని బరశూరు పట్టణములో చంద్రాదిత్యుడు తన పేరిటఁ జంద్రాదిత్యసముద్రమును పేరిట నొకచెరువుఁ ద్రవ్వించి దానికట్టమీదను చంద్రాదిత్యేశ్వరుఁడను పేరుతో నొకశివాలయమును నిర్మించినట్లు తెలుపఁబడినది. ఈ శివాలయపోషణార్థ మతఁడు ధారావస్తునినుండి యొకగ్రామమును కొని దానము చేసినట్లుగాఁ దెలుపఁబడినది. ఈ చంద్రాదిత్యుడు చోడుఁ డనియు, కాశ్యపగోత్రుఁ డనియును, కడపమండలమును బాలించిన పూర్వచోడులతో సంబంధముగలవాఁ డనియు, కులోత్తుంగుని పక్షమున నాతనితో దండయాత్ర వెడలివచ్చె ననియు, అతఁడు జయింపఁబడిన రాజ్యములోనుండి తరువాతఁ గొంతకాలమునకు నచటనే స్థిరపడి ధారావస్తునికి సామంతుఁ డయ్యెననియు శాసనపరిశోధకులు చెప్పుచున్నారు.¹

ఇట్టిపరిస్థితులు వేంగీచక్రకొట్టమండలముల మధ్య జరుగుచుండిన యుద్ధములు ముగిసినపిమ్మటఁ గొంతకాలమునకు గాని సంభవింపవు. కనుక ౧౦౬౦ లేక ౧౦౫౦ లకు పూర్వమే యుద్ధము ముగిసియుండును; గనుక నాయుద్ధములలోఁ బాల్గొన్న కులోత్తుంగుఁ డాసంపత్సరములకుఁ బూర్వమే తనతండ్రికి యువరాజుగ నుండి నడిపియుండు నలయును గాని, గంగయి కొండ చోడునికి గాని, వీరరాజేంద్రచోడునికి గాని యువరాజుగ నుండి జరిపినవి కా నని బోధపడఁ గలదు.

తండ్రిమరణానంతరము కులోత్తుంగుఁడు వేంగీరాజ్యమును బొందియుండియుఁ దనకై చోడరాజ్యమును సంపాదించఁ గోరి, ఎందుకు వేంగీరాజ్యమును పితృవృత్తనకు విడిచిపెట్టెనని యొకప్రశ్నము వుట్టవచ్చును. అతఁడు చక్రవర్తియై వేంగీచోడరాజ్యములను పాలింపవలె ననుపద్ధతీకతోఁ జేసినవనికాని మఱియొకటి కాదు. ఇతఁడు దీనిని సామాన్యదృష్టితో నాచరింపలేదు. ఇతఁడు మంచుసూత్త్ర బుద్ధిగలవాఁడును, రాజ్యాంగవేత్తయు, మంత్రాలోచనాపరుఁడు నగుట

1 సౌతు ఇండియన్ ఎపిగ్రఫీ 1908—9, 3 వే, పేరా 65.

కులత్తుంగ నోడజేవ చక్రవర్తి.

వలన నెప్పుడును పశ్చిమచాళుక్యులకు సామంతుడుగా నున్నతనపిన్న తండ్రిని తనపక్షముననుండి తనకుదోడ్పాటుగా నుండుటకై దూరదృష్టితోఁ గావించెను. మఱియు విజయాదిత్యుడు తనతండ్రి పరిపాలన కాలమున నత్తప్రిని గాంచి పశ్చిమచాళుక్యుల యండను జేరియున్న వాడుకావున నాతని మనోవృద్ధ నుడిపి సంతోష పఱచి తనప్రక్క నుంచుకొనుటకై యతం డిట్లు గావించెను.

విజయాదిత్యుడు ౧౦౬౪ మొదలుకొని ౧౦౬౬ వఱకు నోలంబవాడి విషయమునకుఁ బాలకుడుగా నుండి, పశ్చిమచాళుక్య రాజగుమొదటి సోమేశ్వరునకు సామంతుడుగ నున్నట్లు శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. 1

మఱియు విజయాదిత్యుని రెండవ కుమారుడగు శక్తవర్మయొక్క ప్రకటింపబడని తామ్రశాసనమువలన నతఁడు ౧౦౬౪ వసంవత్సరమున వేంగీరాజ్యమును బరిపాలించుచుండినట్లు గన్పట్టుచున్నది. 2

ఈసంవత్సరము విజయాదిత్యుని పరిపాలనకాలములో చేరినదై యున్నది. విజయాదిత్యునిర్యాతితామ్రశాసనములోఁ దాను పుత్రుని యెడఁ గల ప్రేమచేత వానినిరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేయఁగా నాతఁ డొక్కసంవత్సరముమాత్రము పరిపాలించి, యకస్మాత్తుగా మరణించె ననియు, అభిమత్యుడు చనిపోయిన వెనుక అట్లునుని రీతిగా రాజధర్మమును, పరధర్మమునుగూడ పరిపాలించుటకై బుధుల ప్రబోధమును పురస్కరించుకొని, మరలి రాజ్యధికారమును వహించితి నని చెప్పుకొని యున్నాడు. 3

కనుక నాకాలమున దనకుమారుని వేంగీరాజ్యమున నిలిపి, తాను నోలంబవాడివిషయమును బరిపాలింప విజయాదిత్యుడు పోయియుండును.

1. ఎఫ్. నం 332—1925 ఆన్ సాతిండియన్ ఎఫ్ గ్రహిపోర్టు 1925.

శ్రీ. 75. ఎఫ్. ఇండి. నం 4. పే 213.

2. 1913-వ నం 8. ఎఫ్.పోర్టు 1914. పేజీ 86. ప్యారా 10.

3. ఎఫ్. ఇపోర్టు 1925. పేజీ 77. పేరా 5.

ఇతఁడు ౧౦౮౬వ సంవత్సరమునుండి పశ్చిమచాళుక్యులకు సామంతుఁడుగా నున్నవాఁడు గావున వారితోడి మైత్రిని బలపఱచుకొనఁగోరి అట్లు పోయియుండెను. మఱియు విజయాదిత్యుని తామ్రశాసనములోఁ జెప్పఁబడిన యలంకారమువలన నీతఁ డర్జునునివలెనే తనకుమారుని వేంగీరాజ్యమున నిలుపఁగోరెను; కాని యదృష్టము వేఱుగా నున్నందున నతఁడు మఱిణించుట సంభవించినది. అభిమన్యుని మరణమువలెనే శక్తివర్మ మరణముగూడ నుండెనని యందలి యలంకారమువలన నూహింపవచ్చును. తనతండ్రి యగువిజయాదిత్యుఁడును, సోదరుఁ డగుకులోత్తుంగుఁడును లేనికాలమున శక్తివర్మ మొదటి వీరరాజేంద్ర చోడచక్రవర్తితో జరిగిన యుద్ధములో మృతినొంది యుండవచ్చును. రెండవశక్తివర్మ చనిపోయినతరువాత స్వల్పకాలము వేంగీరాజ్యము వీరరాజేంద్రుని వశమున నుండెను. తరువాత విజయాదిత్యుఁడే పూర్వగాంగుఁడైన రాజరాజయొక్కయు, కులోత్తుంగుని యొక్కయు పశ్చిమచాళుక్యులయొక్కయుఁ దోడ్పాటుతో వీరరాజేంద్రుని దేశమునుండి తఱిమివైచెను.

కులోత్తుంగుఁడు ప్రవాసమున నున్నకాలమున నేమిచేయుచుండెనో, మనకేమియుఁ దెలియరాదు. అతఁడు పశ్చిమచాళుక్యుఁ డగు నాహవమల్లునితోడను, బహుశః తనపినతల్లిపెనిమిటి యగు తూర్పుగాంగరాజయిన రాజరాజుతోను, ఆహవమల్లుని కుమారుఁ డగురెండవ సోమేశ్వరునితోను మైత్రి నెఱపుచు, వీరరాజేంద్రునిజయించి చోడరాజ్య మాక్రమించుకొనుటకై సమయముకొరకు వేదియుండును. ౧౦౭౦ వ సంవత్సరమున వీరరాజేంద్రచక్రవర్తి మరణించెను; గాని పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తియగు నాటవ విక్రమాదిత్యుఁడు తన మామగారగు వీరరాజేంద్రచక్రవర్తి మరణించగానే వెంటనే కాంచీపురమునకుఁ బోయి తన బావమఱిది యగుఅధిరాజేంద్రునిఁ బట్టాభిషిక్తునిఁగావించి, స్వదేశమునకుఁ బోయెను. అతని ప్రభుత్వమును దేశములోని ప్రజ లొప్పుకొనక యతనిఁ జంపివేసి రని బిల్లుఁబఁడు తనవిక్రమాంక

కులోత్తుంగ చోడదేవ చక్రవర్తి.

౭౫

చరిత్రమున వక్కాణించి యున్నాడు. ఆసమయమునఁ గులోత్తుంగుఁ
డు చోడసామ్రాజ్యము నాక్రమించుకొని, తాను పట్టాభిషిక్తుడై,
నాటనుండి యవక్ర పరాక్రమముతో నేబదిసంవత్సరములు చాళుక్య
చోడసామ్రాజ్యములను పరిపాలించెను. అతనిలో రెండు కుటుంబ
ములవారి సత్త్వములును గలిసిపోయి యుభయ వంశములు ప్రఖ్యా
తిఁగాంచిన వగుటచేతఁ గులోత్తుంగుఁ డనునామ మాతనికి సార్థక
మయ్యెను. పుట్టుకచేతఁ దాను చాళుక్యఁ డయినను, దౌహిత్రుఁ
డగుటచేత చోడసామ్రాజ్యమునకుఁ గూడ హక్కుదారుఁ డయ్యెను.
అతఁడు కాంచీనగర సింహాసనమునఁ చాళుక్యచోడసామ్రాజ్య మను
నామముతో చాళుక్య వంశమును నిలిపెను.

రాజమహేంద్రవరము.

చిలుకూరి వీరభద్ర రావు.

కళింగోత్సవము.

ఒకమహా పురుషుని జయంతి జరుపుట మన కందఱకును పరిచయమైన విషయమే! అట్టిమహాపురుషుల కనేకులకు జన్మస్థానమై, చిత్రకళలకు శిల్పమునకు సాహసికజీవనమునకు - పేయేల - ఒకజాతిని మహాత్మ్యమైనస్థితికి దీసికొని రాగల నాంగరకత కాటవట్టియి అలరారి, నేడు దిక్కుమాలి దైవనశమున నామమాత్రావశిష్టమై యున్న ఒకానొక రాజ్యము, దేశము, గాతి యొక్క స్వార్థకవర్ధన త్యుత్సవముజరుపుట అపూర్వమైనవిషయము. పూర్వచాతుర్యావ్యయతిలకుఁ డగురాజరాజ సరేంద్రుని యశోగీతికలు మఱల నొకసారి వినిపించినయాంధ్రదేశీయేతిహాసపరిశోధకమండలి వారే కళింగరాజ్య పూర్వవైభవమును వర్ధంత్యుత్సవరూపమున స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చి, మనల నొకసారి పులకాంకితశరీరులను గావించియుండిరి. ఆయుత్సవస్మరణమే మనలఁ గన్నులనుండి యొక్క సారిగా నానంద విషాద సూచకములయిన బాష్పకణముల రాల్పఁ జేసి యుండెను. కళింగమును కాలగర్భమునుండి స్మృతి పథమునకుఁ దెచ్చుటకు మండలి వారు జరిపిన వైభవస్మారకోత్సవము వేవోళ్లఁ బ్రశంసించఁ దగినది. అందలి నిగూఢభావము గుర్తించుట మిక్కిలి కష్టము. దానిని ధ్యానించుచు నిమిలితనేత్రుల మయి ఆసందాద్ధియందు మునిగి తేలియాడవలసినదే !

కళింగ మిప్పటికి నామమాత్రావశిష్టమై యున్నది. కళింగరాజ్యసీమ గుర్తించుట కిదియును దుస్సాధ్యములై యున్నవి. కళింగప్రజల పాచింకభృత యెట్టిదో, నిరూపించుటకైన నేటికాళింగుల స్థితి అడ్చడుట లేదు. కళింగవైభవము ననుభవించి, కళింగ కవుల కవితారసము నాస్వాదించిన మహానగరములు నేడు రూపుమాసి జాలిఁగొలుపుచున్నవి. కాళింగుల లలితకళావైభవము నేడు, అజ్ఞానులచే నితరుల

కారోపింపబడి, ఏతస్థైరవము వారిచే ననుభవింపబడుచున్నది. ఇంతేల? నేటికళింగమునకు ఊరును, బేరును ప్రతిష్ఠయును లేకుండఁబోయినది. సముద్రాంతరసీమలకు సాహసముతో నతిగి, తమయుత్కృష్ట నాగరకతను ధర్మములను కళలను వ్యాపింపజేసి కీర్తనీయులయిన ప్రాచీనకాళింగుల ప్రతిభను స్మరించు కాళింగుఁడొకఁడైనను లేనికాల మిది. మండలివారు జరిగినయుత్సవము లోకమునకు కండ్లుతెరిచినది. కాలవశమున మందులయినవారికి జీవశక్తిని పోసినది. 'నేను కాళింగుఁడ'ననుగర్వము ప్రతికాళింగుని హృదయమునందును మొలక లెత్తి వృద్ధిజెందుటకుదోహదము గావించినది. ఇంతదనుక విస్మృతమై, శిలా తామ్ర శాసనావశిష్ట మైయున్న దివ్యచారిత్రమును పునస్సర్జన గావించుటకు పరిశోధనకై ఉత్సాహపూరితగుల నీయుత్సవము పురికొల్పినది.

కాళింగులు ఓడ్రజాతీయు లని ఓడ్రులును, ఆంధ్రజాతీయు లని యాంధ్రులును, కళింగదేశము ఆంధ్రావనియం దిమిడి యున్నదని ఆంధ్రులును, ఓడ్రదేశమునఁ గలసి పోయె నని వాదించుచున్నారు. కాళింగుల భాష పూర్వ మేదో నిరూపించుట కవకాశమే లేదు. ఇట్టి విపరీత పరిస్థితులందు కళింగదేశచారిత్రము నన్వేషించుటకు ఈయుత్సవము కారణ మగుచున్నది.

ఈవర్ధంత్యుత్సవ సందర్భమున సమావేశమయిన ఆంధ్రోత్కళచారిత్రిక పండితుల యొక్కయు, కవులయొక్కయు ఉత్సాహము వర్ణనాతీతము. ప్రకృతియుఁ బ్రాచీనకళింగమును సంస్మరించి యొకపరి దుఃఖించియు, నేడు పుత్రకుల దీక్షాస్ఫూర్తి కలరి, పరమమూర్తియై, ఆసందము ననుభవించిననో యన్నట్లు చూపట్టెను. ఒడ్ర తెలుంగక మహావేగముతో నిండాఁ బొర్లి, ప్రపహించి ప్రాచీనకళింగనగరము నాలింగనముఁ జేసికొనిన నంశధారాన్రసంబియు, నెడలేక పన్నించిన మేఘుఁడును, రాష్ట్రాంతర భూములనుండియెంతేని శ్రమలకోర్చి యేతెంచిన మహనీయులును దీనికి సాక్షి భూతులు.

ఇట్టివర్ధంతులు ఎన్నేని జరుపవలసి యున్నది. ఆంధ్రులచరిత్రమును వారిమహాపురుషుల యశోదీప్తులును ప్రతియాంధ్రుని హృదయ సీమ లందును వ్యాపించి ప్రజ్వరిల్లవలయును. కొండవీటి రాజమహేంద్రవర ముల రెడ్డిరాజుల ప్రాభవములు, పల్నాటివీరుల సాహసపటిమ, కాకతీ యుల తేజోవిలాసము, విజయనగరాంధ్రుల వైభవస్ఫూర్తి, మఱల మఱల మనకండ్లయెదుటఁ బ్రదర్శితము కావలయును.

భావనామూర్తు లయిన కవులచే గేయ రూపక అద్భుత కథారచనరూప మునఁ గీర్తింపఁ బడవలయును. నాడే ఆంధ్రుల భాగ్యోదయభానుఁడు తెలుఁగు సీమల వెలుఁగఁగలఁడు. మండలివారు రాబోవుసంవత్సరము లందు, గిరిన అమరావతి, ధరణికోటలందు శాతవాహనుల తూత్రతేజ మును, ఓరుగంటి మంటికోటబురుజులమీఁద గాకతీయశౌర్యవైభవము ను, కార్యమపూఁడి రణరంగమున పల్నాటివీరుల సాహస కీర్తులను, కొండవీటి గిరిదుర్గమున రెడ్డి రాజుల విద్యాగోష్ఠిని, మహానవమిమం టపమున సాళువనారసింహ, కృష్ణదేవ అచ్యుతరామరాయులనాటి ఆంధ్రుల పౌరుషమును, మధుర తంజావూరులందు ఆంధ్రనాయక రాజుల సుఖకథావినోదప్రసంగములనుబకసారి స్మరింపఁజేయుదురుగాక. రాజమహేంద్రవరము.

భావరాజు వేంకట కృష్ణరావు.

జైనులమతకథలు - ౮ అంజనచోరుడి కథ.

శ్లో. సై వైకా సుగతిః, తదేవ చ సుఖం, తేషవ దృగ్బోధనే,
సిద్ధానా మపరం య దస్తి సకలం, త స్మే ప్రియం నేతరత్,
ఇ త్యాలోచ్య దృఢం తేషవ చ మయా చిత్తే ధృతా స్సర్వదా,
త ద్రూపం పరమం ప్రయాతు మనసా హి త్యాభయం భీషణం.

—ఆచార్యపద్మసంది.

చైర్యానికి గానీ స్థైర్యానికి గానీ, సిరికి గానీ, సంపదలకు గానీ, భౌరితవర్ష మే జన్మస్థానము. అనేకతరగతుల బుద్ధివైభవం కలవాళ్ళేమి, అనేకతరహాల చిత్రవిచిత్ర ప్రకృతులు గలవాళ్ళేమి, భౌరితవర్షంలో కుప్పతిప్పలుగా దొరకుతారు. అందులోనూ ఏరకానికి ఆరకాలు అన్ని కాలాల్లోనూ సమృద్ధి. ఈవిషయం ప్రాచీనభరతవర్ష శ్రుతి పనికిస్తే విశద మవుతుంది. మఱి దీనికి తగినకథ వకటి వుంది. అది మన అంజన చోరుడిదే. అంజనచోరుడికథ కుపోద్ఘాతంగా జనదత్తశ్రేష్ఠిచరిత్ర కొంచెం చెబితే గాని అసలుకథకు ప్రత్యాభిక్త మదరదు.

జనదత్తశ్రేష్ఠి మగధదేశస్థుడు. అతనిజన్మస్థలం రాజగృహం. ఆకాలంలో రాజగృహాన్ని పాలించేరాజుగారికి ఈకథకూ ఆట్టే సంబంధం లేకపోయినా, పేరుమాత్రం సర్వార్థస్థి అనిఅంటారు. జనదత్తుడు మాంచిఅస్తికుడు. జనపాదాబ్జమత్తమధుకరుడు. ఆయన కేకలమూ దైవభక్తి అస్తికబుద్ధి మాత్రమే గాకుండా, దానాలేం ధర్మాలేం ప్రతాలేం ఉపవాసాలేం విశేషంగా ఆచరిస్తూ, ఆకాలంలో పదిమందికీ మేలుబంతిగా వుండేవాడు. దానాలూధర్మాలూ అనడంతోపే చాలమంది పాత్రాపాత్రవివేచనం అభిరక్షకుండా డబ్బుపారవెయ్యడం అనుకుంటారు. కాని అదికాదు. ఏవిధమైన దానాలూధర్మాలూ చేస్తే, లోకంలో విజ్ఞానమూ విభవమూ వృద్ధి అవుతుందో, దైవభక్తి తరణోపాయం సిద్ధిస్తుందో, అవే దానాలూధర్మాలూ అనాలెగాని తక్కినవి కావు.

శ్రేష్ఠిజనదత్తుడు సంపన్నుడుకూడాను. కాబట్టి అతని ధర్మశ్రద్ధాదులు మఱితర రాణించినాయి. జైనశాస్త్రాలిల్లా ఎన్నెన్ని దేశప్రతాలూ సామయికప్రతాలూ చెప్పారో, అన్నీ అతడు ఆచరించాడు. పుష్కదానము విద్యాదానము దౌపథధానము మొదలయిన లోకహితాన్ని చేసేవిన్నీ, కష్టాలకంగా ఆముష్మికాన్ని సాధించేవిన్నీ ఆయన. దానాలెన్నెన్ని వున్నవో అన్నీ చేశాడు. చివరిదశలో విరక్తిగా అధ్యాత్మికోపాసన చేస్తూ కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు.

ఇట్లా వుండగా వకమాటు కృష్ణపక్షచతుర్దశి వచ్చింది. ఆనాడు అర్ధరాత్రివేళ శ్వానానికి పోయి బిడత్తుడు కామోత్సర్గాన్ని ఆదరిస్తూన్నాడు. సర్గా అసమయానికి అమ్మమ్మగారు విద్యుత్ప్రభువని ఇద్దరు దేవతలు లోకసంచారం చేస్తూ, అన్నకానం దగ్గరికి వచ్చారు. అందులో ఆమితప్రభు ఉన్నాడన్నాడా - 'నేస్తమా! చూచావోయి ఈశ్వరిని. మహా విజయం గా వున్నాడు. ఇంతగా భాంధవారలలో ఇంత నిశ్చల మైనదానినూ ఇంకా కామోత్సర్గం చేస్తున్నాడు. భృగోనిశ్చయం ఆనేది వకటి వుందిఅంటే - ఎవ్వరైనా సరేనోయ్ శ్రేయస్సు పొందొచ్చు'.

ఆమితప్రభుడి స్వభావంవంటిది గాదు విద్యుత్ప్రభువని. అయినా 'మగుడువర ముంబూనే' పర్వతీకృత్యపుంటే, ఈయనకు దానికి భిన్నంగా, 'పరినివపంచాదా' పర్వతీకృత్యం అనే స్వభావం వుంది. అయినా పైకి ఎప్పుడూ ఏమీ అనడండానే తొంట్లో పొట్టు లోలోపలనే నుణగ్రాహిత్వాన్ని ఇడుక్కుంటాడు. కానీ ఎప్పుడైనా క్రొవ్వులక అన్నాడా, విద్యుత్ప్రభుడు వెంటనే కృతానుభవం గానేస్తాన్ని చెబుతాడు. ప్రస్తుతం జనదత్తుడివిషయంలో గూడా ఈయననగనీ ఇట్లాగే అయింది. ఆమితప్రభుడిమాటను చెవిమూసేయడండా విద్యుత్ప్రభు ఉన్నాడన్నాడా - అ: 'నీకేమి నాకేమి దయ్యా చొరగారి ప్రశంసకు పాత్రము! ఏమిటో! ఈల్లాంటి చలచిత్తులూ దాగిపోలూ, కామోత్సర్గనం చేయబూలే, ఇంకపైక విద్యలు అసలే లేవండా పోవాలి. మాకొకం అన్న ప్రతీవాడూ ఆవధానే కాగిల్లితే లోకం నిలవకద్దూ. ఇంతటా నాకు నమ్మకం లేదు ఇటువంటి జాప్యాల!

తర్వాత క్రమంగా వాడొకటి మాటపట్టింపు వచ్చింది. వరీక్ష చేతామంటే పరీక్ష చేతా మనుకొన్నారు. ఆమితప్రభుడు గెలుపు తనదే అని అన్నాడు. విద్యుత్ప్రభుడు 'ఇంతకుముందే గదా ఇద్దర్ని పరీక్షించి వచ్చాము. ఈపునుకుడు మూడోవా బిచ్చుతాడన్నాడు. ఈదెప్పుడుమాటలకు ఆమితప్రభుడు కోపించుకొని, సరే కథ కానీ అన్నాడు. వెంటనే విద్యుత్ప్రభుడు తనవిద్యాప్రభావంచేత జనదత్తుడికి ఎన్నివిధాలా కలుగజేయ నారంభించాడు.

కానీ వీరద్దరి పంతాలూ పాపం జనదత్తుడిపాలికి 'విల్లికి చెల్లాటం ఎలుకకు ప్రాణపంకటం' లాగా అయింది. అయినా ధీరప్రజ్ఞాడు కాబట్టే, అన్నింటికీ నలింపక నిలిచాడు. 'అయిదా' అని ఆమితప్రభు ఉన్నాడు. నీవే ఈమాటా గెల్చా వన్నాడు. విద్యుత్ప్రభుడు. అంతట వారిద్దరూ కూడపలుకోని జనదత్తుణ్ణి సమీపించి అన్నారు - 'అయ్యా; జనదత్తా! ఇటు చూడు. మేము సిద్ధులము. నిన్న ఈరాత్రంతా పరీక్షించి నీనిశ్చలత్వానికి అబ్బురపడ్డాము. కాబట్టి నీకేదైనా లోకం వుంటే చెప్పు. ఇచ్చి వెళ్లుతాము' అన్నారు. జనదత్తుడు లేచి నమస్కరించి అన్నాడు - 'అయ్యా! భయస్థి అయ్యాను. మీలాంటివారిదర్శనమే అనేకకోర్కెలను కరుస్తూ కల్పవృక్షాలనుకూడా

ధిక్కరింపజాలి వుంటుంది. అందులో నాబోటివానిపై దయగలగడం అనేది పిచ్చు కుంటున్నవానిపై గంగాప్రవాహం వంటిదిగదా. అయినా కోరుకోమృంటే కోరుతాను.

దేవు లిద్దరూ తప్పకుండా కోరమన్నారు. “అట్లాగైతే నాకు శుటి ఏకోర్కె లూ లేవు. వలసినన్ని సంపద లున్నాయి. ఏదో జినభగవానుని కృపవల్ల పుట్టుకలూ కళత్రం వగైరా లన్నీ చక్కగానే వున్నాయి. కాని ప్రపంచంలో ఎన్నెన్ని జైనదేవాలయా లన్నవో, వాటి నన్నింటినీ రోజూ సందర్శించి వస్తూవుండవలె నని వుంది. ఇది లభించే సాధనం ఏదైనా వుంటే, దయచెయ్యండి” అన్నాడు.

జినదత్తుడి భక్తిభావానికి మెచ్చుకోని వా రుభయులూ అతడికి ఆకాశగామిని ఆనేవిద్యను ఇచ్చారు. జినదత్తుడికోర్కె సఫలమైంది. అతడును కున్నాడుగదా—

శ్లో. యై ర్నిత్యం న విలోక్యతే జినపతి ర్నస్మర్యతే నార్చ్యతే,
న స్తుయేత న దీయతే మునిజనే దానం చ భక్త్యా పరం,
సామర్థ్యే సతి తద్ద్యహశ్రమపదం పాపాణానావా సమం,
తత్రస్థా భవసాగరేతివిషమే మజ్జంతి నశ్యంతి చ.

—పంచాశిక.

[అనగా-తగినంతసామర్థ్యం వుండినీ- అందుకు దగ్గ సంపదకూడా వుండినీ ఎవ్వడు ప్రతినిత్యమూ తప్పకుండా జినేశ్వరుని సందర్శించబూనడో, సందర్శనం ఒకవేళ అసంభవమైనా నోట ఒక్కమాటైనా స్మరింపడో, దేశకాలపాత్రాదులు అనుకూలంగా వుండికూడా, అర్పింపనైనా అర్పింపడో, తుదకు నోటితో స్తుతింపనుకూడా స్తుతింపడో, మనులకు దానముకూడ నీయడో వాడిదికూడా వక గృహస్థాశ్రమమనే అనిపించుకొంటుందా? అది గృహస్థాశ్రమంకాదు; కాని మాంధి చట్రాతో జేసిన వోడమాత్రం అవును. అట్లాంటి వోడలోఎక్కి సంసారసముద్రాన్ని దాటగోరే వారు ఇటు తరించడం మాట అట్లావుంచుదాము. ముణిగి నశించడం తప్పదుకదా?

పిమ్మట-అదిమొదలుకొని అతడు ప్రతీదినం జాముప్రాద్దుండగా లేవడమున్నూ, కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకోని నుప్రసిద్ధము లయిన జైనక్షేత్రాలకూ జైనతీర్థాలకూ వెళ్లడమున్నూ, అక్కడినదుల్లో స్నానాలు చేసి, ఆయాదేవతా మూర్తులను దర్శించి పూజించి నుతించి చక్కారావడమున్నూ, అలవాటైంది. శెట్టిగారు ఈవిధంగా మల్లా ఇల్లుచేరేటప్పటికి నాల్గు అయిదు గడియల ప్రాద్దు అవుతుంది. అంతట తనవ్యాపారాలు అన్నీ చూసుకుంటూ మధ్యాహ్నంకాలానికి వచ్చిన అతిథిఅభ్యాగతి మొదలయినవారికి పరిచర్యలు చేసుకొంటూ, కాలం గడుపుతూ వుంటాడు. ప్రతీనిత్యం ఇట్లా జరగడం వల్ల అతనిమనస్సుకు అనిద్యచనీయమైన ఆనందమున్నూ కలుగుతున్నది. గుట్టుచట్టంగా దాంభికాలూ భర్మాసనాలూ లేకుండా, యథాశక్తి దైవారాధనా మొదలయినవి కూడా సంభవిస్తున్నవి. ఇటు అతనికి కావలసినదేం వుంటుంది?

ఎంతగోప్యంగా సంచరిస్తూ వున్నా, భాగం లో ప్రతివాడి చర్యలూ ఎవరో, హారు కనిపెట్టే వుంటారు. దానివల్ల లాభం వున్నా, అగవా లేకపోయినా 'ఎక్కడికి పోతాడు? ఎందుకు పోతాడు? ఏం చేస్తాడు?' - అనే సందేహాలు అల్లంబివారిని పికా చాల్లాగ బాధిస్తుంటాయి. కాబట్టే వాళ్లు ఆవేశం పట్టినవాళ్లలాగ, తమజిజ్ఞాస ఏదో రకంగా తేలేదాకా వదలిపెట్టరు. ఇది లోకులకు సహజం.

ఈవిధంగానే జినదత్తుడియింట్లో సోమదత్తుడని వక నాకరు వుండేవాడు. సోమ దత్తుడంటే జినదత్తుడికి చాలా అభిమానం. కారణమేమంటే - వకమాటు మామూలుగా శ్రమకానంలో కాయోత్సర్గం చేద్దామని వెళ్లినప్పుడు, అక్కడ నిత్య-లేపండా పార వేయబడి, యింకా కండ్లైనా తెరవని పిల్లాడి యేడ్పు వినబడ్డది. వెంటనే ఇతడా పిల్లవాణ్ణి తెచ్చి పెంచి తనయింట్లోనే నాకరుగా వుంచుకోని పోషిస్తున్నాడు. అని మొదలకొని ఆకారణం వల్ల - అంటే నిత్య-లేనివాణ్ణి తాను పెంచడంవల్ల - అతడికి సోమదత్తుడంటే చాలా అభిమానం. తాను నిత్యకృత్యాల్లో వ్యాపారకార్యాలు నిర్వహిస్తున్న పేళలలో ఆపిల్లవాడు సర్వదా చేతిక్రింద హాజరుంటాడు. వాడికి తెలియకుండా, మఱి ఏమనుకున్నా జినదత్తుడియింట్లో జరగవు. కాని తెలియదల్లా ఇది వక్కచే.

సోమదత్తుడు-ఆలోచించా డాలోచించాడు-ఎన్నాలో ఆలోచించాడు. ఏమీ తేలలేదు. అంతకంతకూ సంశయం ఎక్కువైంది. ఎన్నివిధాల పొంచినా, ఎన్నివిధాల అన్వేషించినా, ఎన్నిపనులు చేసినా, అంతుపట్టలేదు. క్రమంగా రాత్రింబగళ్లూ సర్వ కాలసర్వావస్థలలోనూ “శెట్టిగారు యెక్కడికి వెడతాడూ? ఏంపసి? ఎందుకుగాను ఇంతరాత్రిలో వెడతాడూ? ఎల్లా వెడతాడూ? ఎక్కడినుంచి వస్తాడూ? ఆకాశం లోంచి పూడిపడ్డమోస్తరుగా ఇంతవేగంగా వెళ్ళడం యేమిట? రావడమేమిటి?” - అనేసందేహాలు అతడికి పిచ్చివత్తిసట్టు చేసినాయి.

చివటకు వకనాడు ఏం చేశాడంటే, ‘ఇఖి మనం ఇతన్ని పట్టుకోలేము. కాబట్టి స్వయంగానే అడుగుదా’ మనుకున్నాడు. అట్లాగే సిద్ధాంతం చేసికొని వకనాడు శ్రేష్టి గారు వంటరిగా కూర్చున్నప్పుడు, దగ్గటికి వెళ్లి నిలబబడ్డాడు. ఆయితే సోమదత్తుడిల్లా అప్పుడప్పుడూ జినదత్తుణ్ణి సమీపించడమున్ను అలవాటే. ఆయనకూడా చిటునవ్వుతో ఏంకావారనో కనుక్కొని వాణ్ణి సమాధానపెట్టడమున్ను అలవాటే. కాబట్టి జిన దత్తుడు అడిగాడు- ‘అఁ చెప్పు. ఏంకావాలె?’

సోమదత్తుడు తనకేమీ అక్కఱలేదని జవాబు చెప్పాడు. ఆతనిముఖంలో మాత్రం ఏదోకావాలనే కన్పడింది. జినదత్తుడిల్లా చెండుమూడుమార్లు అడగడమున్ను అతడు అక్కఱలేదనడం అయింది. చివటకు విసుగెత్తి శెట్టి అన్నాడుగదా ‘మఱి ఏమీ లేకపోలే, ఎందుకు, నిలబడ్డావూ?’ అని. ఈమాటుమాత్రం ఎందుకోస్వరం మఱింది. సోమదత్తుడు నేలజూస్తూ ఆరంభించాడు- ‘ఏం లేదండీ. మఱి...మీరూ...

దివ్య... వెళ్లతారే, తెల్లవారేసరికి అనిగంటనేపటికి నాక్యం ముగించాడు. జన దత్తుడికి ఆతని అవస్థమాడంతోనే జాల్గిల్లింది, అయినా ఆజాలిని అణచుకొని-విగ్గట గా ఏం వెళ్లితే? వెళ్ళకూడదూ? అన్నాడు.

కంపితస్వరంతో-లేదండీ. నేనామాట అనలేదు. తెలుసుకుందా మని అడిగాను. మీరు తలుచు ఎక్కడికీ వెళ్లరు. ఇన్నాళ్లనుండీ చూస్తున్నానుగాదా! ఏదో నిశేషం లేంది. కాబట్టి నన్నుకూ...అని బిక్కమొగంతో జనదత్తుడివైపు చూచాడు సోమదత్తుడు. శెట్టిమనస్సు చివుక్కు మన్నది. అంతట ఆయన అతణ్ణి దగ్గట కూర్చుండ బెట్టుకొని, మొదటినుండి తనకు కాయోత్సర్గంచేసే అభ్యాసము మొదలుకొని, ఆకాశగమనం లభించినంతదాకా, సంగతిసందర్భాలన్నీ చెప్పాడు, చిట్టచివటకు శెట్టిగా రన్నారు గదా -“నాయనా!సోమదత్తా! నావిషయం విన్నావుగదా! నీసందేహాలన్నీ తీటిపోయాయని తెలుస్తాను. ఇంతేనా!-ఇంకేమైనా కావలెనా?” అని.

సోమదత్తుడిమనస్సుకు పూరట చిక్కింది. కాని-అతాకాశగమనవిద్య తనకు గూడా లభిస్తే తానుకూడా రెండోకంటికి తెలియకుండా, ఎక్కడికంటే అక్కడికి వెళ్లవచ్చుగదా అనిపించింది. సరే ఇంక ఆలస్య మే ముందీ? ఈకోరికి కూడా జనదత్తుడికి తెల్పాడు. జనదత్తుడు—కానీ లే. అలాగింది చెబుతా నన్నాడు “అలా చనం ఏమిటండీ బాబయ్యా! నన్ను కడుపునబుట్టిన పిల్లడికిమల్లేనే ఆదరించారు. పెంచి పోషించారు. అట్టిస్థితిలో నాకు ఈశ్రేయస్సును గలిగిస్తే నేనున్నా మీయాశ్రయం వల్ల భగవత్సేవచేసి తరిస్తాను.”-అన్నాడు సోమదత్తుడు. జనదత్తుడు సరే నని మంత్రోపదేశం చేశాడు. అనాడుమొదలుకొని మహానియమంగా అమంత్రాన్ని జపించాడు సోమదత్తుడు. మంత్రజపం చేయవలసిన సంఖ్య అంతా నెరవేరింది. పిమ్మట సిద్ధికై ఉత్సర్గం (జై నమతంలా పురశ్చరణ అన్నమాట. పురశ్చరణ అంటే ఏదైనా జపంచేసి దానిసిద్ధికై చివటహోమాదులు చేయడం.ఆర్యులలో ఇల్లా చేయటానికి పురశ్చరణ అనీ జైనుల్లో ఉత్సర్గమనీ పేరు.) చెయ్యడంమాత్రం తరవాయి.

ఇట్లా వుండగా కృష్ణచతుర్దశిదినం వచ్చింది. ఆరోజుకు ముందే ఆరురోజుల నుండీ జనదత్తుడు చెప్పిననియమాలని జరుపుతూ సోమదత్తుడు ఉత్సర్గం చెయ్యాలసిన విధానాన్ని నెరవేరుస్తున్నాడు. ఇక చివటరోజు చతుర్దశి. అదికూడా తటస్థపడి సగం దాదాపు వెళ్లిపోవస్తున్నది. అంటే పగలంతా గడిచిపోయింది. సాయంకాలం కావడంతోనే జనదత్తుడు ఏచెట్టుదగ్గర సిద్ధిని పొందగల్గాడో, అమట్టిచెట్టుక్రిందనే వూడలూ వుట్రా బాగా వున్నకొమ్మక్రింద, నేలను బాగా అలికాడు. రంగురంగుల మ్రుంగులన్నీ పెట్టాడు. పూజాదులన్నీ సాంగంగా సక్రమంగా జరిపాడు. తళతళలాడే బాకులు సందులేకుండా కొనలు పైకిపుండేటట్టు అచ్చట పాతిపెట్టాడు. ఇఖ చెయ్యవలసిందేమిటంటే చెట్టెక్కి సరిగ్గా అకొమ్మమీదకువచ్చి కూర్చొని తలక్రిందుగా అకత్తులమీద పడి ప్రాణం వదులుకోవాలనిందిమాత్రం వున్నది. ఇది షక్కులే తరవాయి.

సరి. సోమదత్తుడు అందుకుగూడా సిద్ధపడ్డాడు. అకాశగమనవిద్యమీద వుండే ఆసక్తి అతణ్ణి తొలగనియ్యడం లేదు. కాబట్టి ఇక ఆలస్యం ఎందుకనుకోని గబగబా మట్టిపెట్టుఎక్కి చిట్టచివటికొమ్మకు పాకిపోయాడు. ఏళ్లలంలానుంచి తాను తలక్రిందుగా పడితే కత్తులమీద పడతాడో, ఇదివఱకే గుటిచూసికోని వెళ్లాడు కాబట్టి సంతకం లేకుండా సరిగ్గా ఆకొమ్మమీదికి వచ్చాడు. ఇఖ తలక్రిందుగా దూకడానికి ముందు పకసారి క్రిందచూతూ మనుసున్నాడు. అదేవిధంగా ఆకొమ్మమీద కూర్చోని క్రిందజూచేసరికి - అమ్మయ్యో! వల్లు కంపర మెత్తింది. ఎఱ్ఱగా ఆకుకుమా-అపూవు లూ-ఆఅక్షతలూ- ఆదీపాలూ- అతన్ని ఒక్క-మారు ఇట్టుట్టు చేశాయి. ఈదెబ్బతో అతని మనస్సులో ఆందోళనం ఆరంభమైంది.

ఆందోళనం ఏమిటి? అది ఆందోళనమా? తుపానే. శతకోటి జన్మాలెత్తినా దొరకని మనుష్యజన్మాన్ని - 'ఏతి జీవంత మానందో నరం వర్షశతా దపి' అనిప్రశంసించిన మనుష్యజన్మాన్ని - సుఖంగా-ఇతరుల వత్తిడిలేకుండా గడుస్తూవున్న ఆనందమయ మైనజీవితాన్ని - ఒకనిమిషంలో - ఏమో మంత్రసిద్ధి అనేది ఉంటుందో వుండదో, - ఎవరుమాశాయా? కాబట్టి-ఇట్లాంటి పవిత్రమైనా ప్రేమాస్పదమైన జీవితాన్ని - ఏదోపిచ్చి అకాశగమనవిద్య లభిస్తుందనే పూహతో - ఎల్లా వ్యర్థం చెయ్యనా? - అని సందేహం ఆరంభించి, మెల్లమెల్లగా-అట్టే విబ్రుభించి- అట్టేవిబ్రుభించి, అనేకయుక్తి ప్రయత్నలతో - అనేకపూర్వపక్షరాధ్ధాంతాలతో - అనేకసంకల్ప వికల్పాలతో - మహోద్దండంగా - ఉఱ్ఱాత్ర లూపసాగింది. ఈమహావాయుపథంలో పాపం సోమదత్తుడిమాటకేం గాని, మహామహా ధీరుల మని చెప్పకొనేపెద్దలకే బుద్ధి పెడతల బడుతూంటుంది. ఇక అనాథ - సోమదత్తుడు చలించాడంటే ఆశ్చర్యమేమున్నదీ? చివఱకు ఇట్లారాధ్ధాంతాలు చేసికోని 'ఏమైనా సరే. బంగారంలాంటిప్రాణాన్ని బండలు చేసికోవడంకంటే, బుద్ధిహీనమైన పని ఇంకోటి వుంటుందా? కాబట్టి జనదత్తుడి మాట నమ్మి జీవాన్ని పోగొట్టుకో కూడదు' - అని నిశ్చయం చేసికొన్నాడు. ఇఖ ఆలస్యమేముంది? వెంటనే చెట్టుదిగి వచ్చాడు.

దిగి రాగానే మఱల అతనికి ఆలోచనం గల్గింది. "ఏమిరా ఇదీ? ఇంతకంటే తెలివితక్కువ ఏ ముంటుందీ? అయ్యయ్యో! ఎన్నాల్లో కష్టపడ్డాను. ఎన్నాల్లో ఉపవాసాలు చేసి కృశించి, తీరా సిద్ధికాబోయ్యేటప్పటికి ఇంత పీరికితనం వచ్చిందే? ఏంచెయ్యనూ? ఫలం సందేహాస్పద మనికదానేను దిగివచ్చాను. నిజమే అనుకుందామా? వెధవజీవితం. ఇదిమాత్రం స్థిరంగా వుంటుందని నమ్మకం ఏమీ ఇక్కడనుండి నూటిగా ఇంటికి చేరుతామన్న పూచీ యేంవుందీ? ఏదో మంచి అవకాశం దొరికింది. శ్రేయస్సులను చెప్పేవాళ్లు నిజంగా లభిస్తారా? ఏమో అమాయకుడున్నా ఆదరం గలవాడున్నా కాబట్టి జనదత్తుడు నాకు చెప్పాడు. పోనీ సిద్ధివిషయంలో సందేహమా? - అంటే

నాకండ్లయెడట రోజు ఆతడు వెళ్లి వస్తున్నాడుగాడా? ఆయా దివ్యక్షేత్రాలనుండి పూలూ బుక్కలూ తెల్లవారేసరికి ప్రత్యక్షంగా ప్రసాదమని తెస్తున్నాడే. ఇల్లాంటివిషయం అసత్యమని తోనెయ్యడమెల్లాగా? ఛీ. వెధవమనస్సు. కాస్తసందు దొరికితే దిగదీస్తుంది. జనదత్తుడంతవాడికి శిష్యుణ్ణి ఈమాత్రం సాధింపలేకపోతే, ఇఖా నాప్రయోజకత్వం ఏమిటి? అని అంటూ, మల్లా రెట్టింపుఉత్సాహంతో గబగబ చెట్టెక్కి యథాస్థానానికి వెళ్లి కూచున్నాడు.

కూచోని క్రిందికి చూసేప్పటికి, మల్లా యథాప్రకారమే. అద్వైతం శరత్కాలపు మబ్బులాగా వీడిపోయింది. కృతఘ్నుడికి చేసిన పుపకారంమల్లే పట్టుదలకాస్తా భగ్గుమై నామరూపాలు లేకుండావెళ్ళింది. మఱల యథాప్రకారంగా విచికిత్స—అంటే దూకుదామా వద్దా అని ఆలోచన-ఆరంభం. “ఏమో దూకితే ఇంతా సిద్ధికాకపోతేనో. అనేసందేహం, జనదత్తుడైతేమాత్రమేం సంపించేనిమిత్తం చెప్పకూడదా? ఎవరినని నమ్మడానికి వీలూ? అంతా కలికాలంగదా. ఎవడితిప్పలు వాడివి. పైకి శ్రీరంగసీతులు చేప్పేవారేగాని చెయిజారితే దిద్దేవారన్నారా? కాబట్టి జనదత్తుడైనా వాళ్లతాత (మాటవరుసకు) ఇంకో ఘనదత్తుడైనా, నమ్మికవట్లా?... ఏమైనా కానీ ఈపని ఎంత మాత్రం యుక్తంకాదు.”—అని అనుకోడంతో అది పుర్తిఅయింది. వెంటనే ఇదేం పనీ?... అనుకోని చక్కా చెట్టు దిగి వచ్చాడు.

“బాగున్నది! కష్టపడండి ఫలం వస్తుందా? ఏదో పండుతుండనే ఆశపెట్టుకోని దున్నీ చక్క-బఱచీ వెడజల్లి నానాతంటాలూ పడితే ఫలం గల్గుతుందిగాని, నోట్టో నేలుపెట్టుకోని దొంతెమ్మలాగ్గా కూచుంటే, ఫలం గల్గుతుందా? చివటకు అన్నమైనా బియ్యం కడిగి పొయ్యిమీదబెట్టి మంటవేస్తే ఉడుకుతుందిగాని, ‘ఏమో ఆలోచన చెప్పారు. ఇంతా కట్టెలూ వృథా అయిపోయి, బియ్యమూ చెడిపోయి, అన్నమూ లభించకపోతే ఏంజెయ్యనూ?’ అనుకోని కూచుంటే, ఉపాయంచెప్పినవాళ్లందర్నీ ఊరూవుహం ఎత్తిపొయ్యెట్టు తిడితే, అన్నం దొరుకుతుందా? కనుకా యత్నం చెయ్యాలి. పైని ఫలసిద్ధిచూడాలి’- అని ఆతనిమనస్సు మల్లా పురబెట్టింది?

వెంటనే మల్లా జనదత్తుడు చెట్టెక్కాడు. ‘ఏంతవెట్టాడినోయి. ఈమాత్రం ఆలోచనలేకుండా ప్రాణాలు ధారపోస్తానా? ఆత్యహత్య చేసికోని శాశ్వతంగా అంధకూపాలల్లో పడతావా?’- అనే భావం మహాప్రచండవేగంతో ఆర్పాటంగా వచ్చి ఫెళ్ళిమని కొట్టుకొన్నది. సోమదత్తుడు మల్లా చెట్టుదిగి వచ్చాడు. క్రిందికి రావడంతోటే మల్లా- అశాశ్వతాలూ, పైకెక్కడంతోటే- నిరాశామేఘాలూ-కమ్మకొంటున్నాయి. ఈవిధంగా సోమదత్తుడు ఆతరంగాల్లో ఒకబాట ఒడ్డుకూ- పదిబారలు లోతుకూ- కొట్టుకోపోతూ, తంటాలుపడుతున్నాడు. అంతు లేనేలేదు. ఇఖా ఈసంగతి కాస్తనేపు నిలిపిపెట్టి, దీనికి అతుకు పెట్టేందుకై, ఇంకోకకథ ఆరంభించాలి. ఇది ఆరం

ఖిస్తేనే కాని సోమదత్తుడి సోదె పూర్తి కానేకాదు. కాబట్టి అవాంతరకథకు పోక తప్పదు. కాని, ఒకవిధంగా చూస్తే ఇంతవఱకు చెప్పిన పోమదత్తుడికథ అవాంతర కథ. అసలుకథ అంజనచోరుడిది. కాబట్టి ఇదే ముఖ్యమని కూడా తేలుతుంది.

అంజనచోరుడి అసలుపేరు నిర్వాణాంజనుడు. అతని తల్లిదండ్రులుకూడా మంచి కులశీలాదులూ చదువుసంధ్యలూ కలవారే. ఇంత పరువూ మర్యాదాగా బ్రదికిన బ్రాహ్మణకుటుంబం వారే. అయితే మాత్రం లాభమేమీ? నిర్వాణాంజనుడు చార్యం చేయడంలో బిరుదం సంపాదించి కాలికి అందవేసుకొన్నవాడు. చిన్నప్పడు తల్లిదండ్రీ ఇతణ్ణి మహామహాపాధ్యాయుణ్ణి చెయ్యాలెనని చేసినసంకల్పం చెట్టుమట్టం అయిపోయినా, ఏదో స్వసామర్థ్యంవల్ల కర్ణీనుతనూత్రాలకు వ్యాఖ్యానం గాయదగినంతటి వార్తికకారుడయ్యాడు.

ఏవిద్యలూ అయితేమాత్రమేం ప్రత్యేకప్రావీణ్యం సంపాదించే నేర్పు వుంటే సరి. పేరూప్రఖ్యాతులూ వాటంతటవి పెదుక్కోని వస్తవి. అంజనచోరుడు చోరశాస్త్రాన్ని అంగప్రత్యంగసహితంగా బోధించి సమకాలంలో తనలాంటి శిష్యులను సహస్రాలకొద్దీ తయ్యారు చేసినవాడు. ఆకాలంలో అతడు పరిశీలించని రాష్ట్రం లేదు. బంది పోటుగొట్టని ప్రభువులు లేరు. అతడు వాసంచేయని కౌరాగారం లేదు. నోరెఱుగని పోరుపెట్టే పిల్లకైనా సరే 'అంజనచోరు' డంటే హడలు.

కాని అసల్లో అంజనచోరుడు చాలా దయాళువు. పూళ్ళుదోచినా - ఖజనాలు కొల్లగొట్టినా - దార్లుకాచినా, రాజతీవి. కూడా వేలకొద్దీ పరిచారకలూ స్తోత్రపాఠకులూ - కథలూ కాలక్షేపాలూ చెప్పేవాళ్ళూ - దానాలు ధర్మాలు - ఓ! - తెక్కలేనన్ని హడావుళ్ళూ, తదంగం వాడికున్నాయి. రాజశాసనం వాణ్ణి చూచినవెంటనే తలసరికి పెయ్యమని వున్నా - లభ్యుతులు [లక్షాధిపతు లన్నమాట] అతడంటే కంతంవఱకు అనూయవున్నా - పాలకులకు వాడంటే భగ్గుమన్నా - అతడు ఎదట బడ్డాడంటే కుక్కినపేలు.

ఇట్లాంటిస్థితిలో మగధదేశంలో అతడిఆజ్ఞ బండ్లమీద పరుగెత్తుతుంటుంది. అంజనచోరుడు ఇంత ప్రసిద్ధిగాంచినా, అతని నిజరూపం లోకులకు తెలియదు. ఇఖి అతని వునికి అసలే తెలియను. ఏమంటారా? అతడు విశ్వరూపి. ఒక్కక్షణంలోవున్న రూపమూ - గుణమూ - వునికి - వేషమూ - ఇంకోక్షణంలో వుండవు. ఈక్షణంలో మగధదేశంలోవోజరైతే - ఉత్తరక్షణంలో ఓడ్రదేశంలో కుశలం. ఎక్కడబడితే అక్కడ అంజనచోరుడు క్షణంలో అవతరిస్తాడు. ఎంతలోబడితే అంతలో అంతర్ధానం ఆవుతాడు. రెండో విశ్వరూపసందర్శనమే. ఇఖి వేళ్ళే మాట లేనేలేదు.

స్థితి ఇట్లా వుంటుండగా సోమదత్తుడు ఆకాశగమకసిద్ధిని వుస్సరించేసిన్నా టిరాట్రీ, అంజనచోరుడు మహాఖిలాసాతో, తా నుంచుకొన్న సానియింటికి సరసానికి వెళ్ళివున్నాడు. ఆసమయంలో అంజననుందరి (అంటే - అంజనచోరుడిసాని)

అన్నదిగదా—“ఏం? నీవు ఎంతచాతుర్యం గలవాడివైతే ఏం? ఎంత సంపాదించేవాడవైతే నేం?”

అంజనచోరు డంతట ఆమెను అనుసరించడం ఆరంభించాడు. నుందరి కొంతసేపు బెట్టుచేసి చివటకు మహారాణీకనకాంబిక మెడలో వున్నహారం కావాలెన్నని. ఎప్పుడు చూచావు. నీవని అంజను డడిగాడు. ‘ఇవాళ్ళే. జనమందిరానికి ఆమెవచ్చింది. చూచా’ నన్నాది ఆమె. ‘ఓసి, దీనికేం భాగ్యం, తెస్తా నుండు’ అని అంటూనే కత్తి దూసికొని రాజప్రాసాదంపైపు వెళ్ళిపోయాడు. అంజనచోరుడు సరాసరి అంతఃపురంలోకి ఎట్లాదూరాడో దూరాడు. రాజున్ను రాణిన్నీ నిద్రిస్తున్నారు. వెంటనే రాణిమెట్లోవున్న రత్నహారం తెంచాడు. రాజు వులిక్కిపడి లేచి అంజనచోరుణ్ణి చూశాడు. కత్తిదూసికొని పైకి దూకాడు. అంజనచోరుడు ఫకాలు మని నవ్వి—ఏం? ప్రాణాలమీద అశ వుందా? లేదా? అంజనచోరుడిపైకి కత్తిదూసి నమగాడు ఇంతవఱకూ ఎవ్వడూ లేడు. అంటూ కత్తిజలిపించాడు. రాజుగారు కలతతో ఒకసమీపం తటపటాయించాడు. ఈలోపల ఆరంభస్థులప్రహరీగోడా అమాంతం గా దాటాడు అంజనచోరుడు. రాజు వెంబడించి అతనివెంట అమాంతం గా దూసుతూ అంజనచోరుడని కేకవేశాడు. పరాకునిద్వరలో వున్నపహారావాల్లంతా లేచారు. నిమిషంలో పట్నంలో శాఖుమూలలా రక్షకభటులు సిద్ధపడ్డారు. అందులో కొందఱు రాజుగారిని వెనుకకుపంపి మహాసాహసంతో అతన్ని వెంబడించారు.

వక్కక్షణం ఆగి, అంజనచోరుడు ఆలోచించాడు. ఆనేశ అతనిఅదృష్టం అడ్డంగా తిగ్గినట్టు కనపడింది. ఇఖి ఏ వేపువెల్లి నా-ఏనందుదూరినా-తప్పించుకొనే మార్గం తోచనేలేదు. ఇంతటి మహాభాష్యకర్తకుకూడా ఆరాత్రి ప్రత్యుపాయం తట్టిందికాదు. అంతట ఆత నేంచేశాడంటే, ‘ఎంటూ ఇకప్రయోజనం లేదు. వచ్చినంతవఱకుం కానికి బుద్ధిచెప్పడం యుక్తంగా వుండు! అనుకొని అగడ్తగోడను ఒక్కచెంగలింతతో ఎక్కి పోయాడు. అప్పటికప్పుడే అక్కడకూడా కావలివాళ్లు తనకై కాచుకొనివుండటం జూచి ఎక్కనగ్గంగా ‘ఓరీపెద్దమ్మలనా;—వీడుగోరా! అంజనచోరుడూ. పారి పోతున్నాడురా?—అంటూ బ్రహ్మాండమైన అగడ్తలో దూకాడు. వెంటనే కావలివాళ్లు గూడా దూకారు. నిమిషంలో అగడ్తఅంతా జనమయమై పోయింది. అయితే ఏంగనకా? అంజనచోరుడు మహాప్రయానతో ఒడ్డెక్కాడు. ఇంతలో రాజుగారి ఆజ్ఞచొప్పున కుల్యాధికారి చాలావఱకు కావలినారికి అపాయం లేకుండా డోంగీబువేసి దాటించాడు: అంజనచోరుడు ఒడ్డు ఎక్కేసరికి గుక్మతిప్పుకోకుండా వాళ్లూ సిద్ధపడ్డారు.

అంతట అంజనచోరుడు వక యుక్తి చేశాడు. తాను అడవిదారిని పట్టివెళ్ళినట్టు కొంతదూరం పరిగెత్తి అక్కడ నక్కాడు. రాజభటులుగూడా వదలకుండా అడవి దారిని పడ్డారు. అంజనచోరుడు పదినిమిషాలాగి అటుపుతీర్పుకొని వెనుదిరిగి శ్మశానం వంకకు పరిగెత్తాడు. ఈకొస్తే అవకాశంలో అతిశీఘ్రంగా శ్మశానాన్ని చేరాడు

అడవిదారికి పరుగెత్తిన కావలిగుంపు అంజనచోరుడి అడాపాడాగానక వెనక్కు మళ్లి శ్రమకానంనైపు మల్లారు. శ్రమకానంలో ఏదోదూరాన దీపాల్లో ఒకరో ఇద్దరో మనుష్యులూ లీలగా కనుపించారు. అంతట వాడే అంజనచోరు డయ్యంటాడన్న ఆశతో నోట చొంగలు బడ పరుగెత్తి వస్తున్నారు.

రాజభటులబారినుండి తప్పించుకొనినా డన్ననూపేకాని, మతి స్థిమితం ఎక్కడా? ఒకవైపువాళ్ళు మళ్ళా తన్ను వెంటాడి వస్తూండటాన్ని గమనించాడు. కాని అచెట్టుక్రింద సోమదత్తుణ్ణిమాని ఈయేడ్పు యేమిటని ఆతన్ని అడిగాడు. సోమదత్తుడు మొదటినుంచి జరిగింది చెప్పాడు. అంతట అంజనచోరుడు 'తాను ఎలాగూచస్తానుగదా. ఈమూలంగా చస్తే మంచి దనుకొన్నాడు. గభీలు మని నిమిషంలో చెట్టెక్కి తల్లక్రిందుగా దూకాడు. తల వెయ్యివ్రక్కలుగా చీలిపోయింది. ఆకొశగమనవిద్యాదేవి ప్రత్యక్షమై ఏం కావాలన్నది, 'నాకేమీ వద్దు. ఈసోమదత్తుడికి నీవిద్యను అనుగ్రహించమని వేడాడు. దేవి ప్రసన్నురాలై వానిద్రవికి ఆవిద్యను అనుగ్రహించింది. ఇంతలో కావలితురుఫ్ దిగింది. అంజనచోరుడూ సోమదత్తుడూ బుట్టుమంటూ పైకి ఎగిరారు. రాజభటులు నిరాశులై వెళ్ళిపోయారు.

తర్వాత అంజనచోరుడు సోమదత్తుణ్ణి వెంటపెట్టుకొని జనదత్తుడింటికి వెళ్ళాడు అవిద్యతోనే. అప్పుడే తొలికొడి కూసింది. జనదత్తుడు తీర్థయాత్రకై బయలుదేరుతున్నాడు. గడపలోనే వీరిద్దర్నీ కలుసుకోని సంగతంతా విన్నాడు. పిమ్మట మామూలుగా తీగన్నానాలనూ దివ్యక్షేత్రదర్శనాలనూ చేసికొంటూ ముగ్గురూ జనదత్తుడి ఇల్లు చేరారు. జనదత్తుడు వానిద్దరికీ సదుపదేశం చేసి, ఇటు పైని సత్ప్రియత్నాలూ సత్కార్యాలూ చేయవలసిందని అంజనచోరుణ్ణి ప్రార్థించాడు.

అంజనచోరుడు సరే అని అదిమొదలుకొని జైనదీక్షగ్రహించి మునియైనాడు. రాజుగారింత్తుహారం మణల చేర్చాడు. వెనుకటిదుర్వృత్తులను వదలి ఇప్పుడు లోకానికల్లా అదర్శపురుషుడై అనంతసిద్ధుల నాణ్ణించాడు అంజనచోరుడు. ఈయంజనచోరుణ్ణి గుఱించే నేమిదత్తకవి ఇల్లా ప్రశస్తిని రాశాడు:—

శ్లో. పరోపకారిణా తేన జనదత్తేనధీమతా, చారణస్యమునే పార్శ్వే
జైనీం దీక్షాం శివప్రదాం. గ్రాహిత స్త్వంజన స్సోపి తా ము
చ్చైః ప్రతిపాలయా, క్రమా త్రైలాస మారూఢో లోకాలోక
ప్రకాశకమ్. శేషకర్మక్షయం కృత్వాప్రాప్తవాక్ మోక్ష మక్షయమ్

అంజనచోరుడికథ ముగిసినది.

శాతవాహనవంశీయుల శాసనములు.

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు.

శాత లేక శాతవాహనుల శాసనములలో చాలాభాగము, బొంబాయిరాజధానియందున్న కార్లీ, నాసికగుహలందు గాన్పించెను. మిగిలినవి కొన్ని ఆంధ్రదేశమున అమరావతి, కొడవోలు మున్నగుతావులందును లభించెను. వీటినిన్నిటిని ఆంధ్రులచరిత్ర సమూలముగా చదువవలచుకొన్న విద్యార్థులకు ఆంధ్రభాషలో చేతికందివచ్చుటకై నొక్కచోట సంపాదించి ప్రకటింపదలచితిని. ఈ శాసనముల పఠనము వలన ఆవంశీయుల చారిత్రమేగాక, వారికాలపునాటి ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక ధర్మపరిస్థితులు మున్నగునవి కూడ యెఱుకపడగలవు. ఆంధ్రులచరిత్ర మనకు మొదట ఆంధ్రజాతీయులగు శాతవాహనుల చరిత్రతో ప్రారంభమగుచున్నది. శాతవాహను లాంధ్రజాతివారాయను సంశయము నివర్తితముగాని యీదినములలో - “శాలివాహన-శక-వర్షము.*”న కాదిపురుషుడెవ్వడో నిశ్చితముగాని యీదినములలో - చరిత్రాన్వేషణమందు పూర్ణోత్సాహము గల ప్రతివ్యక్తియు చరిత్రాధారము లగు నీశాసనములను చక్కగా పరిశీలించి సందేహములను బాపుకొనవచ్చును.

ఇంతవరకు ఆంధ్రదేశములో శాతవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించలేదు. ఈవంశీయులలో మొదటివారి శాసనములు ఇంచుమించుగా అన్నియు పశ్చిమదేశములందే లభించియుండెను. అందువలన శాతవాహను లాంధ్రులుకా రని వాదము చెలరేగెను. కాని యీ వాదము సిద్ధాంతము కాలేదు. మనదేశమందు ఇంకను శాలివాహనుల శాసనములు దొరకగల వనునాశ కలదు. చరిత్రపరిశోధనకై సాయ

* శాలివాహనునకును శకశబ్దమునకు ముడిపెట్టి శాలివాహన శకవర్షములనుట యీనాటిసంప్రదాయము. పూర్వశాసనములందు శకాబ్దము లనియే గలదు. శాలివాహనశకాబ్దము అని కానరాదు.

పడుచున్న ప్రభుత్వపువారి ఆర్కియోలాజికలు డిపార్టుమెంటువారు దేశమంతటను చుట్టుపెట్టి తిరిగినచో శాతవాహనల శాసనములు విరివిగా లభించగలవని నా దృఢవిశ్వాసము. ఇంతకు ఆంధ్రదేశమును వారు శ్రద్ధగా పరీక్షించి యుండనేలేదు. ఈ యుపేక్షకుతోడు కృష్ణాజిల్లాయందలి భట్టిప్రోలు, బుద్ధవనిస్థూపములను నిర్మూలములు గావించి యింజనీరింగు శాఖవారు ఆనకట్టలు - లాకులు కళంగులు కట్టుటకు నచ్చటి స్థూపములందలి కట్టడములందలి చలువరాళ్ల నన్నింటిని పెల్లిగించి సున్నము చేసుకొనుటకు కాల్చివేసిరి. ఆ రాళ్లమీద నేవైన యక్షరములుండె నేమో యామహాత్ములు చూచి జాగ్రత్తపెట్టి యుండలేదు. మన దురదృష్టవశమున పూర్వము మహాపట్టణములు నగరములుగా నుండినస్థలము లన్నియు నేడు పాడువారి దిబ్బలతో నిండియున్నవి. దేశమం దెక్కడెక్కడ చూచినను బౌద్ధకాలమునాటి-అనగా శాతవాహనుల రాజ్యకాలమునాటి- స్థూపములను సూచించు “లంజదిబ్బలు” అని పిలువబడుచున్న పెద్ద మట్టిదిబ్బలు గానవచ్చుచున్నవి. ఈ దిబ్బల నన్నింటిని ఆర్కియోలాజికలు శాఖవారు దేశమంతా తిరిగి అన్వేషించి త్రవ్వించినచో సూతనశాసనము లెన్నేని వెలికి రాగలవు.

ఇంతవరకు లభించిన శాసనములను తెలుగున ప్రకటింపవలసినదని, నామిత్రులు శ్రీయుత కోలవెన్ను రామకోటిశ్వర రావుగారు నన్ను పురికొల్పిరి. వారి యాదేశానుసారము ఈ ప్రయత్నమును సంకల్పించితిని. ప్రాకృతమందున్న శాతవాహనుల శాసనముల నాంధ్రమునందు ప్రకటించుట కిదియే ప్రథమప్రయత్నము. ఈ శాసనములలో నొక్క శాతవాహనులవేగాక వారి సమకాలీనరాజుల శాసనములు కూడ చేర్చదలచితిని. వాటి పఠనము ఆంధ్రదేశచరిత్రమున కావశ్యకమని నా నమ్మకము.

ప్రస్తుతము ప్రకటింపబూనుకొన్నవి నాసిక, కాగ్లీగుహలలో చెక్కబడినవి. వీటివెనుక అమరావతి మొదలయిన ఆంధ్రదేశస్థములయిన తావులందు లభించినవాటిని ప్రచురింతును. ముందు నాసిక గుహలందలి శాసనముల నెత్తుకొందును. నాసిక కాగ్లీగుహల వర్ణనలకై చదువరి యింగ్లీషుభాషలలో బర్లెసు పెర్గనను పండితులు రచించిన

“రాక్ కట్ టెంపిల్స్ ఆఫ్ ఇండియా” అను గ్రంథమును, బొంబాయి రాజధానియం దున్న వెస్టరన్ ఇండియా ఆర్కియోలాజికల్ శాఖవారి రిపోర్టులలో నాల్గవ సంపుటమును చూచుకొనవచ్చును. మొదట నీ శాసనముల నన్నింటిని రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటీవారి బొంబాయి బ్రాంచివారు తమ పత్రికలో (జర్నలు) ఏడవసంపుటము నందు ప్రకటించియుండిరి. ఈ శాసనముల కర్థములు చెప్పి వ్యాఖ్యలు రచించి అందలి చరిత్రాంశములను లోకమునకు స్వర్ణీయులయిన డాక్టరు రామకృష్ణగోపాల భండార్కరుగారు ౧౮౭౪ వ సంవత్సరమున “ట్రాన్ సాక్షన్స్ ఆఫ్ ది లండన్ కాంగ్రెసు” నందు వెల్లడించిరి. మరల పీటినన్నిటిని పరిశీలించి, బూలర్ పండితుని ఆంగ్ల భాషాంతరీకరణములతో సంప్రతించి, పఠించి, దోషములను తనయోషిన కొలది సంస్కరించి, డాక్టరు భగవాన్ లాల్ ఇంద్రాజిగారు చరిత్రాత్మకమైన వ్యాఖ్యను రచించి ‘బొంబాయిగెజటీర్’ నాలవసంపుటమున నాసికజిల్లాచరిత్రతో చేర్చి ప్రాసించియుండిరి. ఈమూడింటిని పురస్కరించుకొని ఫ్రాంసు దేశీయుడును, ప్రాకృత సంస్కృతభాషాకోవిదుడును, మహాపండితుడు నగు సేనార్టుమనీషి తిరిగి చక్కగా పరిష్కరించి కీర్తిశేషులయిన డాక్టరు హుల్లుగారి కోరికపయిన ‘ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా’ ఎనిమిదవ సంపుటమున బ్రచురించిరి. ఇట్లు ముమ్మారు సంస్కరింపబడిన మూలములబట్టి నేను వాటినిక్కడ సంపాదించితిని.

ఈ శాసనముల నిపుడు ప్రకటించుటలో-నాయుద్దేశము ననుసరించి-ప్రాకృతభాషామూలమును, అందులకుగల సంస్కృతఛాయను, సులభమైన ఆంధ్రీకరణమును ఇచ్చెదను. సంశయాస్పదములును, చర్చనీయములును అగు విషయములను, పదములను, శేళ్లను, వీలయినంత వరకు చర్చించి మతభేదములను వివరించి, నా యభిప్రాయము నిత్తును. పాఠకులు నా మతమును ఏమాత్రము యధార్థమనిగాని, దోషరహితమనిగాని, యూహింపకుండురుగాక. ఆంగ్లభాష రానివారికి సయితము వీలయినంతవరకు దోడ్పడుట కీప్రయత్నము తలపెట్టితిని కావున నిది యెంతవరకు సఫలీకృతమైనదో పాఠకులే నిర్ణయింప నర్హులు.

నాసికగుహలందలి శాసనములు.

౧

[ఇది రెండవగుహయొక్క వసారా వెనుకగోడపై నున్నది.]

మూలము.

సిద్ధమ్, రాజ్ఞో వాసిష్ఠపుత్రస్ సిరిపుభుమయిన సంవత్సరే ఛతే ౬ గింహా
వఖే పచమే ౫ దివసే.....

సంస్కృతము.

సిద్ధమ్! రాజ్ఞో వాసిష్ఠీపుత్రస్య శ్రీపుభుమాయిస్య సంవత్సరే ఛతే ౬
గ్రీష్మపక్షే పంచమే ౫ దివసే

ఆంధ్రీకరణము.

సిద్ధం¹ [స్వస్తి] వాసిష్ఠీపుత్రు డయిన శ్రీ పుభుమాయిరాజయొక్క
విజయ రాజ్య సంవత్సరములు ౬ గు గ్రీష్మఋతువున పంచమవ
క్షమున...దివసమున...2

సంగ్రహవ్యాఖ్య.

ఈశాసన మసంపూర్తిగ నున్నది. దీనిని ఎందుల కిట్లు విడిచిరో తెలి
యదు. దీని తరువాయి ఎక్కడనైన చెక్కబడినదేమో కూడ
కాన్పించదు. తొలుత నిది సంపూర్తిగా చెక్కబడియుండె నని
యు, నది కొంత కాలమునకు శిథిలమయి పోయియుండె నని

1 సిద్ధం అనుట విజయనూచకము. ఇది బౌద్ధ సంప్రదాయము. తరువాతకాల
మున, అనగా బ్రాహ్మణధర్మ విభంభణ కాలమున “స్వస్తి” యని వాడుటాచార
మైనది. ఈ ప్రాకృతశాసనము లన్నిటిలోను ‘సిద్ధమ్’ అని శాసన మారంభ మగు
చున్నది. మన కీమాట ఓనమాలనాడే తెలియవచ్చెను. ఓం నమః.....సిద్ధం నమః అని.

2 ఈ శాతవాహనుల శాసనము లన్నిటియందును విజయరాజ్యసంవత్సరమును
ఋతువును పక్షమును దినమును చెప్పు సంప్రదాయము కనుపించును. ఆకాలమున దక్షి
ణాపథమున మానవుల పేరులు గాని, కలియుగాబ్దములు గాని మరి యేయితరయుగాబ్ద
ములుగాని వాడుకలో నున్నట్లు కన్పట్టదు.

యు నూహించు కొనవలయును. ఈ శాసనమందు పేర్కొనబడిన పుళుమాయిరాజు గోతమిపుత్ర శాతవాహనుని కుమారుడు.

౨

[ఈ శాసనము మూడవగుహ ద్వారముపైన వసారాగోడకు వెనుకట్రున ఉన్నది.]

మూలము.

౧. సిద్ధం ! రాజ్ఞో వాసిష్ఠీపుత్రస సిరిపుళుమాయిస సవళరె ఎకున వీసె

౧౯ గింహానపభే బితీయె ౨ దివసె తెరసె ౧౩ రాజరాజ్ఞో

గొతమీపుత్రస హిమవతమెరు

౨. మందరపవత సమసారస అసిక అసక ముళక సురత కుకురా

పరంత అనుప విదభ ఆకరావతి రాజస విర్పు చవత పారిచాత

సహ్య కణ్ణగ్గిరి మచ సిరిటన మలయ మహింద

౩. సెటగిరి చకొర పవత పతిస సవరాజలొకమండలపతిగహీత సాస

నస దివసకరకర విబాధిత కమలవిమలనదినవదనస తిసముద

తొయ పీతవాహనస పరి పుణ చదమడల ససిరీక

౪. పియదసనస వరవారణ వికమచారు వికమన భుజగపతి భాగ పీన

వాల విపులదీఘ సుందభుజస అభయొదకదానకీనినిభయ

కరస అపిపనమోతు సుసూసాకరస సువిభత తివగ దెసకాలస

౫. పొర జన నివిసెస సమసుఖదుఖస ఖతీయ దపమానమదనస

సకయవనపల్తీవ నిసూదనస ధమోపజిత కరవినియోగకరస

కెతాపరాధేసి నతుజనె అపాణహిసా రుచిన దిజావర కుటుంబ

వివధ

పాఠభేదములు. —

1 అసిక సుసక అని కొన్నిచోట్ల పాఠమున్నది. కాని యది సరియైనదిగాగన్నట్లుదు.

2 సుందర పోయిన అక్షరము 'ర' అని తోచుచున్నది.

౬. నన ఖఖరాతవన నిరవసెన కరన సాతవానానకుల యనవతితా
పనకరన నవ మండలాభివాదితచ. శ.ణసవినివతిత చాతు వణ న
కరన అనేక సమరావజితసతుసఘస అపరాజిత విజయవతాక
సతుజనదుపధసనీయ

౭. పురవరన కులపురిన పరవరాగత విపులరాజగదన ఆగమాన నిల
యస సపురిసానం అసయన సిరీయం-అధితానస ఉషచారానం
పభవస ఎకకుసస ఎకధనుధరన ఎకసూరస ఎక బంహణన
రామ

౮. కెనవాజున భీమసెనతుల పరకమస చణఘను సవ సమాజకారకస
నాభాగ నహుష జనమెజయ సకరయయాతి రామాబరీస సమ
తెజస అపరిమితం అధయం అచింతం అభుతం బవెన గరుళ౩
సిధయఖరఖన విజాధర భూత గధవ చారణ

౯. చంద దివాకర నఖత గహ విచణ సమరసిరసి జితరిపుసఘస నాగ
వర ఖధాగగన తలం అభివిగాఢస కులవిపుల సిరికరన సిరిసాత
కణిస మాతుయ మహాదేవీయ గొతమీయ బలసిరీయ సచవ
చనదాన ఖమాహింసానిరతాయ తపదమనియ

౧౦. మొవవాసతపరాయ రాజరిసివధునదం అఖల అను విధీయమా
నాయ కారితదెయ ధమ [కెలన]ప[వత] 4 సిఖరనదిసె తిరణ్ణు
పవతసిఖరె విమాన వర నివిసెన మహిధీకలెణ ఎతచలెణ
మహాదేవీ మహారాజమాతా మహారాజపితామహి దదాతి
నికాయన భదావనీయానం భిఖుసఘస

౧౧. ఎతన చ లెణన చితణునిమితం మహాదేవీయ అయకాయ సెవ
కామొ పియకామొ చణ[తా] [దఖణ] 4 పథెనరొ శితుపితి

3 గరుడ అని చదువవచ్చును.

4 ఈ [] గుర్తులలోని అక్షరములు స్పష్టముగా రాతిమీద గానరాకపోయినను
ఉహించి చదువుటకు ఇతర శాసనములబట్టి అవకాశమున్నది.

యొ ధమసెతున దదాతి గామం తిరణ్ణువవతన అపరదఖణి వసె
పిసాజి పదకం నవజాత భోగ నిరతి 5

ప్రాకృతమూలమునకు సంస్కృతము.

౧. సిద్ధమ్. రాజ్ఞో వాస్థీ వుత్రస్య శ్రీపుళుమాయస్య సంవత్సరే
ఏకోనవింశతి గ్రీష్మే పక్షే ద్వితీయే ౨ దివసే త్రయోదశ్యాం
రాజరాజస్య శాతమీపుత్రస్య హిమవన్మరు

౨. మందర పర్వత సమసారస్య అసిక్ అశ్వకముళక సురాష్ట్ర కుకు
రాపరాంతానూప విదర్బాక రావంతి రాజస్య వింధ్య ఋక్షవత
పారియాత్ర సహ్యాకృష్ణగిరి మజ్ఞశ్రీగిరి మలయ మహేంద్ర

౩. శ్వేతగిరి చకోర పర్వతపతేః సర్వరాజలోకమండల స్రతిగృహీత
శాసనస్య దివసకరకర విబోధిత కమలవిమల నదృశవదనస్య
త్రిసముద్రతోయ పీతవాహనస్య పరిపూర్ణచంద్రమండలనదృక్ష

౪. ప్రియ వదనస్య వరవారణవిక్రమచారువిక్రమస్య భుజగపతిభోగ
పీనవాలవిపులదీర్ఘ సుందర భుజః అభయోదకదానకలన నిర్భ
యకరస్య అవిపన్నమాతృశుశ్రూషాకరస్య సువిభక్త త్రివర్గ
దేశకాలస్య

౫. పౌర జన నిర్విశేష సమసుఖదుఃఖస్య క్షత్రియదర్పమాన మర్దనస్య
శక యవన పల్లవ నిఘాదనస్య ధర్మోపాద్భిత కరవినియోగ
కరస్య కృతాపరాధేషి శత్రుజనే అప్రాణహింసారుచేః ద్విజా
వరకుటుంబ వివర్ధ

౬. నస్య ఖఖారాటవంశ నిరవశేషకరస్య సాతవాహనకుల యశః
ప్రతిష్ఠాపనకరస్య సర్వమండలాభివాదితచరణస్య వినివర్తిత
చాతుర్వర్ణ్యసంకరస్య అనేకసమరావజితశత్రుసంఘస్య అపరాజి
తవిజయపతాకస్య శత్రుజన దుష్పథనియమనస్య

౭. పురవరస్య కులపురుషవరంపరాగత విపులరాజశబ్దస్య ఆగమ నిల

యస్య, స్వపురుషాణా మసదృశశ్చియోధిష్ఠానస్య ఉపచారా
ణాం ప్రభవస్య ఏకాంకుశస్య ఏకధనుర్ధరస్య ఏకశూరస్య ఏక
బ్రహ్మణః రామ

౮. కేశవాష్టన భీమనేనతుల్య పరాక్రమస్య క్షణఘనోత్సవ సమాజ
కారకస్య నాభాగ నహుష జనమేజయ సగర యయాతి
రామాంబరీష సమతేజసః అపరిమిత అక్షయ అచింత్యాద్భుత
ప్రభావేన గరుడసిద్ధ యక్ష రాక్షస విద్యాధరభూత గంధర్వ
చారణ

౯. చంద్ర దివాకర నక్షత్రగ్రహపీక్షణేన సమరశిరిసి జితరిపుసంఘ
స్య నాగవరస్కంధాద్ధగనీతలమభివిగాఢస్య కులవిపుల శ్రీకరస్య
శ్రీశాతకఠే మాతుః మహాదేవ్యా గౌతమ్యా బలశ్రీయా
సత్యవచన దానక్షమా హింసో నిరతయా తపోదమనియ

౧౦. మోపవాస తత్పరయా రాజ ఋషివధూ శెబ్ద మఖిల మను విధీ
యమానయాకారితదేయధర్మయా కైలాస పర్వతశిఖరన
దృశే త్రిరశ్మి పర్వత శిఖరే ఏమాన వరం నిర్విశేషే ప్రహీణీశ
లెణ ఏతచలెణ మహాదేవీమహారాజనూతా మహారాజపితా
మహీ దదాతి నికాయస్య భద్రావనీయానం భిక్షుసంఘస్య

౧౧. ఏతస్య చ లేణస్య చిత్రనిమిత్తం మహాదేవ్యా ఆర్యకాయాః
సేవాకామః ప్రియకామశ్చ దక్షిణా పథేశ్వరః శిత్ప్రప్రీత్యా ధర్మ
సేతుః దదాతి గ్రామం త్రిరశ్మి పర్వతస్య అపరదక్షిణ పార్శ్వే
పిశాచీ పక్షకం సర్వజాత భోగనిరతిః

ఆంధ్రీకరణము.

సిద్ధం ! వాసిష్ఠీ పుత్ర శ్రీపులుమాయి చక్రవర్తివిజయ రాజ్యసంప
ములు ౧౯, గ్రీష్మ ఋతువు ౨వ పక్షమున ౧౩ వ దినమున సత్యన
చోనిధియును క్షమ యందును అహింస యందును నిరతురాలును
తపస్సు, ధర్మము ఉపవాసనియమములందు తత్పరురాలును రాజ

ఋషివధువునకు అను విధీయములయిన అఖిలధర్మముల నాచరించు సాధ్వీమణియును; రాజులకు రాజును, హిమవంత మేరు మందర పర్వత సమగులుండును అసిక, అసక (అశ్వక) ముళక (ముండక) సురత (సురాష్ట్ర) కుకుర, అపరాంత అనూప విదర్భ అకరావంతీదేశములకు రాజును వింధ్య ఋక్షవత పారిచాత (పారియాత్ర) సహ్యాకగిరి (కృష్ణగిరి) మద (మచ్చ) శీఘాన (శ్రీగిరి) మలయ మహేంద్రశ్రేష్ఠగిరి చకోరపర్వతములకు పతియును, సర్వరాజలోకమండల ప్రతిగృహీతశాసనుడును, సూర్యకిరణములచే కిలికింత వెట్టబడి వికసించిన శుభ్రమైన కమలమువంటి ముఖముకలవాడును, మూడుసముద్రములందు జలము త్రావిన అశ్వములు (మేఘములు) వాహనములు గా గల వాడును, పరిపూర్ణమైన చంద్రావంశంబలము వలె మనోజ్ఞమయిన ప్రియ వదనము కలవాడును, పరవారణ విక్రమ చారు విక్రముండును, నాగేంద్రునివలె బలిష్ఠములయి మిక్కిలి దీర్ఘములయి సుందరములయిన బాహువులు గలవాడును, అభయదానములచే తడి యారని అభయహస్తము కలవాడును, నిరంతర మాతృశుశ్రూషకుడును, త్రివర్గసాధనమునకు దేశకాలముల నెఱిగిన వాడును, పౌరజనుల యొక్క విశేష మయిన సుఖదుఃఖములు తనవిగా భావించుకొను వాడును, క్షత్రియుల యొక్క దర్పమును మానమును మర్దించిన వాడును, శకయవనపల్లవులను నిర్జించిన వాడును, ధర్మోపార్జితములయిన సుంకములను తప్పఅన్యములను కొని వినియోగింపనివాడును, కృతాపరాధు లయిన శత్రువులందు సయితము ప్రాణహింస చేయనొల్లని వాడును, కడ జాతి కుటంబములను ద్విజుకుటుంబములను గూడ నొక్కవిధముగ సంరక్షించువాడును, ఖఖారల వంశమును నిరవశేషము గావించిన వాడును, సాతవాహనకులము యొక్కయశమును ప్రతిష్ఠించినవాడును, సర్వమండలాధిప అభివాదితచరణుండును, చాతుర్వర్ణ సాంకర్యమును నివర్తించినవాడును, అనేక సమరములందు శత్రుసంఘములందు నిర్జించినవాడును, పరాజయమెరుగని విజయపతాకము గలవాడును, శత్రువుల కసాధ్యమై శ్రేష్ఠ

మయిన పురమును రాజధానిగా గలవాడును, కులపురుషపరంపరాగత మైన *విపులరాజశబ్దము గలవాడును, ఆగమశాస్త్రమునకు నిలయ మైనవాడును, సత్పురుషుండును, సిరి కధిష్ఠానుండును, అంకుశమువంటి వాడును, ఒక్కడే ధనుర్ధరుడును, శూరుడును, ఒక్కడే బ్రాహ్మణుడు అని ప్రశంసింపదగిన వాడును, రామ కేశవ అద్భుత భీమ సేనులతో సమానమైన పరాక్రమము గలవాడును, ఉత్పన్నులములు పండుగలం దును సమాజకారకుల కందరికిని బౌదాధ్యము బ్రకటించువాడును, నా భాగ నహుష జనమేజయ సగర యయాతి రామ అంబరీషులతోడి సమమైన తేజముగలవాడును, పవన గరుడ సిద్ధ యక్ష రాక్షస విద్యాధర భూత గంధర్వ చారణ చంద్ర దివాకర సక్షత్రగ్రహములవలె సమరములందు అపరిమితమును, అక్షయమును, అచింత్యమును, అభూతమును అగు పరాక్రమము గలవాడును, తనవరవారణమస్తమునుండి ఆకాశమునకు ఎగసి శత్రుసంఘముల నిర్జించినవాడును, తనకులమున కపారమైన సంపదలను సముపార్జనచేసినవాడును; అగు శ్రీ శాత కర్ణి మహారాజులకు తల్లియు మహాదేవియు నగు శ్రీగోతమీ బలశ్రీమహారాణి పెట్టించిన ధర్మము: కైలాసవర్వత సద్మత మైన తిరణ్ణు (తిరణ్ణి) పర్వతశిఖరముపై దేవతల విమానమును బోలిన యీగుహను నిర్మింపించెను. మరియు నామహాదేవి ఆమహారాజమాత ఆమహారాజపితామహి భద్రాయనీయ నికాయమునకు జెందిన భిక్షు సంఘమునకు దీనిని సమర్పించెను. ఈగుహ నెప్పటికప్పుడు మంచిస్థితి యందుంచి, చిత్రములతో అలకరించుచుండుటకై ఆర్యురాలైన నా మహాదేవికి ప్రియసేవకుడును పౌత్రుడునగు దక్షిణాపథేశ్వరుడు (శ్రీపురుషూవిమహారాజు) ఆమెకు ప్రియ మగునట్లుగను తనతండ్రికి ధర్మపుంగు పిసాజపదకమను గ్రామమును, ఈతిరణ్ణి (తిరణ్ణు) పర్వతమునకు అవరదక్షిణాదిశాముఖముగా నున్నదానిని సర్వజాతభోగనిరతుడైన దానము చేసెను.

* ఈశబ్దమునకు తీర్తి యనువర్ధమునుగలదు. అది అట్లుండగా నిత డీమాటలవలన కులపరంపరాగతముగ రాజశబ్దమునకు అర్హుడైనవాడును అనియు నర్థము వచ్చును.

సంగ్రహవాగ్ధ్యము.

ఈ శాసనములలో రెండవపంక్తియందు ఉదాహరింపబడిన పేళ్ల నన్నింటినిగూర్చి తెలుసుకొన దలచువారు బొంబాయి గెజటిరు ౧౬ వసంపుటమున నాసిక చరిత్రగల అధ్యాయమును, శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారి ఆంధ్రులచరిత్ర ప్రథమభాగమును, దేవదత్త రామకృష్ణ భండార్కరుగారు ఇండియన్ ఆంటిక్వేరీ ౪౭ వ సంపుటమున ప్రకటించినవ్యాసముచు చూచుకొనవలయును. సురాష్ట్ర అనూపలకరావంతి కుకుర అపరాంత మున్నగునవి రుద్రదమనుని గిరినాథ శాసనమునందుకూడ గానవచ్చుచున్నవి. మిగిలినపేళ్లలో 'అనక' అనునది "అశ్వక" అని, ముళక అనునది ముండక అని, సంస్కరించవచ్చును. అశ్వకులదేశ మేదియో నిర్ణయింప వీలు కాదు. భగవత్లాల్ ఇంద్రాజిపండితుడు విష్ణుపురాణమునందు ఉదాహృతులయిన "ముండకు"లే 'ముళక' అని నిరూపించుచున్నాడు. వీరు శక, తుఖార జాతులతో పాటు కలిపి పేర్కొనబడి యుండుటవలన ఇంద్రాజీపండితునియూహ బలపడుచున్నది. అయినను ఇందలి సందర్భశుద్ధి విచారింపవలయును. పారిచాతము పారియాత్ర మని సంస్కరించవచ్చును. మచపర్వతము మచ్చ పర్వతము గావచ్చును. గహత, గృహస్థ అని సంస్కృతము గావించినటులు సిరిటన శ్రీస్థానగా చూచుకొనవచ్చును. కొందరు సెటగిరి స్వేతగిరియని యందురు; కాని శ్రేష్ఠగిరి యని కా కూడదాయని సందియము గలుగును.

గోతమీపుత్రుడు ధర్మోపార్జితకరవి నియోగకరుడని పేర్కొనబడినాడు. ఈ ధర్మోపార్జిత శబ్దమునుబట్టి రాజు ధర్మము ననుసరించి పన్నులు గైకొనుచు, ధర్మానుసారముగనే యాధనమును పెచ్చించుచుండినట్లు స్ఫురించుచున్నది. మరియు "కులపురుషపరంపరాగత విపులరాజన్య" అను బిరుదములు ఒకవిశేషార్థమును సూచించుచున్నట్లున్నవి. ఇందలి "పురుష" శబ్దము, రాజ్యము పురుష పరంపరగా ననుభవించబడుచున్నట్లు ద్యోతకము చేయుచున్నది. "విపుల రాజనద(శబ్ద)" యనుసమా

సముతరువాత కాలపు శాసనములందు గానబడుచున్న “సమధిగత పంచ మహాశబ్ద” అనునట్లే వినబడుచున్నది. ఎందుచేత నన ‘విపుల’ శబ్దము, మహా అను అర్థములో వాడబడినట్లు తోచును. “విపులరాజశబ్దము” రాజాధి రాజత్వమును సూచించుచున్నదనియు, శాతకర్ణి మహారాజాధిరాజగుటచేత నాపదముపయోగింపబడినదనియు స్త్రీటుపగడితుని వాదము.

“తిరణ్ణు” శబ్దము, అప్పటి కాలపుఱుచ్చారణనుబట్టి వికృతిరూపమును బొందినప్పటికిని, సంస్కృతమునందు “తిరశ్చి” యగుటకు సందియము లేదు. భద్రాయనీయులు బౌద్ధులలో స్థవీరసంప్రదాయమునకు జెందిన భిక్షుని కాయమువారు. “ధర్మసేతు” శబ్దము సాధారణముగా ధర్మ మనెడు వారధి (సేతువు) అని అర్థము. బలక్రీమహాదేవి నిర్మించినగుమా ను దానవతి ధర్మసేతు వని పిలచి యుండుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ధర్మసేతువు ఇంద్రాజి పండితు డన్నట్లు ఆగుహాధికారిపేరు గాజాలదు. పిసాజిపదకయను దత్తగ్రామము సంస్కృతమున పిశాచిభద్రక గావ చ్చును. ఈతరువాత రాబోవు శాసనమునందు బేర్కొనబడిన “సుది నన” గ్రామమునకే పిశాచీభద్రకమని పేరుండెనా యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఈశాసనము తటాలున వాక్యమయిన పూర్తిగాకుండ ముగియుటయు, నిది యీయబడిన మూడేండ్లనాటికే మరియొక శాస నమీయబడుటయు అందలి విషయముకూడ భద్రాయనీయశాఖ యులకు జెందిన దగుటయు, ఆ గ్రామముకూడ తిరశ్చి పర్వతసమీపము ననుండుటయుజూడ ఈరెండు గ్రామనామములు నొక్క గ్రామమునకే జెందునా అని సంశయము కలుగుచున్నది.

ఈశాసనము ప్రాకృతభాషయందున్నది. ఈప్రాకృతము ఇంచుమించుగా రెండు వేల యేండ్లకు పూర్వమునాటిది. ప్రాచీన బ్రాహ్మి, ఖరోష్ఠి లిపు లు వ్రాయుట చదువుట నేర్చినవారు గాని ఇట్టి శాసనములు చదువ జాలరు. అంతే కాదు. ప్రాచీనలిపిసంప్రదాయముకూడ తెలిసినవారు కావలెను. చదువరి యీశాసనములందు కొన్ని యక్షరములపై చుక్కలుండుట గమనించును. ఆచుక్కలు మూలమందుకూడ గలవు.

వాటికర్థము లేదనియు, నవి కాలవశమున నెండకు వానకుగలిగెననియు కొందరి యభిప్రాయము. కాని అది సరియైనది కాదని నానమ్మకము. ద్విత్వాక్షరములు వ్రాయునపుడు అక్షరముపై చుక్కవెట్టుట ప్రాచీన లేఖకుల సంప్రదాయమైనట్లు గానిపించెడిది.

3

(ఇదిపై రెండవకాసనముతో కలిసి శేష భాగమువలె నున్నది. కాని ఆకాసనము నకును దీనికిని నడుమ స్వస్తికములను చెక్కబడినది. అందువలన నిది పైదానియొక్క భాగము కాదనియు, దానికి సంబంధించిన దనియు నెఱుగునది.)

మూ ల ము.

౧౧ సిద్ధం నవనరస్వామీ వాసిష్ఠీపుత్రో సిరిపుళుమవి ఆనపయతి
గోవధనె ఆమచ

౧-౨ సివఖదిల య అంహౌహి నవ ౧౯ గి,ప౨,దివ ౧౩ ధనకటక సమ
నెహి య ఎధ పవతె తిర [ఘ్రిమ్మి.....]న ధవసెతుస
లెనన పటిసథరణె ఆఖయ [నివి] హేతు ఎధ గోవధనాహార
దఖణమగె గామొ సుదిసణా భిఖుహి దెవిలెణవాసెహి నికా
యెన భదాయెనియెహి పతిగయ దతో ఎతన దానగామన
సుదసనాన పరివటకె ఎధ గోవధనహారె పువమగె

౧౩ గామ సమలిపద దదామ ఎతత మహాలిఖకెన ఒదెన ధమ
సెతుర లెణన పటిసథరణె అఖయనినిహేతు గామసామలి
పద భి[ఖు]హి దెవిలెణ..... భదాయనయెహి పతి
గయ్య ఒయపపెహి ఎతన చ గామన సామలిపదన భిఖుహల
పరిహార

౧౪ వితరామ అపాలన అనొమన అలొఱిఖాదక అరతనవినవిక
సవజాతపరిహారిక చ ఎతె హి న పరిహారెహి పరిహారెహి ఎతచ

గామోసమలిపద పరిహారేచ ఏథ నిబధాపహి సు[దస]నె
 గామస చ సుదసనాన వినిబధకారేహి అణతా మహాసేనా
 పతినా మెధునెన [సాతకని]నా ఛతోబటికా. వాసకహి హాథ
 [ఛాతా] తో దతాపటికా సవ ౨౨ గి పథే దివ ౭ సత
 కణినా కటాగోవధన వాధవాస ఛాసు [కాయో] విష్ణు పాలెన
 స్వామి వణణణత నమో భగవతస పతి పతపత జనవరస బుధస.

సంస్కృతము.*

౧౧. సిద్ధమ్. సవసరస్వామి వాసిషీపుత్రః శ్రీ పుళుమావి ఆజ్ఞాప
 యతి, గోవర్ధనే అత్ర చ

౧౨. శివఖండిలాయ, అస్మాభిః సంవత్ ౧౯ గ్రీష్మపక్షే, ౨ దివసే
 ౧౩ ధనకటశ్రమణేభ్యః ఏతత్పర్వతే త్రిరశ్వి.....ధర్మ
 సేతోః [లెణస]ప్రతిసంతరణే అక్షయనీవిహేతుః ఏతద్గోవర్ధన
 హారే దక్షిణమార్గే గ్రామః సుదసన (సుదర్శనః) భిక్షుభ్యః
 దేవీ [లేణ]వాసిభ్యః నికాయ భద్రాయనీయేభ్యః ప్రతిగృ
 హదత్తః ఏతస్య దానగ్రామస్య సుదసన (సుదర్శన) పరివాటి
 కే ఏతద్గోవర్ధనహారే పూర్వమార్గే

౧౩. గ్రామం సామలిపదం (శ్యామలపథం) దదామ ఏతస్మహ ఆర్య
 కేణ [బదెస]ధర్మసేతోర్లేణస్యప్రతిసంతరణే అక్షయనీవిహేతుం
 గ్రామం సామలిపదం (శ్యామలపథం) భిక్షుభ్యః దేవీ [లేణ]

*ఈసంస్కృతి కరణ మింకను పరిష్కరింపవలసి యున్నది. ఇయ్యది శుద్ధముగా
 చదువరులు గ్రహింప వుండు గాక.

[] ఇట్లు చతుర కుండ లీకరణములందున్న పదములు ప్రాకృతములు. వాటినిం
 స్కృతీకరణ మింకను చేయవలసి యున్నది.

() ఇట్లు వలయ కుండ లీకరణము లందున్న పదములు శాసనము నందు పూరిం
 పబడినవి. అవి అంత స్పష్టముగా గాన బడకున్నను శాసన పరిశోధకులు ఆపద
 ము లున్నట్లు చదువుచున్నారు.

వాసభ్యః నికాయ భద్రాయనీయేభ్యః ప్రతిగ్రహాయ [పఞ్చహి]
ఏతస్యచ గ్రామస్య సామలిపదస్య భిక్షుహలపరిహారం

౧౪. వితరామ అపాలః అనేమః అలవణఖాదకః అరాష్ట్రనివేశకః
సర్వజాత పరిహారకః చ ఏతైః క్షీనపరిహారైః పరిహృత్య దత్త
స్య పరిహారాన్ అత్ర నిబంధయ నుదసనే (నుదర్శనే) నుదసన
గ్రామంచ వినిబద్ధం కురు ఆజ్ఞప్తం మహా సేనాపతినా మెధునేన
(శాతకర్ణినా) ఋషివాటికావాసిభ్యః [హతఘతా] దత్తపత్రికా
సంసత్ ౨౨ గ్రీష్మేషజ్ఞే...దివసే ౭ (శాతకర్ణినా) కృతా
గోవర్ధన వాస్తవ్యేన ప్రేషితా విష్ణుపాలేన స్వామినో అవ
నతేన భగవతః పతి పతేః జిన వరస్య బుద్ధస్య,

ఆంధ్రీకరణము.

సిద్ధం, నవనరస్వామియగు శ్రీపుళుమావి మహారాజు గోవర్ధనమం
దున్న శివఖండియన కిట్లు అజ్ఞాపించుచున్నాడు. మాచేతను మావిజయ
రాజ్య సంవత్సరములు ౧౯ గ్రీష్మఋతువు రెండవ షట్టమున ౧౩ వ
దివసమున తిరణ్ణా పర్వత శిఖరమునందున ధర్మసేతువని పేరుగలదేవీ
గుహయందు నివసించుచున్న భద్రావనీయ నికాయమునకు జెందిన
ధనంకటక వాస్తవ్యులగు శ్రామణులకు మహాదేవిగుహ నెప్పటి
కప్పుడు మంచిస్థితిలో నుంచుటకై ధర్మముగా అక్షయముగా ఆయము
సాగివచ్చుటకుగాను ఈయబడిన గోవర్ధన హార (విషయ) మున దక్షిణ
మార్గమున నుదసణ (నుదర్శన) గ్రామమునకు బదులుగా యీగోవర్ధన
హార మందే పూర్వమార్గమున యున్న సామలిపదగ్రామమును ఇచ్చితిమి.
మహాత్ర్యకునిచే నీయబడిన యీసామలిపద గ్రామమును మహాదేవి
గుహయందున్న భద్రావనీయనికాయులగు భిక్షువులకు వారసుభవిం
చుటకై పుణ్యము కొరకు నిర్మింప బడిన ఆగుహకు అక్షయ్యముగా ఆ
యమును రాబట్టుటకుగాను, నీవు ఒసంగవలయును; ఈసామలిపదగ్రా
మమును భిక్షుహలపరిహారముగా నిచ్చితిమి. [అనగా భిక్షువుల యన

బడిన భూముల కెట్లు సర్వకర్తములు (సుంకములు) పరిహరింపబడె
నో అ, (నిచ్చితిమి). ఈ గ్రామమును రాష్ట్రీయనియోగులు ప్రవే
శింపకుండుటకును, అట్టివారు దీని చెంతనైన బోకుండుటకునును, వారు
ఉన్నత్రపుకొనకుండుటకును ఆవిషయమందలి పాలకులు (అనగాకావలి
కైయుంచబడిన రాష్ట్రీకులు) వినిధముగను సంబంధము కలుగజేసు
కొనకుండుటకును కట్టడ జేసి పయేల సర్వజాతక రిపరిహారముగ ఇచ్చితిమి.
ఈ గ్రామమునకు అన్ని విధములగు సుంకములును మాచేత నదలి వేయ
బడినట్లు ప్రకటింపవలయును. సర్వకర్త పరిహారమైన యీసామలిపదగ్రా
మదానమును సుదనన గ్రామమునందు అప్రమత్తుడనై ప్రకటించుచు.
అట్లు చేయవలసినదని సుదనన గ్రామదానమును ఉపసంహరిం
చుటకు నియోగింపబడిన రాజకీయులకు నీవు ఆజ్ఞాపింప బడితివి.
ఈశాసనము మెధున మహాసేనాపతిచే లిఖింపబడి అక్షపటలి
కుడగు [శాతకర్ణి]చే సంరక్షింపబడుచున్నది. ఈదానశాసనము [శ్రీశా
తకర్ణి] యొక్క విజయరాజ్యసంవత్సరములు ౨౨ వయేట, గ్రీష్మ
ఋతువు... పక్షమున ౭ సప్తమవాసరమున నీయబడినది. గోవర్ధన
విషయవాసు లగు కుటుంబినులకు నైశ్వర్యాభివృద్ధిగా విష్ణుపాలుడి
దానమును బ్రకటించుచు భగవానుడును జనవరుడునగు బుద్ధదేవుని
కు నమస్కారము లాచరించుచున్నాడు. నమో భగవతే జనవరాయ
బుద్ధాయ.

సంగ్రహ వ్యాఖ్య.

ఈదానశాసనము చరిత్రకారున కనేకచిక్కులను కలిగించుచున్నది.
పైని ప్రకటించిన ౨ వదానశాసనము అసంపూర్ణము గా నుండుటయు,
నిది దానిని అనుసరించియే యుండుటయు నొకటి. దానియందు దత్త
గ్రామము పిశాచి పదకమని యుండుటయు, దీనియందు సుదననమని
బేగొనబడుటయు రెండవది. పిశాచీపదకమే సుదనన గ్రామమని
బూలరు, సేనాద్వపండితుల మతము. అందులకు ఈదానశాసనమునం దివ్వ
బడిన పూర్వపు శాసనము యొక్క తిథి వార వర్షములు మొదటిదానితో

సరిపోవుచుండుట ప్రబలకారణము. ఈ రెండు గ్రామములును ఒక్క పేరియి నఁగావచ్చును. ఈ శాసనము ధనకటక వాస్తవ్యులగు శ్రామణులను ఉదాహరించుచున్నది. మొదటిదానము, వ్యక్తరణయుక్తమయిన వాక్యమయిన లేకుండ పరంపరాగతమైన ఆచార విరుద్ధముగ “సర్వజాత భోగనిరతి” అని ముగింపబడుటయు, నెంట నేమతియొకదానముపూర్వ మీయబడిన దానిని ఉపసంహరించుకొనుచు నిచ్చుటయు చూడ నీరెండింటికిని నడుమగల మూడేండ్లలో నేవియో విపరీతములు వుట్టియుండె నని యూహించు కొన వలయును.

ఇందు గల ధనకటక శ్రామణులును, నవనర స్వామి యను మాటలు మిక్కిలి దురూహ్యము లయి యున్నవి. ధనకటము - ధన కటకమని కొందరి మతము; కాని దీనితరువాతి శాసనమందు బెనకటయని యుండుటచే నవనరస్వామి యనగా, కాఠియ వాడులోనున్న నవన[గ]రస్వామి యని కొందరర్థము చేయుచున్నారు. కాని యామతము యథార్థమని నాకు తోచుట లేదు.

ఈ ధనకటమే ధనకటకమని నాయభిప్రాయము. నవనగరస్వామి యని శ్రీపుళుమాయికి విశేషణము చేర్చుటచేతను, గోతమిపుత్రుడు “పురవరస్య” అని పైరెండవ శాసనమందు దెలుపబడియుండుటచేతను, ఈ నవనగరము క్రొత్తగా ఆమరావతి చేత గట్టబడిననవనగరమని పిలువబడుచుండిన ధనకటకము గావలయు నని దోచుచున్నది. మరియు నీధనకటకమును, గోతమిపుత్రుడే నిర్మించినట్లుగూడ ‘పురవరస్య’ పైపదమును బట్టి యూహింప వీలగుచున్నది.

శాసనలేఖకు డగు మహాసేనాపతిపేరు సరిగా తెలియవచ్చుట లేదు. అక్కడ అక్షరములు అరిగిపోయినవి. మహాసేనాపతియొక్క నియోగము శాసనలేఖనముగాక వాటినిసంరక్షించి చెల్లింపజేయుట యని గుప్తరాజుల శాసనములను బరీక్షించిన వారికెల్ల దెలియును.

ఈదత్త పత్రికను రక్షించునాతడు విష్ణుపాలుడట. వ్రాసిన వాడు మహా సేనాపతి. అక్షపటలికునిపేరును, దానపతియు స్వామియునగు మహారాజు పేరును ఇందు సంశయాస్పదములు. నవనగరస్వామిమాత్రమసియే గాని పుళుమావిచక్రవర్తియైనట్లు గాన్పింపదు. అట్లయినచో నిదియును పై ౨ శ్లోసనములును, ఆతనితండ్రియగు గోతమీపుత్రుని నాటివా ? లేక పుళుమావియే ధనకటకాధీశ్వరుడైన చక్రవర్తియా ? అని సంది యము గలుగును.

రాజమహేంద్రవరము.

భావరాజు వేంకట కృష్ణరావు.

రే డి యో

పాతూరి పటాభిరామయ్యగారు, ఎం. ఏ;

(అధ్యాపకులు : నోబిలుకళాశాల, బందరు.)

వ్యాసం తెలుగులో వ్రాస్తున్నా వాడుకలో ఉన్న ఇతరభాషలలోని పదములనుగాని, సులభంగా తెలుసుకోడానికి అవసరమయ్యే ఇంగ్లీషుమాటలనుకాని వాడతాము. ఎందుకంటే విషయము బోధపడడం అవసరమని మూడోమా. ఇప్పటికాలములో అభివృద్ధిచెందుతున్న శాస్త్రవివరాలు తెలుసుకోవడానికి అభిప్రాయాలు తెలియడం అవసరంగాని పేర్లు ఏవైతేనేమని అనుకుంటున్నాముకూడాను. దేశములో సామాన్యజనులకు మోటారుకారంటేను డైనమో అంటేను తెలిసినంతచులకనగా ఏదోక్రొత్తగా సృష్టించినబారెడు సంస్కృతపుమాటతో చెప్పితే తెలియదు.

అందుకని తెలిసే తెలుగుమాటలుంటే వాడక ఇంగ్లీషుమాటలకు తెలుగు ప్రత్యయాలు కలిపి వ్రాయము. సాధ్యమైనంతవరకు తేట తెలుగే వ్రాస్తాము.

ప్రవేశకం.

వార్తాపత్రికలలో బ్రాడ్ కాస్టింగు అని రేడియోఫోను Radio Phone అని చాలామంది చదివివుంటారు. బ్రాడ్ కాస్టింగంటే వెదచల్లటం. ఏమి వెదచల్లటం? ఎట్లా వెదచల్లటం? వార్తలను ఉపన్యాసములను సంగీతమును ఒక కేంద్రప్రదేశమునుండి చుట్టు ప్రక్కలనుండుచోట్లకు యంత్రసహాయముతో ఎవరింట్లో వారు వినేటట్లు పంపడం. ఎంతదూరం వినబడేది పంపే యంత్రముయొక్క శక్తివల్లను, వినేయంత్రము Radio Phone యొక్క శక్తివల్లను గాలిలోని అనుకూల పరిస్థితులవల్లను నియమింపబడుతుంది. ఇప్పట్లో ఘోషారు పదిమైళ్లదూరం లగాయతు భూప్రపంచము అంతటను విన

దగినట్లు పంపేయంత్రాలు వున్నవి. వినడానికికూడా అట్లాగే పరిమాణంగల యంత్రాలున్నవి. వెదచల్లడం యెట్లాగంటే విద్యుచ్ఛక్తిని (Electricity) ప్రయోగించి ఆకాశములో Ether తరంగములను పుట్టించి వాటిని బ్రసరింపజేసి వాటితో వార్తలు మొదలైనవాటిని అన్నిదిక్కులకు అందచేయడంవల్ల ఈ ప్రసరింపచేయబడిన సూక్ష్మ శక్తిగల విద్యుత్తరంగములను ఆకర్షించి వాటిని పెంపొందించి మరల వాటిని శబ్దరూపంగా మార్చి వినిపించడం రేడియోఫోనుయొక్క పని. ఇట్లా ప్రపంచమును వింతగొలుపుచున్న సాధనసామగ్రి విషయం మాదేశీయులకు అందులో ఇంగ్లీషురానివారలకు ముఖ్యంగా తెలియ చెప్పవలెననే కుతూహలం మాకు కలిగింది.

అదిగాక మాపూర్వో సంపన్న గృహస్థులొకరు ఒకబలిష్ఠమైన రేడియోఫోనును నెలకొల్పి దానిమూలమున పగటివేళగాకపోయినా రాత్రివేళనయినా ప్రతిరోజూ కొలంబోలోనిసంగీతమును వింటున్నారు. దానినిచూచి మాయూరివారు చాలావింతగొని దానిసంగతియేమి అని నన్నుప్రశ్నించుటచేత ఈక్రిందివ్యాసములను వ్రాసి అందరికి మాచేత నైనమట్టుకు ఈనాటిశాస్త్రీయ విషయములను తెలిపి వారిజ్ఞానమును పెంపొందించవలెనని ఈవ్యాసరచనకు పురికొల్పుబడితిమి.

విషయం గొప్పది. అనేకపరిశోధకులకష్టనిష్ఠురములవల్ల పైకితే బడినది. ఒకవ్యాసమున పూర్తిచేయుటకు వీలులేనిది అగుటచే ఒకవ్యాసపరంపరను వ్రాసి ప్రజల కందజేయదలచితిమి. ప్రస్తుతవ్యాసములో వార్తాహరణచరిత్రమును సూత్రప్రాయముగా వ్రాయదలచితిమి.

* ఈధరుఅనే పదాన్ని ఆకాశమనే పదంచేత తర్జుమా చేశాము. కాని “శబ్ద గుణకమాకాశం” అనేనిర్వచనము ఇప్పట్లోపదలుకోవాలి. ఆకాశం గగనం కూడ్యం అనే నిఘంటు వాక్యోన్నీబట్టి వాడవలసి వచ్చింది. శబ్దం వాయుతరంగముల ద్వారా మనకు గోచరమవుతున్నది. ఘనమో ద్రవమో వాయువో అగు పదార్థములం దేవస్తుపంచల సంకసపడినా శబ్దగోచరంకాదు. ఈధరో ఏమీలేని చోటనూ, వస్తువుఉన్న చోటనూ సమానముగావున్నట్టు ప్రాపింపబడ్డది. ఇంద్రియాలవల్లనుఇంద్రియాలకు సహాయంచేసే ఇతర పరికరాలవల్లను తెలియబడదు. అందుచేత ఆకాశమనే పదాన్ని వాడినాము.

వార్తాహరణచరిత్ర.

అనాదినుంచీ, అనగా మానవజాతి మాటలను నేర్చి సంభాషించగలిగి నప్పటినుంచీ కేకలందనిదూరంలో ఉండేవాళ్లకు తమకబురుచెప్పవలెనని కోరికఉండేది. దానికి పూర్వకాలంలో మనదేశంలో ఏమిచేసేవారో నేనుచెప్పలేనుకాని అమెరికాదేశములోని ఇండియనులు Red Indians బుద్ధికుశలతలో కొన్నిమార్గాలు అవలంబించారు. అందులో ఉదాహరణకు ఒకటిచెప్తుతాను. చెట్టుయొక్కమానులను, గొట్టములవలె తొలిచినది, ఒడ్డునరెండుచోట్ల కొంచెములోతుగా పాతేవాళ్లట. వార్త పంపేవాడు ఒకగొట్టంమీది కొయ్యను త్రితో మనపెల్లిగ్రాముగుర్తులవంటిగుర్తులతో చెబ్బలుకొట్టేవాడట. రెండోవాడురెండోగొట్టానికితనచెవినిమోపి ఆచెబ్బలపరంపరను విని, ఆవార్తను కనుక్కునేవాడట. ఇది చూస్తే సరిగా మనపెల్లిగ్రాము ఆఫీసులో జరిగేరీతిగానే ఉంది. కానిఈ చెబ్బలు వినబడేదూరం బహుకొంచెమని వెంటనే ఊహించవచ్చును. అంతేగాక శబ్దప్రసరించేవేగంకూడా విద్యుచ్ఛక్తిప్రసరించే వేగంకంటె చాలాస్వల్పము. విద్యుచ్ఛక్తి, వెలుతురూ, రేడియోతరంగాలూ, సెకండుకు లక్షయెనభైయారువేలమైళ్లు నడుస్తాయి. శబ్దమో సెకండుకు పదకొండువందల అడుగులుమాత్రమే. అందుచేత పూర్వపుపనిముట్లు కొంచెముదూరముమాత్రమే ఆక్రమించగలవు. కాని విద్యుద్వార్త ఎంతదూరమైనా బహుకొద్దికాలంలో రాగలదు.

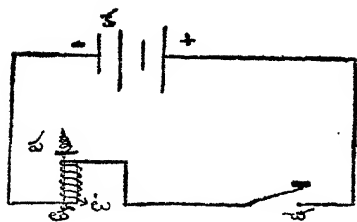
మధ్యకాలంలో, అనగా విద్యుద్వార్త ప్రచారంలోకి రాకమునుపు, సైన్యాలను నడపడానికి కావలసినవార్తలు పంపడానికి కనుచూపుమేరలో పగలు జండాలనూ, రాత్రి దీపాలనూ వాడి, వాటి కుడియెడమగానీ పైకి కిందికిగానీ కదలికతో వార్తలు పంపేవారు. ఈపద్ధతి కొంత వరకు ఇప్పుడుకూడా ప్రచారంలో ఉన్నది. రిజర్వుపోలీసు ఉండేచోటికి వెళ్లితే అక్కడజండాలతో వర్తమానం పంపడంసైనికులు నేర్చుకుంటూఉంటారు. ఇట్లాంటిదే ఎత్తైనస్తంభానికి పైకిక్రిందికివంగే చెక్కతగిలించిదానిని భూమిమీదఉండి ఆడించుటచేత మరికొంతదూరమును జ

యించారు. వీటిని సిమఫోర్లంటారు. ప్రతిరైలుస్టేషను దగ్గర వీనిని మనము చూడవచ్చును. కాని ఇదిమాత్రం ఎంతదూరం పనికివస్తుంది? ఇంతేగాక ఇవివర్షంకురుస్తున్నా పొగమంచుపట్టినా ఎందుకూ పనికిరావు.

దీనికి తర్వాత గుర్రపుస్వారి లనుఉపయోగించి ఒక చోటనుంచి మరి యొకచోటికి ఉత్తరాలు పంపేవారు. ఈపద్ధతి యొక్క అభివృద్ధివలననే త్వరగానడిచే యానముల నుపయోగించే పోస్టులుపద్ధతి స్థిరపడినది. అనగా కాలము పట్టినా దూరాన వున్న మనవాండ్లతో వ్యవహరించ డానికి వీలయింది. కాని మానవస్వభావ మేమంటే, ఎట్లాగైనా ప్రయత్నించి దూరమును కాలమును కూడా జయించాలని ఉంటుంది. ఇది మనపోస్టాఫీసులలో వుండే టెలిగ్రాములద్వారాచేయగలిగినారు. ఈ టెలిగ్రాములు తీగెలసహాయముతో విద్యుచ్ఛక్తిని ప్రసరింపజేసి క్షణమాత్రకాలంలో ఎంతదూరమునైనా వార్తలను పంపుటను కనిపెట్టినారు. దీనియొక్క ప్రారంభందగ్గరనుంచీ ఇప్పటివరకు జరిగిన అభివృద్ధిని చెప్పవలెనంటే దాని కొకపుస్తకం అవుతుంది. కానిక్షుప్తంగా కొంతచెప్పకపోతే దీనినుంచి తీగలేని విద్యుద్వాహరణము (Wireless Telegraphy) గాని, దూరశ్రవణము (Wireless Telephony) గాని గ్రహించడం చాలాకష్టము. ఈ రెంటిని కలిపే ఇప్పట్లో రేడియో Radio అని వ్యవహరిస్తున్నారు.

సరిగా పనిచేసిన టెలిగ్రాముయంత్రమును కనిపెట్టినవాడు శామ్యుయెల్ ఎఫ్. బి. మార్స అనునాయన. ఇంతకు ముందునో ఛార్లెసుహిట్టెన్సు Wheatstone అనునాంగ్లేయపండితుడు ఒకరకపుతంతివార్తను కనుగొనెను. కాని అది యంతతృప్తికరముగా పనిచేయలేదు. మార్స ౧౮౨౯ వసంవత్సరమున చిత్రలేఖనమును యూరపుఖండములో నేర్చుకొని తనదేశమగు అమెరికాకు మరలుచున్న యోడయందు డాక్టరు జాక్సను అనునాయనను కలుసుకొనెను. ఆయనపారిసునగరములో పరిశోధనలు జరుపుచున్న ఆంపేరుగారిని కలుసుకొని ఆయనవద్దనుండి ఒక ఎలెక్ట్రోమాగ్నెట్టును వెంట తెస్తూవుండెను. దీనినిచూడ మార్సకు

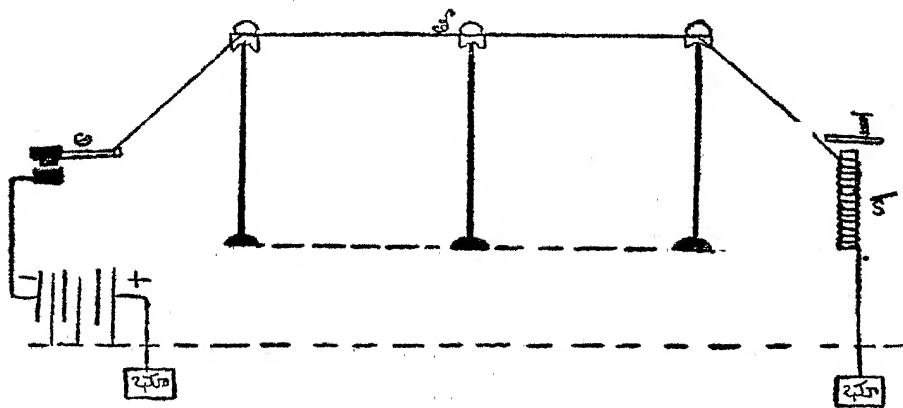
వింతా గౌరవం కలిగినవి. నూతనఅభిప్రాయాలు తోచినవి. ఎల్లక్ష్మి మాగ్నెటంటే యేమిటి?

పై చిత్రమును చూడుడు. 'క' అనేది బాటరీ. 'చ' అనేది కీ. అనగా బీగము. 'ట' అనేది తీగ చుట్ట. 'త' అనేది తీగను అంటుకుండా అచుట్ట లోనికి చొప్పించిన ఇనుపకడ్డీ. 'చ' అనేకీని నొక్కితే బాటరీనుండి విద్యుచ్ఛక్తి తీగ పెం

ట ప్రవహిస్తుంది. అట్లా ప్రవహించినంతసేపు 'త' అనే ఇనుపకడ్డీకి వేరొక ఇనుపముక్కను ఆకర్షించే శక్తి ఉంటుంది. కీ నివదలగానే ఆ శక్తి పోతుంది. 'ప' అనే ఇనుపముక్కను ఒక స్ప్రింగుకు వేలాడగట్టితే 'త' కు ఆకర్షణ శక్తి ఉంటే 'ప' దానిమీద పడి టంగు మనుమోత వుడుతుంది. ఆ శక్తి 'త' కు పోగానే 'ప' పైకి ఈడ్వబడుతుంది. 'చ' ను ఎక్కువసేపు నొక్కితే 'ప' 'త' మీద ఎక్కువసేపు నిలబడుతుంది. ఈ ఎక్కువసేపు తక్కువసేపు నిలబడుటచే కలుగు శబ్దముల చేసినాడు మార్పు. ఆంగ్ల భాషలో ప్రతి అక్షరానికి అంకెకు పొట్టి పొడుగు శబ్దములతో గుర్తులను పెట్టి వాటిద్వారా లింగ్రాములను ఇప్పటికి మార్పు గుర్తులతోనే నడుపుచున్నారు. ఈ గుర్తులనే మన రేడియో గ్రాం (అనగా తీగలేని లింగ్రాం) లో కూడా నడుపుతున్నారు.

ఒక ఊరినుంచి ఇంకో ఊరికి ఈయంత్రములను యెట్లా కలిపేది క్రింది పటములో చూడవచ్చును.

కాని మొదటిపటంలో 'క' అనే బాటరీచివరలను ఎడతెగని తంతితో కలిపినగాని శక్తిప్రవాహము ఏర్పడదు. ఈ శక్తి కొన్ని వస్తువుల లోనుండి ప్రవహిస్తుంది. కొన్నిట్లో ప్రవహించదు. ప్రవహించేవాటిని కండక్టర్లు Conductors అంటారు. ప్రవహించనివాటిని ఇన్సులేటర్లు Insulators అంటారు. కండక్టరుచుట్టు ఇన్సులేటరువస్తువును పూసిన దానిని ఇన్సులేటుచేసినకండక్టరు అంటారు. వెనుకటిపటములో 'ట' అనే తీగచుట్టు ఇన్సులేట్ చేసినతీగ. అందువల్ల తీగలోని శక్తి ప్రవాహము కండక్టరయినప్పటికి 'త' అనే ఇనపఖడ్జీలోకిపోదు. దానిదారిన మిగిలి నతీగ వెంబడి పోతుంది.

కండక్టర్లవల్ల.

లోహములు.

భూమి.

శరీరము.

నదీప్రవాహము

మొదలగునవి.

ఇన్సులేటర్లవల్ల.

పట్టు, చూది, గాజు

పింగాణీ, మైనము,

గంధకము, రబ్బరు

మొదలగునవి.

2 వబొమ్మలో 'అ' ఒకఊరు. 'క' రెండవఊరు. 'అ' అను చోట కీసినొక్కితే శక్తిప్రవాహము 'అ' లో బయలుదేరి 'త' అనుతీగ గుండా 'క' కుపోయి, అక్కడ ఎలెక్ట్రోమాగ్నెటును శక్తివంతమునుజేసి అక్కడనుండి భూమిగుండా తిరిగి బాటరీ అంతమును చేరును. కీసినదల గానే శక్తి ఎలెక్ట్రోమాగ్నెటుకు పోయి స్పింగుతో వ్రేలాడగట్టినఇను పముక్కపైకిలేచును.

ఈపటములో శక్తిపోవుట కొకతీగ, తిరిగివచ్చుటకొకతీగ, లేదు. తిరిగివచ్చుటకు భూమిని ఉపయోగించినారు. ఇందులో ఒకతీగ అవసరము తగ్గినది.

ఇట్టిప్రదర్శనమును చూపించినా మార్పును ఆదరించినవారు లేరు. ఆకాలంలో క్రొత్త అభిప్రాయాలను ప్రభుత్వమువారుగాని వర్తకశ్రేణులుగాని ఆదరించలేదు. పైగా అతనిని గేలిచేసి వెక్కిరించి నారు. ఇది ఒక్కమార్పు గతియేకాదు. అంతకు ముందు ఉండిన

గొప్పనూతన విధానములను కనిపెట్టిన వారందరిగతియు నింతే. నూతన సిద్ధాంతములను కనుగొన్న పరిశోధకులను ఆయాకాలాలలో తగుల బెట్టినారు. శిక్షించినారు. జైలులో పడవేసినారు. అప్పటికిని శాస్త్రీయమగు సత్యము జయించక పోలేదు. 'సత్య మేవ జయతి'.

ఈకాలంలో పరిశోధకులకు కొంతగౌరవ మేర్పడినది. కాని వృద్దైనను నూతన సిద్ధాంతమును వక్కాణించగానే పరిహాసం మాత్రం తప్పలేదు. ఎందుచేత? మానవస్వభావానికి మార్పుగిట్టదు. కాని రుజువును ఒప్పుకొనక తప్పదు.

వహానుభావుడగు మార్పు ఇప్పటి సముద్రములలో నుండు తీగెలను ఖండఖండములను కలుపుతీగెలను వాటిద్వారా దూరమును కాలమును జయించుటను గూర్చి కలలను మాత్రము కనుచుండెను. ఆయనకాలములో వీనిని విని వెక్కిరించినా, తర్వాత అవి అన్నియు సిద్ధించినవి.

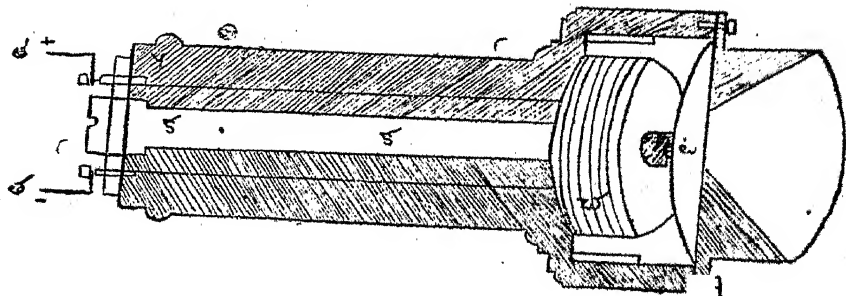
ఈపద్ధతిని సంకేతముద్వారా వార్తలు సాగుచుండినా మాటలుమాటలుగానే దూరమున నున్నవారికి వినబడేటట్టు చేయడంకొరకు తర్వాతిపరిశోధకులు ప్రయత్నం చేశారు. వీరిలో ప్రథముడు, ముఖ్యమైన వాడుఎలెగ్జాండరు గ్రాహంబెలు అనునాయన. ప్రథమమున ఈయన ప్రయత్నము ఒకతీగె మీదనే అనేకవార్తలను ఏకకాలమున పంపుటకై యుండెను. అనేకఎలెక్ట్రోమాగ్నెట్ల నుపయోగించి వాటిమూలమున వివిధశ్రుతులు గలచేకులను మ్రోగించి వాటిమూలమున భిన్నవార్తలను ఒకమాటుగా ఒకతీగెమీద నడుపుటకు ప్రయత్నించెను. సిద్ధాంతరీత్యా ఊహ బాగుండెను. ఒకటెలిగ్రాంకంపెనీవారు ఆతనికి ధనసహాయము చేసిరికూడాను. కానివాడుకలో ఆపనిముట్టు సరిగాపని చేయలేదు.

విఘ్నపరంపర ఎదురుకొన్నా ఉత్తములు ప్రారంభించినపని వధలరు; గనుక పరిశోధనను జరుపుచు ఒకనాడు తనతో సహకారిగా పనిచేస్తున్నవానితో "నీకాశ్చర్యమును కలిగించు కొత్తఆలోచన నాకొకటి తటింది. అది నీకు చెబుతానువిను. విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవాహబలమును

హెచ్చుతగ్గులుగా మార్చగలిగితినా మానవఉచ్చారణను తెలిగ్రాం
ద్వారా పంపగలను సుమా అన్నాడు. ఇట్లా వారికర్మాగారంలో పని
చేస్తుండగా ఒకనాడు ఒకఎలెక్ట్రో మ్యాగ్నెట్టు యొక్క రేకు సరిగా పని
చేయక ఆగిపోయెను. ఆగినదానిని మరల ఆడించుటకు బెల్ యొక్క
సహకారి రేకును లాగగా, బెల్ కు ఒకవిధమగు వింతశబ్దము విన పడ్డది.
ఏమిటది? ఏంచేసినావు? ఏమిమార్చుకు? నే వచ్చిచూస్తాను? అనిసహ
కారియగు రాట్ననును అడిగి నాడు. ఆక్షణంలో 1875 వ||సం జూను 2
వతారీఖున తెలిఫోను పుట్టింది. ఈఆడుతున్న రేకుతీగెలో విద్యుత్ ప్రవా
హబలాన్ని వేరువేరుగా మార్చింది. బెల్లుదగ్గర వున్న పనిముట్టు ఆభిన్నప్ర
వాహాన్ని శబ్దంగా మార్చి వేసింది. ఇంకేం కావాలి? బెల్లు ఊహా సిద్ధించిం
ది. వాళ్లసంతోషానికి మేరలేదు. అది నిజమో కాదో అని అనేకసార్లు
దాన్ని పరీక్షచేసి సిద్ధాంతం సరిగా ఉన్నదని రుజువు చేసుకొన్నారు.

మర్నాడు ఉదయాన బెల్లుయొక్క సూచనల ననుసరించి వాట్సన్
ను పనిముట్టును కట్టాడు. దానితో మూడో అంతస్తు మీదినుంచి
క్రిందికి మాట్లాడడానికి ప్రయత్నంచేశారు. మాటలు సరిగా వినబడ
లేదు; గాని కొన్నికొన్ని భాగాలు వినపడ్డవి. పనిముట్టును కొంచెం
వృద్ధిచేస్తే బాగా ఉపయోగిస్తుందని ధైర్యం వచ్చింది. పని ముట్టును
క్రమక్రమంగా బాగుచేశారు. బెల్లు తెలివితేటలూ, వాట్సన్ నేర్పరి
తనమూ రెండూ కలిసి మాటను పంపేపని ముట్టూ, పనేపని ముట్టూ
తయారుచేసినవి.

బెల్లుమొదట ప్రదర్శించిన తెలిఫోను పని ముట్టు బొమ్మను
క్రిందచూడవచ్చు. మాటను తీగెలద్వారా పంపడానికి వినడానికి
దాన్నే వాడారు.

ఈబాన్సులో 'క' అనేది ఒక బలమైన మాగ్నెటు. 'చ' అనేది మాగ్నెటు కొనను అమర్చిన తీగెచుట్టబండి. 'ట' అనేది దానిముందరదగ్గరగా అమర్చిన మాగ్నెటుగా చేసిన పల్చని ఇనపరేకు.

'త' 'త' అనేవి తీగెచుట్ట యొక్క కొనలను దూరమున నున్న వేరొక ఇట్లాంటి పని ముట్టుకు కలిపే తీగెలు.

ఇందులో ఒక క్రొత్త సిద్ధాంతం వుంది. ఒకతీగెచుట్ట ఎదుట మాగ్నెటు ముందుకు కదిలినా వెనుకకువచ్చినా ఒకక్షణికమైన విద్యుత్ప్రవాహం చుట్టలో కలుగుతుంది. ఈ ప్రవాహబలము కదలికయొక్క పరిమాణంచేతా, తరుచుదనం (ఫ్రీక్వెన్సీ) చేతా నియమింపబడుతుంది. ఈవిధంగా ప్రవాహబలాన్ని మార్చ గలిగారు. ఈపని ముట్టులోకి మాట్లాడితే మాటలశబ్దాని కనుగుణ్యంగా రేకు కదులుతుంది. ఈకదలికవల్ల వేరు వేరు బలంగలవిద్యుత్ప్రవాహం తీగెలగుండా దూరంగా వున్న పనిముట్టు లోకిపోయి, అక్కడిరేకు ఇక్కడిరేకు యొక్కకదలికను సరిగా అనుకరిస్తుంది. అందుచేత అక్కడిపని ముట్టును చెవికి పెట్టుకుంటే ఇక్కడ నూట్లాడినమాటలే అక్కడా సరిగా వినబడతవి.

ఇంతమాత్రంచేత మనంచూచే టెలిఫోను యింతేకాదు. మాటలు దూరం ఎక్కువైతే చెదరిపోతవి. అట్లుకాకుండా సరిగా వినబడడానికి కావలసినమార్పులు అనేకంచేశారు. వాటిని చెప్పడం మనకు అనావశ్యం. మూలనూత్రం తెలిస్తే చాలు. ఈకాలంలో ఖండఖండాలును కలిపే టెలిఫోన్లు ఉన్నవి. చాలావృద్ధిలోకి వాడుకలోకి వచ్చింది టెలిఫోను. ఈవిధంగా తీగెలలోగుండా విద్యుత్ప్రవాహాన్ని వారి వార్తలనూ పంపినారు. మాట్లాడినారు. కాని మానవజాతికి తృప్తి వుందీ? తృప్తివుంటే ప్రకృతి విశేషాలను మనము కనుక్కోగలుగుతామా? అదిగాక మధ్య తీగెలు తెగిపోవడం తీగెలుమోశేస్తంభాలు పడడం వ్యవహారానికి ఆటంకంరావడం కలుగుతూ వచ్చింది. వెనుక చెప్పినట్టు ఒకతీగెను తప్పించి భూమిని ప్రవాహాంతిరిగి రావడానికి ఉపయోగిం

చారు. రెండోతీగెను గూడా ఎట్లాగైనా తీసివేస్తే సాకార్యంగా వుంటుంది. సముద్రాలలో కష్టపడి తీగెలు వేయడం బాధ తప్పిపోతుంది. దని ఆలోచించారు. కాని అది అంత తేలికకాదు. క్రొత్తక్రొత్త ప్రకృతి రహస్యాలు తెలుసుకోవలసివచ్చింది. అందుచేత చాలాకాలంపట్టింది; కాని కష్టించి పనిచేస్తే ఫలం లేకపోతుందా? ఈకష్టాలఫలమే మన రేడియో. ఈమాటువ్యాసంలో రెండోతీగెను తీసివేయడానికి చేసిన మొదటి ప్రయత్నాలూ, వాటినిరుపయోగం, ఆకాశతరంగాలూ ఊహించడం, వాటిని కనిపెట్టడం, వాటి సిద్ధాంతాలను గురించి వ్రాస్తాము.

బందరు.

పాతూరి పట్టాభిరామయ్య.

జయంతి.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటించే వ్రతిక.

సంవత్సర చందా. రూ. 4. 0. 0.

విడిసంచిక. ,, 1. 0. 0.

దీనిలో ఆంధ్రుల సాహిత్య చారిత్రిక వార్తా శిల్ప నాటక విషయాలను గుఱించిన్నీ, ఆంధ్రులకు ఆంధ్రభాషకు ఉత్తేజం కలిగించే యితర విషయాలను గుఱించిన్నీ, వ్రాసే వ్యాసాలు ప్రకటింపబడును. ప్రతి సంచిక చక్కని ఫెదరు వెయిటు కాగితాలమీద అందముగా ముద్రింపబడును. ప్రతిపర్యాయమూ ౧౦౦ పేజీలకు తక్కువలేకుండా ఉండును. విజ్ఞానమునం దభిరుచిగల ఆంధ్రులందరూ దీనిని ఆదరించవలె నని ప్రార్థిస్తున్నాము. వ్యాసకర్తల ఇచ్చానుసారముగా గ్రాంథికభాషగాని, వాడుకభాషగాని, ఉపయోగింపబడును.

మా ప్రతినిధులు.

ఈ క్రిందిమిత్రులకు మాపత్రిక పంచిపెట్టడానికి, చందాలు వసూలుచేయడానికి అధికార మిచ్చినాము. అన్నిసంగతులూ చందాదారులు ప్రతినిధులద్వారా తెలుసుకోవచ్చును.

చెన్నపట్టణము:—

1 శ్రీ ఆడవి బాపిరాజుగారు, బి. ఏ, [లాకాటేబి]
సుందరనివాసం, మాంబళ్ళం, మద్రాసు.

2 ప్రకాశకులు—జయంతి. 7 ఆరణిగంగన్నకీధి,
చాకలపేట, మద్రాసు,

వల్లకిమిడి:—

శ్రీ ఇవటూరి కనకాచలంపంతులుగారు,
ఎం, ఏ, ఎల్.టీ.

విజయనగరం:—

శ్రీనందివాడ శ్రీనివాసరావుగారు, కంటోన్మెంటు.

విశాఖపట్టణం:—

శ్రీ విజాపురపు వేంకటసుబ్బారావుగారు.

మొసలికంటిభవనము.

రాజమహేంద్రవరము:—

శ్రీభావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు. బి. ఏ.

బి, ఎల్. ఇన్నీసుపేట,

బందరు:—

శ్రీవిశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లుగారు, గొడుగుపేట.

గుంటూరు:—

కాసరబాదా నారాయణస్వామిగారు, అరండలుపేట

నర్సారావుపేట:—

నాయని సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.

నూచన:—ఇతరప్రదేశాలలో మాప్రతినిధులుగా పనిచేసి, మాకు తోడ్పడగోరే మిత్రులు కార్యదర్శిగారిపేర వ్రాయవచ్చును. అట్టివారికి తగిన సౌకర్యమును వారు కలిగించుటకు సిద్ధముగా నున్నాము.

ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన చిరునామాలు.

౧ వ్యాసాలు పంపడానికి:— శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, బి. ఏ.

సంపాదకుడు, 'జయంతి' గొడుగుపేట, బందరు.

౨ విరాళములు చందాలు

మణిఆర్డరు చేయడానికిన్నీ, ప్రైవేట్రికనుగూర్చిన సమస్త ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలకును,

శ్రీ కోలకెన్ను రామకోటిశ్వరరావు గారు.

బి. ఏ. బి. ఎల్;

కార్యదర్శి, 'జయంతి'

అంధ్రజాతీయకళాల, బందరు.

౩ చందాదార్లుగా చేర్చుకొమ్మని వ్రాయడానికి.

శ్రీపంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు

ప్రకాశకులు 'జయంతి' ౭ ఆరణిగంగన్నకీధి,

చాకలపేట, చెన్నపట్టణము.

‘జయంతి’కి విరాళములు.

శ్రీయుతులు, వింజమూరి. రంగాచార్యులుగారు ఎం, ఏ, బి, ఎల్.

వకీలు, గుంటూరు, ౧౦౦

,, చెల్లంకొండ రాఘవరావుగారు పమిడిపాడు, ౧౦౦

,, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, బి. ఏ. గొడుగుపేట, బందరు. ౨౫

,, అడవి బాపిరాజుగారు, బి, ఏ, లాకాలేజి, చెన్నపురి. ౨౫

,, కొలవెన్ను రామకొత్తేశ్వరరావుగారు, బి, ఏ, బిఎల్; ౨౫

అంధ్రజాతీయ కళాశాల, బందరు. ౨౫

,, కొత్తపాటి. వేంకటసుబ్బారావుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, ౨౫

వకీలు, గుంటూరు. ౨౫

,, గంధం వెంకయ్యనాయుడుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, వకీలు, భీమవరము ౨౫

,, తాడేపల్లి సంపూర్ణ లక్ష్మీనారాయణగారు, బి. ఏ. బి. ఎల్. ౨౫

నర్సారావుపేట. ౨౫

,, చెన్నాప్రగడ వెంకటసుబ్బారావుగారు ఎల్. ఎమ్, ఎస్, డాక్టరు. ౨౫

భీమవరము, పండ్రంగి, నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు ౩౫

,, నండురి వేంకటసుబ్బారావుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, వకీలు, ఏలూరు ౨౫

,, నాయని సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ. నర్సారావుపేట ౨౫

,, ప్రభల చంద్రశేఖరశర్మగారు, కొత్తపేట, తెనాలి ౨౫

,, ప్రభల రామబ్రహ్మనందముగారు ,, ౨౫

,, భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, వకీలు, ౨౫

రాజమహేంద్రవరము. ౨౫

,, ఇవలూరి కనకాచలం పంతులుగారు, ఎం ఏ, ఎల్ టీ, ౨౫

పర్లాకిమిడి గంజాం. ౨౫

,, పెమ్మరాజు సీతారామమూర్తిగారు, బొబ్బిలి విశాఖపట్నంజిల్లా ౨౫

,, పోతాప్రగడ వెంకటచలపతిరావుగారు. బి, ఏ, బి, ఎల్, వకీలు, ౨౫

బరంపురము గంజాం ౨౫

,, యర్రమిల్లి శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు, బి, ఏ, వకీలు, ౨౫

బరంపురం గంజాం ౨౫

,, పొట్నూరి స్వామి బాబుగారు, నరసన్నపేట, గంజాం ౨౫

,, మోణంగి రజిత నారాయణరావుగారు, హీరమండలం గంజాం ౨౫

,, త్రిపురాన నూర్యప్రసాదరావుగారు, సిద్ధాంతం గంజాం ౨౫

,, బి. రామచంద్రరావుగారు, పర్లాకిమిడి ,, ౨౫

,, అధికార్య నూర్యనారాయణరావుగారు, బి. ఏ, బి. ఎల్, వకీలు, ౨౫

పార్వతీపురం విశాఖపట్టణము ౨౫

,, అయ్యగారి మోహనరావుగారు, బి. ఏ, బి, ఎల్, వకీలు ౨౫

పార్వతీపురం విశాఖపట్టణముజిల్లా ౨౫

- క్రియత, గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు, బి, ఏ, ఎల్టీ, పద్మాకిమిడి, గంజాం ౨౫
- ,, చేపూరి సుబ్బారావుపంతులుగారు, బి, ఏ, ఎల్టీ, విజయనగరము ౨౫
- ,, కిశాంబి రంగాచార్యులుగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్ ౨౫
- ,, ప్రభల లక్ష్మీపుసింహంపంతులుగారు, బి, ఏ, బి, యల్, వకీలు, విశాఖపట్టణము. ౨౫
- ,, పందిరి మల్లిఖార్జునరావుగారు, రాజమహేంద్రవరము. ౨౫
- ,, కాసరబాదా, సదాశివరావుగారు, కాకినాడ. ౨౫
- ,, కొల్లిపర నూరయ్యగారు, కపిలేశ్వరపురం, కృష్ణాజిల్లా ౨౫
- ,, అశివి శంకరరావుగారు, బి, ఏ, ఎల్, టి, రాజమహేంద్రవరము. ౨౫
- ,, చెరుకువాడ వెంకట్రామయ్యగారు, ,, ౨౫
- ,, పి. భద్రయ్యగారు, ఎం, ఏ, ఎల్, టి, ,, ౨౫
- ,, వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు, ఎం, ఏ, ఎల్, టి, ,, ౨౫
- ,, కాసుకొల్లు సీతారామచంద్రఅప్పారావుగారు, బి, ఎ, బి, ఎల్, వకీలు, ఏలూరు. ౨౫
- ,, మల్లాది యజ్ఞనారాయణగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, వకీలు, బాపట్ల, గుంటూరుజిల్లా. ౨౫
- ,, దోర్నాల శేషాద్రిశాస్త్రిగారు, బి, ఏ, బియల్, వకీలు, బెజవాడ. ౨౫
- ,, వేమూరి శ్రీరాములుగారు, బి, ఏ, ఎల్ టి. నర్సారావుపేట. ౨౫
- ,, తురగా లక్ష్మీనారాయణగారు, యం, బి, బి, యన్, బి, యన్, ఎల్, సి, బందరు. ౨౫
- ,, మంత్రవాది శేషయ్యగారు. గుంటూరు. ౩౦
- ,, బండారు వీరరాజేశ్వరరావుగారు, బి, ఏ, బిఎల్, గన్నర్య పేట బెజవాడ. ౨౫
- ,, మునిపల్లె వెంకటేశ్వర్లుగారు, బి, ఏ, బిఎల్, బాపట్ల. ౨౫
- ,, బచ్చు జగన్నాథదాసుగారు, ఎం, ఏ, ఎం, ఎల్. ఆడ్యోకేటు, చెన్న పట్టణం, ౨౫
- ,, వింజమూరి గోవిందరాజాచారిగారు, బి, ఏ, బి, ఎల్, వకీలు, చెన్న పట్టణము. ౨౫

మొత్తము. రూ. ౧, ౨౯౦

మా ఉద్యమముమీద అభిమానముంచి, మేము అడుగగానే విరాళము లిచ్చిన మిత్రవర్గులకు కృతజ్ఞతతో వందనాలు అర్పిస్తున్నాము. ఈవిరాళములు ఒక్కసంవత్సరముమాత్రమే ఇవ్వవలసి ఉంటుంది. తరువాత సంవత్సరాలలో సాధారణచందామాత్రమే.

జాతీయకళాశాల. }
బందరు.

కోల వెన్ను రామకోటిశ్వరరావు,
కార్యదర్శి, 'జయంతి.'

ఓయంతి
Vol. I No. 4

కిన్నెరసానినృత్యము

కెరటాలలోనుర్వ
తెర చాలులో నీటి
పొర జాలులో కిన్నె
రటు కదలి యిటు కదలి

చిటితరంగాలతో — పొటితరంగాలతో
నటనాలు మొవలెట్టెనే - క్రొన్నీటి
తుటుములా కదలాడెనే

పుపుకన్నెలా జగా
రవ నవ్వులా వేల్పు
కవ చివ్వలా కిన్నె
రటు లూగి యిటులాగి

చిటిలు కెరటాలతో - పెటిలు కెరటాలతో
జవ్వు జవ్వున నూగనే - తెలిమల్ల
పువ్వురువ్వులు పోయెనే

చిటుగాలిలో నూగు
కొఱవంపులో నీటు
తరి తీపులో కిన్నె
రటు లేచి యిటులేచి

జల్లుతుంపురులతో - కొల్లుతుంపురులతో
మెల్లి మెల్లిననాడెనే - కెరటాల
జల్లులో ముంచెత్తెనే

నడి నీటిలో మేలి
 జడ సందులో నీటి
 ముడిపొందులో కిన్నె
 రటు పొంగి యిటుపొంగి
 రంగారునలలతో - పొంగారు నలలతో
 చెంగు చెంగున దూకెనే, క్రొంగ్రొత్త
 సింగారములు వొలికెనే

సురగాలిలో పొంగు
 తరగాలిలో నీటి
 తెరడాలులో కిన్నె
 రటు పొరలి యిటుపొరలి
 పరుగెత్తు నురుగుతో - దరులాత్తునురుగుతో
 గల్లు గల్లున మ్రోగెనే - జల్లుమని
 వెల్లునల్ విరజిమ్మెనే

సొన జారుతూ నీటి
 పనవాలుతూ అంద
 మున సోలుతూ కిన్నె
 రటు చెదరి యిటుచెదరి
 చిన్నారి నడలతో - పొన్నారి నడలతో
 వన్నె వన్నెలు పోయెనే - కిన్నెరా
 క్రొన్నెలా తళు కొప్పెనే

చిరుతేనెలా అచ్చ
 రల గొంతులా గజ్జ
 యలమ్రోతలా కిన్నె
 రటుమొరసి యిటుమొరసి

ఘలు ఘల్లునా వెల్లు
వల పెల్లునా కొల్ల
వలి జల్లునా కిన్నె
రటు త్రొక్కి యిటు త్రొక్కి
గిలుకుటందియలునా - తఱుకుటందియలునా
అలల నురుసులు తోచెనే - ఆమధ్య
జలజలా పొంగతెనే.

జగి బెఱ్ఱులా ధగా
ధగతఱ్ఱులా జగా
జగికుల్లులా కిన్నె
రటు నవ్వి యిటు నవ్వి
అలల పెన్నురుసుతో - సెలల పెన్నురుసుతో
తెలుగు వాడుగులు పోయెనే - కిన్నెరా
తెలుగు తీపులు చిన్నెనే.

తెలినుర్వులో చెమ్మ
టలు చిమ్మతూ అలస
టలు క్రమ్మతూ కిన్నె
రటు సొక్కి యిటు సొక్కి
చిఱుమీను కనులతో - క్రమమీను కనులతో
సోగతనములు వోయెనే - లోగొంతు
రాగాలు వెలయించెనే.

తమి కోనలో మిటా
రము క్రక్కుతూ నిగా
రము లొల్కుతూ కిన్నె
రటు లెగిరి యిటు లెగిరి

కిన్నెరసాని నృత్యము.

గలగలారవళితో - జలజలారవళితో
మెల్లగా నూగాడెనే - కెరటాల
జల్లుగా మునురెత్తెనే.

తెగపాడుతూ అంద
ముగ నాడుతూ తేనె
వగలోడుతూ కిన్నె
రటు వాలి యిటు వాలి
తళుకు వాకలతోడ - బెళుకువాకలతోడ
మలకలై నటియించెనే - తెలిసీటి
పులకలై బుగ్గతెనే.

లయ పెంచుతూ మధ్య
లయ దించుతూ పాట
రయ మెంచుతూ కిన్నె
రటు సోలి యిటు సోలి
తెలి సీటిమేనితో - తలిరాకు మేనితో
ఒయ్యారములు పోయెనే, కిన్నెరా
అయ్యారె యనిపించెనే.

ధణధంగిణాం దధాం
గిణ తక్కిణాం మద్దె
లలమ్రోతలై కిన్నె
రటు మ్రోగి యిటు మ్రోగి
చిటువెల్లు సోనలై - సిరులొల్క సోనలై
మృదుతాండవము చేసెనే - వనవీధి
పదుపుపాయలు కట్టెనే.

కిన్నెరసాని సృత్యము.

ననమేని వంపుతో - నునుమేని ముంపుతో
కాలి గజ్జలుమోగనే - జజ్జుమని
క్రాలు కెరటాల్ చిందెనే.

అలకోనలో మంచు
వలిసోనలో వెల్లు
వల వానలో కిన్నె
రటు లోడి యిటులోడి

రసమేలు రూపుతో - పసమేలు రూపుతో
సొగసువంపులు వంగెనే - వెన్నెలా
చిగురు మంపులు సూపెనే.

తలిరోద్దుతో నీటి
యలలూర్పుతో లండ
ముల మార్పుతో కిన్నె
రటుతూగి యిటుతూగి

బిగువు టందాలతో - నగవులందాలతో
నిండుగా ప్రహించెనే - పువ్వుల
చెండులా చేలువొలికెనే.

చిటురాలపై మిఱ్ఱు
లగునేలపై మెట్ట
లగు చేలపై కిన్నె
రటుదూకి యిటు దూకి

గ్రక్కదలునీటితో - చిక్కువడు నీటితో
నీటిగుబురులు కట్టెనే - విరిపూల
తో టలా తళుకొత్తెనే.

తెరపొద్దుతూయిగి
కొనుమద్దుతూ తిర్లి
పడుద్దొద్దుతూ కిన్నె
రటు తరలి యిటు తరలి

పావురాయెలుగుతో - తీవలాయెలుగుతో
ఒత్తుకుని తరగొప్పెనే - తరగల్లు
ఒత్తిల్లి తటమొత్తెనే.

అడవిలో చిలుపాయ

లైవాకలై పోన

లైజాలులై కిన్నె

రటు ప్రాకి యిటుప్రాకి

దివ్యసృత్యములతో - దివ్యనిస్వనముతో

ద్దిగంతము లంజెనే - సురనదీ

దీప్తి దిక్కుల చిమ్మెనే.

జలుగు టందియలతో

కులుకుక్రొన్నడలతో

వెలది కిన్నెరసాని

పల్లుతోవలుగ పోయి

తెలివూలతేనె వాకలువారగాజెసి

తెనుగువాగై పారెనే - నత్తావి

తెనుగుపాటలు పాడెనే.

విశ్వనాథ సత్య నారాయణ

దా హా ము !

నే నొకండ

జీవితపథాల ద్రొక్కుచు బోవుచుంటి
నాకు మిత్రులులేరు, ప్రేమికులులేరు;
నాహృదయవేదనా భరమే రగుల్చు
నారుధిరమందు వేడిమి. నాపదాలు
కంటకపదాల బడి చీలికలుగ బగిలె;
నాశిరోజము లెండల నలిగి, వాన
జివికి చిందరవందరై చెదిరిపోయె;
నాదుతనులత క్షుద్బాధ నవసి, యలసి,
సోలిపోయెను; చురచురగాలు నాదు
హృదయమరుసీమ 'తృష్ణ' బాహువుల సాచి
దాహ! మని బొబ్బలిడును.

(విశ్నం)

గాలిదూదేకుల బాలుఁడు.

శక్రకునిచాపంపు సాహాయ్యమునను
గాలిదూదేకుల బాలుఁడొకఁడు
చాపనిస్వానమ్ము చదలు నిండంగ
వెలిమొయిళ్ళుల దూది పింజల నేకి
అసితమేఘమ్మును వసనమ్ముఁదెచ్చి
మెఱుపుతీగనునట్టి మేలిమిసూది
నంబరమ్మనెడు శయ్యను గూర్చియుంచి
తారకావళియను టాకాలువెట్ట
చంద్రుఁడు శయ్యపై శయనించుచుండు;
శయ్యజీర్ణించిన సమయమ్ములందు
గాలిదూదేకుల బాలుఁడు వచ్చి
దూది నండలొవైచి తొక్కుపో నేకి
శయ్యనుగూర్పగా సమయమ్మువెదకు
నందుచేతనే మనకాకాశమందు
తెల్లనిదూదిపింజలు తోచుచుండు;
ఇచ్చవచ్చిన వేళ నేటేట క్రొత్త
క్రొత్త నీలిపఱుపుఁ గుట్టించుకొంచు
చంద్రుండు దానిపై శయనించి నవ్వు.

అమీను ఖానుడు

యయాతిచరిత్ర కృతిభర్త

రమారమి (1550—1580)

(అడవి శంకరరావుగారు, బి, ఏ.; ఎల్, టి.)

ఆంధ్ర కావ్యముల కృతినంది, యాంధ్రకవులబొప్పించిన మహా మృదీయ ప్రభు వొక్కడే గానబడు చున్నాడు. ఈతడు 1.50 సం॥ మొదలు 1581 సం॥వరకు గోలకొండ రాజ్యమును బాలించిన ఇబ్రహీమ్ కుతుబ్షా. ఈ ఇబ్రహీమునే, యిభరా మనియు, మల్కిభరామనియు నాంధ్ర కవులు వాడి యున్నారు. ఈతడు కృతినందిన యాంధ్ర కావ్యములలో అద్దంకి గంగాధరకవిరచించిన “తపతీసం వరణోపాఖ్యాన” మను శృంగార ప్రబంధము ముఖ్యమైనదిగా గన్నట్టుచున్నది. ఈ “తపతీసంవరణోపాఖ్యానము” కాక, మహామృదీయులకు గృతి నిచ్చిన యాంధ్ర కావ్యము మరి యొకటి మాత్రమే కనబడుచున్నది. ఇది పొన్నిగంటి తెలగన్నవిరచితమైన “యయాతి చరిత్రము.” దీనిని కృతి నందిన వాడు పయినబేర్కొనబడిన మల్కిభరాము కుతుబ్షావద్ద నున్నతోద్యోగియై యుండిన అమీను ఖానుడు. ఈ “యయాతి చరిత్ర” మానాటి యాంధ్రుల సాంఘిక చరిత్రను బాగుగ వెల్లడించు చుండుటచే చాల ముఖ్యమైన కావ్యమని చెప్పవచ్చును.

యయాతి చరిత్రము 1574 సం॥ నకును 1581 సం॥ నకును మధ్య కాలములో రచియింపబడినట్లు కందుకూరి వీరేశలింగము గారు తమ కవుల చరిత్ర యందు సరిగనే వ్రాసియున్నారు. దీనికి కారణము యయాతి చరిత్రము పీఠికలో తెలగన్న

సీ.

వెలయు మలికిభరాముకాఁ గొలిచి మనుచు

కలనఁ దనచెయ్యిమీఁదుగాఁ గడిమి మెఱసి

మేలు సిరులందునట్టి యమీనుఖాన

యొడయఁ జొకనాఁడు నిండు పేరోగమున.

అని యమీనుఖానునకుఁ దాను కృతినిచ్చు నప్పటికి మలికిభరాముకా
జీవించియే యున్నట్లు చెప్పటయేకాక, అమీనుఖానుని ద్వితీయ
పుత్రుడైన ఫాజిలాఖాన్

చ. కని తను రాజు తెన్నుకొనఁగా బెనుపాజులతో సింగరా

యని కడకేగి”

నట్లు కూడ చెప్పట చేతను, ఈ శ్రీరంగరాజు తిరుమలదేవ
రాయల తరువాత విజయనగర రాజ్యమును 1574 మొదలు 1585
వరకు పరిపాలించి యుండుటచేతను, యయాతి చరిత్రము 1574 సం॥
లో శ్రీరంగరాజు విజయ నగరసింహాసనమునకు వచ్చిన తరువాతను,
1581 సం॥ లో మలికిభరాముకా మరణమునకు పూర్వమును రచి
యింపఁబడిన దని స్థిర పడుచున్నది.

అమీనుఖానుని వంశము

మహమ్మదీయ ప్రముఖుడైన అమీనుఖానుఁ డాంధ్రకావ్యము
నెట్లు కృతి నందఁ దటస్థించెనో యీక్రిందిపద్యములలో తెలగన్న వర్ణిం
చి యున్నాఁడు:—

సీ. తెలివిసింగంపు గద్దియలరాతెఱగంటి దొరలెల్ల మాడ్చుఁ జేతులసెకోల్వఁ

బూని యేఁబదియాలు మానిసి నెలవుల పుడమి తేలి ధూడిగంబులకుఁజొరఁగ

తీవి మున్నీటిలో దీవులన్నియు నేలు మన్నీలు మెట్టఁగామరల కారఁగ

దన తేజాసుడిగట్టు వెనుక చీకటి నెల్ల విరియించుతమ్ములవిందుగాఁగ

తే. వెలయు మలికిభరాముఁగొలిచిమనుచు; కలనఁదనచెయ్యిమీఁదుగాఁగడిమి మెఱసి

మేలుసిరులందునట్టి యమీనుఖాన, యొడయఁ జొకనాఁడు నిండు పేరోగమున.

మ. పాలతుల్య, చుట్టలు, రాయబారులు, దొరల్, ప్రోడల్, చెలుల్, మన్నెవా
రలు, మావంతులు, దీపులేలు బలియల్, రాతుల్ మొదలైన దనురి
గొలువక, సంశయము కల్పములు పేర్కొవించు, విల్పించి న
న్నల రంగా దనదండ నుంచుకొని నెయ్యంబొప్ప మన్నించుచున్.

క. కలపము చేసిన గండం బలదించిన వెనుక, వన్నియల పచ్చడముల్,
పలుమానికముల సొమ్ములు, బలుతేజీ, లిచ్చి కూర్చిపైవై బర్హన్.

మ. తనకు న్నిచ్చులు మొక్కువారిని సిరుల్ దైవారంగా జల్లచూ
వున నెల్లప్పుడుఁజూచి మన్నగలపెన్నొడన్ మరింగంటి య
ప్పనగారిన్ మదిగొనిమాట జెలియం బాటింపుచుంగాంచినక,
గని యామేటి తలం పెరింగి పొనగంగా నన్ను మన్నింపుచున్.

అ. వె. సిల్పిచి “పొన్నికంటి తెలగన్న, నీచేయు నచ్చతెనుగు కల్ప మన్నియెడల
మించిజెలయంగా నమీనుఖానునకిచ్చి పుడమిలోన సిరులఁబొగడు గమము”

క. అనవుడు... ..

పయిపద్యములవలన అమీనుఖానుడు విద్వద్గోష్ఠిగలవాడ
నియు, ఆతనిని కావ్య సత్కారమునకుఁ బురి గొల్పినది మరింగంటి
యప్పన యనియు బోధ పడుచున్నది. ఈ మరింగంటి యప్పన గోల
కొండ యాస్థానములో అమీనుఖానుని వలెనే గొప్పయద్యోగియై
యుండనోగ్గు.

“రాయపక్షి సాభ్యుండును,” “సతాకాసింహాననాధీశ్వరుం
డును,” “తురగాగోహణరేవంతుండును,” “సింహతలాటరాయండు
ను” నగు మలికిభరాము పాదుశాహునకు “హితవరియై చదువులకు
గుదురై, మన్ననల కెన్నికయై చెన్నొందు నమీనుఖానసింగంబు”
వంశంబును తెలగన్న వర్ణించినాడు.

సీ, మున్నీటి రాణియా విన్నే తె యేవేల్పు నడుగుఁగెందామర నలరులేన

బాస వాల్లము లెన్ను ప్రామిన్కు లేవేల్పు చెలువంపుబావల గిలకురవలు
కడిదిరక్కసి మూక పెడచాల్పు లేవేల్పుచేనున్న కుడివాలు చికిలికళుకుఁ
గమ్మఁదెమ్మెర వూప దిమ్ము దానే వేల్పు మంచమించుల పాను పంచదూది
యతఁడు దానైన కర్తారండలమి కూర్చి బ్రోవ సత్యచింతామణి పొట్టచెరువు
నందుఁ దెంచేపలుగ సిరుల్ గ్రంధుకొనగఁబుడమివల సెళుమామియాపుడమి తేఁడు.

ఎవ్వని పాదాబ్జములయందు గంగానది యుదయించుచున్నదో, ఋషులు పూజించువేదము లెవ్వని పాదాబ్జములలో నిష్పన్నములో రాక్షస సమూహ మెవ్వనిచక్రమునకుఁ జడియుచుండునో, గాలి మేపరి యగు శేషుఁడెవ్వనికి పానుపుగా నున్నాడో, అట్టి విష్ణువే తానైన “కర్తారుని” యనుగ్రహమున ‘సత్యచింతామణి పొట్లచెఱుపు’ గ్రానుమునందు “హమామి యా” రాజు రాజ్యము చేయు చుండెనని పయి పద్యమున కర్థము. హిందువులు పూజించు విష్ణువే మహమ్మదీయులు భజించు కర్తారుడని, యిద్వరు నొక్కజేవునిమూర్తులే యని తెలగన్న స్ఫురింపజేయుచున్నాఁడు. ఈహమామియూ, “బాడు బీబిని” పెండ్లిచేసికొనెనట. వారికి “బడేమియ్యూ” యనున ననుఁడు గల్గెను. యాబడేమియ్యూసిలారుబీబిని పెండ్లియాడెను. వీరికి యయాత్ర చరిత్ర కృతిభర్తయగు “అమీనుఖానుఁ” డుదయించెను. “బడేమియ్యూ” సిలారు బీబిని మాత్రమే కాక “సరబనబీబిని” కూడఁ పెండ్లియాడి, యామెయందు “బాబను మియ్యూ” యనుకొమారునిఁ గనెను.

అమీను ఖానునిగుణములు.

ఈయమీను ఖానుఁడెట్టి వాఁడో యీక్రింది పద్యములలో వర్ణింపబడినది.

సీ. పట్టంగనీఁడు సుబలికలు కలసిలోఁ జేరవచ్చిన మార్పుచేతఁ గాని
పూసనీఁ డడపంబు పొగురుతోఁ బవరంబు నేయవచ్చినవానిచేతఁ గాని
తేనీఁడు గొడుగు మత్తిలి యాలంబులోఁ జేబడ్డ మన్నీని చేతఁ గాని
తాల్పంగనీఁడు కుందనపుర్రూరీ చివ్వఁజెనక వచ్చిన తేనిచేతఁ గాని
యతనిఁ గొనియాడ నలవియే యైదు తలల పేల్పు రాయనికైనను, వేయి తలల
ప్రోడకేనియు, నని చాఱఁబొగడ నెగడె నిందువేడ్క నమీనుఖానుండు ఘడమి.

ఉ. మించి యమీనుఖానుఁడెలమిన్ గలబట్టుకు నెల్ల నిచ్చెఁ బ
ట్టంచుల పచ్చడాలు, పరహాలు, సరాలు, గుఱాలు, సల్లక్రీల్
కుంచెల యందలాలు, గొడుగుతో, పడగల్ కడుతోగహమ్ముగా
సంచగ నెవ్వరీడతని కిగిపసన్ బరికించి మాచినన్.

పయి పద్యములలో అమీనుఖానుని “సుబలికలు” (వక్కలు) ఆకులు వేసికొనుసంచి), “అడపంబు” “గొడుగు” కుందనపు ర్నూరీ”

ఆతని యలవాటులఁ దెలియఁజేయుటయే కాక, భట్రాజుల కాతఁ డిచ్చు, 'పట్టంచుల పచ్చడాలు,' "వరహాలు", "గుఱ్ఱాలు," "పల్లకీలు" "కుచ్చులపల్లకీలు", "గొడుగులు" మొదలగునవి గోలకొండ సంస్థానము లోని యాస్థాన మర్యాదలనుఁ దెల్పుచున్నవి. ఈయమీను ఖానుని పేర, (మలికిభరాముఖాపేర ఇభరాముపురము కట్టఁబడి నట్లే) అమీను పురమొకటి కట్టఁబడినట్లును, అందు

సీ. దురములో వ్రేఁ టాటుతునకలుగా వ్రేయునట్టి రాతులకెల్ల నాటకట్టు
తొడరి బెబ్బలి నైనఁబెడకేలఁ బడఁద్రోయు పూఁపుఁ గల్గిన బంట్ల పుట్టినిల్లు
వట్టి మాకుల నిగుచ్చెట్టెడు పాటలఁ బాటిల్లు జాణల పట్టుఁగొమ్మ
పుట్టఁబుట్టిన ప్రోడ పొల్పనఁ జెప్పగాఁ గలుగు మొత్తములకు నెలవునైన
తనపేరఁగల్గు నమీనుపురమునందు మున్నీటి జోకసేయంగఁజాలు
చెఱువు త్రవ్వించె మిగుల నచ్చెరువుగాఁగ నిండు వేడఁగ నమీనుఖానుండుమెఱసి.

ఈయమీనుపురములోఁ జెఱువు త్రవ్వించుటయేకాక, ఈతఁడు

ఉ. తామరతంపరై నిరులఁ దాఁగొను కాసల నాటి సత్యచిం
తామణి పొట్లచెల్లను సతంబగుచుండ నమీను ఖానుఁ డిం
పాముతిలంగ నిల్వఁ బొడవై బెడఁగైన మసీదుఁగాంచి యం
దే మను, వెండికొండ పయికిఁగఁ దలంపక బేసికఁటియున్.

చూచినారాయీవర్ణన ! కాసలనాఁడులోని సత్యచింతామణి పొట్లచెల్ల గ్రామములో, అమీనుఖానుఁ డెత్తుగాఁగట్టించిన మసీదుఁ జూచి, శివుడు కూడఁ దన వెండికొండమీఁద ననిష్ఠముఁ గలిగి, యా మసీదునందే యుండిపోవునని బ్రాహ్మణుఁడైన పొన్నకంటి తెలగన్న వర్ణించుచున్నాడు. మహావిష్ణువే "కిర్తారుడుగా" వర్ణించిన తెలగన్న మహేశ్వరునికి మసీదులో నివాస మేర్పరుచుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు. 1574 - 1581 సంవత్సరములమధ్య రచియింపఁబడిన యయా తిచరిత్రలోఁ జేసిన యీవర్ణనల వలన, యానాటి గోలకొండ సవా బుల యొక్కయు, వారియుద్యోగులయొక్కయు పాలనము మత ద్వేష రహితముగ నున్నట్లు చెప్పవచ్చును. 1561 సం. లో జరిగిన తల్లికోట యుద్ధమునాటికి గోలకొండ, విజాపురము, అహమ్మదు నగరు ము

న్నగు మహమ్మదీయ రాష్ట్రములన్నియు తాత్కాలికముగా హిందూమత ద్వేషముచే నేకమైనను, ఆయుధము జరిగిన కొద్ది మాసముల తరువాత నుండియు, తమలో తాముపోరాడుచు తమ రాజ్యములలోని హిందూప్రజల సంతసింపఁ జేయుటకై ఆసుల్తానులు ప్రయత్నించుచుండిరి. అందుచేతనే దక్షిణహిందూదేశములో హిందువులలోను మహమ్మదీయులలోను, పరస్పర మత ద్వేషానల మంతగా చాలకాలము నిలిచి యుండలేదు. పయి మసీదును వర్ణించిన తెలగనార్యుఁడు సందర్భానుసారముగా మహమ్మదీయ మతమును గూడఁ బొగడి యున్నాఁడు ! చూడుఁడు !

చ. పొడవుల కెల్లనుం బొడవు, ప్రోడలు నెమ్మదిలోనఁ గాంచుని
 ల్కడ కడలేని లేజున, జగంబున కవ్వలయైన వెల్లు నె
 యొడలను బొందు వారలకు నెక్కఁగ నిచ్చెన యామసీదు, నిం
 పడర నమీనుఖాన యెడయందు తిరంబు గ నిల్వె బొల్కుగన్.

జగంబున కవ్వలిదైన వెల్లును బొందఁగోరువారల కామసీదు నిచ్చెన వంటిదట ! తెలుఁగు కావ్యములలో, మధ్యమ యుగములో బయలుదేరిన కవుల వ్రాతలలో మహమ్మదీయ మత దూషణము మిక్కుటముగఁ గన్పట్టుచు, అనాటి వైషమ్యములను బ్రకటించుచున్నది. కాని తల్లి కోట యనంతరము మహమ్మదీయ రాజ్యము లొండ్లాంటితో డీకొనుటచే, మహమ్మదీయ మతమునకును, రాజ్యపాలనకును సంబంధము విడిపోయినది. అందుచేతనే యీకాలములో ఇస్లాహీముకుత్తుబ్బాఖు తపతీ సంవరణోపాఖ్యానమును, అమీనుఖానునకు యయాతిచరిత్రమును కృతి నిచ్చుటయు, ఈకావ్యములలో మహమ్మదీయపాలకుల స్తోత్రములు మాత్రమేకాక, మహమ్మదీయ మతము కూడఁ గొంతవఱకుఁ బొగడఁబడుటయుఁ దటస్థించినది.

అమీనుఖానుని యుదార స్వభావ మాతని దానములు, అమీను పురములోఁ జెఱుపుఁ ద్రవ్వించుట, సత్యచింతామణి పొల్లచెర్లలో మసీదుగట్టించుట వలననేకాక, హిందువుల యెడల నానితకీఁగల యూదరమువలనఁగూడ వెల్లడి యగుచున్నది.

చ. కడక సమీనుఖానుడు జగంబు తనుంబొగడంగ, వేడ్కతో
విడువక యెప్పుడున్, బుడమి వేల్పుల విడ్డలఁ బెండిచేయఁగా,
నడరెడు బీతు లొక బొడమ, నందు కతంబునఁ గాదె దూఱుఁజే
రడవులలోపలన్ దబసియై కనుపట్టెడు గాలి చూలి యుక్.

పయినఁ జెప్పిన విధముగా బ్రాహ్మణపటువుల కమీను
ఖానుడు పెండిండ్లు జేయించుటయేకాక,

క. అబ్బరమై పొలుపొందెడు కబ్బరిబులు చాలనందికనియెనసంబుల్
నిబ్బరముగఁ బొడమెడుపేరుబ్బన నలడల జాణ లోహో యనఁగఁ.

దీనివలన ఆతనిభాషాసేవ ప్రకటిత మగుచున్నది. అమీను
ఖానుని యభిరుతులును, ప్రజాసేవయు నింకను వర్ణింపఁబడినవి.

సీ. మారేళ్లు నేరేళ్ళు మామిళ్ళు జిన్నలు మాదీఫలంబులు దూదినిమ్మ
లీడెలు మేడులు జీడులు దాడింబ అనఁపటులు నసలు చనుపకములు
పొగడలు పొన్నలు పోకప్రాఁకులు కమ్మరేమలు నిమ్మలు రేగు లిప్ప
లంబాళములు కజ్జారంబు లనాసలు నాడికడంబులు శారదబ్బ
లగరు లేలకి విరశాది యాకుఁదీఁగె మల్లియలు గొజ్జెగులు దాక మొల్ల మొగిలి
మొదలుగానివియెప్పుడు బూచి కాచియొందు తోట లమీనుఖానుండు నిలిపె.

ఆ. గీ. ఏచి ననిచివ్రాచికాచి పండినయమీన్వరము మేలితోట లరసికాంచు
ముసలివారికై నఁ బసి విడ్డలకునై నఁ బగడ్లు వచ్చు నలరుఁ బ్రాయమొదవ.

క. చలిపందిరులును, సత్తరువులు, నూతులు, బావులు, బువుం దోటలుఁ జే,
ర్యలు, నల్లిండ్లును మొదలుగ నిలిపి యమీన్ఖానుడసమునించెంబుడమిక్.

దీనివలన అమీనుఖానునకు తోటలు వేయించుట చాల నిష్ఠ
మనియు, ఆతఁడు బాటసారులకుఁ జాల సౌకర్యములు కలుగఁ జేసె
ననియు గ్రహింపవచ్చును.

అమీనుఖానుని భార్యలు.

అమీనుఖానుని వలెనే ఆతని భార్యలు కూడ ప్రజానురంజ
కముగ నడుచుకొన్నట్లు వర్ణింపఁబడినది. అమీనుఖానుడు మువ్వరను
పెండియాడెను. బడేబీబీ, సెక్కెర బీబీ, సెమ్మబీబీ యని వీరి మువ్వర
పేళ్లు. వీరిలో బడేబీబీ

సీ. అత్తవారిండ్లకు నరుగు కన్నియలనుఁ గట్టుంబు లిచ్చుచు గారవించుఁ
బ్రొద్దుపొద్దున నె మొప్పుడు లేచివాడల పసి విడ్డబతుఁ బాలుఁపోయి
నాఁకొన్న వారల కద్దమరే యైన నారగించఁగఁ బెట్లు నగసి యరిసి
పాలునీరననిన బాగునఁ బెనిమిటి తలఁపులో మెలకువ మెలఁగనేర్పు
నార తన పుట్టినింటికి నత్తవారియింటికిని వన్నెఁదెచ్చిన తుఁటవిట్టు
తల్లివంటి బడేబీబీ దరమె పొగడఁదమ్మి పూవంటసెల కొన్నదంటుకైన.

తాను గొప్పయుద్యోగస్థుని భార్యయైనను, బడేబీబీ ప్రజాక్షే
మమునకై స్వయముగా నెట్లు పాటుబడు చుండినది పయిపద్యమువల
నఁ దెలియు చున్నది కదా! అమీనుఖానునివంటి మహమ్మదీయప్ర
ముఖులును, బడేబీబీ వంటి మహమ్మదీయ నారీరత్నములు గల
గోలకొండ రాజ్యములో నీరికి వందసంవత్సరములు తిరునాత, సుల్తాను
వద్ద అక్కన్న, మాదన్నలవంటి బ్రాహ్మణులే ముఖ్యమంత్రులుగాఁ
బనిచేయుటలో నాశ్చర్య మేమి యున్నది?

అమీనుఖానునకు బడేబీబీ వలన, గతాతఖానుఁడు, ఛాజీల
ఖానుఁడు అను యిర్వరు పుత్రులు కలిగిరి. రెండవభార్యయైన సెక్కె
రబీబీ వలన యబ్దులల్లీ షేకీభరాములను మరి యిర్వరుపుత్రులును,
మూడవ భార్యయగు సెమ్మెరబీబీ వలన అబ్దుల్ కరీమును పుత్రుఁడునుఁ
గల్గిరి.

అమీనుఖానుని కొమారులు - వారి పరాక్రమము.

పొన్నికంటి తెలగన్న అమీనుఖానుని కొమారుల పరాక్రమముల
వర్ణించుటలో, ఆనాటి దేశచరిత్రమును జాల వెల్లడించుచున్నాఁడు.
ఒక్కగోలకొండ వ్యవహారములు మూతిమేకాక ఆనాటి హిందూ
దేశచరిత్ర కూడ కొంతవర కీపద్యములలో నిమిడియున్నది. అమీను
ఖానుని పెద్దకొడుకైన గతాతఖానుని పరాక్రమము లీక్రింద వర్ణింపఁ
బడినవి.

సీ. నెఱపల్కు నెరవులనే చాల మెప్పించి యక్కరుచేమెప్పులందు కొనియెఁ
జని విశ్వనాథ దేవుచేత మస్తున వెలయు నేర్పులఁ దచ్చెవనకేయ

పూనికి నేదులాఖాను వీటికి నేగి పలువలు మించు కప్పములు గొనియె
మాదనముల్కు బరీదునిజాంతాహు, దన యేలికను బన్ను బనుపనడచె
మఱియుఁ గన్నడరాజులు మెఱసి పొగడినెనరు నభుకొత్తఁ గ్రొత్తకొనుకలుబనుప
మనియె మల్కిభరాము మన్ననఁ గతాతఖానురాయఁడు చెడవ కలువఁజేడు.

సీ. తల్లి దండు తేమాట తనకాన తిచ్చినఁ దలమోచి నడుచు గతాతఖానుఁ
డిభరాము పాదుశాయేలెడు పుడమిలోఁ దగవులరాజు గతాతఖానుఁ
డల చిన్నిపాయఁబునందు రాజుల చేతఁ దగునిమ్మపండు గతాతఖానుఁ
డేప్రాద్దు హరిమి పొన్ను గర్తారనిఁ దలఁపులోనిలఁపుగతాతఖానుఁ
డరసి, పారసి, గుజరాతి యార మచ్చతెనుఁగుకన్నాజి మొదలుగాఁదెలియఁనాయ
దారిగన్నట్టి వాఁడు గతాతఖానుఁడహహ! యతనికి నెవ్వ రి డరసిచూడ ?

గోలకొండ రాజకీయ వ్యవహారములలో గతాతఖానుఁడు చాల ప్రముఖుఁడై యుండి, తనతండ్రిని మించినకీర్తిని సంపాదించుచుండె నని పయిరెండు పద్యములనుఁబట్టి మనము గ్రహింపవచ్చును. ఈగతా తఖానుఁ డాకాలములో ఢిల్లీ పాదుషాగా రాజ్యముచేయుచుండిన అక్బరు పాదుషాను, తనవాక్చతుర్యముచే మెప్పించి, ఆతనిమన్ననలఁ బడసి నాడఁట ! తెలుఁగుకావ్యములలో, మధ్యమయుగమున బయలుదేరిన వానిలో, ఢిల్లీ పాదుషాలఁ బేర్కొనునవి యయాతిచరిత్రముతక్క-మరి తేనట్లగ పడుచున్నది. అక్బరుపాదుషా ఢిల్లీ సింహాసనమునకు 1556 సంవత్సరమున వచ్చి 1605 వరకు పాలించియుండుటచే, తిరుతీసంవరణ కృతిపతియై గోలకొండను 1550 మొదలు 1581 వరకు బాలించిన మల్కిభరామునకును, ఆతని యాస్థానముననే యుండిన అమీను ఖానునకును సమకాలికుఁడు. అక్బరుపాదుషావద్దకు గోలకొండనుల్తా వైన మల్కిభరాము గతాతఖాను నేనందర్భమునఁ బంపెనో స్పష్ట ముగఁ దెలియదు. ఢిల్లీ పాదుషాలు దక్షిణ మహమ్మదీయ రాజ్యము లను జయించునుద్దేశముతోఁ బ్రయత్నములు చేయుట, అక్బరుపా దుషానాఁటినుండియే ప్రారంభమైనది. ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమునకును, గోల కొండకును, నడుమ రాయబారిగ గతాతఖానుఁడు నియమింపఁబడు టచే, నీతఁడు చాలసమర్థుడైన రాజకీయ వేత్తయై యుండవలెనని మన

మూహింపవచ్చును. 1565 లో విజయనగర సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనతరువాత, మహమ్మదీయ రాజ్యములు, తమరాజ్యములోని అంతఃకలహములలో, ఢిల్లీశ్వరుని సహాయము వేడుటయు, తనసామ్రాజ్యము నీయవకాశములలో విస్తరింపజేయుటకై అక్కరు ఈతగవులలో జోక్యము కలుగజేసి కొనుటయు చాలసారులు తటస్థించినది. మల్లిఖరాము 1581 లో మరణించక పూర్వము 1576 లో అక్కరు బేరారు అహమ్మదునగరు సుల్తానుల కుటుంబకలహములలో కలుగజేసికొని, తనయుత్తరువులు నెరవేర్చబడక పోవుటచే, దక్షిణమునకు దండెత్తి వచ్చి నట్లు చరిత్ర తెలుపుచున్నది¹. గతాతఖానుఁ డక్కరును దర్శించిన దీనంవత్సరమునందేయై యుండును. ఇంక గతాతఖానునకేనుగుల నిచ్చిన విశ్వనాథదేవు బరిస్సాప్రభువుగాఁ గనబడుచున్నాఁడు. తల్లికోట యుద్ధము జరిగిన మరుచటిసంవత్సర మనఁగా 1566 సం. లో, రఫత్ ఖాన్ లాహరీ యనువాఁడు గోలకొండనవాబగు ఇబ్రహీముకుతుబుషాయాజ్ఞానుసారముగా, సైన్యములతో బయలుదేరి రాజమహేంద్రవరముమొదలుకొని ఖాసింకోటవరకుఁ గల ప్రదేశముల నంతను జయించెను. తల్లికోటకు పూర్వమే ఈతఁడు రాజమహేంద్రవరము వరకు జయించుకొని వచ్చినను, 1565 సం. మహమ్మదీయ రాజ్యములన్నియు నేకమైనప్పుడు విజయనగరవినాశమునకుఁ దోడ్పడుటకై వెనుకకు బిలిపింపబడి, ఆయుద్ధమైన వెంటనే మరల తనదిగ్విజయమును పూర్తిచేయుటకు బయలుదేరెను. ఇట్టితఁడు మరలబయలుదేరినప్పుడు రాజమహేంద్రవరమువద్ద పెద్దయుద్ధముజరిగి, నేదాది, సీతాపతి అనువారల యాధిపత్యమున ఆప్రాంతములవారు గోలకొండ సైన్యముల నెదిర్చి నాలుగునెలలవరకు ముట్టడికాగిరి. తరువాత గోలకొండ సైన్యములలో లెక్కల వ్రాతకాడుగానున్న యొక పండితుని మూలమున యుభయపక్షములకు సంధిజరిగి, నేదాది ఖాసింకోటకును, సీతాపతి విజయనగరమునకును, తమతమ కుటుంబములతో వెడలిపోయిరి. గతాతఖానుఁడీ దండయాత్రలో రఫత్ ఖాన్ లాహరీ సైన్యములలో నాతనికి లోబడిన యుద్యోగియై యుండవలయును. రాజ

మహేంద్రవరమును లోబరుచుకొని గోలకొండపై న్యములు ఖాసింకోట వరకు చొరుచుకొని వెళ్లి ఒరిస్సాదేశము ప్రవేశించెను. చిన్నచిన్న జమీందారులు లోబడి గొల్లపిల్లి, వీరకూటము, దేవిపురము, చంద్రవరము మొదలగుస్థలములు పట్టుపడుటచే, రఫత్ ఖాన్ లాహిరీ ఆస్రాంతములలో బలవంతుడై యున్న విశ్వనాథదేవు మీడికి దాడివెడలి, పొట్నూరిలో ఆతని సోదరుని ఖైదీగఁ బట్టుకొనెను. తరువాత కొండ దేవపిల్లికూడ గోలకొండపై న్యములకు లోబడెను. కాని యింతలోనే విశ్వనాథదేవు అయిదువేల గుఱ్ఱపుదళముతోను యేబదివేల కాల్బలముతోను, ఏనూరేనుగులతోను, ప్రతిఘటించెను; కాని యోడిపోయి, షారిపోవలసి వచ్చెను. తరువాత విశ్వనాథదేవు తనకొమారుని గోలకొండపై న్యశిబిరమునకుఁ బంపి, సంధిజేసికొనెను. ఈసంధిపరతుల ననుసరించి, ప్రతిసంవత్సరము కొంతకప్పమును గోలకొండనవాబునకు తాను చెల్లించుటకును, నలువదియేనుగులను నవాబునకు కానుకగా నిచ్చుటకును, విశ్వనాథదేవు అంగీకరించెను. గతాతఖానుఁడు విశ్వనాథదేవు వద్దనుండి తెచ్చెనని వర్ణింపఁబడిన యేనుగు లీసంధిప్రకార ముసంగఁబడినవేయై యుండును. ఈసంధి 1569 సంవత్సరములో జరిగినది.

గతాతఖానుఁ డేదులాఖాను వద్దకుబోయి చాలసారులు కప్పములు పుచ్చుకొనినట్లు కూడ తెలగన్న వర్ణించియున్నాఁడు. ఏదులాఖాను బీజపూరునుల్తాను. తెలగన్ననాటి బీజపూరునుల్తానుయొక్క పూర్తియైనపేరు ఆలీఆఫీల్హ. ఈతఁడు 1557 మొదలు 1579 వరకు పరిపాలించి, ఇబ్రహీముకుతుబుషాకు రెండుసంవత్సరములపూర్వము మరణించెను. తల్లికోట యుద్ధమునకు పూర్వమును, అనంతరమునుకూడ, బీజపూరునకు, గోలకొండకును నిరంతరము పోరాటములు సాగుచుండుటచే, గతాతఖానుఁ డేయుద్ధానంతరమున బీజపూరుకప్పములు వసూరచేసినో ప్రత్యేకముగ చర్చించుట యనవసరము. గతాతఖానునిచే ఏదులాఖాను మాత్రమేకాక, మాదనమల్కుబరీదును, నిజాంశాహును కూడ నోడింపఁబడినట్లు తెలగన్న వర్ణించినాఁడు. మాదనమల్కుబరీదు

బీడరుసుల్తాను కుటుంబములోనివాడు. బీడరుసుల్తానులు బరీదుశాలని పిలువబడుచుండిరి. ౧౬ జాంశాహు అహమ్మదునగర రాజ్యమేలుసుల్తాను. గతాతఖానుఁ డోడించిన కన్నడరాజులు విజయనగరపురాజులే. ఇన్ని యుద్ధములలో పాల్గొనిన గతాతఖానుఁడు గొప్పసేనాధిపతి కాకపోయినను చాలదేశమునుఁ జూచినవాడై, యనుభవనీయుడైన సైనికోద్యోగియై యుండి యుండును. గతాతఖానునకు బెక్కుభాషలలో బ్రావీణ్యముండుట కీదేశాటనమే యొక కారణమై యుండును. ఈదండయాత్రలలోను, యుద్ధములలోను, గతాతఖానుని వెనుకనే అమీనుఖానుని రెండవ కొడుకగు ఛాజిలాఖానుకూడ నేగుచున్నట్లు తెలగన్న వ్రాసిన పద్యముల వలన గోచరించుచున్నది.

ఇక అమీనుఖానుని రెండవకొమారుడైన ఛాజిలుఖాను కూడ తనయన్నగారైన గతాతఖానుని వలెనే రాజకీయవ్యవహారములలో చాల ప్రాముఖ్యత వహించి గోలకొండ సవాబుమెప్పులందుచున్నట్లే క్రిందిపద్యములలో వర్ణింపబడియున్నది.

చ. కని తను రాజు లెన్నుకొనఁగాఁ బెనుపాజులతో సేరంగరా
యనికడ కేగి, మాటలనె యాయనఁ దేటిచితెచ్చి, మల్క-కుట
మనకువ నంటుచేసి, యొరిమం గడు మెచ్చులుగొన్న మేటి, నే
మని పొగడంగవచ్చు నపు నొ నిక ఛాజిలుఖానరాయనిక.

విజయనగరరాజైన శ్రీరంగరాయలకడకు చాల సైన్యముతో నేగి, యాతనిని గోలకొండకు మల్కిభరామునొద్దకుఁ గొనితెచ్చి, వారిరువురకును సంధిజేకూర్చిన ఛాజిలఖానుఁడు రాజనీతి చతురుడై యుండవలయును కదా! మల్కిభరామునకు సమకాలికుడై, విజయనగర రాజ్యమును 1574 మొదలు 1585 వరకుఁ బరిపాలించిన శ్రీరంగరాయలు, తల్లికోట యుద్ధమున నిహతుడైన రామరాజయొక్క తమ్ముడగు తిరుమలదేవరాయల కొమారుడు. తల్లికోటయుద్ధానంతరము, తిరుమలదేవరాయలు తనరాజధానిని పెనుగొండకు మార్చుకొనెను. 1574 నం. లో విజయనగర సింహాసనమునకు వచ్చిన శ్రీరంగరాయలు, 1581 నం. లో మల్కిభరాముకుతుబుషా మరణించక

అమీనుఖానుడు.

పూర్వమే తగవులలో ఘాజిలాఖానుని సైన్యములచే గోలకొండకుఁ గొని తేబజియెనో, అప్పుడు జరిగిన సంధి యేవిషయమై. జరిగినదో, తెలియుటలేదు. ఒకవంక అక్కరుషాదుషాను మెప్పించుటకై గతాత ఖానుని, మరియొకవంక శ్రీరంగరాయలతో సంధిజేసికొనుటకై ఘాజిలాఖానుని ఇబ్రహీమ్ కుతుబుషాపంపుటఁజూడ, ఈతఁడు దనపరిసరములనున్న తోడి దక్షిణమహమ్మదీయరాజ్యములతోఁ బోరాటములలోఁజిక్కువడి, అక్కరును శ్రీరంగరాయలను స్నేహితులుగఁ జేసికొనయత్నించుచున్నట్లు దోచుచున్నది.

ఇబ్రహీముకుతుబుషా, తానురాజ్యమునకు రాకపూర్వము, తనయన్నయగు జామ్షీదుకుతుబుషాకుజడిసి, కొన్ని సంవత్సరములు విజయనగరములో నుండియుండుటచే, ఆసంవత్సరములలో ఆతనికిచ్చట రామరాజభూషణుఁడు మున్నగు కవుల సహవాసము లభించి, తన్నూలమున ఆంధ్రభాషాభిమానము కల్గిన దని వీరేశలింగముగారు వ్రాసియున్నారు. ఇబ్రహీమ్కుతుబుషాయును, ఆతని ఆస్థానపు టుద్యోగియగు అమీనుఖానుఁడును ఆంధ్రప్రబంధముల గృతినందుట కిది యొక కారణము కావచ్చును. తన్నురక్షించిన విజయనగరరాజులకు వ్యతిరేకముగా ఇబ్రహీముకుతుబుషా తాత్కాలికముగా తల్లికోట యుద్ధములోఁ బోరాడినను, పూర్వస్నేహమును బట్టి తరువాత కొద్ది సంవత్సరములలోనే విజయనగరమురాజైన శ్రీరంగరాయలతో సంధిచేసికొనుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఘాజిలఖానుఁ డీసంధిని పొసగించుటలోనేకాక, యితర విషయములఁగూడ రాజసేవను కీర్తికరముగఁ జేయుచున్నట్లుగుపడుచున్నది.

సీ. మది లోగి యల నిజామనమల్కు పెట్టిన పల్లకీ లొకవంక బాగుమీఱ
ఉదిరి యేదులఖానుఁ డొసగిన పైగోవగుఱ్ఱముల్ బడివాఁగె గొల్పిరాఁగ
వేడుకతో నేడు మాడెలవొరలు కానకలంపినట్టి యేనుఁగులు బెరయ
కన్నడరాయఁడు మన్నించి యంపిన ముత్తేల పెట్టెల మాత్తిమెఱయ

తే. వచ్చితెచ్చిన సొమ్ములు మచ్చికలర విచ్చి యిధిరాము కాహుచే మెచ్చుగనియె
నట్టిఘాజీలు ఖానరాయనికి సాటిగలరె నేర్పరులెల్ల జగంబులందు.

అహమ్మదునగరమునుల్లా నగు నిజామునముల్కు వద్దనుండి పల్లకీలను, బీజపూర్ నుల్లానగు ఆదీల్ ఖాను వద్దనుండి పెగూదేశము నుండి తెచ్చిన గుట్టములను, ఒరిస్సాదేశపు సరిహద్దులలోనున్న యేడు మాడెములయొక్క పాలకులనుండి యేనుగులను, విజయనగర రాజు వద్దనుండి ముత్యముల పెట్టెలను, ఫాజిలఖానుడు దెచ్చుటవలన గోల కొండవైభవము వెల్లడియగుటయే కాక, పెగూదేశమునుండి పోర్చుగీసువారు దిగుమతిచేసి దక్షిణరాజ్యములలో వర్తకము చేయుచున్న గుట్టములు శ్రేష్ఠములుగా నెన్నఁబడుచున్నట్లు గుఱవడుచున్నది.

ఇక అమీనుఖానుని రెండవభార్య సెక్కరబీబీకొడుకులలో పెద్దవాడైన అబ్దుల్లీనిగురించి యీక్రిందిరీతిని తెలగన్న వర్ణించినాడు.

సీ. తనరూపు వలయందు దలిరాకుబోడుల కనుదళ్ళు జేడినగములు దగుల

దనచాగ మనుమబ్బు మొనవేడువారను చినుకుమేపుడు పుల్లులెనసి పాదల

దనయశఁగు దమ్ములను రాచనెట్టెంపుల బలుగిండి రాతుమైదలు మెలంగ

దనపరంజీ చిల్వకును మార్తలారేండ్ల యనురు గాడుపు లింపు లాపఁగుచుండ

తే. నొనరునిభరాము పాదుకాపాజురునందు బొందుగా వ్రాయనేర్చిన ప్రోడయైన

యబ్దులల్లికి నీడెవ్వరనికూడ నహహ గొనముల నతనికి నతఁడె తగును.

క. అరబీ, పారసి, కన్నడ, మరుమి, కన్నాబి, తెనుగు, మొదలగుభాషల్

పరికించి కుతుబుశాతల పరయుచు బాలుపాండు నబ్దులల్లీ పుడమిన్.

అబ్దులల్లీ తనయన్నలవలె గోలకొండవీడి పరరాజులమీదికి సైన్యముల నడిపికాని, రాయబారములు నడిపికాని, స్వతంత్రబాధ్యతతోఁ గూడిన ఘన కార్యములుచేయక, మిల్కిభరాముశా “హుజూరు” నందే లేఖకుడైయుండి, తన సవితియన్నయగు గతాతఖానుని వలెనే బహుభాషాప్రావీణ్యుడై యుండెను. అబ్దులల్లీ విలువిద్యను గురించి యొకపద్యములో వర్ణింపఁబడినదికాని, ఈతఁ డానాటియుద్ధములలో నాయకత్వము వహింపలేదని చెప్పవచ్చును. ఈతనితమ్ముడైన షేకిభరాముకూడ అంత ప్రాముఖ్యత కింకను వచ్చియుండక పోవుటచే, తెలగన్న ఆతనిని శూరునిగామాత్రము వర్ణించి యూరకొన్నాడు.

అమీనుఖానుని మూడవభార్యకొడుకైన అబ్దులకరీ మీతీరునఁ బ్రశంసింపఁ బడినాడు.

సీ. మాటనేర్చున రాజు మనఁగూర్చునిడఁగా నలరించునెప్పు డబ్బులకరీము
 వలఁజేసికైవడిఁ దలికాకు బోఁడుల నలపించు జాణఁ డబ్బులకరీము
పారసి యరబుతేర్పడ వ్రాయఁదువంగ నణప తలంప నబ్బులకరీము
 అడుగువారలకు తే దనమాట తనమదిఁ దలంపఁ డెన్నఁడును నబ్బులకరీము
 తే. మించి యిభరాముశాహు మెప్పించిమేలు తగటుదట్టిల్ కుశాలూలుపాగరుమిగులు
గుఱ్ఱములు నందలమ్ములు గొడుగు గాంచికిలిమి పొగడొండె బుడమి నబ్బులకరీము.
 దీనివలన అబ్బులకరీము పారసి, యరబి భాషలలో పండితుఁడని తెలియుచున్నది. మల్కిభరా మాతనికిఁజేసిన సత్కారము లానాటి గోలకొండ రాచమర్యాదలను ప్రకటించుచున్నవి.

ఇట్లు తనఅయిదుగురు కొడుకులును ప్రభుత్వములో గొప్పగొప్ప యుద్వ్యోగములలో నుండగా, అమీనుఖానుఁడు దనవృద్ధాప్యములో తోఁటలు వేయించుచు, చెఱువులఁ ద్రవ్వించుచు, మసీదులఁ గట్టించుచు, చలువపందిరులఁ బెట్టించుచుఁ దనయేలిక యగు మల్కిభరామునలెనే ఆంధ్రభాషయం దాసక్తిఁ గలిగి, మరింగంటి అప్పన్న గారివంటి హైందవోద్వ్యోగులతోను, పొన్నికంటి తెలగన్నవంటి ఆంధ్రకవులతోను, విద్వద్గోష్ఠిలో శాంతముగా దినములను వెళ్లఁబుచ్చి యుండవలయును. తెలగన్న ఈతనికొమాళ్లను గురించి “మఱియు మెఱయుసిరులకు నెలవై, తమఫేరుండైన హజరతిమోఖి దుంజిఖాదిని యడుగు దమ్ములు తలంపులో నెలకొల్పుగతాతఖానుండును, ఫాజీలు ఖాన యొడయుండును, నబ్దులల్లి రాయండును, నబ్బులకరీమును, వీరలకుఁ గూరిమితమ్ముండైన తసీరునిహజరతిశేఖు బుదురుదిఖాదిరిని మదిందలంచు శేఖిభరాముండును దనర్చిరి.” అని కూడ వ్రాసియున్నాఁడు. ఇట్టి కుటుంబమునకు పెద్దయైన అమీనుఖానుఁడు, తెలగన్న వ్రాసినట్లు

ఉ. ఇట్టి కొమాళ్ళు, రాసిరుల హెచ్చుచు మించినప్రోడ యేలికై
 పట్టపుతేండ్ర మొక్కగని పాటిలునాయిభ రాముశాహుచే
 పట్టి, యనుంగుగా నకుపఁ, బయక మూడుతరాలనుండి క
న్నట్లు నమీనుఖానుఁడు రపంబున మించె ననంబు కల్పించెన్.”

అమీనుఖానుని కుటుంబము గోలకొండ రాజసేవలో నుూడు తరములనుండి యున్నట్లు దీనివలన స్పష్టమగుచున్నది. ఇటువంటి యు ద్యోగీయ కుటుంబు లనేకములు తరతరములనుండి సేవజేయుచు మల్క్ భరాము నొద్దనుండుటచేతనే ఆనాటి గోలకొండను తెలగన్న ఈతీరున వర్ణించి యున్నాడు.

సీ. తెలగంటి దొరరాల తెగలఁ దీఁఱినకోట నిగనిగల్ నలుగడల్ నిండియుండు

దమ్ములవిందురా కొమ్మలదగదగల్ వేలుపుఁ బ్రోల్లిర్లు విరియఁజేయఁ

గొత్త శంబులకెంపు క్రొత్తడంబులరంగు నిగికిఁ దోపు వన్ని యలునింపఁ

గడలియాసని చిల్వపడఁతి బాలగడిత తెలిసిట నేఘాద్దుఁ గలిసియుండ

తే. మిసిమి బంగారుమేడల మీఁదియెడల నిడిన ముత్యాలఁ జక్కలుఁ దడఁబడంగ

దెలియకల్లరు వెలంగండ నలరునెపుడు మేలుపజ్జీర్ల గమికొండ గోలకొండ.

ఇందు గోలకొండకోట, కోటకొమ్మలు, బురుజులు, కోటచుట్టునున్న యగడ్డ, యతిశయముగా వర్ణింపఁబడినన, ఆనాటి గోలకొండ వైభవమును జాటుచునే యున్నది. గోలకొండ, వజ్రములు మున్నగు గనుల కానాడే చాల ప్రసిద్ధికెక్కియుండెను. తల్లికోట యుద్ధానంతరము ఇబ్రహీము కుతుబ్షా దక్కను యుద్ధములలో నంతగా జోక్యము పుచ్చుకొనక, తనదేశము నభివృద్ధి జేసికొనుటలో కాలము నంతయుఁ గడుపుచుండెననియు, గోలకొండకోట మరిల క్రొత్తగా కట్టఁబడి, బలమైనదిగాఁ జేయబడుటయేకాక, కోటలో ననేక ఉన్నత హర్ష్యములు నిర్మింపఁబడెననియు, చరిత్రకారుడగు గ్రీన్విల్ వ్రాయుచున్నాడు. ఆనాటి తెలుఁగుదేశము, ఈజిప్టు దేశమువలెనే ప్రపంచమునకంతకును వాణిజ్యస్థలమైనదనియు, తుర్కీస్థానమునుండి, అరేబియానుండి, పెర్షియానుండి వర్తకులువచ్చి తమసరకుల నమితముగా నమ్ముచుండుటచే క్రమముగా వారినంఖ్యయు, రాకలు హెచ్చుచున్నవనియు ఫెరిష్టా వ్రాయుచున్నాడు. అందుచే కోటయొక్క “నిగనిగల”ను గురించియు, కోటకొమ్మల “దగదగ”లను గురించియు, బురుజుల “తోపువన్నియ”నుగూర్చియు, అగడిత “తెలిసిటిని” గూర్చియు, “మేడల”గూర్చియు తెలగన్న వ్రాసినది కొంతవరకు నిక్కువమే.

యయాతి చరిత్రమును జదివినవారికి కథాభాగములో కూడ ఆనాటి ఆంధ్రుల ఆచారములు, వారీయాటలు, పాటలు, అప్పటి గొలకొండ పురవైభవము, నాటిదుస్తులు మొదలగువానిని మనసులో నుంచుకొని తెలగన్న చేసిన వర్ణనలు పెక్కులు గాన్పించును. కవిత్వ విషయములో నిది కూచిమంచి తిమ్మకవి అచ్చ తెనుగు ప్రబంధముల మించినదని వీరేశలింగము గారే వ్రాసియున్నారు. చారిత్రకముగానిది ఆంధ్రుల సాంఘికచరిత్రను వ్రాయుటకు చాల దోడ్పడుచున్నది. ఇట్టి కావ్య సంతానమును బడసిన అమీనుఖానుడు దాను ధన్యుడగు టయేకాక, ఆంధ్రదేశమునకు చాల యుపకారము చేసినవాడని చెప్ప వచ్చును. దక్షిణమున హిందూమహమ్మదీయ వైషమ్యములు నేటి కిని పెచ్చుపెరుగక పోవుట కీ యమీనుఖానులవంటి యుదారభావ ములు కలవా రుండుటయే యొక ముఖ్యకారణము.

ప్రమాణవిచారము.

౧ ఉపోద్ఘాతము.

ఈ పనిచేయవచ్చును, చేయరాదు అనేజ్ఞానము మనుష్యులతో పాటు పశుపక్ష్యాదులకును గలదు. అది రెండువిధాలు. 1 తాత్కాలికము. 2 భవిష్యత్కాలికము అని. ఇందు మొదటిది—పచ్చగడ్డి పండ్లు, గింజలు మొదలగువాటిని జూచి వాటిని దిన నూహించుట యూ, ఎవరైనా తమను బాధించేవా రున్నారేమోయని యిటునటు చూచి తిన నూహించుటయూ. రెండవది—వర్షాకాలము వచ్చునని గూళ్లుకట్టి ఆహారపదార్థముల నిలువచేయుట మొదలగునవి యూహించనగును. ఇది మనుష్యులకు గూడ కలదగుటంబట్టి సామాన్యజ్ఞానమున్నూ సహజమున్నూ అనవచ్చును. దీనిని తొలిక జ్ఞానమని కూడ అనవచ్చును.

౨ అతొలికజ్ఞానము.

సామాన్యజ్ఞానముకంటె భిన్నమయినదియు, సర్వప్రాణి సాధారణము కానిదియూ ఇంకొకటి మనకుకలదు. ఈజన్మమందే అత్యంత దూరముగా నున్న ఫలమునకుగాను ఇప్పటినుండి ప్రయత్నముచేయుట; పరలోకమునందును జన్మాంతరమందునూ కలుగజూపు ఫలముల కీజన్మమున బ్రయత్నించుటయూ జూసగా మనుష్యులకు అతొలికజ్ఞానమని యొకటి గలిగినట్లు ఊహించవలసియున్నది.

ఈ అతొలికజ్ఞానము మనకుఋషులు కనిపెట్టి చెప్పినత్రుతి స్మృతిపురాణములద్వారాను మఱింత హెచ్చగును. కావున వాటి ప్రమాణమును విచారించ నవసరము వచ్చినది. ప్రమాణములను తత్తారతమ్యమును జెప్పుటకుముందు మీదజెప్పిన ఉభయవిధజ్ఞానములకునిష్ఠ

యమగుట వల్ల కర్మలను వాటి భేదమును జెప్పట అప్రసక్తముకాదు.

3 కర్మలు—తద్భేదము.

దృష్టఫలకములు, అదృష్టఫలకములు అని కర్మలు రెండువిధములు. ఈజన్మమందే మనము ఫలము అనుభవించి పీలగునవి దృష్టఫలకములు, షరలోక జన్మాంతరముల ఫలించునవి అదృష్టఫలకములు. దృష్టఫలకములు రెండువిధములు—తాకికజ్ఞానవేద్యములు, అతాకికజ్ఞానవేద్యములు అని. అందుమొదటి వాటిఫలము సర్వవేద్యము—అన్నముతీంఠె ఆకలితీరును—స్త్రీపురుష సంయోగమువల్ల సంతానము పుట్టును. రెండవతీరువి—పాలాలన్నము తినినపూట చేపలుతింఠె అప్పటికి రుచిగానున్ననూ కాలాంతరమున గోగము కలుగజేయునందురు; పంచదార ఎక్కువతింఠె కాలము మల్లినపుడు సుఖవాసులకు బహుమూత్రవ్యాధి పట్టుననుట మొదలగునవి.

అదృష్టఫలకము లెప్పుడూ అతాకికజ్ఞానవేద్యములే.

కర్మలు

ఫలములు (దృష్ట)

1 వివాహము	ధర్మసంపద, ప్రజాసంపద	అతాకికజ్ఞానవేద్యము.
2 చెఱువులుత్రవ్వించుట, సత్తరవులువేయుట	భూతత్వప్తి (లేక) షరోపకారము.	”
3 పిల్లలు బుగ్గిలోనాడుట	కడుపులోపాములు పట్టుట	”
(బుగ్గిలో వానపాములు మొదలగువాని గ్రుడ్లుండి ఆటసమయమున గోళ్లలో చిక్కుకొని భోజనసమయమున కడుపులోనికి పోవును.)		”
4 కలరాపురుగులు గల నీరుత్రాగుట	రోగము	”
5 నిత్యస్నానము...	శరీరమలత్యాగము; ధాతుసామ్యము.	తాకికజ్ఞానవేద్యము అతాకికజ్ఞానవేద్యము.

కర్మలు

(అదృష్ట) ఫలములు

1 యజ్ఞముచేయుట	స్వర్గము	అపరాధకర్మము వేద్యము
2 బ్రాహ్మణమాత్యాదులు	నరకము, జన్మాంతరమునరోగము	"
3 మంత్రస్నానము	పాపమోచనము	"

ఇట్లే ఇతరముల తెలియనగును.

ఇందుకొన్నిటికి దృష్టఫలములు గలచోట్ల అదృష్టఫలము కూడ జెప్పియున్నపుడు కర్మలుచేయుట యందు ఆభిముఖ్యము గలుగజేయుటకై యనియే చెప్పవలసియున్నది. “సంభవతి దృష్టఫలకత్వే అదృష్టఫలకల్పనా అన్యాయా” అనుటవల్ల ఫలమిమాంసలో దృష్టఫలము గనుపించినపుడు అదృష్టఫలము గల్పించరాదు, అనితాత్పర్యము. ఈయర్థమునందే వచనాంతరము—“లభ్యమానే ఫలదృష్టే నాదృష్టఫలకల్పనా” అని.

మఱియు “ప్రపాస్తదాకాని చ పరోపకారాయ న ధర్మాయ” అని శాబరభాష్యము—(చలిపందిట్లు) చలివిందరలు చెఱువులు పరోపకారము కొఱకు, ధర్మమునకు కాదు—ధర్మమనగా అదృష్టఫలమని అభిప్రాయమయి యుండును.

౪ శ్రుతిస్వరూపము.

ధర్మప్రమాణములలో శ్రుతియొకటి. “అష్టవర్షం బ్రాహ్మణముపనయాత”—ఎనిమిదేళ్ల బ్రాహ్మణబాలున కుపనయనము చేయవలెను. “జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత” స్వర్గముకోరినవాడు జ్యోతిష్టోమనామక యాగముచేయవలెను. శ్రుతియంటే వేదవచనము. వేదము ఋషులద్వారా వచ్చినదిగాని ఋషికృతము మాత్రముకాదు, కనుక అపారపేయము. అది నిత్యము.

ప్రత్యక్షశ్రుతియని, ఆనుమానికశ్రుతియని శ్రుతి రెండువిధాలు. “అష్టవర్షం బ్రాహ్మణ” ఇత్యాదులు వినినంతనే ప్రకృతార్థము

స్ఫురించును, గనుక ప్రత్యక్షశ్రుతు లనబడుచున్నవి. ఆనుమానిక శ్రుతియంటే ఇప్పుడు మనము చూచిన వేదములో కనుబడికున్ననూ ఈయర్థముగల శ్రుతి పూర్వముండునని యూహించవలసినది. ఉదా. మనకు వివాహమంత్రమును బోధించు శ్రుతులు కనబడుచున్నవిగాని “వివాహము చేసుకోవలసినది” అనునది ప్రత్యక్షముగా గనబడలేదు. ఐననూ ఆలాటిశ్రుతి పూర్వమని ఊహించుచును. ఋషుల గ్రంథములలో విధులు కనబడుచున్నవి. లేకుంటే వివాహమంత్రములు వ్యర్థము లగును అని యూహించవలసియున్నది. ఇట్టివి పురుషుల మయిన మనము కల్పించుటచే నిట్టివి పౌరుషేయము లందురు.

౫ స్మృతి స్వరూపము.

వేదభాష అందరికీ తెలియనికాలమున సర్వజనులకు సుగమమగు సంస్కృతభాషలో వేదోక్తధర్మములను బోధించుటకు ఋషులు రచించిన గ్రంథములు స్మృతులు. వీటిలో లోకక్షేమమునకుగా ఋషులు స్వాభిప్రాయములు గూడ వ్రాసిచూపిరి. స్మృతులను మనువు, పరాశరుడు, యాజ్ఞవల్క్యుడు మొదలగు ఋషులు వ్రాసినారు. ఇవి 18. వ్యాసుడు శౌగాక్షి మొదలగువారు వ్రాసినవి ఉపస్మృతులని మఱి 18 అందురు.

స్మృతియనగా జ్ఞాపకశక్తి అని యర్థము. తమ అనుభము జ్ఞాపకముంచుకొని వ్రాసిన గ్రంథమగుటవల్ల స్మృతియనిపేరు పొందినది. పురుషనిర్మితములు కనుక స్మృతులు పౌరుషేయములు, అనిత్యములు. పురుషనిర్మితములైన వేదాంగములు కూడా స్మృతులనియే కొందఱు శాస్త్రమున వ్యవహరింతురు. ఋషిప్రోక్తమైన తంత్రము స్మృతి అని అప్పుడు లక్షణము.

౬ ఆచార స్వరూపము.

ప్రాచీనులలోగాని ఆధునికులలోగాని శిష్టులచేతవడిక ఆచారమనిపేరు. అదే శిష్టాచారమనబడును. అదిన్నీధర్మలోధకమే. ప్రాచీ

నుల చరిత్ర ఇతిహాసపురాణముల వల్ల తెలియుచున్నది గనుక పురాణములలోని కథా భాగములకు మాత్రము ఆచారమని పేరుపెట్టవచ్చును. “శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు విరుద్ధేషు పరస్పరం, పూర్వంపూర్వం బలీయస్యాత్ ఇతీన్యాయవిదో విదుః” — అను శ్లోకములోని పురాణ శబ్దార్థము ప్రాచీనుల యాచారమని చెప్పట సమంజసమని తోచుచున్నది. కావున పురాణములలో గూడ ధర్మబోధక ప్రత్యక్షవిధి నిషేధ వచనములన్నిన్ని స్మృతులనియే చెప్పనగును. కేవల కథాభాగములు ఆచారపదవాచ్యములు గూడా కావచ్చును.

శిష్టాచారమనుటవల్ల శిష్టులంటే యెవరో చెప్పనలసియున్నది. “శిష్టాః ఖిలు విగతమత్సరా నిరహంకారాః కుంభీధాన్యా అలోలు పా దంభదర్పలోభ మోహక్రోధవర్జితాః” కుంభీ అనగా మంటిపాత్ర, ధాన్యపుజాడీ. అంతమాత్రమే ధాన్యము నిలువాచేయవలెను. అధికము నిలువాచేసినపుడు శిష్టత్వమునకు కొఱతవచ్చునని తాత్పర్యము. తక్కిన పదముల అర్థము సుగమము.

2 శ్రుతి ప్రామాణ్యము.

శ్రుతి తనంతతానే ప్రమాణము దాని ప్రామాణ్యమును ఇంకొకటి నిర్ణయింప నవసరములేదు. పురుషనిర్మితము గానందున అప్రామాణ్యహేతువులగు రాగద్వేషాదులు కల్పింపవీలులేవు. కనుక స్వతఃప్రమాణమనబడును. దీపము స్వప్రకాశమైనట్లే. దీపము ఇంకొక దానిని తెలియుటకు సాధనమగును. దీపమును తెలియుటకు మఱొక దీపముగాని మరివేరు పదార్థముగాని అవసరములేదు. తనంతతానే ప్రకాశించును. గనుక దీపేతరవస్తువులు పరప్రకాశ్యములయి యున్నవి

౩. స్మృతి ప్రామాణ్యము.

స్మృతి పౌరుషేయమగుటచే రాగద్వేషాదు లారోపించుటకు వీలున్నందున శ్రుతికి విరుద్ధమయితే ప్రమాణముకాదు. శ్రుతివిరోధములేనప్పుడు స్మృతిప్రమాణమే. దాని ప్రామాణ్యప్రామాణ్యములు

శ్రుతినిబట్టి నిర్ణయింపబడుటచేత స్మృతి పరతః ప్రమాణమందురు. అయితే మాధవాచార్యుల వారు పరాశర మాధవియములో-ప్రామాణ్యస్య స్వతస్త్వాదప్రామాణే కారణాభావాచ్చ స్మృతయః ప్రమాణం” అని స్మృతులకు స్వతఃప్రామాణ్యము గూడ నంగీకరించి యున్నారు. కాని ఆయంగీకార మన్నిటికీకాదు. శ్రుత్యుక్తములయ్యును కొన్నికర్మలు దేశకాలాది పరిస్థితుల ననుసరించి స్మృతులలో నిషేధింపబడి యున్నవి. చూడండి — మనువు “కుర్యాద్భుతపశుం సంగే కుర్యాత్ప్రవృషశుంతథా | న త్వేవతు వృథా హంతుం పశుమిచ్ఛేత్కదాచన” = నేతితోగాని పిండితోగాని పశువునుచేసి మఱి యజ్ఞము చేయవలెగాని వృథాగా పశువునెపుడూ చంపరాదు. ఇక్కడ వృథా అనుదాని అర్థము ఏమి? యజ్ఞములేనికాల మందనియా? కాదు. అపుడు పశురూపము చేయవలసిన అవసరమేమి? పిండి నేయి మనము ఇతరకాలములలో పశురూపము చేయనిదీ తినకూడదనియా? మఱేమి? మాంసాహారులు కాని ద్విజులయజ్ఞమందుకూడ సాక్షాత్పశుహింస చేయరాదనియే చెప్పవలెను. మాంసాహారు లయినపుడు వృథాపశుహింస అనబడదు. ఎవ రేయన్నము తిందుగో దేవతల కదే యన్నమని ఇతరవచనములు కొన్నియుండుటవల్ల ఇట్టిస్మృతివచనములకు స్వతఃప్రామాణ్యమే చెప్పవలెనని వారియభిప్రాయమై యుండును. ఇట్టివే “అశ్వాలంభం గవాలంభం సన్యాసంపలపైత్వకం, దేవరాచ్చసుతోత్పత్తిః కశాపంచ వివర్జయేత్” అనువాటిలోని అశ్వాలంభగవాలంభ మాంసశ్రద్ధాదిధర్మజ్ఞ సమయములుకూడాను. కాని వీటిప్రామాణ్యము దేశకాలాది సాక్షాత్కము. కావున పరతఃప్రమాణములే యన నొప్పును.

మఱియు యాజ్ఞవల్క్యుడు “శూద్రస్త్రిని ద్విజుడు పెండ్లాడ కూడదు. తానుసంతానరూపముగా వుట్టునుగనుక” ఉత్తమజన్మము నుండి అధమ జన్మము పొందగోరరాదని హేతువుచెప్పి మనువుమొదలగు ఋషులందఱూ అంగీకరించిన శూద్రానివాహము అధర్మముగా పరిగణించి “నైతన్యమమతం” అని తనకిష్టము లేదన్నాడు. దీనికి స్వతః

ప్రామాణ్యము చెప్పవలసి ఉంటుంది. చెప్పిన హేతువు సరిగానచ్చి నపుడు ప్రమాణము కాదని యెవ్వరనగలరు?

౯ ఆచారప్రామాణ్యము.

శిష్టులకు రాగద్వేషాదు లుండవుగనుక వారి యాచారము ప్రమాణమే అయినను శ్రుతిస్మృతులకు విరుద్ధమైన యాచారము అప్రమాణమని కొన్ని వచనములున్నవి. ముస్కం దుదాహరించును. శ్రుతి స్మృతులలో అనుక్తములయి అవిరుద్ధములయిన వాటికి శిష్టాచారము ప్రమాణము. అనుక్తముల విషయమున స్వతఃప్రమాణమే. అయిన నూ అవిరుద్ధములైనపుడే గ్రాహ్యమగుటచే పరతః ప్రమాణ మనవలసి వచ్చినది.

౧౦. ప్రమాణములతారతమ్యము. (ప్రబల దుర్బలభావము.)

(A) ప్రత్యక్షశ్రుతి:—రెండు ప్రత్యక్షశ్రుతులకు విరోధముగలిగినపుడు రెండూ ప్రమాణములే. “ఉదయించిన తరువాత హోమము చేయవలెను.” అని ఒకశ్రుతి. “ఉదయించకముందే హోమము చేయవలెను” అని మరొకశ్రుతిఉన్నది. రెండూ ధర్మములే. “శ్రుతిద్వైఫంతు యత్రస్యా తత్రధర్తా వుభౌస్మృతౌ” అని ప్రమాణము. ఇట్టి చోట వికల్పమందురు; సమానబలము లగుటచేత. (B) ఆనుమానికశ్రుతి:—ప్రత్యక్షశ్రుతికంటె ఆనుమానికశ్రుతి దుర్బలము. ప్రత్యక్షశ్రుతికి విరోధముగ ఆనుమానికశ్రుతిని గల్పించకూడదుగనుక. (1) ప్రత్యక్షశ్రుతి అపౌరుషేయము-ఆనుమానికము పౌరుషేయము కావుననూ (2) ప్రత్యక్షశ్రుతి స్వతఃప్రమాణము, ఆనుమానికము పరతః ప్రమాటముకనుకనూ, (3) ప్రత్యక్షము వెంటనే అర్థబోధకము, ఆనుమానికము ఒకవచనముయొక్క అర్థము అవగాహన చేసుకొన్న తరువాత దానిసెబట్టి పిమ్మట కల్పించబడును (విలంబోపస్థితకము) కనుకనున్నా ప్రత్యక్షశ్రుతికంటె ఆనుమానిక శ్రుతి దుర్బలము.

ప్రతీస్మృతివచనమునకున్న ఈయర్థముగలశ్రుతివచనము ౦

డునుకనుక యిదిప్రమాణమూ అని స్మృతికి ప్రామాణ్యము చెప్పిన క్కరలేదు. ఒక్క అదృష్టఫలములచోటనే దృష్టఫలమున్నచోట వాటి ఫలమును ఖట్టియే అవిప్రమాణములగును. చూడండి శాబరభాష్యం” స్మృత్యధికరణము—“గ్రంథస్తు అనుమిత కర్తృసామాన్యాత్ స్మృతివైదిక పదార్థయోః” = శ్రుతులలోచెప్పిన పదార్థమునకూ స్మృతులలోచెప్పిన పదార్థమునకూ కర్త యొక్కరే అగుటవల్ల (ఒక్క చోటనుండే వచ్చినవిగనుక) స్మృతినిబట్టియాయర్థముగల శ్రుతి యుం డవచ్చునని యూహింపనగును అనిదాని అర్థము. అనిచెప్పి ఆయధిక రణము చివరను “తేన యే దృష్టార్థాః తే తతవీవ ప్రమాణం. యేతు అదృష్టార్థాస్తేషు వైదికశబ్దానుమానం” = దృష్టఫలకములు వాటిఫ లములనుబట్టియే ప్రమాణములు. అదృష్టఫలకములకు మాత్రము వేద వచనము కూడా యాయర్థముందుం టుందని ప్రమాణముగా స్మృతిని దీసుకొనవలెను అని దానియర్థము అని నాకు తోచింది. పెద్దలుతత్వ యును నిరూపించనర్హులు. ఇట్లేల చెప్పవలసినవచ్చిందంటే ఋషులు సర్వజ్ఞులుకారు. సామాన్య మనుష్యులకంటే అధికాతాకిక జ్ఞానముగల వారనవచ్చును. సర్వజ్ఞత్వము పరమేశ్వరునికే గలదు. అట్లే కాకపోతే “శ్రుతిస్మృతివిరోధేతు శ్రుతిరేవ గరీయసీ” అని ఋషివచనమునకు ఋషులే దుర్బలభావమును జెప్పిరేల? మఱియు “ఋషయోఽపి పదార్థానాం నాంతః, యాంతి పృథక్కళః, లక్షణేనతు సిద్ధానాం అంతం యాంతి విపశ్చితః” = ఋషులుకూడా ప్రత్యేకముగా అన్నిపదార్థ ములనూ కనుగొనలేరు. లక్షణముద్వారానే పండితులవలెనే తెలుసు కొందురు అని శ్లోక తాత్పర్యమయి యుండును. శాబరభాష్యం అ 2 పా 1, సూ 32.

3. స్మృతియనగా వేదవిజ్ఞానముగల ఋషులచే నిర్మితమైన గ్రంథమని చెప్పియుంటిని. శ్రుతికీ స్మృతికీ విరోధమువస్తే శ్రుతి బలీయము, స్మృతి దుర్బలము అని కూడ చూపితిని.

దానికి ఉదాహరణము. శాబరభాష్యం అ 6 పా 1 సూ 10, 11, 12, 13, 14 లలో “భార్యాదానశ్చ పుత్రశ్చ నిర్ధనా స్సర్వవతే,

యత్తే సహధిగచ్ఛంతి యస్య తే తస్య తద్ధనం.” = భార్యకూ, నాక రీవానికి కొమారునకూ, యజమానుని ధనమందుహక్కు లేదు. ఒకటే శవారేమయినా సంపాదించినా అదివారియజమానునిదే అని అర్థము. ఇది స్మృతి. దీనికి విరుద్ధముగా- “పత్నీ వై పారిణాయస్య ఈష్టే” = పత్నీ ధనమునకు హక్కుదారురాలు అని యర్థముగల శ్రుతిఇది. ఈశ్రు తినిబట్టి మీదిస్మృతి అప్రమాణమన్నాడు. దానికి హేతువులు కొన్ని భాష్యకారుడు చెప్పినాడు. ఎట్లన, స్వర్గకామము పత్నీకికూడా ఉన్నది. ఉన్నపుడు యజ్ఞానికి అధికారముకలదై యుండవలె. ధనములేని వానికి యజ్ఞాధికారములేదు సోమవిక్రయము జరుగదుగనుక అనినీ “ధర్తేచ, అర్థేచ కాషేచ” అని దానకాలసంవాదమునుబట్టి కూడా ధనాధికారమున్నది అనినీ, హేతువులు చూపించినాడు—“శ్లో ర్థినీహి సా స్మృతి ర్నాదరివ్యతే, స్మృత్యనురోధా దస్వాస్యాత్-స్వనతీ శ్రుత్యనురోధాత్” = ఆమెకు ఫలమందు కోరికగలదు. స్మృతిని ఆన రించము. స్మృతి నాదరిస్తే ధనము తీసిది కావలసివచ్చును. శ్రుతినిబట్టి ఆమె ధనముకలది అని అర్థము.

4. ఆచారప్రామాణ్యము. “చోదితంతు ప్రతీయేత” అను శ్లోనిని సూత్రము క్రింద భాష్యము అ1 పాకి సూ10 లో “యత్ప్రమాణేనాపిను ధం త దవగమ్యమానం సన్యాయ్యంత్యక్తుం యత్తుశిష్టాచారుః ప్రమాణ మితి తత్ ప్రత్యక్షానగవత్తేర్థే” = ఏ ప్రమాణమునకూ విరోధవలె నవుడు, దానివల్ల ఫలము కనుబడుచుండగా వదిలిపెట్టుట న్యాయ్యము కాదు. ప్రత్యక్షముగా ఫలము తెలియరాని కర్మలవిషయముననే శిష్టాచారము ప్రమాణము అని అర్థము. అచటనే “ప్రత్యుపస్థాపిత నిచు మానా మాచారాణాం దృష్టార్థత్వాదేవ ప్రామాణ్యం” = ప్రత్యుపస్థాపిత=తెచ్చిపెట్టబడిన, నియమానాం=నియమములుగల, ఆచారాణాం=ఆచారములకు, దృష్టార్థత్వాదేవ=ఫలము కనుబడుచున్నది కనుకనే, ప్రామాణ్యము (చెప్పనగును) అని దానియర్థము. కావున దృష్టఫలము లయినపనులను వాటిఫలమును బట్టియే సంస్కర్తలు స్థాపింపవచ్చులు.

శిష్టాచారమును పాటించ నవసరములేదు అని తాత్పర్యము వచ్చుచున్నది.

౧౧ శ్రుతిలింగ ప్రమాణతారతమ్యము.

ఈపదకొండవ ప్రకరణములో పరిభాషమారును. చదువరులు సావధానులగుదురు గాకయని ప్రార్థితులు. ఇదివరకు శ్రుతిలింగ వేదముని లోకసిద్ధాంతము. ఇప్పుడు వేదములోగాని స్మృతిలోగాని 'ఇది చేయవలెను, ఇది చేయరాదు' అని ప్రత్యక్షముగా చెప్పబ్రతుతియని పరిభాషికము. "నిరపేక్షఃకంతరవశ్యుతి" యని ఆపదేవీయమునను, "శబ్దశ్రవణంశ్రుతి" అని శాబరభాష్యమునను చెప్పినారు. వైదికశ్రుతి స్మార్తశ్రుతి అనిచెప్పబడును. మృత్యాగ్నిహోత్రమున, పితృదైవత్యమున "ప్రాచీనావీతీదోహయేత్" "యజ్ఞోపవీతీహి దేవేభ్యోదోహయతి" = పితృదైవత్యమున ప్రాచీనావీతిగాను, దైవికమున యజ్ఞోపవీతిగాను దోహదముచేయవలెను. ఇది వైదికశ్రుతి. "భార్యాదానశ్చ పుత్రశ్చ నిర్ధనాః" అన్నది స్మార్తశ్రుతి. లింగమంటే "అన్యపరంహీదం వచనం వాచోనిత్యతామనువదతి" అని శబరస్వామి వాక్యమువల్ల, ఒక అర్థమును ప్రతిపాదించు వచనమునందు నింకొక యర్థమునుగూడ స్ఫురింపజేయుశక్తి అనవలసియున్నది. "సామర్థ్యంలింగం" అనికూడా చెప్పియున్నది. దీని కుదాహరణము—మీదచెప్పిన "యజ్ఞోపవీతీదోహయేత్" అను శ్రుతి వచనమునకు ముఖ్యార్థము దాని కిదివరకు చెప్పినదే. ఆయర్థమువల్ల దర్శపూర్ణమానలలోనే యజ్ఞోపవీత విధానముకాదు పైతృకమున కూడా దైవకర్మలో ఉపవీతముచేయవచ్చును అనేఅర్థము స్ఫురించుచున్నందున ఆశక్తి ఆవచనముననే కలదు. కావుననే అ ౩, పా ౨, సూ ౨ లో "సామర్థ్యంచ శబ్దైకదేశః" అని ప్రమాణవచనైక దేశముగా జెప్పినాడు. శ్రుతి లింగములలో లింగము దుర్బలము.

అయితే వేదముకంటె స్మృతి దుర్బలము. శ్రుతికంటె లింగము దుర్బలముగదా! మఱి వైదికలింగముకన్న స్మార్తశ్రుతి స్వరూప

మును బట్టి ప్రబలమా ఆశ్రయమును బట్టి దుర్బలమా? లింగము వేదము నాశ్రయించింది. శ్రుతి స్మృతినాశ్రయించింది. ఇట్టి చోట ప్రాచీన మీమాంసకులు ఆశ్రయబలమే బలమని యంగీకరించినట్లు కనబడుచున్నది. శ్రీమాధపాచార్యులవారు “మాతులస్యేనకన్యా” అనే వైదికలింగము నాశ్రయించి “మాతులస్య సుతామూఢ్వా” అనే మాతులకన్యా వివాహనిషేధబోధకస్మృతి త్రోసివేసి మాతులకన్యాపరిణయము శాస్త్రీయమని సిద్ధాంతించినారు. “వేదంకృత్వా వేదం కరోతి, త్సుతే ఆచామేత్” అన్నపుడు కూడా ఆశ్రయమును బట్టియే స్మృతికి ప్రాబల్యముస్థాపించి శ్రుతివిహితక్రమమును త్రోసి వేసినాడు. అచట ఆచమనక్రియ పదార్థము. వేదకరణ, తదనంతర వేదికరణములు క్రియలే కావున పదార్థములె, ఆరెండుక్రియల పౌర్వా పర్యమును వేదవచనము బోధించుచున్నది. పౌర్వాపర్యము అన్నది కాలరూపము. కాలమెప్పుడూ క్రియాంగముగాని ప్రధానముకాదు. అప్రధానమయిన కాలము నాశ్రయించింది కనుక వేదవచనమయ్యును దుర్బలమైనది. ప్రధానమైన ఆచమన క్రియారూప పదార్థము నాశ్రయించుటచే స్మృతిప్రబలమయ్యె, ధర్మశాస్త్రమున ప్రమేయము ధర్మము. తత్ప్రేవర్తక వచనము ప్రమాణము. “క్రియాయోగప్రవర్తకం వచనంచోదనా” అని భాష్యము. కనుక చోదనాప్రవర్త్యముక్రియ. అదే ధర్మశబ్దవాచ్యము.

ఇట్లుండ నవీనమీమాంసకులు ప్రమాణబలాబలముకంటె ప్రమేయబలాబలము శ్రేయమని ఆపదేవుడన్నాడని చెప్పి శ్రుతిలింగాదులు ప్రమేయములు కనుక స్మార్తశ్రుతికంటె వైదికలింగమే దుర్బలము అని అనుచున్నారు. శ్రుతిలింగాలు చోదనైక దేశము లైనందున ప్రమాణములుకాని ప్రమేయములెట్లు? “ప్రమావిషయం ప్రమేయం” అనే ఇతరశాస్త్రమర్యాద ననుసరిస్తే సర్వమూ ప్రమేయమే. ధర్మశాస్త్రములో అట్లుకాదు. వాక్యార్థజ్ఞానంలో లింగము శ్రుతివిషయములనుసందున ప్రమేయములైతే వాక్యార్థజ్ఞానము ప్రమాణమగును.

ఈ శాస్త్రములో ప్రవర్తకవచనమే ప్రమాణము. తద్జ్ఞానముకాదే ! సరే ఆపక్షమే అవలంబించినపుడు వైదికశ్రుతి స్మార్తశ్రుతి విరోధించినపుడు ప్రమేయబలాబల న్యాయమును బట్టి రెండూ తుల్యబలములని వికల్పము చెప్పగలరా? ఇది విమర్శకులే నిర్ణయింతురుగాక. శ్రుతిలింగాలు ప్రమేయములై తే వాటికి ప్రమాణవచన మేది కావలెను? ఆ ప్రమాణవచన ప్రవర్త్యములేనా శ్రుతిలింగాలు? కావు. ప్రమాణవచన ప్రవర్త్యముధర్మము. ధర్మస్థానమునకు శ్రుతిలింగాదులు చేరవు. ధర్మ ప్రవర్తకములే.

ఈ శ్రుతి లింగాదిన్యాయము అపూర్వప్రయుక్త కర్మలపిషయముననే ప్రవర్తించుననియు, అదిన్నీ అంగప్రధాన సంబంధమును నిర్ణయించు పట్టుననే యనియు మీమాంసకులందఱూ అంగీకరించిన విషయమే. కర్మలన్నీ అపూర్వద్వారాగానే ఫలించవలె నన్న నియమము లేదు. అందు యాగాదులే అట్టివి. తక్కినవి కావు. “సర్వేష్యప్యంగేషు అపూర్వప్రయుక్తత్వం వేదితవ్యం” అని ఉన్నది.

౧౨ ఉపసంహారము

ఇందు శ్రుతిలింగమే వేదమనియే పూర్వవతు అర్థము

ఇట్లు ప్రబలదుర్బలభావము శాస్త్రములో కనుబడుచున్నపుడు రెండు స్మృతులు విరోధిస్తే వికల్పమే చెప్పవలెను. అట్లనక కొందఱు నవీనులు అన్నివచనములకూ ఏలాగో ఒకలాగు వ్యవస్థచేసి విరోధము పరిహరించుటకుగా ఏకవాక్యత (ఏకమత్యము) అని ఒకటి ఉండవలె నంటారు. వేరువేరు కాలములలో వేర్వేరు ఋషులచే రచింపబడిన వాటికి ఏకమత్యమేల ఉండవలెను? ఋషులకు సర్వజ్ఞత్వమంగీకరించి ఏకమత్యము చెప్పుతామంటే ఆఋషులే వచనములకు ప్రబలదుర్బల భావమేల చెప్పుతారు? “మన్వర్థవిపరీతాతు యాస్మృతిస్సానశస్యతే” మనుస్మృతికి విరుద్ధమయినస్మృతి హీనబలమన్నారు. “శ్రుతిస్మృతి పురాణేషు విరుద్ధేషువరస్సరం పూర్వంపూర్వం బలీయస్యాత్” అని

స్మృతికంటె పురాణానికి దౌర్బల్యమేల చెప్పవలెను? అన్నీ వేదార్థ ప్రతిపాదకములు కావు. స్వాభిమతములుకలవు. “నైతస్మమమతం” అను యాజ్ఞవల్క్యవచనము గూడ చూపించియుంటిని. ఇవన్నీ వారి మతమున నెట్లు సమాహితములగునో తెలియజాలకున్నాను. మాధ వాచార్యులవారు ఒక స్మృతిని “బహుస్మృతి విరోధాదుపేక్ష్యం” అని అన్నారు కూడాను. విరోధమంగీకరించి వ్యవస్థచేయకయే త్రోసి వేసినారు.

స్మృతులు ఏకకాలికములు కాదని వేరుగా మఱొక వ్యాసమున జూపుదును. ఏకకర్తృకములకే ఏకవాక్యత అవసరము. భిన్నకర్తృక పౌరుషేయముల కేకవాక్యతచెప్పట న్యాయము కాదు.

గావున శ్రుతికంటె స్మృతి దుర్బలము. దానికంటె శిష్టాచారము దుర్బలము. దృష్టాఫలములలో శిష్టాచారము పరిగణించ అవసరము లేదు. విజ్ఞులూహింతురుగాక.

పక్కాకిమిడి

బంకుపల్లి మల్లయ్యకాస్తి

గజపతివారి హయాం

కీ. శే. బుక్కపట్నం రాఘవాచార్యులుగారు.

క్రీస్తుశకము పన్నెండవ శతాబ్దమధ్యభాగమందు (శ. ౧౦౬౫) వుత్కళదేశమందలి కటకసంస్థానికులగు గణపతిగజపతి బాలభాస్కర గజపతి మొదలగు ఓడ్రరాజులు తెలుగుదేశ మేలినారని యంతకు పూర్వము చెప్పబడియె. ఇప్పుడు తిరిగి ఆసంస్థానమువారే కొందరు రెడ్లహయాం ముగిసిన తరుణమున తెలుగుదేశ మాక్రమించుకొని మమారు ౭౦ సంవత్సరములు ప్రబలముగా పరిపాలన చేసినారు.

ఈ సంస్థానికులు యీదేశ మేలుబడికి రావడము యిది మూడవతడవ యని తెలియదగి యున్నది. రెడ్లయనంతరము తూర్పు నుంచి గజపతివారు వ్యాపించుకొని వచ్చినకొద్ది పడమటినుంచి నరపతివారు రాసాగిరి, వీరి యుభయసంస్థానికులకు తీరని కలత ప్రారంభమయి వీరిని వారు వారిని వీరు పలుసారులు ముట్టడించుచు నొకరి సీమలు మరియొకరు పట్టుకొనుచు [రాగా] వైరము ప్రబల మయినది. తుదకు శింగభూపతి కపిలేశ్వరగజపతులనాడు శాలివాహన ౧౩౬౦-౧౩౭౦ (క్రీ. శ. ౧౪౩౮-౧౪౪౮) సంవత్సరముల మధ్య

[బుక్కపట్నం రాఘవాచార్యులుగారు వ్రాసిన 'తెలుగు దేశచరిత్ర' అనే గ్రంథములోనుంచి ఈ భాగం తీసి చూచిరికి ప్రకటిస్తున్నాము. రాఘవాచార్యులుగారు ఈ గ్రంథాన్ని చెన్నపురిరాజధాని కన్యలు మొబరుగారగు డి. యస్. కార్తైకలుగారి ఉత్తరువుప్రకారము వ్రాశారట. వీరు సంస్కృతాంధ్రపండితులు. కొంతకాలం గుంటూరు తాలూకా ఫక్రుత్తాబుద్దీన్ న్యాయాశాసనాధికారి చేసి తరువాత డిప్యూటీ తహశీలుదారుగా కూడా పనిచేశారు. కాననములూ మొదలైనవాటిని పరిశీలించి తెలుగు దేశచరిత్ర ఎవ్వరూ వ్రాయని కాలంలో ఈయన ౧౮౮౦ వ సంవత్సరం లగాయతు ప్రకటింపజడ్డ కాసవాలూ గ్రంథాలూ పరిశీలించి ఈగ్రంథం వ్రాశారు. ఆంగ్లవల్ల మొట్టమొదట వ్రాయబడ్డ ఆంధ్రదేశచరిత్ర వీరిదే. అచ్చుతొక పోవడంవల్ల ఇది ఎరికి తెలియరాలేదు.]

కో. రా.

రెడ్డివారి తెలుగుదేశము గజపతివారి స్వాధీనములోకి వచ్చి శాలి వాహన ౧౮౩౬-౧౮౩౭ (క్రీ. శ. ౧౫౧౮-౧౫౧౯) సంవత్సరముల పర్యంతము అవిచ్ఛిన్నముగా వారి యధికారములో నుండెను. ఈ లోగా మధ్యమధ్య తురుష్కరాజులు ముట్టడించుచు వచ్చినప్పటికి యీగజపతిరాజులు మహాశూరులై తగుబలస్తోమముతో పుంఖోపించి యుండిరి. గాన వారికి వశులుగాక మంచి... దేశమును వారి (అశ్వ పతి¹) స్వాధీనము కానియరైరి. అశ్వపతివారికి వీరేగాక నరపతి వారును² అంతఃకలహములవలన గర్భశత్రువులుగాను, స్వీయులు అవశ్యజయ్యులుగాను నేర్పడిరి. ఇందువలనకూడ గజపతివారికి తెలుగు దేశముపై దీర్ఘకాలప్రభుత్వమునకు తిరిగి మంచి యవకాశ మేర్పడియె.

దేశమేలు రాజుల కోవలనుగూర్చి

బెజవాడ కట్టించిన మాధవవర్మ సంతతివారగు రెండు కోవల గజపతిరాజులును రెడ్ల యనంతరము తెలుగురాజ్యము నేలినట్లు శాసనములవలన తేలినది. [గజపతుల కోవ లేనన*]

(౧) శింగరాజుకోవయు (౨) కపిలేశ్వరగజపతికోవయు. వీరి లో శింగరాజుకోవనుగురించిన శాసనములలో ఆయన పూర్వోత్తర పురుషుల పేరులు సవిస్తరముగా చెప్పబడి యున్నవి. కపిలేశ్వరుని [కోవలో ఆయన*] వద్దనుంచి మాత్రమే చెప్పబడి యున్నది. కాని కపిలేశ్వర గజపతి తండ్రి తాతలనుగురించి యెత్తుకోబడలేదు. అయినప్పటికి ముందు దృష్టాంతదార్జాంతికసమన్వయముగా కనుపర్చబోవు కథవలన యీరెండు కోవలవారు మొక్క మాధవవర్మ సంతతిలోని వారే యనియు, వీరు ప్రభయులు కలిసి రాజ్య మేలిరనియు, వారిలో

1. అశ్వపతులు=తురుష్కులు.

2. నరపతివారు=విజయనగరము రాజులు.

శింగభూపతియొక్క కోవకంటె కపిశేంద్రునియొక్క కోవవారు ప్రబలతలోకి వచ్చి ప్రఖ్యాతి కెక్కినవా రైనారనియు తెలియనగు.

వీరు శాలివాహన ౧౩౫౧ (క్రీ. శ. ౧౪౨౯) లగాయతు శా. శ. ౧౪౫౦ (క్రీ. శ. ౧౫౨౦) వ సంవత్సరమువరకును ఆంధ్రదేశ మేలినారని కొండవల్లి కొండవీడు దండకవితలలో అందాజాగా³ చెప్పబడి యున్నది. గాని వారి శాసనములవలన నది యందాజా పడిన గాని రూఢి యనుటకు వీలు లేదు; ఎందుచేతనంటే రెడ్లశాసనములు దాదాపు ౧౩౬౬ వరకు కనుపించినవి. ఈకాలములోని గజపతిశాసనములు కనిపించలేదు. శా.శ. ౧౩౭౦-వ సంవత్సరము పిమ్మట నుంచి గజపతిశాసనము లుంచున్నవి. శాసనములు లేకపోయిన మాత్రముచేతనే శా.శ. ౧౩౫౦ లగాయతు ౧౩౭౦-వ సంవత్సరమువరకు వారి హయాం లేదని చెప్పవచ్చునా యనెడి సంశయము పుట్టును. అయితే యిందుకు రెడ్డిరాజు లీకాలమునం దుండినట్లు శాసనములు కాన్పించుటవలన ఆసంశయము నివారింపబడుచున్నది. ఇందులోనున్న శాసనములవల్లనే యీకాలములో రెడ్లహయాం దైనందినక్షీణదశగా నుండెగదా వారిని జయించినవారు గజపతివారే గదా యనెడు సంశయమునకు ఘక్తు రెడ్లహయాము శా. శ. ౧౩౬౬ వరకు పున్నదని చెప్పటమే అడ్డము వచ్చుచున్నది. కావుననే శాలివాహన ౧౩౫౦ వరకు రెడ్లహయాం తెలుగుదేశమున బాగావుండి అటుపిమ్మట సుమారు ౧౬ సంవత్సరములు గజపత్యాదిరాజుల తల్లవలన నానాటికి తీశికట్టుకు వచ్చెనని యిదివరకు చెప్పబడియె. ఈ విశిష్టసంగతులవలన గజపతిరాజులు శాలివాహనశకం ౧౩౫౦-వ సంవత్సరముపిమ్మట తెలుగుదేశము పుచ్చుకోవడముకు ప్రయత్నములు జరిగించి పలుసారులు రెడ్లమీదికి వచ్చుచుండి ఆఖరుకు శాలివాహన ౧౩౬౦-౧౩౭౦ సంవత్సరములలో రెడ్లదేశ మంతయు ఆక్రమించినారని స్పష్ట

3. అందాజాకు సీరముగా అనీ సుమారుగా అనీ ఆధ మన్నట్లు తొస్తుంది.

మగుచున్నది. కావున దండకవిలెలలో గజపతివారు యుద్ధార్థముగా నైనా యీదేశములోకి కాలుపెట్టినది అగాయతు గణనచేసి వారి పునఃప్రభుత్వప్రారంభము శా. శ. ౧౩౫౧ నుంచి యమునదని అం దాజాగా వ్రాయబడినట్లు పూహించ దగియున్నది.

శాలివాహన ౧౪౫౦ వరకు గజపతివారి ప్రభుత్వము తెలుగు దేశములో నుండెనని చెప్పి దండకవిలెయు అండాజా అనే చెప్ప వలెను. ఎందుచేతనంటే శాలివాహన ౧౪౩౬-౧౪౩౭ సంవత్సర ములలో (క్రీ. శ. ౧౫౧౪-౧౫౧౫) యీగజపతివారిని పూర్తిగా జయించి యాంధ్రమండలమేగాక వారి కళింగదేశ మంతయుగూడ కృష్ణదేవరాయలు తీసుకొన్నట్లు నె...రు శాసనమువలన విస్పష్టము కాబోవు చున్నది. గనుక [గజపతుల దోలుబడి*] శాలివాహన ౧౪౫౦ వరకు అని చెప్పటకు వీలులేదు. అయితే శింగరాజసంతతి వారు కొందరు తెలుగుదేశమున మిగిలియుండి నరపతివారికి లోబడి బెజవాడ మొదలగు ప్రదేశములయందు శా. శ. ౧౪౪౦ ఆ సంవత్సర ములలో నివసించి యున్నట్లు ముందు శాసనములవలన కనపడును గాన స్వతంత్రాధిపత్యము లేకపోయినను వారు శా. శ. ౧౪౫౦ వరకు దేశమధ్యమునందే వసించి వున్నట్లు స్థూలదృష్ట్యా చెప్పబడియె నవదగి యున్నది.

సాతవాహనులు

వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు

సాతవాహను లంధ్రులు గారని వాదించువారు గొందఱు గలరు. సాతవాహన రాజులలోఁ బ్రఖ్యాతి గన్నవారు, కుంతల దేశ మందలి ప్రతిష్ఠాన పట్టణము రాజధానిగాఁ గుంతల సౌరాష్ట్ర మహా రాష్ట్రాది దేశములనే పాలించినట్లు శాసనములందు గానవచ్చుటయు సంధ్రదేశమును పాలించినట్లు గానరాకుండుటయు వారి వాదమునకుఁ బ్రబలసాధనము. పురాణములందు వా రంధ్రులుగాఁ బేర్కొనఁ బడిరి. ఇది పై వాదమునకుఁ బ్రబల బాధకమే యయినను వారు దీనిని బుక్కిటి పురాణపు మాటగాఁ ద్రోసివేయఁ జూతురు. ప్రాచీన సాతవాహను లంధ్రదేశమును బరిపాలించిరనుట కాధారములు లేవా? విచారితము.

నాసిక, కార్ల మొదలగు చోట్ల గుహలలోఁగల సాతవాహన శాసనములలో వాసిష్ఠీ పుత్రపులుమావి శాసనములు ముఖ్య మయినవి. వానిని బట్టియే పయి వాదమును, పి. టి. శ్రీనివాసయ్యం గారు, సూక్తంకరుడు, సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు ప్రభృతులు, నెల కొల్పిరి*. అందు వారి వాదమున కాధారమయిన పట్టిది:—
“రాజరాజ్ఞో గోతమీ పుతస, హిమవత మేరు మందర పవత సమసారస, అసిక, అసక, ముళక, సురత, కుకురావరంత అనుప విదభ అకరావతి రాజస, విర్భు, చవత, పారిచాత, సహ్య, కణ్ణా గిరి, మచ, సిరిటన, మలయ మహింద, సెటగిరి, చకోరపవత

* మ. సోమశేఖర శర్మగారి ‘ఆంధ్ర మహా సామ్రాజ్యము’ అను వ్యాసము భారతి సంచికలఁ జూడుడు. పైవారి వాదముల స్వరూపమెల్ల నందు వారు పరా చుర్నించిరి.

పతిని,--" దీని సంస్కృతచ్ఛాయ యిట్లు:—రాజ రాజస్య గౌతమీ
పుత్రస్య హిమవన్దేరు మందర పర్వత సమసారస్య, అసిక, అశ్వక,
ముళక, సురాష్ట్ర, కుకు రాపరాం తానూప విద ర్భాక రావంతి
రాజస్య, వింధ్య ఋక్షవత పారియాత్ర సహ్య కృష్ణగిరి మల్లి
శ్రీస్థాన, మలయమహేంద్ర శ్వేతగిరి చకోర పర్వత పతేః,*భాండా
కర పండితుడు బూలరు పండితుడు, భగవాన్లాల్ ఇంద్రాజి
పండితుడు, మొదలగువారు పలుమాన్లు పయి శాసనమును బరిశో
ధించి ప్రకటించిరట! ఇందు బేస్కొనబడిన దేశములను బర్వత
ములను, వారు గుర్తించిరి. కాని యాయెల్లరకుఁగూడ, 'ముళక' దేశ
మేనో తెలియరాలేదట! ఒకరు 'ముళక'మును 'ముండక' మునుగా
సంస్కరింపవలెననిరట! ఇంకొకరు సంస్కరింపకుండనే, 'ముళకు' లే
'ముండకు' లగుదురనుట కాధారములఁ జూపిరట! ఈ తలపోతలలో
మునిగి యాముళక దేశ మేనో వారు గుర్తింపఁజాలక పోయిరి.

ఈ తలపోతలలోఁగూడఁ గొంత వింత విషయమున్నది. అది
కడపటఁ దెలుపుచును. పయి శాసనమునఁ బేస్కొనబడిన ముళక
దేశము నేడు ములికినాఁ డనబడు దేశమే యని నేను నిశ్చయించు
చున్నాఁడను. నేటి యంద్రదేశము ప్రాచీనకాలమున వేంగీదేశము
గాను ముళక దేశముగాను బేర్వెలసి యుండెను. కడప, కర్ణూలు,

*శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుపంతులుగారు, జయంతి ౨-వ సంచికలో
సంధ్రాక్షరములలో సంస్కృతచ్ఛాయాంధ్ర వివరణసహితముగా నీశాసనముఁ బ్రక
టించిరి. ఈ పూర్తి మిక్కిలి శ్లాఘ్యము. కడపట నిర్వహింతురు గాకని కోరు
చున్నాను. ఇప్పుడు ప్రకటించిన శాసనముల సంస్కృతచ్ఛాయలలోఁ బ్రబలమయిన
ప్రమాదములున్నవి. "అపరాజిత విజయపతాక సమ్రాజన దుపధానీయ పురవరస"
అను దానికి అపరాజిత విజయ పతాకస్య శత్రుజన దుష్పథ నియంత్రస్య పురవ
రస్య "అని ఛాయ వ్రాసుఁబడినది." అపరాజిత విజయపతాక శత్రుజన దుష్ప్ర
ధర్షణీయ పురవరస్య" అని యుండవలెను. ఇట్టి వింత గలవు.

బల్లారి, నైజామురాజ్యములోఁ గొంత, యానాఁడు ములకనాఁడుగా నుండెను. ములకనాటికి శ్రీగిరి నడిబొడ్డు. రాజ్యములు రాజధానులు, మాటుటలో ఈనాళ్ల ప్రాముఖ్యమును, బరిమాణమును మాతీనవి. ఈ విషయమును బ్రబలముగా నిరూపించుట కిక్కడ చోటు చాలదు. పల్నాడు శ్రీనాథుని నాఁడుగూడ ములికినాఁడను వ్యవహారము నందు చుండెననుట కాధారముగలదు. క్రీడాభిరామమందలి యీ క్రింది పద్యముఁ జదువఁదగును.

ఉ॥ చిత్తముగూర్చి మాచెరల చెన్నుఁడు శ్రీగిరిలింగముం గృహ

యత్తతఁ జూడ ముల్కి విషయంబున కా మహిమంబు చెల్లెఁగా
కుత్తరలోన మింట జల ముట్టిన మాత్రన నాపజాలలో

విత్తిన యావనాళ మభివృద్ధి ఫలించుట యెట్లు చెప్పఁజా!

ముళక దేశము సాతవాహనుల యేల్బడిలో నుండుటచేతనే వారు 'శ్రీస్థాన' మునకును బతులయిరి. శ్రీస్థాన మనఁగా శ్రీశైలమే. పర్వతములపేళ్ల వరుసలో నున్నదిగాన యది శ్రీశైలమేయగును. అయినను గొండలు సందేహించుచున్నారట. ఏకప్రమాద మనేక ప్రమాదములకుఁ గారణమగుట నిక్కడఁ జూడఁదగును. ముళక దేశమును గుర్తింపక పోవుటచేతనే వారు శ్రీస్థానమనఁగా శ్రీశైల మగునని నిశ్చయింపఁజాలక సందేహింపవలసిన వారయిరి. అగును. ప్రత్యంత దేశమున కేలికలుగాక యా పర్వతమునకుమాత్రము వారెట్లు పతులు గాఁగల్గుదురు? పర్వతముమీఁది కాకాశయానమున రాకపోకలు జరపుచు ప్రభుత్వమును నెఱపుకొనుచుండినట్లు తలఁపవలెనా? ఈ యసంగతియే శ్రీస్థానము శ్రీశైలము గాకపోవచ్చునను నపోహమును బుట్టించినది. మఱియు నాసికగుహలోనే కల షాస్థిపుత్త్ర) పులుమావి శాసనాంతరమున 'ధనకట' భిక్షులకు దానము చేసినట్టు కలదు. ఈ ధనకటమును ధనకటక (ధరణికోట)

మని తలచుటకుఁగూడ గొందఱు సందేహించిరట! ఇది మూడవ ప్రమాదము. ధనకటకమున ననేక సహస్రసంఖ్యాకులగు జాన్ధ భిక్షుకు లుండిరని హ్యూక్స్టాంగు వ్రాతలు తెలుపుచున్నవి. అంత ప్రసిద్ధమయిన మన ధనకటకమును గూర్చి కూడ సందేహించుటకుఁ గారణము వా రంద్రదేశమును బాలించిరన్న విషయమును గుర్తింపక పోవుటేయగును.

బళ్లారిజిల్లా మాయక్టోనిలోను, హిరహడ గిల్లిలోను దొరకిన పల్లవ (శివస్కందవర్మ) శాసనములలో 'సాతవాహనిహార' మని 'సాతాహనిరట్ట' మని (సాతవాహనహారము, సాతవాహనరాష్ట్రము) పేర్లున్నవి. ఆపేర్ల శాసనములు దొరకిన స్థలములకుఁజెందినవేయని యందఱు నంగీకరింతురు. అం దొకగ్రామముపేరు 'చిల్లరేక కోడుంక.' నేడు తెల్లుదేశమున 'చిల్లరిగె' యింటిపేరుగల బ్రాహ్మణులున్నారు. వారు మాధ్వలు. బళ్లారిజిల్లాలో చిల్లరిగె యను గ్రామము గలదేమో! పయి శాసనములోని చిల్లరేక చిల్లరిగె కావచ్చునని నా తలంపు. బళ్లారిమండలము సాతవాహన రాష్ట్రమయియుండఁగా సాతవాహను లంద్రులగుట సంగతమేకాదా? కాని యీ శాసనములు క్రీ. తర్వాత మూడవ శతాబ్దిలోనివిగాన, యప్పటికి సాతవాహను లా యల్పదేశముఁ బాలించుచున్నట్లు తలఁపవలె నందురట! ఇది యెంతయు నసంగతము. శివస్కందవర్మ దాసము చేయునప్పు డాదేశము శివస్కందవర్మపాలితమే యగును గాని సాతవాహన పాలితముగాదు. శివస్కందవర్మ యాదేశమునకుఁ బారంపర్యముగా వాడుకలోనున్న పేరిని (సాతవాహన రాష్ట్రమని) పేర్కొన్నాడు గాని యానామ మానాడే వుట్టినదికాదు. ఆనాటి కనేకదేశములు సాతవాహన రాజ పాలితములుగా నుండినను సాతవాహన రాష్ట్రమని విశిష్టనామ ముండుట, బళ్లారిప్రాంత దేశమున

కా సాతవాహనుల ప్రాచీన ప్రధాన పాలిత దేశత్వమును నిరూపించుచుండుట లేదా? ఈ శాసనములఁబట్టి సాతవాహనులు తొలుత, ముళకదేశమునో, యందలి యేకదేశమగు బల్లారిప్రాంతమునో పాలించినట్లును, దానికే సాతవాహన రాష్ట్రమని సాతవాహన హారమని పేరయినట్లును దలఁపవలసియుండును. అట్లు దలఁచుకుండుట నాల్గవప్రమాదము. తొలుతవాగు వేంగీదేశమును బాలించుచున్న యంద్రరాజులగు నిక్షాపరాజులకు భృత్యులయ్యియుందురు. ఈ కారణముచేతనే కొన్ని పురాణములలో సాతవాహను లంద్రభృత్యులని పేర్కొనఁబడియుందురు. క్రమశః ప్రబలులై కర్ణాటదేశమెల్ల నేలియుందురు. ఈ 'కర్ణి' రాజులపేరనే 'కర్ణినాడు' అని దేశనామ మేర్పడి, మార్పులుచెంది కన్నడ, కర్ణాట రూపములఁ జెందియుండవచ్చును. మైసూరు తల్కొండ స్టేటులో స్థానకుండూర శివాలయ శిలాశాసనమున "సాతకర్ణి పూజించిన యాలయములోఁ దాను పూజచేయుచు"న్నట్లు అర్చకుఁడు వ్రాసికొన్నాడు. ఇట్లు వారు క్రమముగాఁ బ్రాబల్యముఁజెంది, కుంతల ఘూర్జర మహారాష్ట్రాది దేశములను జయించి క్రొత్తగాజయించిన దేశముల పరిపాలనసౌకర్యముకై గోదావరీతీరమునఁ గుంతలదేశమునఁ బ్రతిష్ఠాసము గల్పించుకొనియుందురు. అట్లు ప్రతిష్ఠాసముఁ బడయుటచేతనే యా రాజధానికిఁ బ్రతిష్ఠాసమని పేరయ్యెను. జాతక కథలు, పన్న, కూర్మ, లింగ, భవిష్య పురాణములు, రామాయణోత్తరకాండము, కథా సరిత్సాగరము, మహాభారతము, విక్రమోత్పాది ప్రతిష్ఠాసమును బ్రశంసించుచున్నవి. ప్రతిష్ఠాసనామము సాతవాహనరాజ కల్పితమని నా నమ్మకము. ప్రతిష్ఠాసమను రాజధాని నామమే యంద్ర భృత్యులుగానున్న వారంద్రులగుటను, అది క్రొత్తగా నెలకొల్పఁబడిన రాజధానియగుటను సూచించుచున్నది. ప్రతిష్ఠాసముననుండఁగా వీరు శకరాజులచే

గొంతతాకిడిం బడిరి. కొంత యుత్తరరాజ్యమును గోల్పోయిరి. అప్పుడు ధనకటకమునుగూడ వీరుపరాజధానిగాఁ జేసికొనిరి. ఇక్ష్వాకు లప్పటికి దుర్బలులయి యుందురు. అనేకాధ్వరకర్తలును, వైదిక మతాభిమానులును నయ్య సాతవాహను, లిక్ష్వాకులవలె వారి మతమైన జాఢమతమును బరిరక్షించిరి. జాఢులకు దాసములఁజేసిరి. వారి స్తూపములఁ గాపాడిరి. పెంపొందించిరి. కృష్ణా గోదావరీ నదుల నడిమి దేశమెల్లఁ దుదకు వారి యేల్బడి క్రిందనే యుండెను. హంసాతవాహనుఁడు సంధానించిన సాతవాహనసప్తశతీలోఁ జెలుఁగు దేశమునకుఁ జెల్లఁదగిన వర్జనలు పెక్కులు గలవు.

గోదావరీనది సముద్రముతో సంగమించునంతదాకఁ గల దేశములో సాతవాహన వంశముతో సమానమయిన వంశము వేతూకటి లేదని యొక గాథలోఁ గలదు. బ్రహ్మశ్రీ, మా. రామకృష్ణ కవిగారు సంపాదించిన లీలావతీ కథలో హంసునకు సప్త గోదావర తీరమున భీమేశ్వరమునఁ బెండ్లి జరగినట్లు కలదట! అమరావతీ స్తూపమున గౌతమీ పుత్త్రశాత కర్ణి శాసనమున్నది. కృష్ణా ముఖద్వారమున యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి పదునెన్నిదవ పాలనవత్సరమున వేయింపఁ బడిన జాఢదాత శాసనము దొరకినది. అంద్రవల్లభుఁడని యంద్రనాయకుఁడని, అంద్రవిష్ణువని, శ్రీ వల్లభు డని సిరికాకొల్లినాథుఁడని వర్ణితుఁడగు శ్రీకాకు శాంద్రనాయకస్వామి యంద్రులగు సాతవాహనులలో నొక్కనిపేర వెలసినదై వమై యుండవచ్చునని నాతలంపు. సిరిక కొలను అని యా గ్రామనామపుఁ దొలిరూపము. కొలనే వైష్ణవమువచ్చి దివ్యస్థలమై 'కొళ' మయినది. అక్కడ గొప్ప చెలువుండినట్లు స్థలమాహాత్మ్యమునను గలదు. 'సిరిక' పదము 'శ్రీముఖ' పదమునకు తెలుఁగు వికృతి కాఁదగును. మఱియు, వాసిష్ఠీ పుత్త్రపులుమావి నాసిక శాసనమున సాతవాహనులు బ్రాహ్మ

ఁబులని ప్రస్తుతులయిరి. శ్రీకాకుళ స్థలమాహాత్మ్యమునఁగూడ, నాయంధ్రనాయకస్వామి నాగదేవ భట్టారకు నింటఁబుట్టిన బ్రాహ్మణుఁడని కలదు. అక్కడ నాస్వామి బ్రాహ్మణకన్యను వివాహమాడెనట! ఈకథ శ్రీముఖ శాతకర్ణిది కాఁదగును. అంధ్రరాజులు తెలివాహునదీతీరమున నుండినట్లు జౌద్ధ జాతక కథలలోఁ గలదట! లీలావతీకథ, హాళుని నాటికి గోదావరి సప్తశాఖలు గలదని తెలుపుచున్నది. జాతకకథలలోఁ బేర్కొనఁబడిన తెలివాహునది గోదావరి సప్తశాఖలలో నొక్కటియగు తుల్యభాగ యగు నేమోయని నాయూహము.

సంస్కృత, దేశి, భాషాకృతులలోఁ బెక్కింట నంధ్రస్త్రీలకుచసౌభాగ్య మసాధరణమైనదిగా వర్ణితమయ్యెను. ఆనర్ణన మన్వర్ణమయినదని యమరావతీ స్తూపశిల్పములు ప్రతిపాదించుచున్నవి. ఆ స్తూపనిర్మాణకాలమున కంధ్రస్త్రీలకుఁ గుచాచ్ఛాదనము లేకుండుటనుగూడ నమరావత్యాది స్తూపరూపములు నిరూపించుచున్నవి. అవికలు లేని యంధ్రస్త్రీలు ప్రతిష్ఠానమున కేగినపిదప నతినిగూఢకుచలగు ఘూర్జర మాహారాష్ట్ర స్త్రీల సంగతిచేఁ గ్రొత్తనాగరకత బలసి అవికలను పైఁటలను నుంచుకొనసాగిరి. పైఁటపదము ప్రతిష్ఠానపదభవమే. ప్రతిష్ఠానముననుండి యలవడినది గాన కుచాచ్ఛాదనమునకు నానగరముపేరే దజ్జాపకముగా పేరయ్యెను. అవికలకుఁగూడఁ బైఁఠిణీ అవికలనియే పేరు. పైఁఠిణీ పదముగూడఁ బ్రతిష్ఠానపద భవమే. సంస్కృతమున 'కంచుక' మను పద మున్నను, నది స్త్రీపురుష సామాన్యమయిన 'అంగరకా'కు పేరుగా నున్నది. సాతవాహన సప్తశతిలో నది ఘూర్జరాంగనలు వేసికొను మేలిముసుఁగు (ముఖమునకుఁ గూడ నుండును) పర్యాయముగాఁ గలదు. అంధ్ర, ద్రవిడ, కర్ణాట, మళయాళ స్త్రీ లానాడు అవికలు లేనివారే. ప్రతిష్ఠాన సంగతిచే నంధ్ర కర్ణాటాంగనలు పైఁటలను అవికలను దాల్చిరిగాని

యదిలేని ద్రవిడ మళయాళ స్త్రీలు, నేటికిని వానిని చాల్చుని వారు గానే యున్నారు. పురుషులు వోలే స్త్రీలును, (నేడును మళయాళ మున నున్నట్లు) కొన్ని సమయములందు ఉత్తరీయమును చాల్చుటే కాని, అవికలఁ చాల్చుట యాకాలమున దక్షిణ భారత దేశమునలేదు. ప్రతిష్ఠాన సంబంధము సాతవాహనుల తర్వాత సంధ్రదేశమునకులేదు. సాతవాహనులతర్వాతఁ బ్రతిష్ఠాననగరము పాడుపడి పట్టెటూరును నది. పైరిణీ రవికలును పైటలును బ్రతిష్ఠానము రాజధానిగా నొప్పు చున్నప్పుడే వెలయుట సంగతము. నాటి ప్రతిష్ఠానము, కృష్ణా గోదా వరీ నదీసాగర సంగమదాకఁ గల యంద్రదేశముతోఁ బ్రబలసంబంధము గలదనుటను 'పైట, పైరిణీఅవిక' పదములు నిరూపించు చున్నవి. శాసనములం దేనాడు సాతవాహనులు రాజ్యమేలినట్టుగా గలదో యానాఁడే యంద్రదేశము (ముళక) నేలినట్లును గలదు. వారాండ్రులని పురాణములు చెప్పుచున్నవి. నేటి యంద్రదేశమునకే తక్కు నితర దేశములకు వేనికిని సంధ్రనామ మేనాడును గానరాదు. సాతవాహను లంద్రదేశముతోపాటుగా నితర దేశములనుగూడ జయించి పాలించుట వారి యంద్రతకు రంజకము కాఁదగును గాని భంజకము గాఁగూడదు. తొలుదొలుతటివారిరాజ్యము ముళకదేశము లోని సాతాహని రత్తమగును. సాతవాహనుల యంద్రత యిన్నివిధములఁ బ్రవృత్తమగుచుండఁగా, వారంద్రులుగారనియు సంధ్రదేశమును బాలింపలేదనియుఁ జేయు వాదములకు విలువ నిలువఁగలదా? విష్ణుపురాణమున వర్ణితులగు ముండకువే ముళకు లగుదురని ఇంద్రాజి పండితులు వ్రాసిరట! ఇది సంగతము గావచ్చును. ఇత్యోకులనుగూర్చి నేను వ్రాసిన వ్యాసమున* ఆంద్రులకు ముండియులని ధర్మామృత గ్రంథ కథలోఁ బేరున్నట్లు తెలిపితిని. 'ముండక' 'ముండియ' శబ్దము

* ప్రభవపుష్ప భారతీ సంచిక చూచునది.

లేకార్థవాచకములు గావచ్చును. ధర్మామృతకథలోఁ బేర్కొనఁబడిన ముండియులే విష్ణుపురాణాదులలోఁ బేర్కొనఁబడిన ముండకులు గాఁదగుదురు.

పురాణములలోని కలియుగ రాజవంశాను చరితములను గూర్చి పర్జీటర్ పండితులు వ్రాసిన గ్రంథము మిక్కిలి విలువగలదే. కాని దక్షిణహిందూదేశపు వ్రాత ప్రతులలోని పాఠములకును వారు ప్రకటించిన పాఠములకును భేదములు పెక్కులున్నవి. వాని నెల్ల మరలఁ బరిశోధించి, దక్షిణ హిందూదేశ పోలిఁగ్రంథ పాఠభేదములను వేరుగా నేను వెల్లడింపఁ జూచుచున్నాఁడను. 'పయిని బేర్కొనఁ బడిన సాధనములు సాతవాహనుల యాంధ్రత నాక్షేపింపరాకుండ నిలుపఁగలవని నానమ్మకము. హేలుని చరిత్రమే యనఁదగిన లీలావతీ కథలో సిద్ధనాగాఙ్ఘనుఁడు హేలుని మంత్రియని కలదు.* సిద్ధనాగాఙ్ఘనుఁ డండ్రుడగుట నాతనిపేర వెలసియున్న శ్రీశైల పాద మగు సిద్ధనాగాఙ్ఘనుని కొండయు, నక్కడి స్తూపములును, నిరూపించుచున్నవి. ఆతనినేలిన రాజు గూడ నండ్రుడగుట సంగతముగాదా? మఱియు సాతవాహనుల యండ్రతకు సాధకములయిన విషయములు సాతవాహన సప్తశతిలోఁ జాలఁగలవు. వానిని వేతొక వ్యాసమున వెల్లడింతును.

చెన్నపట్టణము.

జేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

మహాభారతగాథా విశేషములు

పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

పాండవుల కర్థరాజ్యార్హత యెట్లు కలిగినది? న్యాయమునకు భీష్ముడే రాజ్యార్హుడు. అతఁడు శంతనునికై చేసిన ప్రతి ననుసరించి రాజ్యమును వదలుకొనినాఁడు కాని విచిత్ర వీర్యానంతరము ధృతరాష్ట్ర పాండురాజులు యశావన దశ నొందువరకుఁ దానె రాజ్యముఁ జేసి సమిప్తిగనుండుటచే గ్రుడ్డివాఁడై నను ధృతరాష్ట్రుని సింహాసనమున గూర్చుండఁబెట్టి విదురుని మంత్రిగఁజేసెను. పాండురాజు సైన్యాధిపతియై దిగ్విజయముఁజేసి సంపాదించిన ధనముతో నన్నచే నశ్వమేధ యాగము జేయించినాడు. ధృతరాష్ట్ర, పాండురాజుల కాలములో వారికెట్టి విభేదము కలుగలేదు. పాండురాజు శాపదగ్ధుడై యరణ్యమునఁ దపముచేయునపుడు రాజ్యముతో నతఁడు సంబంధమును వదలుకొనియున్నాఁడు. అసమయమున ధృతరాష్ట్రుడే పూర్వాచారము ననుసరించి రాజుగ నుండెను. పాండురాజు వీర్యమువలన సంతతి కలుగక యాతని తేత్రమునందే పాండవులు జన్మించిరి. పాండవుల జన్మలు నాటివారి కనుమానాస్పదములై యున్నవి. దానిని గుఱించి ముందువ్రాయగలను. ఎట్లులై నను పాండవులు పితృనిర్యాణానంతరము హస్తీపురికిఁ జేరిన పిమ్మట ధృతరాష్ట్రుడు తన పుత్రులతో సమముగ ధర్మరాజాదుల నాదరించి యుక్తవయస్కుడైనపుడు మునుపటి సమిప్తిబుద్ధితో ధర్మజునకు యశావరాజ్యపట్టాభిషేకముఁ జేసియున్నాడు కాని పాండవుల యసందర్భ వ్యవహారముల చేతనైన నేమి, దుర్యోధనాదుల యిర్వ్యచేనైన నేమి పాండవులు వారణావతమునకు మిషచే వెడలఁగొట్టఁబడిరి. ధృతరాష్ట్ర డీ వెడలఁగొట్టుటలో దుర్యోధనాదులు

సర్వాధికారముల నాక్రమించిన పిమ్మట పాండవులు హస్తీపురికి వచ్చి నను వారికిఁ బ్రజలపై పలుకుఁబడి యుండదను తలంపు మాత్రమె యున్నది. కాని దుర్యోధనుఁడు లక్కయింట బాండవుల దహింపవలె నను పాపబుద్ధికలవాఁడైనాడు. విదురుఁ డీదుర్యోధను కపటోపాయ ముల నెప్పటికప్పుడు ధర్మజునకుఁ దెలుపుచుండుటచే పాండవులు తమ్ముదహింపవచ్చిన పురోచనునే లక్కయింట దహించి యప్రతిష్ఠ పురోచనునకును దుర్యోధనునకు నంటఁగట్టి భీతిచే మారువేషములను ధరించి యరణ్యముల వెంట పఱువిడి ద్రాపదీ స్వయంవరకాలమునకు (రమారమి నాలుకేండ్లకు) ద్రుపదపురముఁ జేరఁగలిగిరి. అట్లునుండు మత్స్యయంత్రముఁ గొట్టుటచే ద్రుపదుని సాహాయ్యము పాండవులకుఁ గలిగెను. ద్రుపదుఁడు సాధారణుడుకాఁడు. అతనికి ద్రోణాచార్యునిపై విశేషవిరోధము కలదు. ద్రుపదుని “మాకంది” రాజ్యమును ద్రోణుఁడు కౌరవులతోఁగూడి దండయాత్రఁజేసి జయించి కురురాజ్య మును విస్తరింపఁజేసినాఁడు. దానినిఁ గూడ పిమ్మట వ్రాసఁగలను. పాండవులు ద్రుపదుతోఁ గలియునపుడే యవకులై స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించిన బలరామకృష్ణులును సంబంధ బాంధవ్యములచేఁ బాండవులఁ గలిసిరి. అప్పటికి దుర్యోధనుఁడు కురురాజ్యమునఁ బలుకుఁబడి సంపాదించి రాజ్యాంగములను స్వాధీన పఱచుకొనియున్నాఁడు. పాండవులు యాదవ పాంచాలురఁ గలయుట విని వారి జయించుటయా? వారిని దమలోఁ గలుపుకొనుటయా యను నాలోచన కౌరవసభలోఁ గలిగినది. విదురుఁడెప్పుడును పాండవపక్షపువాఁడేను. కర్ణుఁడుయుద్ధము జేసి జయింతమను నుత్సాహముతోఁ గూడియున్నాఁడు. కాని పాండవ పాంచాలుర బలము నెఱిగిన ద్రోణుఁడును, అప్పటికి కురుపాండవుల యందు సమానతాత్పర్యముగల భీష్ముఁడును పాండవులతో విరోధము కూడదనియు, వారి కర్థరాజ్యమిచ్చుట యుక్తమనియుఁ జెప్పుటచే

ధృతరాష్ట్రుడు పాండవులను రప్పించెను. అప్పుడు భీష్ముడు చెప్పిన వాక్యములలోఁ బాండవుల కిట్లర్థరాజ్యార్హత కలదనినాఁడు¹.

“మ. ధీరుతా ధృతరాష్ట్ర పాండుల-తివ్రతస్తగుణుల్ ప్రసి
ద్ధోరుకీర్తులు నాకు నిద్రలు- నొక్కరూప తలంపఁగా
వీరు వారనునట్టిబుద్ధి వి-భేదమెన్నఁడు లేదు గాం
ధారి పుత్రతతంబునందుఁ బృ-థాతనూజుల యందునుకొ

“వ॥ కావున నపాండవులతోడి విగ్రహంబుసేత కెన్నఁడును నొడంబడఁ బితృపైతామహంబయిన రాజ్యంబునకు మీయట్లు వారు నట్లులు గావున వారలకు నర్థరాజ్యం బిచ్చిన నీకును నీబాంధవులకును లోకంబులకును బ్రయంబగునట్లుగానినాఁ డపకీర్తియగు” (ఇది సన్నియ తెనుఁగు)

ఓ దుర్యోధనా? ఇది మాతండ్రి తాతల రాజ్యమని నీవెట్లు చూచెదవో వారును అట్లే మాతండ్రితాతల రాజ్యమని తలఁతును. కీర్తిమంతులగు నాపాండవులు రాజ్యాస్థులు కానియెడల నీకుమాత్రము రాజ్యార్హత యెట్లు కలుగును? అప్పుడు రాజ్యార్హత యెవరికినిలేదు. అయితే ధర్మముచేతనే నీవు రాజ్యమును పొందితి ననుకొంటివేని వారు నింతకుఁ బూర్వమే రాజ్యముఁ బొందియున్నారని నాతలఁపు. మంచి చేతనే రాజ్యార్హమును వారికిమ్ము ఇది సర్వజనులకు నిష్టము. అట్లు

1. భీష్మః॥ సరోచలే విగ్రహోమే పాండుపుత్రైః కథంచన, యతైవ ధృతరాష్ట్రం
మే తథాపాండుర్న సంశయః॥ గాంధారాశ్చయథా పుత్రాస్తథామంత్రి
సుతామమ, యథాచమమతేరత్యై ధృతరాష్ట్ర తథాతప, యథాచ
మమరాజ్ఞశ్చతథా దుర్యోధనస్యతే॥ తథామయాణాంసర్వే సామన్యే
సామపిపారివ॥ ఏవంగతే విగ్రహంతైర్నరోచే సంధాయపిన్ద్రేన్ద్రీయ
తామర్థభూమిః॥ తేసామపీహ ప్రసితామహానాం రాజ్యంపిమత్యైర్
మయాత్తమానాం॥ దుర్యోధన యథారాజ్యం త్వమిదంతాత పశ్యసి

చేయనినాడు మాకిష్టములేదు, నీ కవశీర్తి తప్పకవచ్చును.¹ ఈవాక్య సందర్భముల నాలోచింపఁగా ధృతరాష్ట్ర, పాండరాజులనాఁడు రాజ్యము కలిసి పాలింపఁబడెననియు, అది ద్రుపదుపురమునుండి పాండవులను రప్పించువరకు సమిష్టిరాజ్యముగానే యుండెననియు స్పష్టపడుచున్నది. అందువలననే సామర్థ్యాతిశయము కలవాఁడగుటచే ధర్మజుని ధృతరాష్ట్రుఁడు యశావరాజ్యాభిషిక్తుఁ జేసియున్నాడు.² భీష్ముడు చెప్పువాక్యములలో బాండవులు రాజ్యాన్తులు (అజ్యేష్ఠ సంతతివారు గాన) కాని యెడల దుర్యోధనాదులును రాజ్యానర్హులేను (అంధ సంతతివారగుటను). మఱియు వా రింతకుఁబూర్వమే నీవు ధర్మముచేఁబొందినటుల రాజ్యము నొందియుండిరనుటలో ధర్మజుని యశావరాజ్యాభిషేకము జ్ఞప్తిపఱచుటయై యున్నది. అప్పటి పరిస్థితులచేఁ బాండవులఁ గలిపికొనుట తప్ప వేఱుపాయము ధృతరాష్ట్రునకు దుర్యోధనునకుఁ గాన్పింపనంచున బాండవులను రప్పించి యర్ధరాజ్యము ధృతరాష్ట్రుడు పాండవుల కిచ్చియున్నాఁడు. అర్ధరాజ్యముఁ బాండవుల కిచ్చునపుడు ధృతరాష్ట్రజ్ఞానిన యీక్రింది వాక్యములు పూర్వమెటుల నుండినను బాండవుల కర్ధరాజ్యార్హత నపుడు కలుగఁ జేసినటుల స్పష్టమగుచున్నవి. భీష్ముడే పాండవుల కర్ధరాజ్యముఁ బంచిపెట్టించుటకు కారకుఁడైనాఁడును.

1. శ్లో॥ మమపైతృకమిత్యేవం తేపి పశ్యంతి పాండవాః

యదిరాజ్యం నతేప్రాప్తాః పాండవేయా యశస్వినః

కుతఏవ తవాపిదం భారతస్యాపి కస్యచిత్

అథ ధర్మేణరాజ్యం త్వం ప్రాప్తవాన్ భరత్ర్షభ

తేపి రాజ్య మేచప్రాప్తాః పూర్వమేవేతి మమతిః

మధుశేనైవరాజ్యస్య తేమమర్థం ప్రదీయతాం

ఏతద్ధి పురుషవ్యాఘ్రహితం సర్వజనస్యచ

అతోన్యథాచే త్క్రియతే నహితం నో భవిష్యతి

తవాప్యకీర్తిస్సకలా భవిష్యతి నసంశయః॥

ఆదిపర్వ 203 అధ్యాయ.

2. ఆదిపర్వ 189 అధ్యాయ

ధృతరాష్ట్రుఁ డిటుల సనుచున్నాఁడు:—ఓ ధర్మరాజా! నేను చెప్పినమాటలను సోదరులతోఁగూడ వినుము. తిరిగి మనలో విరోధము కలుగరాదు (కనుక) ఖాండవప్రస్థమునుఁ బ్రవేశింపుము. అక్కడనుండిన మిమ్ము నర్జునుఁడు సంరక్షించుచుండుటచే నింద్రునిచే సంరక్షింపఁబడిన దేవతలనువలె నెవఁడును మిమ్ము బాధింపలేడు. రాజ్యముయొక్కనగమునుబొంది ఖాండవప్రస్థములో బ్రవేశింపుము.

ఈ ఖాండవప్రస్థము హస్తినాపురికి దక్షిణముననుండిన యమునానదీప్రాంత మహారణ్యము. పాండవుల నచటికి ధృతరాష్ట్రుఁ డంపుటలోఁ గొంత కృత్రిమాలోచన యుండినటులఁ గాన్పించును. ఆ ఖాండవమహారణ్యమున నాగులను మిశ్రజాతీయులున్నారు. “అశ్వసే” నాదులందు మహావీరులు. ఈ నాగజాతివారితోఁ బోరాడి పాండవులు చతురనితలఁచియే వీరినచటి కర్ణరాజ్యభాగమును మిషతో ధృతరాష్ట్రుఁ డంపియుండును. శ్రీ కృష్ణసహాయులగు పాండవు లా మహారణ్యమున “నింద్రప్రస్థ” పట్టణమును నిర్మించిరి. అదియే నేటిఢిల్లీ. ఇప్పటి ఢిల్లీయందు “ఇంద్రపత్” అను ప్రదేశముకలదు. అదియే ప్రాచీనపు టింద్రప్రస్థమందురు. ఆ ఖాండవప్రస్థ మహారణ్యమున నుండిన నాగులతో నర్జునునకు ఘోరయుద్ధమైనది. శ్రీ కృష్ణుఁడు తోడ్పడుటచే నావనము నర్జునుఁడు దహించి సుక్షేత్రముగఁ జేసియున్నాడు. ఆ వనప్రదేశమే నేటి ఢిల్లీబయలు. పాండవులనాఁడు మహారణ్యముగనుండిన ఖాండవము నేడు బంగరుపండు మహాక్షేత్రముగను, రాజాధిరాజులు చక్రవర్తులు నివసించు దివ్యస్థలముగాను మారుట యీశ్వరమహిమాతిశయము కాదా? పాండవులు ఖాండవ

1. ధృతరాష్ట్రుఁ|| భ్రాతృభిస్సహ కాంతేషు నిబోధ గదతో మమ

పునశ్చో విగ్రహో మాధూత్ ఖాండవప్రస్థ మావిశ| నచవో వసతస్తత్ర

కశ్చిచ్ఛక్తః ప్రబాధీతుం, సంరక్ష్యమాణాః పార్థేన త్రిదశానివ వజ్రణా|

అర్థం రాజ్యస్య సంప్రాప్త్య ఖాండవప్రస్థమావిశ. ఆదిపర్వం 207 అధ్యాయము.

ప్రస్థముఁ జేరినపిమ్మటనే వారి కధికబలము చేకూరినది. పాంచాలు రతో ద్రాపదీసంబంధమెకాక అర్జునుఁడు సుభద్రనుఁ బెండ్లియాడుటచేఁ యాదవులతోఁగూడ సంబంధ బాంధవ్యము లెక్కువయైనవి. శ్రీకృష్ణున కప్పటికి యాదవులలోఁ బలుకుఁబడి హెచ్చుగనున్నది. మహాయుద్ధకాలమునాటికి శ్రీ కృష్ణునిపలుకుఁబడి యాదవులలోఁ జాల తగ్గినది. ఆవృత్తాంతమునుఁ బిమ్మట వ్రాయగలను. పాండవులకు వారణావతమునకుఁ బోవునాటికి ప్రజలలో నంతగ పలుకుఁబడిలేదు. కారణము వారి జన్మవృత్తాంతము లనుమానాస్పదము లగుటయే. నానిని దిజ్ఞాత్రముగ వ్రాయుచున్నాఁడను.

పాండవులజన్మలను నాటివారు సందేహింపలేదా?

పాండవులజన్మలు హస్తినాపురవాసులకు గూఢపరచి మును లచేఁ జెప్పఁబడినవి. వా రెట్లుచెప్పిరో చూడుఁడు.

బ్రహ్మచర్యవ్రతమునం దుండిన యా పాండురాజునకు దివ్య మైన హేతువుచే ధర్మునివలనఁ బ్రత్యక్షముగ నీ యుధిష్ఠిరుఁ డచటఁ బుట్టియున్నాఁడు. అట్లే భీముఁడను నీ మహాబలవంతుని వాయు వా పాండురాజున కిచ్చెను. ఇంద్రునివలనఁ గుంతియందే యీ యర్జునుఁడు పుట్టెను. మాద్రి యశ్వినీదేవతలవలన నీశ్రేష్ఠులగు నకుల సహదేవులఁ గనినది.¹

(పై వాక్యములు మునులు పాండవులఁ గుంతితోడ దీసికొని

1. శ్లో. బ్రహ్మచర్యవ్రతస్థస్య తస్య దివ్యేనహేతునా

సాక్షాద్ధర్మాదయంపుత్ర స్తత్ర జాతో యుధిష్ఠిరః।

తత్రైవం బలినాంశ్రేష్ఠం తస్యరాజ్ఞో మహాత్మనః

మాతరిక్వా దదౌ పుత్రం భీమంనామ మహాబలం।

పురుషూతా దయం జజ్ఞే కుంత్యామేవ ధనంజయః

యాతు మాద్రీ మహేష్వాసావనూత పురుషోత్తమా

అశ్వినీభ్యాం పురుషవ్యాఘ్రా విహ తావపి పశ్యత. ఆదిపర్వం 126 అధ్యాయము.

వచ్చి హస్తినాపురిలో భీష్మాదులకు వప్పించునపుడు చెప్పినవి). మును
లంతర్హితృలైనవిమ్మట పౌరులలో నీక్రిందికలకలము కలిగెను.

ఆ యా మునులచేఁ దెలుపుడుచేయఁబడిన పాండవుల నపుడు
కౌరవులు పట్టణమునందలి యన్నివర్ణములవారలు చూచి సంతసముచే
నాక్రోశించిరి. కొందఱు టీబాలును పాండురాజుకుమారులు కౌరవిరి.
మఱికొందఱు అగుదురనిరి. మఱికొందఱు పాండురా జెఘ్నా చాల
కాలముక్రితము మృతినొందెనే యెట్లు వీరతనిబిడ్డలనిరి¹.

దేవీభాగవతమునఁగూడ పాండవులఁ గుంతి హస్తపురికిఁ గొని
వచ్చినపుడు పౌరులు వారిజన్మలఁగూర్చి యనుమానించినటులనున్నది.

(ఋషులు) కుంతి నైదుగురుబిడ్డలతో హస్తపురిం బొందించిరి².
అపుడు జనులు-పాండురాజు శాపమునుఁజెలిసిన జనులు-(పాండురాజు
స్త్రీ)సంపర్కము కలిగినంతమాత్రమున మృతినొందునని జనులెఱుగు
దురు) కుంతి నోవనితా! యీబిడ్డ లెవరిబిడ్డ లనిరి. అపుడు కుంతి
దుఃఖాన్వితరాలయ్యెను. అప్రజలఁగూర్చి కుంతి యీపిల్లలు దేవతల
బిడ్డలేను, కురుకులమున నుద్భవించినవారేను (అనెను.) నమ్మకము
కొఱకు దేవతలందఱు మెచ్చే నాహూతులైరి.

1. శ్లో. తైస్తై ర్నివేదితాః దృష్ట్వా పాండవాః కౌరవాస్తదా
శిష్టాశ్చ వర్ణాః పౌరాదే తేహర్షాచ్ఛ్రుతుశు ర్భృశం
అహుః కేచిన్నతస్యైతే తస్యైత ఇతి చాపరే
యదాచిరం మృతఃపాండుః కథంతస్యేతి చాపరే. ఆదిపర్వ 1 అధ్యాయము.

6. శ్లో. పంచపుత్రయతాంకుంతీ మనయన్తస్త్రినాపురం
పప్రచ్ఛత్పజనాస్సర్వే కస్యపుత్రావరాసనే
పాండోశ్చాపం సమాజ్ఞాయ కుంతీ దుఃఖాన్వితాతదా
తానువాచ సురాజాం వైపుత్రాః కురుకులోద్భవాః
విశ్వాసార్థే సమాహూతాః కుంత్యాసర్వే సురాస్తదా.

దేవీభాగవత ద్వితీయస్కంధ 6 అధ్యాయము.

నిజమునకుఁ బాండవులు కృత్రిమజన్మకలవారేను. నాటికాలమున నైదిక దేవతలయందు మహిమలను జనసామాన్యము తలచుచుండుటచేఁ గుంతి యెటులనో యైదుగురుబిడ్డలను సంపాదించెననికాని కుంతీమాద్రుల కితరులవలన బిడ్డలుకలుగఁగా వారు దేవమహిమలవలనఁ బుట్టినవారని మిషపెట్టినదనికాని చెప్పవలసియున్నది. కర్ణునిఁ గుంతి రహస్యముగఁ గనినసంగతి నామె చివటదశలోఁగాని చెప్పలేదు. అర్జునుఁడొకఁడే బాండవులలోఁ గుంతికిఁ బుట్టినటులఁ బార్థశబ్దముచే నూహింపదగియున్నది. యమ, మరుత్తులు కుంతి జపించినంత మాత్రముననే వచ్చి ధర్మజ, భీముల నిచ్చిపోయిరి. ఇంద్రుఁ డటులు కాక సంవత్సరము కుంతీపాండులు తపస్సుచేసినఁగాని వచ్చి యర్జునునియలేదు. కుంతీ గర్భజనితు లగుటచేతనే కర్ణార్జునులు సమానవీరులై రనికూడ తలఁపవలసియున్నది. మఱియుఁ బాండవులు సంవత్సరసంవత్సరము వ్యవధిగ పుట్టినను అందరు నైదుసంవత్సరముల ప్రాయము గలవారుగానే కాన్పించిరట అనగా నైదేండ్లయీడుగల పిల్లలఁ గుంతి సంపాదించలేదుకద? పాండవులఁ గుంతి “శతశృంగ” పర్వతమునఁ గనియున్నది. శతశృంగ పర్వతము “తిబేతు” దేశములోనిది. ఈపాండవు లచటఁబుట్టిరి. నన్నయభట్టునకు లభించిన సంస్కృత భారతమునఁ బాండురాజు మరణానంతరము పాండవులు హస్తీపురికివచ్చునాటికి 16, 15, 14, 13 సంవత్సరముల వయస్సుకలవారై యుండిరి¹. అందువలనఁ దిబెతుదేశభాష వారి కబ్బియున్నది². ఒక దేశభాష మాత్రమే కాదు, తిబెతు దేశీయులై యుందురు. తిబెతు దేశమునఁ బెక్కుం డ్రొక్కవనితఁ బెండ్లియాడు నాచారము ప్రాచీనకాలమునుండి నేటివరకు గలదు. ద్రౌపదీ పరిణయ సమయమున

1. ఆంధ్రమహాభారతము 6 అశ్వాసము 140.

2. ఆదిపర్వ 146 అధ్యాయము.

ద్రుపదుడు పెక్కం డ్రొక్కవనితఁ బెండ్లియాడుట యుక్తమా యన ధర్మజు డిట్లన్నాడు.

“ఓ ద్రుపద మహారాజా ! ధర్మము నూత్నమైనది. దీని గతిని మేమెఱుగము. (మాయొక్క) పూర్వులు వెల్లినదారినే మేము పోవుచున్నాము¹.—ధర్మజుడు మాపూర్వుకులు పోయినదారిని మేము పోయెదమనుటలో “తిబెతీయు”లని ధ్వని కలుగుచున్నది. కారణ మేమన కురువంశములో నెవరు సనేకుల పెండ్లియాడలేదు గాన కుంతీదేవి చాల గుట్టుగలస్త్రీ. ఆమె యర్జునునిఁగవ్వు మిగిలిన నలువుర నెటులనోసంపాదించికొని (అర్జునుఁగనియుండును) కాని లేక వ్యభిచార ముచేఁ దాను ముగ్ధురగని సవతిచేఁగూడ నటులఁ గనిపించి కాని కౌరవులలో భాగస్వాములుగాఁ దీసికొనివచ్చి పెట్టియుండును. పౌరు లందువలననే యనుమానించిరి. అనుమానించుటయెకాదు. ధృత రాష్ట్రుడు పాండవులను వారణావతమునకుఁ బొమ్మనగా ధర్మజునకు హస్తీపురిలో సహాయముఁ జేయువారు లేరైరి². దీనులై పాండ వులు భీష్మాదులకు వందనముచేసి యనుజ్ఞగొనగా వారనుమతించిరట. పాండవులయందు కుంతీదేవియొక్క చెల్లెలుబిడ్డలగు శిశుపాల, దంత వక్త్ర, విందానువిందులకుగూడనిష్ఠములేదు. విందానువిందులు మహా యుద్ధములో గౌరవ పక్షముననుండి యర్జునుచేతనే చచ్చిరి. శిశు పాలుడు పాండవహితుడై రాజసూయ యాగసమయమునఁ గృష్ణుచేఁ జచ్చుట నందఱెఱిగియున్నదియే. దంతవక్త్రునకు భారత గాధతో సంబంధములేదు కాని పాండవహితుడగు శ్రీకృష్ణునితోఁబోరి చచ్చినవాడేను. శిశుపాలుడు జీవించియుండినచోఁ దప్పక కౌరవ

1. నూత్నో ధర్మో మహారాజ నాస్యవిద్యో వసుంఁగతిం |

పూర్వేషా మానుపూర్వేణ యతం వర్తమానయామహే॥

ఆదిపర్వ 195 అధ్యాయ.

2. ఆదిపర్వ 148 అధ్యాయ.

వత్సమునకువచ్చువాడేనని శ్రీకృష్ణుడట్లునునకు ఘటోత్కచవధ సమయమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. పాండవుల జన్మకర్తాదులు కౌరవాచార విరుద్ధములుగను భారతీయాచార విరుద్ధములుగ నుండుటచేతనే దుర్యోధనుని ధనబలాదులను లక్ష్మ్యపెట్టని బాహ్లిక, సోమదత్త, భూరిశ్శృవస్సులు, కుంతియొక్క సోదరీ సుతులు తుదకు మాద్రియొక్క యన్నయగు శల్యుఁడు మొదలగువారు పాండవులలోఁజేరక కౌరవులలోఁజేరిరి. పాండవులయందు నాటి వైదిక ఋషులకుఁగూడ గౌరవము లేదు. అందువలననే వైదికవాఙ్మయమునఁ బాండవులపేరు నప్పటి ఋషులు సూచింపలేదు. బాగుగ నాలోచింప చంద్రవంశమునఁ బుట్టినరాజులలో భరతుఁడుమొదలు పరీక్షిత్తువరకు వైదిక ఋషుల కిష్టమగు స్తుత్య నృత్యముగలవారెవ్వరును లేనందుననే వారిపేరులు వైదికవాఙ్మయమున లిఖింపఁబడలేదని తోచుచున్నది. దాష్యంతి భరతునికే యన్యుఁడు పుత్రుఁడై నాఁడు. శంతనునినుండి పరీక్షిత్తువరకు రాజవంశము నానాసంకరములతోను కూడియున్నది. ఆసంకరదోషము ప్రపంచోపద్రవముఁ దెచ్చిపెట్టి సుమారు డెబ్బదిలక్షల వీరులు యుద్ధమున మరణమునొందవలసి వచ్చినది. జనమేజయునినుండి సంఘము శుద్ధమునొందినటులఁ గాన్పించును. జనమేజయుఁడు తనభార్యపై నణుమాత్ర జారత్వశంకకలుగుటచేతను శ్రీరామునివలె భార్యంద్యజింప బ్రయత్నించిన కథ పురాణాంతరములలోఁగలదు¹. ఈప్రక్కపుటలో నైతిరేయ బ్రాహ్మణములోని యశ్వమేధ యాగకర్తల పేరుల నధ్వర్యుల పేరులతో వ్రాయుచున్నాఁడ నందు వ్యాసధర్మజులపేరులు లేకపోవుట గమనింపఁదగియున్నది.

పీఠాపురము.

పెండ్వల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

సంఖ్య	అశ్వమేధయాగకర్త	అశ్వమేధయాజి యొక్క తండ్రి	అధ్వర్యుడు	అధ్వర్యుని తండ్రి	విశేషములు
1	జనమేజయుడు	హరిశ్చేత్ర	తురుడు	కవశుడు	ప్రపంచమునంతయు జయించెను.
2	మానవుడు	శర్యాతి	చ్యవనుడు	భృగువు	డిటా
3	శతానీకుడు	సప్తాజిత్తు	సోమశుష్మ	వజిరత్నాయనుడు	డిటా
4	అంబుధునికుమారుడు	అంబుష్టుడు	పర్వతనారదులు		
5	యథాంశేష్టుడు	శక్రనేనుడు	పర్వతనారదులు		
6	విశ్వకర్మ	భువనుడు	కశ్యపుడు		భూమికాశ్వపిగా నీయజ్ఞముచేత నె యైనది.
7	సుదాసుడు	పిజవసుడు	వసిష్ఠుడు		ఋగ్వేదమున సుదాసునిగాధకలదు
8	మదుత్తు	అవీక్షితుడు	సంవర్తుడు	అంగిరసుడు	విశ్వేదేవత లీయజ్ఞమున సదస్య తైరట.
9	అంగుడు	లుప్తాంగుడు	ఉడవయుడు	అత్రి	పదివేలయేనుగులను ఋశ్విక్కులకు దానమిచ్చెను.
10	భరతుడు	దుష్మంతుడు	దీర్ఘముడు	మమత (తల్లి)	133 అశ్వమేధములఁజేసెను.
11	దుర్ముఖుడు	పాంచాలదేశపురాజు	బృహదుక్కుడు		ఈతనివలె సన్నియజ్ఞముల నెవ రును చేయలేదు.
12	అత్మరాతి	జనంతపతి	సాతహవ్యుడు	వసిష్ఠుడు	

ధర్మశాస్త్ర కర్తలేవరు?

గాదె సరసింగరావుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.

మనుస్మృతి, పరాశరస్మృతి, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి మొదలగు ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములను గురించి లోకములో నొక వాడుక యున్నట్లున్నది. అది యేమిటనగా, ఏగ్రంథ మెవని పేర నున్నదో అతడే ఆశాస్త్రమును రచించినవాడని. దీనికి కారణము ఏమిటయి యుండునని భోగట్టాచేయగా మనుస్మృతి వ్యాఖ్యానమునను పరాశర స్మృతి వ్యాఖ్యానమునను గల మను పరాశరాదుల వాక్యములకు ప్రామాణ్య సంపాదన విషయకమగు చర్చలోని యీ క్రిందివాక్యము లోకవాడుకకు కారణము కావచ్చునని కొంద రనుచున్నారు.

మనుస్మృతి కుట్లూక భట్టు వ్యాఖ్యానము.

పాగుషే యత్యేషి మను వాక్యానాం అవిగీత మహాజన పరి గ్రహాత్ శృత్యుపగ్రహాచ్చ వేదమూలకతయా ప్రామాణ్యం తథాచ ఛాందోగ్య బ్రాహ్మణే శ్రూయతే “మనుర్వై యత్క్రించి దవదత్త ద్భేషజం భేషజతాయా” ఇతి.

పెద్దల యంగీకారమున్నూ ఆచరణయున్నూ గలదు కాబట్టిన్నీ ఆవాక్యములు వేదమూలకము గాబట్టిన్నీ వేదమందు మనువును స్తోత్రముచేశారు కాబట్టిన్నీ మనువాక్యములు ప్రమాణముగా గ్రహించవలెనని పై వాక్యముల తాత్పర్యము.

పరాశరస్మృతి మాధవాచార్య వ్యాఖ్యానము.

మనుయాజ్ఞవల్క్య పరాశరాదయః వేదే స్తుతత్వాత్ ।

మన్వాదులు వేదమందు స్తోత్రము చేయబడినారు గనుక నని పై వాక్యము తాత్పర్యము.

వీటిని బట్టి చూచినచో మన్వాదులు గ్రంథములు చేసినవారన్న యనుమానము కలుగుచున్నది. గాని స్మృతి గ్రంథములు ప్రమాణములగుటను గూర్చిన యీ క్రిందిశ్లోకమున నదొకవిధమున నున్నది.

ప్రాచీనాస్మతవాదిత్వాత్ పుంసాం భ్రాంత్యాది సంభవాత్
చోదనా నుపలభేశ్చ శ్రద్ధా మాత్రా తప్తమాణతా॥

ఈ శ్లోకమునుబట్టి నమ్మకమే ప్రమాణ హేతువని తోచుచున్నది గాబట్టి మన్వాదులు గొప్పవారని వేదమందు చెప్పబడినారన్న మొదటివాక్యములే ఈ నమ్మకమునకు కారణమయియుండ నోవును. అయితే వేద నిత్యత్వవిషయమున పూర్వ మీ మాంసకులు చూచిన మరియొక యభిప్రాయము గలుగుచున్నది. అనిత్య సంయోగమువలన వేద మనిత్యమగును గనుక ననిత్యులగు పురుషుల నామములు వేదమందుండనేరవనిన్నీ అట్టి నామములున్నచోట వాటి కర్థాంతరము కల్పించవలెననిన్నీ పూర్వ మీమాంసాసూత్రములకు శబరస్వామి రచించిన భాష్యమున గలదు. దీనింబట్టి చూచినచో పురుషనామము లున్నచో నది వేదమే కానేరదు. అందుచేత మన్వాదులు వేదమందు స్తోత్రము చేయబడినారన్న యభిప్రాయమును గూర్చియు తన్ములకముగ వచ్చిన శ్రద్ధనుగూర్చియు ననుమానపడవలసి యుంటుంది. ఇదిగాక ఆపస్తంబ ధర్మసూత్రముల వ్యాఖ్యానమున ‘ఆర్యసమయేన’ అన్నపదమునకు ఆర్యులనగా శిష్టులనిన్నీ వారే మన్వాదులనిన్నీ వ్రాసినారు. ఆపస్తంబ ధర్మసూత్రములందున్న “యథోక్త మన్యదతః పరిషత్సు” అను సూత్రమునకు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానములో ‘పరిషత్సు’ అన్న పదమునకు మానవాది ధర్మశాస్త్రములని వ్రాసినారు. వీటిని బట్టిచూడ మానవాది ధర్మశాస్త్రములు పరిషత్సమయములు, ఆర్య సమయములు అన్న యనుమానము

కలుగుచున్నది. ఇదియే నమ్మకమునకు కారణము కావచ్చును. ఇది గాక “వేద మూలకతయా ప్రామాణ్యం” అని యిదీవర కుదహరించిన కుల్లూక భట్టువాక్యమున గలదు. అందుచే వేదమూలకత్వమే నమ్మకమునకు కారణమని యెంచి ధర్మములన్నియు వేదమూలము అని భావించవచ్చును గాని “దేశధర్మ జాతిధర్మ కులధర్మాన్ శృత్య భావా దబ్రహ్మీస్మనుః” అని వశిష్ట స్మృతియందున్నది. అందుచేత ధర్మశాస్త్రములం దున్నవన్నియు వేదమూలకములు గావని తోచుచున్నది.

ధర్మములలో కొన్ని ఆర్యసమయములూ, పరిషత్సమయములూ ఉండుటచేతనున్నా కొన్ని వేదమూలకముగానివిన్న కొన్ని వేదమూలకములూ ఉండుటచేతనున్నా మన్వాదులకున్నా వారి పేరను లోకములో ప్రచారముననున్న శాస్త్రగ్రంథములకును గల సంబంధ మెట్టిదని విచారించవలసియున్నది: అనగా ధర్మశాస్త్ర కర్తలెవరు? ధర్మములకు కర్తలెవరు? అను సంశయములు విచారణ విషయము లగుచున్నవి.

ఈ విషయమున ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములం దెట్లున్నదో మొట్టమొదట చూచెదము.

యాజ్ఞవల్క్య స్మృతియం దీక్రింది శ్లోకములు గలవు.

మన్వత్రి విష్ణుహారీత యాజ్ఞవల్క్యశ్చనాంగిరాః |
యమాపస్తంబ సంవర్త కాత్యాయన బృహస్పతీ
పరాశర వ్యాస శంఖ లిఖితా దక్షగౌతమా |
శాతాతపో వసిష్ఠశ్చ ధర్మశాస్త్ర ప్రయోజకాః ||

ఇందు చెప్పబడిన ఋషులు ధర్మశాస్త్ర ప్రయోజకులని యున్నది.

ప్రయోజకులనగా నడిపించినవారని యర్థము. శాస్త్రములు

నేరేగలవని యూహించవచ్చును. ఇచ్చట 'ప్రవర్తకాః' అని యొక పాఠము గలదు. దానింబట్టి కూడా నడిపించినవారనే తోచుచున్నది. అందుచే దీని ప్రకారము ధర్మశాస్త్రములకును మన్వాదులకును ప్రయోజ్య ప్రయోజక సంబంధమేగాని మన్వాదులకు గ్రంథ కర్తృత్వమున్నట్లు కనిపించదు.

పరాశర స్మృతియం దీక్రింది శ్లోకములు గలవు.

శ్రుతామే మానవా ధర్మా వాసిష్ఠాః కాశ్యపాస్తథా
గార్గీయా గౌతమీయాశ్చ తథా చౌశనసా స్మృతాః॥
అత్రే ర్విష్ణోశ్చ సంవర్తా ద్దక్షాదంగిరసస్తథా
శాతాతపాశ్చ హరీతా ద్యాజ్ఞవల్క్యైశ్చ కృతాశ్చయే
కాత్యాయనకృతా శ్చైవ తథా ప్రాచేతసా స్మృతాః॥

ఈ శ్లోకములే మరియొక ప్రతియం దిట్లున్నవి.

శ్రుతామే మానవా ధర్మాః వాసిష్ఠాః కాశ్యపాస్తథా
గార్గీయా గౌతమీయాశ్చ తథా చౌశనసాః స్మృతాః॥
అత్రే ర్విష్ణోశ్చ సంవర్తా ద్దక్షా ఆంగిరసాస్తథా
శాతాతపాశ్చ హరీతా ద్యాజ్ఞవల్క్యైశ్చ కృతాశ్చయే
కాత్యాయనకృతా శ్చైవ ప్రాచేతస కృతాశ్చయే
ఆపస్తంబ కృతా ధర్మా శంఖస్య లిఖితస్యచ॥

ఈ రెండు పాఠములందును కొన్ని ధర్మములు కృతములని చెప్పి మిగిలినవి తద్ధితలతో చెప్పుటచేత వాటినిగూడ కృతములనియే యెంచినచో దీనికిని పై శ్లోకమునకును విరోధము కలుగుచున్నది.

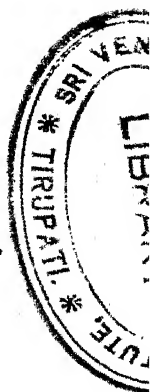
పై తీససిలోనివని పరాశర మాధవీయమం దీక్రింది శ్లోకములున్నవి.

తేషాం మ స్వంగిరోవ్యాస గౌతమాత్ర్యుశనో యమాః
పశిష్ఠ దక్ష సంవర్త శాతాతప పరాశరాః॥

విష్ణవస్తంబ హరీతాః శంఖః కాత్యాయనో భృగుః |
 ప్రచేతా నారదోయోగీ బోధాయన పితామహా
 సుమంతుః కశ్యపో బభ్రుః పైతీనో వ్యాఘ్రు ఏవచ
 సత్యవ్రతో భరద్వాజో గార్గ్యః కాశ్మీరాజనస్తథా
 జాబాలి ర్జమదగ్నిశ్చ లోకాక్షి బ్రహ్మసంభవః |
 ఇతి ధర్మప్రణేతారః షట్త్రింశ దృషయ స్తథా ||

దీనింబట్టి మన్వాదులు ధర్మప్రణేతలు అనగా ధర్మమును చేసిన
 వారని గాని సడిపించినవారని గాని తెలియనగును.

వృద్ధ గౌతమ సంహితలో యీక్రింది శ్లోకము లున్నవి.
 శ్రుతా మే మాసవా ధర్మాః శాశిష్ఠాః కాశ్యపాస్తథా
 గార్గేయా గౌతమీయాశ్చ తథా గోపాలితస్యచ
 పరాశర కృతాః పూర్వ మాత్రేయస్యచ ధర్మతః.
 ఉమామహేశ్వరా శ్చైవ నంది ధర్మాశ్చ పాపనాః
 బ్రహ్మణా కథితాయేచ కౌమారాశ్చ శ్రుతామయా
 ధూమ్రవర్ణ కృతాధర్మాః క్రౌంచ వైశ్వానరా అపి
 భార్గవ్యా యాజ్ఞవల్క్యైశ్చమాండ వ్యాకౌశికాస్తథా
 భారద్వాజ కృతాయేచ బృహస్పతి కృతాశ్చయే
 సుమన్తు జైమిని కృతా శ్శాకునేయాస్త జైవచ
 అగస్త్య గీతా మౌద్గల్యా శ్శాండిల్యా స్తులహాయనాః
 వాలఖిల్య కృతాయేచ సప్తర్షి రచితాశ్చయే
 ఆపస్తంబ కృతాధర్మాః శంఖస్య లిఖితస్యచ
 ప్రాజాపత్యాస్తథా యామ్యాః మాహేంద్రాశ్చ శ్రుతా మయా
 వైశ్వానరాఖ్యగీతాశ్చ విభాండక కృతాశ్చయే.
 నారదీయ కృతాధర్మాః కాపీతాశ్చ శ్రుతామయా
 క్రౌంచమాతంగ గీతాశ్చ సాధహరీతకాస్తథా

సింగవర్మ కృతాకాంతా యేచవా వసుసాలితాః

ఉద్దాలక కృతాధర్మా బౌశన సాస్త్రైవహి

వైశ్యపాదన గీతాశ్చయే చాన్యే ప్యేవమాదయః॥

ఇందు కొన్ని ధర్మములు కృతములనియు కొన్ని గీతములు అనగా చెప్పబడినవనియు, కొన్ని పాలితములనియు చెప్పి కొన్నిటిని తద్ధితరూపములచే జెప్పటచే నీ తద్ధితాంత పదముల కెట్టి యర్థము చెప్పవలెనో తెలియరాకున్నది.

యాజ్ఞవల్క్య సంహితయందు ప్రయోజకులని చెప్పటచేతను ఇతర గ్రంథముల కృత, గీతశబ్దములచేతనూ తద్ధితాంత శబ్దముల చేతను తెలియవచ్చుచున్న సంబంధము ఇట్టిదని నిశ్చయించుటకు వీలులేకున్నది.

ఇంతవరకు ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములందు మన్వాదుల విషయమున నే మున్నదో చూచితిమి. ఇందువలన సంశయము విడలేదు. ఇక ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా ప్రతి ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమందును నేమున్నదో చూతము.

అత్రిసంహిత, విష్ణుస్మృతి మొదలగు గ్రంథముల మొదటి స్లోకముల జూచినచో నీ గ్రంథముల కర్తృత్వ మనేక రకములుగా నున్నట్లున్నది.

‘అత్రిః శాస్త్ర మకల్పయత్’ ‘దక్షః శాస్త్ర మకల్పయత్’ ‘శంఖః శాస్త్ర మథాకరోత్’ అని ఆయా గ్రంథములం దుండుటచే అత్రిస్మృతి, దక్షస్మృతి, శంఖస్మృతి- యీగ్రంథములు అత్రి, దక్ష, శంఖులచే కల్పించబడినవని తెలియవచ్చును.

విష్ణుస్మృతి, హరీతస్మృతి మొదలగువాటియందు విష్ణుదేవుడును బ్రహ్మయు నాధర్మములు చెప్పినట్లున్నది. కొన్ని గ్రంథములందు బ్రహ్మచెప్పిన ధర్మముల నొకరు మరియొకరితో చెప్పిన

ల్లున్నది. ఈ రెండవరకము వాటిని సంగ్రహము లనవచ్చును గాని మొదటివాటిని గురించి యేమి చెప్పవలెనో ముందు ముందు ధాలో చించెదము.

యాజ్ఞవల్క్యుమలను కొందరు ఋషు లడిగినట్లును వారు ధర్మములను చెప్పినట్లును యాజ్ఞవల్క్యు, ఔశనస, సంవర్త, బృహస్పతి, పరాశర, వ్యాస, వృద్ధగౌతమ, మను స్మృతులయందు గలదు. ఇవి యెట్టివో విచారించవలెను.

ఒకరకము గ్రంథములు సంగ్రహములని చెప్పవచ్చును. అంగిరసుని స్మృతియం దిట్లున్నది.

గృహశ్రమేషు ధర్మేషు వర్ణానా మనుపూర్వశః
ప్రాయశ్చిత్త విధిం దృష్ట్వా అంగిరాముని రబ్రవీత్ ||

ప్రవృత్తిలోని వాటిని సంగ్రహించినవి కొన్ని; యమస్మృతి లోని యీశ్లోకము జూడుడు.

అథాతోహ్యస్య ధర్మస్య ప్రాయశ్చిత్తాభిధాయకం
చతుర్ణామపి వర్ణానాం ధర్మశాస్త్రం ప్రవర్తతే ||

కాత్యాయన స్మృతిలోని యీ క్రిందిశ్లోకమును జూడుడు.
అథాతో గోభిలోక్తానా మన్యేషాం చై వకర్మణాం
అస్పృష్టానాం విధిం సమ్యగ్దర్శయిష్యే ప్రదీపవత్ ||

లిఖిత స్మృతియందును గౌతమశాతాతపవశిష్ఠ సంహితల యందును నెట్టి యుపోద్ఘాతమును లేకపోవుటచే వాటినిగూర్చి యేమి యును జెప్పటకు వీలులేదు.

దక్షాదుల కల్పనయు, బ్రహ్మాదులు వక్తలగుటయు, యాజ్ఞవల్క్యుదులు చెప్పటయు నెట్టిదో మనకు స్పష్టముగా తెలియుటకు గాను ముందు ధర్మస్వరూపమును ధర్మప్రమాణములను విచారించి చూచెదము.

ధర్మస్వరూపమును గూర్చి మనుస్మృత్యంతో నీ క్రింది శ్లోకములు గలవు.

విద్వద్భిః సేవిత స్సద్భి ర్నిత్య మద్వేషరాగిభిః
హృదయే నాభ్యను జ్ఞాతః యో ధర్మస్తన్నిబోధత॥

రాగద్వేషములు లేని విద్వాంసులచే నాచరింపబడినదియు హృదయానుజ్ఞను పొందినదియు ధర్మమని వీటివలన తెలియును. అందుచే రాగద్వేష మూలకము గానట్టిదియు, మనఃపూర్వకముగ నాచరించుటకు తగినట్టిదియు ధర్మమని తోచుచున్నది. ఇట్టి ధర్మమునకు లక్షణ మీ క్రింది శ్లోకముల నున్నది.

వేదః స్మృతి స్సదాచారః స్వస్యచ ప్రియనూత్మనః
ఏత చ్చతుర్విధం ప్రాహు స్సాక్షా ధర్మస్య లక్షణం॥ II అ॥

ధృతిః శూమాదమోఽస్తేయం శౌచ మింద్రియ నిగ్రహః
ధీర్విద్యా సత్య మక్రోధోదశకం ధర్మలక్షణం॥ VII అ॥ మనుస్మృతి.

వేదము, ధర్మశాస్త్రము, ఆత్మప్రియము శిష్టాచారము ఈ నాలుగున్నా ధర్మమును సూచించునట్టివి. వీటివలన సూచించబడిన వాటిలో ధృత్యాదులగు పదిన్నీ ముఖ్యమైన లక్షణముగా జెప్పబడినవి. ఈ యభిప్రాయ మీ క్రింది శ్లోకములచర్చనలన స్పష్టపడగలదు.

దేశకాల విధానేన ద్రవ్యం శ్రద్ధా సమన్వితం

పాత్రే ప్రదియతే య త్తద్ధర్మస్య ప్రసాధనం॥ మనుస్మృతి.

తగిన దేశకాల పాత్రములు చూచిచేసిన ద్రవ్యత్యాగము ధర్మమునకు ప్రసాధనమని దీనివలన తెలియవచ్చుచున్నది. ప్రసాధనమనగా శ్రేష్ఠమైన సాధనమని యొక యర్థము : అలంకారమని మరి యొక యర్థము. ఇందేయర్థ మిచ్చుట గ్రహించవలెనన్నది నిశ్చయించుట కీ క్రింది శ్లోకమును విచారించిచూతము.

యమా స్సేవేత సతతం సనిత్యం నియమాద్భుధః

యమా స్పతత్య కుర్వాణో నియమా స్కేవలాః భజకః॥

మనుస్మృతి.

యమము లనగా ధృత్యాదులు. వీటిని నిత్యమును సేవించవలెను. కేవల నియమములను సేవించుచు యమములను చేయనివాడు పతితుడగుచున్నాడు. అందుచే ద్రవ్య త్యాగరూపమైన నియమ ధర్మము యమముల కలంకారము వంటిదని తోచక మానదు.

ఇంతవరకు చూచిన దానింబట్టి యాత్మాభివృద్ధికి హేతువులగు కర్మలు ధర్మ శబ్దవాచ్యములగుచున్నవని మానవ ధర్మశాస్త్ర గ్రంథ మయొక్క యభిప్రాయముగా గన్నుడును. మేధాతిథి వ్రాసిన మను స్మృతి వ్యాఖ్యానమునందలి యీ క్రిందివాక్యము పై యభిప్రాయ మును బలపరుచుచున్నది.

“వేదవిద్భిరవ్యనుష్ఠితః సంశయరహితశ్చధర్మఇతి”

వేదవేత్తలు ఆచరించినదిన్నీ సంశయరహితమైనదిన్నీ ధర్మము.

ఇదిగాక విశ్వామిత్రుడు చెప్పిన లక్షణముగూడ పై యభిప్రాయమును బలపరుచుచున్నది.

యమార్యాః క్రియమాణంతు శంస న్న్యాగమవేదినః

సధర్మో యం విగహాన్తే త మధర్మం ప్రచక్షితే॥

దీనియర్థమేమిటంటే : ఏకర్మను వేదవేత్తలు మంచిదని చెప్పుదురో అది ధర్మము; వేదవేత్తలు నిందించునది అధర్మము.

ధర్మవిషయమున యాజ్ఞావల్క్య స్మృతియందిట్లున్నది :

దేశకాల ఉపాయేన ద్రవ్యం శ్రద్ధా సమన్వితం

పాత్రే ప్రదీయతే య తత్సకలం ధర్మలక్షణం॥

దేశకాల పాత్రము లాలోచించి చేసిన ద్రవ్యత్యాగము ధర్మము.

అయింతు పరమో ధర్మః యద్యోగే నాత్మదర్శనం॥

మనోనిగ్రహమువలన సంపాదించిన యాత్మనర్మము పరమ ధర్మము. ఇంతవరకున్నా మనుస్మృతియందు చెప్పినదిన్నీ యాజ్ఞ వల్క్య స్మృతియందు చెప్పినదిన్నీ ఒక్కమోస్తరుగానే యున్నది.

విశ్వామిత్రుడుచెప్పిన వేదవేత్తయంగీకారమున్నూ కుల్లూక భట్టు చెప్పిన సంతయరహితత్వమున్నూ ఎట్లుకలుగుచున్నవో చూచుటకు యాజ్ఞవల్క్య స్మృతిలోని యీక్రింది శ్లోకము కొంతయాధారము కల్పించునని తోచుచున్నది.

చత్వారో వేదధర్మజ్ఞాః పక్షతైః విద్యమేవవా

సాబ్రూతేయం స ధర్మస్యాదేకో వాఘ్యాత్మవిత్తమః॥

వేదధర్మములను తెలిసినవారు నలుగురుగాని ముగ్గురుగాని పరిషత్తుగాగూడి దేనిని ధర్మమని చెప్పుదురో అదియే ధర్మము. అధ్యాత్మ వేత్తయైన వాఙ్మూలము చెప్పినను అది ధర్మమే యగుచున్నది.

ఇంతవరకు జరిగిన ధర్మస్వరూప చర్చవలన మనకు తెలిసిన దేమిటంటే; ధర్మము క్రియాయాపము: వేదధర్మజ్ఞులు పరిషత్తుగాగూడి నిశ్చయము చేసినది.

ఇక ధర్మమూలములను ధర్మప్రమాణములను కొంత విమర్శింతుము. మనుస్మృతియం దిట్లున్నది.

వేదోఽఖ్యో ధర్మమూలం స్మృతిశీలేచ తద్విదాం

ఆచారశ్చైవ సాధూనామాత్మన స్తుష్టిరేవచ॥

యాజ్ఞవల్క్య స్మృతియం దిట్లున్నది :

పురాణ న్యాయ మీమాంసా ధర్మ శాస్త్రాంగ మిశ్రితాః

వేదాః స్థానాని విద్యానాం ధర్మస్యచ చతుదశ॥

మనుస్మృతియందలి ధర్మమూలములను యాజ్ఞవల్క్య స్మృతియందలి ధర్మస్థానములను ఆలోచించిచూడగా అంగసహితములగు

వేదములు, ధర్మశాస్త్రము, పురాణములు (శిష్టాచారమును తెలియ జేయునట్టివి), న్యాయమిమాంసలు (ఆత్మత్వప్తి హేతువులు) యివన్నియు ధర్మ నిశ్చయమునకు సాధనములని తెలియవచ్చుచున్నవి: అనగా వీటినిబట్టి ధర్మనిశ్చయము చేయవలయునని తోచుచున్నది.

వృద్ధ గౌతమసంహితయం దిట్లున్నది.

ధర్మం జిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం ప్రథమం శ్రుతిః

ద్వితీయంతు స్వశాస్త్రాణి తృతీయం లోక సంగ్రహః॥

ధర్మము తెలుసుకొనుటకు మొదటి సాధనము వేదము; రెండవది స్వకీయమైన శాస్త్రములు; మూడవది లోకసంగ్రహము అనగా శిష్టాచారము. దీనినిబట్టి చూడగా శాస్త్రములలో ధర్మశాస్త్రములు న్యాయమిమాంసలు చేరియుండుననియును శిష్టాచారమున పురాణములు చేరియుండుననియును యిదివరకు మనము చూచిన స్మృతుల నిర్దేశముచే చెప్పవలసియుండును.

ధర్మస్థానములందున్న ధర్మముల నాచరణకు తెచ్చుటలో సాయము చేయునదేదియని మనకు తెలియవలసియున్నది. ఈవిషయము మనుస్మృతియం దిట్లున్నది.

ఆర్షం ధర్మోపదేశంచ వేదశాస్త్రావిరోధినా

యస్తర్కేణాను సంధత్తే స ధర్మం వేదనేతరః॥

ఆర్ష ధర్మోపదేశములను వేదశాస్త్రా విరోధియగు తర్కముచే యోజన చేసినగాని ధర్మము తెలియదని దీని యభిప్రాయము. ఇందలి తర్కసాధనములగురించి మనుస్మృతియం దిట్లుగలదు.

ప్రత్యక్షం చానుమానంచ శాస్త్రించ వివిధాగమం

త్రయం సువిదితం కార్యం ధర్మశుద్ధి మభీష్నతా॥

శుద్ధమైన ధర్మమును నిరూపించుటకు ప్రత్యక్షకానుమాన శబ్దములు ప్రమాణములని దీని యభిప్రాయము. ఈమూడు ప్రమాణ

ములనుబట్టి తర్కించునపు డొకవిశేషము మనుస్మృతియందే కనిపించుచున్నది : ఈక్రింది శ్లోకముల జూడుడు.

సర్వంతు సమవేష్యేదం నిఖిలం జ్ఞానచక్షుషా

శ్రుతి ప్రామాణ్యతో విద్వా న్స్వధర్మే నివసేతనై ||

ధర్మం జిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం పరమం శ్రుతిః

శ్రుతిద్వైధంతు యత్రస్యా తత్ర ధర్మాపుభా స్మృతౌ ||

మీమాంస చేయుటయందు వేదప్రామాణ్యమును నిరాకరించగూడదు. వేదమందు రెండు విధములుగ నున్నప్పుడు రెండునూ ధర్మములని నిశ్చయించవలెను. ఇదియే మనుధర్మశాస్త్రమనలి పరమోపదేశము. ఇదియే వేదశాస్త్రావిరోధియగు తర్కము. ఇచ్చట శాస్త్రమనగా మీమాంసాశాస్త్రముగాని మరియొకటికాదు. అలాగు కాకపోయినట్లయితే వేదప్రమాణముచేతనే ధర్మనిశ్చయము చేయుమనిచెప్పరు.

ఇంతవరకు మనము చేసిన దర్మస్వరూప ధర్మప్రమాణముల విచారణనుబట్టి మనకు తెలిసిన యంశము: ఆ ధర్మము క్రియారూపము. ధర్మనిర్ణయము చేయుటయందు వేదమునకును మీమాంసాశాస్త్రమునకును విరోధముగ నుండగూడదు. ఇంచుచేత ధర్మశాస్త్రములు ముఖ్యము గావని తోచుచున్నది. ఈగ్రంథములు వేదములవంటివిగావు. పురాణములు మొదలుగాగల వాటివలెనే ధర్మస్థానములేగాని ధర్మనిర్ణయము చేయునవి గావని తోచుచున్నది. ఇంకను మరియొక విషయము పై చర్చవలన తేలినది. ధర్మములు పరిషన్నిగీతములయినగాని శుద్ధములుగావన్నందున మన్వాదులకుగల ధర్మశాస్త్ర కర్తృత్వము విషయమునగాని పరిషత్తులవిషయమునగాని యెట్టిసంబంధమున్నదో నిశ్చితముగా తెలియలేదుగానిపరిషన్నిగీతములే ధర్మములన్న యనుమానము గలిగినది. మన్వాదులవాక్యము లున్న

యెడల వాటిన్నాఁ ధర్మోపదేశములుగ గ్రహించి వాటికి తర్కయోజన కలుగ చేసినగాని వాటి ధర్మత్వము నిశ్చయించలేమని తోచక మానదు. అందుచేత ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములు పరిషన్నిర్ణయముల సంగ్రహములన్న యనుమానమునకు వీలుకలుగుచున్నది. భారతము అనుశాసన పర్వమున నుమామహేశ్వర సంవాదములోనివని పరాశర మాధవీయమందున్న యీక్రింది శ్లోకములను జూతము.

ధర్మా బహువిధా లోకే శ్రుతి భేద ముఖోద్భవాః

దేశ ధర్మాశ్చ దృశ్యంతే కులధర్మా స్తథేవచ॥

జాతిధర్మా వయోధర్మా గుణధర్మాశ్చ శోభనే

శరీరకాల ధర్మాశ్చ అపధర్మాస్తథైవచ॥

ఏతద్ధర్మస్య నానాత్వం క్రియతే లోకవాసిభిః॥

దీనియం దిట్లున్నది: ధర్మములు పలురకములు. ఈ బహువిధత్వము లోకములోనివారిచే చేయబడిన దేను.

దీనింబట్టియు యిదివరకు మనకు గలిగిన యనుమానము బట్టియు నాలోచించగా ధర్మములన్నియు పరిషత్తులచే చేయబడిన వన్నయనుమానము బలమగుచున్నది. మన్వాదిస్మృతు లీనిశ్చయముల సంగ్రహములన్న యనుమానము కలుగుటకు వీలున్నది. ఇది నిశ్చయముచేసినచో ధర్మశాస్త్ర కర్తృత్వ విషయకమగు సమస్య పూర్తి కాగలదని తోచవచ్చును. మన్వాదిస్మృతులు పరిషన్నిర్ణయముల సంగ్రహములాయన్నవిషయము నిశ్చయించుటకు మనుస్మృతియన్న గ్రంథమును విమర్శించి చూచెదము. అన్నిస్మృతులను విచారించుట కవకాశముచాలదు. అన్నిటి విచారణయును అవసరముగూడ గానేరదు. ఒకదాని విచారించినచో స్థానీపులాకన్యాయమున నన్నిటి తాలూకునిజమును మనకు బోధపడగలదు గనుక మనుస్మృతినే చర్చించిచూతము.

భగవన్ బ్రహ్మణాయత్తు సంప్రోక్తంస్యా న్మనోఃపురా।

తత్సర్వం షరమం ధర్మం వక్తు మ్పర్వసి మే ౭ నఘ॥

అని వృద్ధహారితసంహితలోని వాక్యములవలన బ్రహ్మ మనువున కుజెప్పిన ధర్మములు కొన్నిగలవని తోచుచున్నది.

ధర్మసారం మహారాజ మనునా ప్రోక్త మాదితః

ప్రయచ్ఛామి మనుప్రోక్తం పౌరాణం శ్రుతిసంతతం॥

అని వృద్ధ గౌతమ సంహితయందును “దేశధర్మ జాతిధర్మ కులధర్మాః శ్రుత్యభావా దబ్రవీ న్మనుః” అని వసిష్ఠ సంహితయందును ఉండుటచే మనుప్రోక్తమగు సంహిత ఒకటియున్నదన్న యనుమానము కలుగుచున్నది. ఇదిన్ని వృద్ధహారిత సంహితలోనిదిన్ని ఒక్కటే అవునాకాదా యనుదానిని నిశ్చయించుటకు మనుస్మృతియం దేమున్నదో చూతము. అందు గ్రంథాదియం దిట్లున్నది:

మను మేకాగ్ర మాసీన మభిగమ్య మహర్షయః

ప్రతి పూజ్య యథాన్యాయ మిదం వచన మబ్రువన్॥

మహర్షులందరును మనువును సమీపించి ప్రశ్నచేసిరి. ఈమను వెవ్వరని తెలియుట కీక్రింది శ్లోకములను జూడవలెను.

ద్విధాకృత్వాత్మనోదేహ మధేన పురుషోభవత్ ।

అధేన నారీ తస్యాం సవిరాజ మస్మజ త్ప్రభుః॥

తప స్తప్త్యా సృజద్యంతు సస్వయం పురుషోవిరాట్ ।

తంమాం విత్తాస్య సర్వస్య స్రష్టారం ద్విజస త్తమాః॥

అహం ప్రజా సిసృక్షుస్తు తప స్తప్త్యా సుదుశ్చరం ।

పతీ స్ప్రిజానా మస్మజం మహర్షీ నాదితోదశ॥

మరీచి మత్య్రింగిరసం పులస్త్యం పులహంకతుం ।

* * * * *

ఏతేమనూంస్తు సప్తాన్య సస్మజ భూరితేజసః॥

జగత్ప్రభువైన ఆదినారాయణుడు అధానారీశ్వరుడయ్యెను. అధానంగమగు స్త్రీవలన విరాట్పురుషుని సృజించెను. ఆ విరాట్పురుషుడు తపస్సుచేసి నన్ను సృజించెను. నేను ఈ ప్రపంచమునకంతకును సృష్టికర్తను. నేను తపస్సుచేసి మరీచ్యాదులను సృష్టించితిని. వారు ఏడుగురు మనువులను సృజించిరి అని వీటియర్థము. దీనింబట్టి తెలియునదేమిటంటే: మహర్షులందరు ఏమనువును సమీపించి ప్రశ్నచేసిరో ఆమనువు విరాట్పురుషునిచే సృజింపబడినవాడున్నా ఏడుగురు మనువులను సృష్టిచేసిన మరీచ్యాది మహర్షులను సృజించినవాడున్నా ఇతనే. మనువన్న విషయమునుచెప్ప శ్లోకము మరియొకటి గలదు. అది యీక్రిందను వ్రాయుచున్నాను.

మనోహైరణ్య గర్భస్య యేమరీచ్యాదయస్సుతాః॥

మరీచ్యాదులను సృజించిన మనువు గలడు. అతనినే ఋషులు ప్రశ్నించినట్లున్నది. అమనువు పరమపురుషునివలన ధర్మశాస్త్రమును గ్రహించి మరీచ్యాదులకు చెప్పెననిన్నీ ఆశాస్త్రమునే భృగువు మహర్షులకు చెప్పెననిన్నీ యీక్రింది శ్లోకములవలన తెలియనగుచున్నది.

ఇదంశాస్త్రంతు కృత్వాసౌ మామేవ స్వయమాదితః

విధివ ద్ద్రాహియామాస మరీచ్యాదీం స్వహం మునిః

ఏతద్వోయం భృగుః శాస్త్రం శ్రావయిష్య త్యశేషతః.

అందుచే ఈశాస్త్రమునకు కర్త పరమేశ్వరుడే. బ్రహ్మ మనువునకు చెప్పినదన్న హరితవచనమునందలి బ్రహ్మ పరమేశ్వరుడే కావచ్చును. గాని వృద్ధగౌతమ సంహితయందును వసిష్ఠసంహితయందును చెప్పిన మనువు పరమేశ్వరుడుగాక మరియొకడు కావలెను. ఈక్రిందివాక్యములను చూడుడు.

* * * బ్రాహ్మణస్య * * *

తస్యకర్మ వివేకార్థం శేషాణాం చానుపూర్వశః।

స్వాయంభువో మను ధీమా నిదం శాస్త్ర మకల్పయత్॥

దీనింబట్టి ఈ శాస్త్రమును కల్పనచేసినవారు స్వాయంభువమనువు. మరీచ్యాదులచే సృజింపబడిన యేడుగురు మనువులలోని వాడగు స్వాయంభువమనువు కావలెను.

ఇంతవరకును జరిగినవిచారణనుబట్టి శాస్త్ర కర్తలు పరమేశ్వరుడు స్వాయంభువ మనువు, మనువు అని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈవిషయముననే మరికొన్ని నిదర్శనములుగలవు.

ననిష్క్రియ విసర్గాభ్యాం భర్తుభావార్యా విముచ్యతే।

ఏవంధర్మం విజానీమః ప్రాక్ష్యజాపతి నిర్మితం॥

ఇందలి ధర్మము ప్రజాపతి నిర్మించినదని యున్నది. ఈప్రజాపతి మనువా మరియుకరా యనువిషయ మీక్రిందిశ్లోకముల వెల్లడియగును.

త్రయోధర్మా నివర్తంతే బ్రాహ్మణాత్ క్షత్రియంప్రతి।

అధ్యాపనం యాజనం చ తృతీయశ్చ ప్రతిగ్రహః॥

వైశ్యంప్రతితథైవై తే నివర్తేరన్నితిస్థితిః॥

నతౌప్రతి హతాథ ధర్మా స్మను రాహ ప్రజాపతిః॥

ప్రజాపతియైన మనువుచెప్పిన ధర్మములని యీశ్లోకముల యందున్నది. అందుచే ప్రజాపతిన్నీ మనువున్నూ ఒకరే కావచ్చును. ఈక్రింది శ్లోకమును జూచిన నిది మనువుచెప్పినట్లున్నది.

ఋణే దేవో ప్రతిజ్ఞాతే పంచకం శతమర్హతి।

అపన్న పేతుద్విగుణం తస్యనో రనుశాసనం॥

ఈక్రిందిది స్వాయంభువ మనువుచెప్పెను.

దశస్థానాని దండస్య మనుఃస్వాయంభువోబ్రవీత్॥

ఇంతవరకు జూచిన వచనములబట్టి మనుకర్తృకములని స్వాయంభువమను కర్తృకములని తెలియుచున్నది.

ఈక్రింది వాక్యములు జూచిన మరికొన్ని విషయములు తెలియ గలవు.

ఏషోఖలః కర్మవిధి రుక్తో రాజ్ఞ స్సనాతనః

నా స్తి స్త్రీణాం క్రియామన్త్రై రితి ధర్మో వ్యవస్థితః॥

దీనింబట్టి సనాతనధర్మములని వ్యవస్థితధర్మములని కొన్ని గలవని తెలియవచ్చినది. ఇట్టివి మచ్చునకుమట్టుకు కొన్ని చూపించి తిని గాని సనాతనధర్మములనీ వ్యవస్థితధర్మములనీ స్థితధర్మములనీ మనువు చెప్పినవనీ స్వాయంభువ మనువుచెప్పినవనీ అనేకములుగలవు. మనుస్మృతిని సాంతముగా జాగ్రతతో జూచిన నవన్నియు స్పష్టపడ గలవు. ఇవన్నియు పరమేశ్వరుడు చెప్పినట్లు మనుస్మృతివలన తెలియ వచ్చినది. అందుచే సిగ్రంథమును రచించినవా డొకడుకాడన్న యనుమానము గలుగకమానదు.

ఈగ్రంథ మొకకాలమునందుగూడ రచియింపబడినదిగాదని చెప్పటకు కొన్నిప్రమాణములున్నవి. వాటిని కొన్నింటి నిందు జూపిం చెదను.

వేనో వినష్టోఽవినయా న్న హుషశ్చైవ పార్థివః।

సుదాఃపై జవనశ్చైవ సుముఖో నిమిరేవచ॥

పృథుస్తు వినయాద్రాజ్యం ప్రాప్తవా స్మనురేవచ।

కుబేరస్తు ధనైశ్వర్యం బ్రాహ్మణ్యంచైవ గాధిజః॥

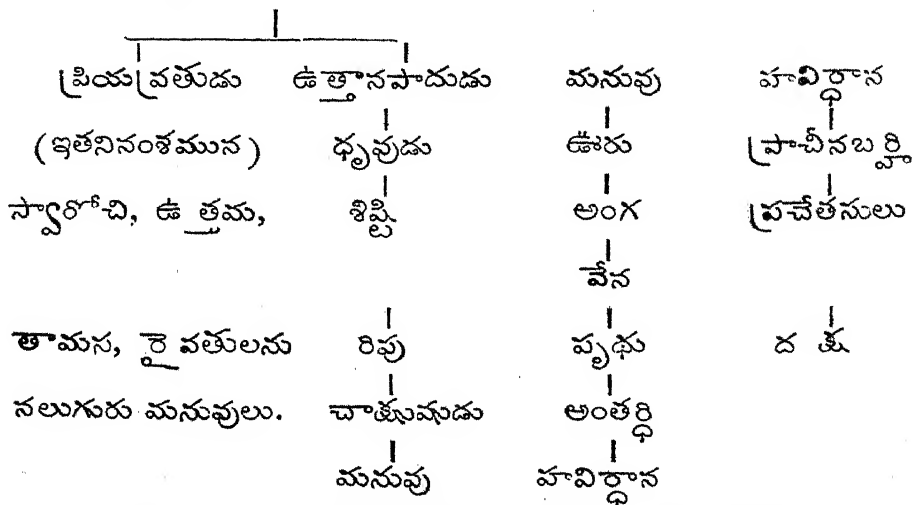
పృథోరపీమాం పృథివీం భార్యాం పూర్వవిదోవిదుః॥

అనేనతు విధానేన పురాచక్రే సపుత్రికాః

వివృధ్యర్థం స్వవంశస్య స్వయం దక్షః ప్రజాపతిః॥

ఇందుచెప్పబడిన వారందరు నొకకాలమువారు కారనుటకు విష్ణుపురాణమునందలి యీవంశావళినిజూడుడు.

స్వాయంభువమనువు.

విశ్వామిత్ర నహుషాదులు దక్షుని మనుమడగు వైవస్వత మనువు సంతతిలోనివారని విష్ణుపురాణ వంశావళులనుబట్టి తెలియ గలదు. అందుచేతనే ఈగ్రంథము మరీచ్యాదుల తండ్రియగు మనువు చే చెప్పబడినదనుటకు వీలులేదు. స్వాయంభువ మనువు చెప్పినవి మనువుచెప్పినవిగూడ నిందుంటచే నిందలి ధర్మము లేకకాలభవములు కానేరవు.

ఈక్రింది శ్లోకములు భిన్నకాలములందలి వ్యవస్థలను గలిగి యున్నవి.

అయం ద్విజైర్హ విద్యద్భిః పశుధర్తో వ్యవస్థితః
 మనుష్యాణామపి ప్రోక్తో వేనే రాజ్యం ప్రశాసతి॥
 సమహీమఖిలాం భుంజ న్నాజర్హిప్రవరః పురా
 వర్ణానాం సంకరం చక్రే కామోపహతచేతసః
 తదాప్రభృతియో మోహోత్ప్రమీతపతికాంస్త్రియం
 నియోజయ త్యవత్యాధే తం విగర్హన్తి సాధవః॥

యస్యామియేత కన్యా యా వాచా సత్యే కృతే పతిః।

తా మనేన విధానేన నిజో విందేత దేవరః॥

యథావి ధ్యధిగమ్యేనాం శుక్లవస్త్రాం శుచివ్రతాం

మిథోభజేతా ప్రసవా త్సకృత్సకృ దృతావృతౌ॥

వేనుడు రాజ్యము చేయుచుండగా నియోగమువలన వర్ణ సంకరము కలిగినది. సాధుపురుషులచే నటుతరువాత నింద్యముగా నెంచబడినది. అయినను వాగ్దత్తయైన స్త్రీయొక్క పతిచచ్చిపోయిన యెడల నీక్రింది విధానమున నామె సంతానమును పొందవచ్చును. ఇది పైశ్లోకముల యభిప్రాయము. వేనుని రాజ్యాంతమువరకు నున్న ధర్మము దానివలన గలిగిన నష్టము దానినిపేదము దాని తరువాతను కలిగిన మార్పు ఇవన్నియు నిందువలన తెలియవచ్చుచున్నవి. ఇందలి ధర్మములన్నియు నేకకాలికములు గావనుట కిదియొక ప్రబల ప్రమాణము.

ఇంతవరకు చూపిన ప్రమాణములబట్టి ధర్మములయందు కాలకృతభేద మంగీకరించ వలయునన్న యనుమానము కలుగక పోదు.

“దేశధర్మా జాతిధర్మా న్కులధర్మాంశ్చ శాశ్వతాః। పాపంఢ గణధర్మాంశ్చ శాస్త్రేస్మి న్నుక్తవా న్మనుః”

అను శ్లోకమువలన ధర్మములందు దేశకృత భేదముండునన్న యనుమానము కలుగవచ్చుచుగాని అది యెంతవరకు మనుస్మృతియందున్నదో చూతము. ఈవిషయమున మనుస్మృతి మొదటి యధ్యాయమున కొన్ని శ్లోకములుగలవు. అవియిందు వ్రాయుచున్నాను.

సరస్వతీ దృవద్వత్యో ద్వేవనద్యో ర్యదస్తరం

తం దేవనిర్మితం దేశం బ్రహ్మవర్తం ప్రచక్షతే॥

తస్మిన్దేశే య ఆచారః పారంపర్య క్రమాగతః।

వర్ణానాం సాంతరాలానాం ససదాచార ఉచ్యతే॥

కురుక్షేత్రం చ మత్స్యాశ్చ పంచాలా శ్శూరసేనకాః
 ఏషబ్రహ్మదేశోవై బ్రహ్మవర్తా దనస్తరః॥
 ఏతద్దేశ ప్రసూతస్య సకాశా దగ్రజన్మనః
 స్వంస్వం చరిత్రం శిక్షేయుః పృథివ్యాం సర్వసూనవాః॥
 హిమవ ద్ద్వింధ్యయో ర్మధ్యం యత్ప్రాగ్వివశనాదపి
 ప్రత్యగేవ ప్రయాగాచ్చ మధ్యదేశః ప్రకీర్తితః॥
 ఆసముద్రాత్తు వై పూర్వా దాసముద్రాత్తు పశ్చిమాత్
 తయోరేవాస్తరం గిర్యో రాశ్శ్యావర్తం విదు ర్భుధాః॥
 కృష్ణసారస్తు చరతి మృగో యత్ర స్వభావతః
 స శ్లేయో యజ్ఞయో దేశో మ్లేచ్చ దేశస్త్యతఃపరః॥
 ఏతా ద్ద్విజాతయోదేశా స్సంత్రయేర స్ప్రియత్నతః
 శూద్రస్తు యస్మిన్కస్మిన్వా నివసే ద్వృత్తి కర్షితః॥

మధ్యదేశమును, ఆర్యావర్తమునుచెప్పి యజ్ఞములకు యోగ్యమైన
 దేశమును మ్లేచ్చదేశమును విభజించి చెప్పినది ద్విజాతుల నివాస
 నిమిత్తమని స్పష్టముగా చెప్పియున్నది. సదాచారవిషయమున నొక
 దేశమును చరిత్ర లేక లోకవృత్తమువిషయమున నొకదేశమును
 చెప్పటచే నన్ని దేశములయందున్న ఒక్కవిధమైన యాచారమున్నూ
 లోకవృత్తమున్నూ వుండవలయుననే మనుస్మృతి యభిప్రాయము.
 దేశభేదమువలన ధర్మభేదము గలుగునని మనుస్మృతియం దెచ్చటనూ
 లేదు. దేశభేదమువలన గలిగిన ధర్మభేదములు మనుస్మృతియం
 దెచ్చటనూ ఉన్నట్లు కనబడలేదు. గ్రంథాంతమున “చాతుర్వర్ణ్యస్య
 కృతోన్నయ ముక్తోధర్మః” అని యుండుటచే నాల్గువర్ణములున్నూ
 పాలించవలసిన ధర్మములు పూర్తిగా చెప్పెను. అందుచే దేశభేదము
 చే ధర్మము భేదించునని దీనివలన చెప్పలేము. కాలభేదమొక్కటే
 అంగీకరించవలయును.

ధర్మము సార్వత్రికమును సార్వకాలికమునుగాని కాలానుసారముగ మారదన్న మీమాంసా శాస్త్రాభిప్రాయము వైదిక ధర్మములైన యాగాదులకుగాని స్మార్త ధర్మములకు గాదని చెప్పవలసియుంటుంది. ధర్మములు వైదికములనియు స్మార్తములనియు రెండు విధములుగ నున్నవని యీక్రింది వాక్యమువలన తెలియనగును.

ఆచారః పరమోధర్మః శ్రుత్యుక్త స్మార్తపవచః॥

స్మార్తధర్మముల కాలకృత భేదమును స్మృత్యంతరముల సమరస చేయుచో పూర్వాచార్యులగు మాధవాదులు వాడినారుగాని యింత వరకు మనము చూచినదానింబట్టి ఒక్కగ్రంథమగు మనుస్మృతి యందీ భేదమున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈవిషయమును బలపరుచునట్టి వేదవిరుద్ధ వచనములను పరస్పర భిన్నవచనములను కొన్నిటిని విమర్శించిచూచెదము.

షట్త్రింశ దాబ్ధికం చర్యం గురౌ తై వేదికం వ్రతం।

తదర్థికం పాదికం వా గ్రహణాంతికమేవ వా॥

“గర్భాష్టమే బ్రాహ్మణ ముపసీయీత” యను వేదవచనము ప్రకారము ఏడవ సంవత్సరమున నుపసీతుడైనవాడు వైశ్లోకమును బట్టి 36 సంవత్సరములుగాని 18 ఏండ్లుగాని 9 వర్షములుగాని లేక విద్య పూర్తియగువరకుగాని గురువువద్దనున్నచో 44-వసంవత్సరమున గాని 26 నగాని 17 నగాని అనియతముగాగాని బ్రహ్మచర్యము పూర్తియగును. ఈవిషయమున మరియొక శ్లోకము గలదు. దానిని చూడుడు.

చతుర్థమాయుషో భాగ ముపిత్వాద్యం గురౌ ద్విజః॥

ద్వితీయమాయుషో భాగం కృతదారో గృహే వసేత్ ॥

ఆయుర్దాయములో మొదటి నాల్గవ భాగము గురువద్ద నుండ వలెనని దీనివలన తెలియును. వేదోక్తాయుష్యము శతపరిమితము.

అందు నాల్గవ భాగము 25 సంవత్సరములు. ఏడేండ్ల కుపనయనము. గనుక బ్రహ్మచర్యము పూర్తియగు సరికి 32 సంవత్సరములగును. గ్రహాయుద్ధాయ ప్రకారము చూచినచో నాల్గవవంతు 30 సంవత్సరములు గనుక బ్రహ్మచర్యము పూర్తియగుసరికి 37 ఏండ్లు వయస్సు అగుచున్నది. ఏప్రకారము చూచినను విరోధపరిహారము కాలేదు. అందుచే నీరెండును ఏకకాలికములు గానేరవు. మరియొకయుదాహరణము. దాయభాగమునందలి యిశ్లోకముల చూడుడు.

బ్రాహ్మణ స్యానుపూర్వ్యేణ చతస్రస్త్ర యది స్త్రియః
తాసాం పుత్రేషు జాతేషు విభాగే ౭ యం విధిః స్మృతః॥
త్య్రీంశం దాయాద్ధరే ద్విప్రః ద్వావంశౌ శ్మత్రియానుతః।
వైశ్యజ్ఞోధ్యర్థమేవాంశ మంశం శూద్రా సుతోహరేత్॥

*

*

*

*

సర్వంవా రిక్తజాతం తద్దశథా పరికల్పయేత్।
ధర్మ్యంవిభాగం కుర్వీత విధినానేన ధర్మవిత్।
చతురోంశాన్ హరేద్విప్రః త్రీనంశాన్ శ్మత్రియానుతః।
వైశ్యాపుత్రో హరేదంశ మంశం శూద్రాసుతోహరేత్॥

ఈశ్లోకములలో రెండు మోస్తరులుగా దాయవిభాగము చెప్పినారు. ఆరెండిటిలోనుకూడ శూద్రాపుత్రునకు ఒకవంతు దాయమున్నట్లున్నది. ఈక్రింది శ్లోకమున మరియొక విధమున నున్నది.

బ్రాహ్మణ శ్మత్రియ విశాం శూద్రా పుత్రోనరిక్తభాక్।
యదేవాస్య పితా దద్యాత్తదేవాస్య ధనం భవేత్॥

ఈశ్లోకమున శూద్రాపుత్రునకు దాయములో భాగములేదని యేయున్నదిగాని తండ్రిధనమిచ్చినచో నది వానిదేయని యున్నది. వైశ్యశ్లోకములలో చెప్పినది తండ్రి యిచ్చినదానికి కాదని యందలి

‘హరే’ త్తను పదమువలన దెలియవచ్చుచునే యున్నది. అదీగాక దాయవిభాగము తల్లిదండ్రులు గతించిన తరువాతను కొమాళ్లు చేసుకోవలసినదని చెప్పినట్లున్నది. ఈ శ్లోకమును చూడండి.

ఊర్ధ్వం పితృశ్చ మాతుశ్చ సమేత్య భ్రాతరస్సమం
భజేరన్ పై తృకం రిక్త మసీశాస్తేహ జీవతోః॥

అందుచేత శూద్రాపుత్రదాయభాగ విషయమున విరోధమున్నది. ఇదియు కాలకృత భేదమును సూచించుచున్నది.

మరియొక యుదాహరణము :

అధీత్య విధివ ద్వేదా స్పత్రాం శోచ్చత్పాద్య ధర్మతః
ఇష్ట్యాచ శక్తితో యజ్ఞై ర్మనోమోక్షే నివేశయేత్॥
అనధీత్య ద్విజోవేదా ననుత్పాద్య తథా ప్రజాః
అనిష్ట్యా చైవ యజ్ఞైశ్చ మోక్ష మిచ్చ స్వజత్యథః॥
వనేషుచ విహృత్యైవం తృతీయంభాగ మాయుషః
చతుర్థమాయుషో భాగం త్యక్త్వా సంగా స్పరివ్రజేత్॥

మొదట బ్రహ్మచారిగా ఉండి పిదప పెళ్లిచేసుకొని కర్మలు చేసి పిల్లలుకలిగియుండి తరువాత వానప్రస్థుడయి తరువాతను సన్యసింపవలెను. యజ్ఞములు చేయనిదిన్నీ సంతానము లేనిదిన్నీ మోక్షమందుబుద్ధి ఉంచినచో పతితుడగుచున్నాడు. ఇది పై శ్లోకములయర్థము. ఈధర్మము వేదమందున్నదని నమ్ముటకుగాను ఈ క్రింది శ్లోకమును చూడుడు.

యఃకశ్చిత్కస్యచి ధర్మో మనునా పరికీర్తితః।

స సర్వోభిహితో వేదే సర్వజ్ఞాన మయోహి నః॥

దీనింబట్టి మనుస్మృతియగు దున్నదంతయు వేదమునం దున్నదే యని తోచునుగాని ‘యదహారేవ విరజేత్తదహారేవ ప్రవ్రజేత్త’ని

యుపనిషత్తులందున్నది. మనుస్మృతియందున్నదానికిని వేదములందున్నదానికిని విరోధముగలదు. సర్వ ధర్మములును వేదమూలకము లేయన్న కాలమున నిందు విచారించిన వేదభిన్న ధర్మముండనేరదు. అందుచే నిందలి విరోధముగూడ కాలకృత భేదమునే సూచించుచున్నది.

ఇంతవరకు చూచిన యుదాహరణముల వేదభిన్నత్వమూలక కాలకృత భేదమును పరస్పర భిన్నత్వ మూలక కాలకృత భేదమును గన్పడుచున్నవి. ఉభయమూలకమైన కాలకృత భేదమును చూపు విషయములుగూడ గలవు. అందుచెందిన యొక విషయమును విచారించిచూతము.

భార్యా దాసశ్చ పుత్రశ్చ నిర్ధనా స్సర్వపవతే |

యత్రేనమధిగచ్ఛన్తి యస్యతే తస్య తద్దనం ||

భార్యయున్నా దాసుడున్నా కొమారుడున్నా ప్రత్యేకము ధనములేనివారు. వారికేవిధముననైన ధనము లభించినయెడల నది వారిదిగాక గృహయజమానుని దగును. అందుచేతనే స్త్రీకి ప్రత్యేకము ధనములేదనినీ ఆమెకు తండ్రివల్లను వచ్చినదిగాని వివాహ కాలమందిచ్చినదిగాని భర్తదేయగుచున్నది. ఇట్లుండ 'ప్రతిషిద్ధా పిబే ద్యాతుమద్యమభ్యుదయేష్వపి | ప్రేతాసమాజౌ గచ్ఛేద్వా దండ్యాసా కృష్ణలానిషత్ || అను శ్లోకమువలన వెళ్లవద్దని చెప్పినప్పటికిని ప్రేతా సమాజములకు వెళ్లినా త్రాగవద్దని చెప్పినప్పు డభ్యుదయములందు త్రాగినా స్త్రీకి ఆరుకృష్ణలములు జరిమానా విధించవలెనని తెలియ వచ్చుచున్నది. ధనములేని స్త్రీకి ధనదండనవిధించిన లాభమేమియు లేదు. జరిమానా సొమ్ము భర్తయే చెల్లించినచో దండనవలన నిషిద్ధ కర్తాచరణము తగ్గకపోవును. దండనయొక్క ప్రయోజనమే పోవును. ఎందుచేతనంటే భర్త నిషేధించినను చేసినపనులు గనుక ప్రతిషేధము

విఫలమయి దండనవలన కలుగవలసిన నిషిద్ధకార్యానాదరణ రూప లాభ ముండకపోవుటయేగాక నిషిద్ధకార్యచరణమం దాదరణ మధిక మగును.

ఇది యిట్లుండ “పత్నీవై పారిణాయ్యస్యకృష్టే” యను వేద వచనమువలన వివాహకాలమందు స్త్రీకిచ్చిన ధనము స్త్రీదేయగు చున్నది. ఇవికాక

బ్రాహ్మదైవార్ష గంధర్వ ప్రాజాపత్యేషు యద్ధనం
అప్రజాయా మతీతాయాం భర్తురేవ తదిష్యతే॥

అను వచన ముండుటచే బ్రాహ్మదైవార్ష గాంధర్వప్రాజాపత్య వివాహములయందు స్త్రీకిచ్చిన ధనము సంతానము లేకుండా స్త్రీ మరణించినయెడల భర్తదే యగును కాబట్టి స్త్రీబ్రతికియుండగా నాయైదువివాహములయందును స్త్రీకి వచ్చిన ధనము స్త్రీదేయగును. అందుచే కృష్ణల దండన కవకాశమున్నదని చెప్పినయెడలను అష్టవిధ వివాహములలోనే అయిదింటియందే అవకాశమున్నదిగాని మిగిలిన మూడింటియందును లేకపోవుటచే దండనవిధికి నిరవకాశములగు స్థలములు మిగిలియేయున్నవి. ఇదిగాక స్త్రీ సర్వథా నిర్ధనయే యన్నదానికిని అయిదు వివాహములలో స్త్రీకి ధనమున్న దన్న దానికిని విరోధముండనేయున్నది. స్త్రీకి యాగకర్తృత్వమున్నదా యను విషయమున జైమిని సూత్రములలోనున్న చర్చప్రస్తుత విషయమున కుపకారకమైయుండును గనుక దానిని కొంత యీదిగువను వ్రాయు చున్నాను.

జైమిని సూత్రములలో ఆరవ యధ్యాయమున మొదటి పాద మున 12, 13, 14, 15 సూత్రములలో స్త్రీయొక్క నిర్ధనత్యమును గూర్చిన చర్చగలదు: 12-వ సూత్రమునకు శబరస్వామి రచించిన భాష్యమున నీక్రింద సంగ్రహించిన విషయమున్నది:

యత్తయా అన్యేన ప్రకారేణ ఉపార్జ్యతే తత్పత్యురేవ
స్యం భవతు మర్హతి ఏవంచ స్మరతి॥

“భార్యాదాసశ్చ పుత్రశ్చ నిర్ధనా స్మర్వ ఏవతే॥

యత్తే సమధిగచ్ఛన్తి యస్యతే తస్య తద్ధనం”॥

దీనివలన తెలియునదేమనగా స్మృతివలన స్త్రీకి ధనములేదు గనుక యజ్ఞములు చేయవలనుపడదు. ఇదియొకపక్షము వారుచెప్పినది. దీనికి జైమిని యిచ్చిన సమాధానము 13, 14 సూత్రములయందున్నది. అవియిట్లున్నవి.

ఫలోత్సాహ విశేషాత్తు ॥13॥ అర్ధేనచసమవేతత్వాత్ ॥14॥

ఈసూత్రములకు భాష్య మిట్లున్నది: “నచైతదస్థినిర్ధనాస్మృతిః | ద్రవ్యవతీహసా | ఫలోత్సాహ విశేషాత్ | స్మృతిప్రామాణ్యాదస్యయా తయా భవితవ్యం ఫలార్థిన్యాపి | శ్రుతివిశేషా త్ఫలార్థిన్యా యష్టవ్యం | యదిస్మృతి మనురుధ్యమానా పరవశానిర్ధనాచస్యాత్ యశేతేత్యుక్తే సతినయశేత | తత్రస్మృత్యాశ్రుతిర్భాధ్యతే | నచైతన్నాయ్యం | తస్మా త్ఫలార్థినీ సతీస్మృతిమప్రమాణీకృత్యద్రవ్యం పరిగృహ్ణీయాత్ యశేత చేతి॥ అర్ధేనచాస్యాః సమవేతత్వంభవతి | ఏవందాసకాలే సగవాదః | క్రియతే, ధర్మేచ, అర్ధేచ, కామేచ నాతిచరితవ్యే” యస్తూచ్యతే భార్యాదయోనిర్ధనా ఇతిస్మర్యమాణమపి నిర్ధనత్వ మన్యాయ్యమేన శ్రుతివిరోధాత్”॥

ఈపంక్తులవలన తెలియవలసిన దేమిటంటే స్మృతిలో నిర్ధనత్వము చెప్పినప్పటికీ అది రెండుకారణములచే అన్యాయమైయున్నది. ఆ రెండుకారణములూ ఏమిటంటే ఒకటి శ్రుతివిరోధము రెండవది ప్రతిజ్ఞావిరోధము. వేదమువల్ల యజ్ఞాధికారము ప్రాప్తించినది. వివాహకాలముందలి ‘అర్ధేనాతిచరామి’ అను ప్రతిజ్ఞవలన ధనము ప్రాప్తించినది. అందుచే స్మృతియందలి నిర్ధనత్వము తప్పు.

ఇందుచేత ఈ సూత్రభాష్యము రచించునాటికి కృష్ణలదండన స్మృతిలోని కెక్కియుండదని యూహింపవచ్చును. అందుచే కాలభేద మంగీకరించక తప్పదు.

ఈవిషయమున నింకను ననేకములగు భాగములున్నవి. జాతుల ధర్మములందును, జాతుల పరస్పర సంబంధములందును, కర్మల విషయమునను, వివాహవిషయమునను, ఆశౌచవిషయమునను, విద్యా విషయమునను ప్రాయశ్చిత్త విషయమునను, రాజకీయ వ్యవహార విషయమునను ఆర్థికవ్యవహారవిషయముననుగూడ కాలకృత భేదములను దెల్పునట్టి యంశములుగలవు. వాటినన్నిటిని జూపిన గ్రంథము పెరుగును గాన యింతటితో విరమించి ముందువిషయముల చర్చించెదను. ఇంతవరకు జరిగిన చర్చనుబట్టి తేలిన దేమిటంటే ఏకకర్తృక మనిస్నీ మనుకర్తృకమనిస్నీ వ్యవహారమందున్న మనుస్మృతియందలి ధర్మములన్నియు నేకకాలికములు గావన్న యనుమానము దృఢమైనది. వేదమూలకములు గావన్న యనుమానముగూడ బలపడినది.

ఈ మనుస్మృతియందలి ధర్మము లెవరుచేసినవో విచారించవలసియున్నది.

ఇంతకుముందు మనముచూచినదానింబట్టి యీ గ్రంథమునందున్నవి సనాతనధర్మములును వ్యవస్థితధర్మములును గలవని తెలియవచ్చినది. వీటిస్వరూపములు తెలియుటకు రెండుదాహరించుచున్నాను.

రథాశ్వం హస్తినం ఛత్రం ధనంధాన్యం పశూంస్త్రీయః

సర్వద్రవ్యాశికుప్యంచ యోయజ్జయతితస్యతత్

రాజశ్చదద్యురుధారమిత్యేషా వై దిశీశ్రుతిః

రాజ్ఞాచ సర్వయోధేభ్యో దాతవ్య మప్యధగ్జితం

ఏషోనుపస్మృతఃప్రోక్తో యోధధర్మ స్సనాతనః॥

వేదమందు చెప్పబడినది సనాతనధర్మమని తెలియనగును.

ఏతానాహుః కాటసాక్ష్యే ప్రోక్తా న్దండా స్మనీషిభిః
ధర్మస్యా వభిచారార్థ మధర్మ నియమాయచ॥

ధర్మసంకరము కాకుండుటకున్నా అధర్మము పోగొట్టుటకున్నా విద్వాంసులు నిర్ణయించినధర్మములు వ్యవస్థితధర్మములని తెలియ వచ్చును. స్థితధర్మములని కొన్నిటినిచెప్పినట్లు చూచినాము. పూర్వ వ్యవస్థలు మారకుండా యున్నయెడల నవియే స్థితధర్మములని తోచు చున్నది.

ఇట్టిధర్మములన్నియు పరిషన్నిర్ణీతములే యనుటకు ఈక్రింది శ్లోకములు సహాయముచేయుచున్నవి.

నైశ్రేయసమిదంకర్మ యథోదిత మశేషతః।
మానవస్యాస్యశాస్త్రస్య రహస్య ముపదేక్ష్యతే॥
అనామ్నా తేషు ధర్మేషు కథంస్యాదితిచేత్ భవేత్।
యంశిష్టా బ్రాహ్మణాబ్రూయు స్సధర్మస్సాన్య దశంకితః॥
ధర్మేణాధిగతాయైస్తు వేద స్స పరిబృంహణః।
తేశిష్టా బ్రాహ్మణా జ్ఞేయా శ్శ్రుతిప్రత్యక్ష హేతవః॥
దశావరావాపరిషద్యం ధర్మం పరికల్పయేత్।
త్ర్యవరావాపివృత్తస్థాతం ధర్మం నవిచారయేత్॥
త్రైవిద్యో హేతుకస్తస్మి నైరుక్తో ధర్మపాతకః।
త్రయశ్చాశ్రమిణఃపూర్వే పరిషత్సా దశావరా॥
ఋగ్వేదవి ద్యజుర్విచ్చ సామవేద విదేవచ।
త్ర్యవరా పరిషత్ జ్ఞేయా ధర్మసంశయనిర్ణయే॥
ఏకోపివేదవిధర్మం యం వ్యవస్థే ద్విజోత్తమః।
సవిజ్ఞేయః పరోధర్మః నాజ్ఞానా మయుతాయుజైః॥
ఏవం స భగవా దేవో లోకానాం హితకామ్యయా।
ధర్మస్య పరమంగుహ్యం మమేదం సర్వముక్తవాన్॥

ఈ శ్లోకములలో మానవధర్మశాస్త్రరహస్యమున్నదని చెప్పినారు. అదేమిటంటే: చెప్పలేదు గదా ఏలాగంటే శిష్టు నడిగి చేయండి. వేదములు బాగా చదువుకున్నవారు శిష్టులు. ఇది ఆచరణ విషయమని తెలియవలసి యున్నది. ఎందుచేతనంటే శాస్త్రమందున్న శిష్టజనపరిగ్రహము లేనప్పుడు ధర్మము శుద్ధమైనది కాదని ధర్మలక్షణము చెప్పుచున్నది. పదిమందిగాని ముగ్గురుగాని పరిషత్తుగా గూడి ఏధర్మమును కల్పించెదరో అదే ధర్మము. దాని నాచరించవలయు.

పదిమంది చేరిన పరిషత్తునందు మూడు వేదములకు ముగ్గురు, మీమాంసకుడు, తార్కికుడు, నైరుక్తకుడు, ధర్మశాస్త్రము చదివినవాడు, మూడ్రామములకు ముగ్గురు గలిసి పదిమంది యగుచున్నారు. ఇది ధర్మకల్పన చేయుటకు అనగా నూతనముగా చేయుటకని చెప్పవలెను. ఎందుచేతనంటే: మూడు వేదములకు ముగ్గురున్నా గూడిన పరిషత్తు ధర్మసంశయమును నిశ్చయించునని తెలియవచ్చుచున్నది. గనుక ఈధర్మశాస్త్రరహస్యమని చెప్పిన దానివలన తెలియవలసినదేమిటంటే ధర్మసంశయమున్నప్పుడున్నా కొత్తధర్మములు కల్పించవలసివచ్చినప్పుడున్నా పరిషత్తులు చేయవలసినదని చెప్పటచే ధర్మములన్నియు పరిషత్తుర్ణితములే యని చెప్పవచ్చును. ఈవిషయమును బలపరుచునది మరియొక వచనము గలదు. అది 'సమయశ్చాపి సాధూనాం ప్రమాణం వేదవద్భవేత్' అనునది. అందుచే ధర్మములన్నియు పరిషత్సమయములు లేక సాధుసమయములనిన్నీ, వాటికి వేదమునకు వలెనే ప్రామాణ్యముగలదనిన్నీ తెలియవలెను. దీనింబట్టి చూడగా మనుస్మృతి పరిషత్సమయముల సంగ్రహమని చెప్పవలసియున్నది. యాజ్ఞవల్క్యాది స్మృతు లీతరగతిలోనివే గనుక నవియు మనుస్మృతివంటివే, ఇక మరియొకవిషయము విచారించవలసియున్నది. మను

స్తృతి బ్రహ్మ చెప్పినట్లు మనము చూచినాము. ఇంతేగాక 'ప్రజాపతి రిదం శాస్త్రం తపసై వాఽస్మజత్ప్రభుః' అని యున్నది. కొన్ని గ్రంథములు విష్ణువు చెప్పినట్లున్నవి. పరాశరస్తృతియం దీక్రింది శ్లోకమున్నది.

కల్పే కల్పే క్షయోత్పత్త్యా బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః

శ్రుతిస్తృతి సదాచారా నిర్ణేతారశ్చ సర్వదా॥

బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు ధర్మనిర్ణేతలని దీని యర్థము. ఈవిషయమునున్నూ పైని మనము నిశ్చయించిన విషయమునున్నూ సమన్వయము చేయుటకు విష్ణుపురాణము కొంత సహాయము చేయవచ్చును. అందిట్లున్నది.

శక్తయో యస్య దేవస్య బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికాః।

భవన్త్యభూతపూర్వస్య అంశ 1. అ. 9.

వీనింబట్టి బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరు లీశ్వరశక్తులని తెలియవచ్చుచున్నది. మరియుకవిషయము గూడ గలదు. అదేమిటంటే

భూరాద్యాం శ్చతురో లోకా న్పుర్వవ త్సమకల్పయత్ ।

బ్రహ్మరూపధరో దేవః తతోఽసౌ రజసాన్మతః ।

చకార సృష్టిం భగవాం శ్చతుర్వక్త్రధరో హరిః ।

నిమిత్తమాత్రమేవాసౌ సృజ్యానాం సర్గకర్మణి

ప్రధానకారణీభూతా యతో వై సృజ్యశక్తయః

నిమిత్తమాత్రం ముక్త్యైనం నాన్య త్కించి దపేక్షతే॥

నీయతే తపతాంశ్రేష్ఠ స్వశక్త్యా వస్తు వస్తుతాం॥ అంశ 1. అ. 8.

ఈశ్లోకములకు శ్రీధరాచార్యులు వ్రాసినవాఖ్యాయం దిట్లున్నది.

అయమధః—సృజ్యానాం సగ్ధే బ్రహ్మ నిమిత్తమాత్రం

వజఃస్యవత్ । సన్నిధిమాత్రేణ సాధారణకారణమేవ నతు

ప్రతిసృజ్యం స్వయం వ్యాప్రియతే॥

దీని అధికమేమిటంటే: సృష్టికర్తయందు బ్రహ్మ ఉన్నాడన్న మాటయే. ప్రతివస్తువు తయారగుటలో బ్రహ్మయొక్క వ్యాపారమేమియు నుండదు. స్వశక్తివలననే వస్తువు వస్తుత్వమును పొందుచున్నదని. ఇది యిట్లుండగా మొదటి శ్లోకములో బ్రహ్మ సృష్టిచేసెనని యున్నది. ఏవస్తువు సృజంపబడినా బ్రహ్మయొక్క సన్నిధానము మాత్రము గలదు. వస్తుశక్తులే వస్తువును తయారుచేయునని గూడ యున్నది. అందుచేత దీనికే బ్రహ్మ సృష్టిచేసినాడని చెప్పదురని చెప్పవలెను.

ఈవిషయమును దృఢపఱచుటకు మరియొక శ్లోకమున నిట్లున్నది.

సన్నిధానా దృఢాకాశకాలాద్యాః కారణం తరోః

త్తైవాపరిణామేన విశ్వస్య భగవాన్ హరిః॥ అంశ 2. అ 8

బ్రహ్మ మార్పులను జెందకుండా సన్నిధిచేసి యుండును; వృక్షము తయారగుటకు ఆకాశము, కాలము మొదలగునవి ఎట్టికారణములో ఈశ్వరుడుకూడా అట్టికారణమే యని పైశ్లోకమున కర్థము.

ఈ విష్ణుపురాణవచనములను బట్టి చూచినచో బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులు చేసినారన్నదానికి కాలక్రమమున ప్రవృత్తిలోకి వచ్చినదన్న యర్థము చెప్పవలెను. అందుచే ప్రజలచే పరిషత్తుల యందు నిశ్చయించబడిన ధర్మములను బ్రహ్మాదులు చెప్పినారని చెప్పవచ్చునని తోచుచున్నది.

ఇంతవరకు జరిగిన చర్చలో మనకు తెలిసిన విషయమిది: మన్వాదిస్మృతులయందున్న ధర్మములు పరిషన్నిరీతములు. మన్వాదులన్న పురుషులు సంగ్రహకర్తలు గావచ్చును, లేదా పరిషదధ్యక్షులు గావచ్చును, లేదా రాజులుగాని రాజపురుషులుగాని గావచ్చును, బ్రహ్మవిష్ణువులు చెప్పినవన్నివి పరిషత్తులయందు నిర్ణయించబడినవి. ఇవి ఏ ఋషి యడిగినట్లుంటే ఆ ఋషి యాధర్మముల సంగ్రహించినవాడని చెప్పవచ్చును.

పరిషన్నిర్ణీతధర్మములు రాజానుమతిని పొంది వ్యవహారము నకు వచ్చునని తోచుచున్నది. ఎందుచేతనంటే వీటికి విరుద్ధముగా నడుచువానికి రాజు స్వధర్మము చెప్పవలెనని రాజధర్మములయందున్నది. ఈక్రింది శ్లోకమును చూడండి.

జాతిజానపదాఁ ధర్మాఁ శ్రేణీధర్మాంశ్చ తత్త్వవిత్
సమీక్ష్య కులధర్మాంశ్చ స్వధర్మం ప్రతిపాదయేత్ ||

దీనింబట్టి చూడగా పరిషన్నిర్ణీతములన్నియు రాజునకు పంప బడుననియు రాజు తనయొద్ద వాటిని సంగ్రహించి యుంచవలెననియు తెలియవచ్చును.

పైని చెప్పిన ప్రకారము రాజు ధర్మమును ప్రతిపాదించు చుండగా ప్రాచీన ధర్మములే నిలిచియుండునుగాన కొత్త ధర్మము లెట్టు కలుగునన్న సంశయము గలుగుచున్నది. దీనికి సమాధానము చూడవలెను. మనుస్మృతిలోని ఈక్రింది శ్లోకముల జూడుడు.

యత్కర్త కుర్వతోఽన్య స్యా త్పరితోఽంతరాత్మః
తత్ప్రయత్నేన కుర్వీత విపరీతంతు వజయేత్ ||

దీనింబట్టి చూడగా కర్తాచరణయందు ప్రతివ్యక్తికీ స్వతంత్రత గలదు. దీనికి కారణ మాత్మపరితుష్టిమూలకమగు సుఖాభివృద్ధి యని పైశ్లోకము చెప్పుచున్నది. ఇట్టి సమయముల వివాదము సంభవించినచో రాజునకు కొంత యధికారమిచ్చిన క్షీక్రింది శ్లోకమున వెల్లడియగును.

నన్భి రాచరితం యతాన్య ధార్మికై శ్చ ద్విజాతిభిః
తద్దేశకులజాతీనా మవిరుద్ధం ప్రకల్పయేత్ ||

ఇందు రాజునకు కల్పనాధికారమున్నది. ధార్మికులు సత్పురుషులునగు వారాచరించినపుడు అది దేశకులజాతుల కవిరుద్ధమైనచో ధర్మముగా కల్పింపబడును.

దీనివలన తెలియునదేమనగా: వ్యక్తులచే నాచరింపబడి వివాదము వచ్చినపుడు రాజావలంబనము కలిగియున్న నది ధర్మమేగాని యది సర్వజనాదరణీయ మగుటకు మనుస్మృతియం దున్నటుల దశావరా పరిషత్తున పరిష్కరింపబడవలయును. ఈప్రకారము ధర్మములు మారుచుండును. ఇంతవరకు మనము చేసిన చర్చవలన మనమిట్లు నిశ్చయించవచ్చునని తోచుచున్నది. ధర్మస్వరూపమును విచారించినను, ధర్మప్రమాణములను విచారించినను మానవధర్మశాస్త్రరహస్యమును జూచినను ధర్మములు పరిషన్నిర్ణీతములు. ఇవి రాజునొద్దకు పంపబడి వాని యంగీకారమును పొంది వారి యాస్థానమున సంగ్రహించబడి యుండును. రాజపురుషులు వీటికి ప్రవర్తకులుగా నుందురు. ఆప్రకార మాయా కాలముల మన్వాదులు ప్రవర్తకులుగా నున్నారని యాజ్ఞవల్క్య స్మృతివలన తెలియవచ్చినది. ధర్మములకును మన్వాదులకును ప్రవర్త్య ప్రవర్తక సంబంధమే గలదని చూచినాము. కర్తృత్వమున్నదని చెప్పినచోట్ల సంగ్రహ కర్తృత్వమే యని యెంచవలయును.

పల్లాకిమిడి

గావె సరసింగరావుగారు

పాష్పాంజలి

కోలవెన్ను రామకోటేశ్వరరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

మాఖ శుద్ధ పంచమి మా హనుమంతరావుగారి నిర్మాణ దినము. విజ్ఞానమూ, త్యాగమూ, రససిపాసా, మూర్తీభవించిన ఆ మహానుభావుని స్మరించకుండా ఎవరుండగలరు? అందులోనూ, నిన్న మొప్పటివరకూ కళాశాలలోనే ఉండి పనిచేసిన నావంటి వారి సంగతి చెప్పేదేమిటి?

అదంతా చిత్రంగా జరిగిపోయింది. ఎందువల్లనో, నాకు చిన్నప్పటినుంచీ కళాశాల అంటే విపరీతమైన అభిమానము. కొండా వేంకటప్పయ్య పంతులుగారు మొట్టమొదట ప్రారంభోత్సవము జరిపినపుడు నేను బందరులోనే ఇంటర్మీడియేటు తరగతిలో చదువు తుండేవాడను. ఆరోజున శ్రీతిరుపతి వేంకటకవులు చదివిన పద్యాలూ,

పట్టాభి సీతారామయ్యగారి నివేదికా, హనుమంతరావుగారి ముసి ముసి నగవులూ, అంతా కళ్లకు కట్టినట్టుగా ఉన్నది. తరువాత చెన్న పట్టణములో చదివే రోజులలోనూ, నర్సారావుపేటలో స్ట్రీడర్ చేసే టప్పడూ, దీపావళి పండుగకు తప్పకుండా కళాశాల భిక్షులు వసూలు చేసి, ధన్యుడనైనానని సంతోషించేవాడను. ఏదో వీలుచేసుకుని సంవత్సరోత్సవాలకు కూడా సిద్ధమైనాను. శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారూ, ఆసీబిసెంటుగారూ ఇచ్చిన ఉపన్యాసాలు బాగాజ్ఞాపకము. ప్రతిసారి హనుమంతరావుగారు పెద్దపెద్ద వ్యాసాలువ్రాసి, జాతీయ విద్యా స్వరూపాన్ని నిరూపిస్తూఉండేవారు. ఆయనచదువుతుంటే చాలామంది విసుగుకొని లేచిపోయేవాళ్లు. ఇంకా ఎన్ని పేజీలున్నవని లెక్కపెట్టే వాళ్లు. నాకు మాత్రము ఆయన చెప్పేదంతా ఆనందంగానే ఉండేది.

అసహాయోద్యమము వచ్చినప్పుడు కళాశాలవారు కాంగ్రెసు సహాయమును స్వీకరించి, నర్సారు గ్రాంటులను త్రోసిపుచ్చినారు. అప్పటి సందర్భాలు నాకు బాగా తెలియవుగాని, మొదట ఆపద్ధతికి హనుమంతరావుగారు ఒప్పుకోలేదనీ పట్టాభిగారు ఆయనకు నచ్చ చెప్పి చివరకు ఒప్పించారనీ అనుకున్నారు. గాంధీగారు జైజవాడ వచ్చినప్పుడు బందరు కూడా వెళ్లి కళాశాలనుచూసి ఆనందించారు. కాని, “ఈపాడు యంత్రాలన్నీ మానివేయండి. వాటిమీద పెద్ద బురకాలు కప్పితే బాగుంటుంది” అని అన్నారు. ఆపని అప్పుడే చేయిస్తే అంతా బాగానే జరిగేది. అసలు ఆయంత్రాలను నిలపడానికే ముందుముందు కళాశాలకు ప్రతభంగమవుతుందని ఎవరనుకున్నారు?

‘స్వరాజ్య’ లో నేను సహాయ సంపాదకుడుగా ఉండేటప్పుడే హనుమంతరావుగారు పోయినారు. ఆరోజు మాఆఫీసుకు శలవు. ఆదివారము కాబోలు. ఎందుకో మధ్యాహ్నము బ్రాడ్వేవైపువెళ్లి, ఏమైనా సంగతులున్న వేమో కనుక్కుందామని లోపలికి పోయినాను. “ఔలిగ్రాములలో విశేషాలేమిటండీ” అని అడిగితే “ఏమీలేదండీ, పావము, హనుమంత రావుగారు చనిపోయినారట” అని ఎవరో చెప్పినారు. నాకేమిటో గుండెలోరాయిపడ్డది. ఎవరో ఆప్తబంధువులు

పోయినట్టుగా పరితపించాను. బ్రాడ్యే చుట్టుప్రక్కల స్త్రీధులన్నీ పిచ్చి ఎత్తినవాడివలె తిరిగి తిరిగి కొంపచేరుకున్నాను. మరునాడు ఆఫీసుకు వెళ్లితే, కృపానిధిగారు నన్ను పిలిచి, “ఏమండీ, హనుమంతరావు గారిని గురించి సంపాదకీయము వ్రాయాలి. మాకు వారినిగురించి అంతబాగా తెలియదు. మీరువ్రాయండి” అన్నారు. నాకు చెప్ప నలవిగాని దుఃఖమూవచ్చింది. ఈవిధంగానైనా ఆయనకు బాష్పంజలి విడువ కలుగుదునని మనశ్శాంతి కలిగింది. దుఃఖము ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు ఏమివ్రాయగలము? ఆవ్రాసిందే ఎంతోబాగుండని తరువాత పట్టాభిగారు ఎప్పుడో అన్నారు. ‘మహాభాగ్య’ మనుకున్నాను.

జాతీయ విద్యాలయములు సర్కారు డబ్బు తీసుకొనకూడదని నాకు మొదటినుంచీ వెర్రిపట్టుదల. పోనీ, పారిశ్రామిక శాఖకేకదా అని సరిపెట్టుకునేవాళ్లను చూస్తే నాకువిసుగు. మొత్త మంతా ఒకటే కళాశాల అయితే, ఇందులో ఒక శాఖకే తీసుకున్నామని సమాధాన మేమిటి? స్వరాజ్యము అనుభవించే దేశాలలో ఎల్లావున్నా, పర రాజులకు లోబడ్డ మనదేశములో సర్కారు సహాయముతోనే జాతీయవిద్య సాగిస్తామని చెప్పడము అనాలోచితము. అసలు కళాశాల వారు యథాపూర్వముగా గ్రాంటులు తీసుకుంటూనే ఉంటే, నేను ‘స్వరాజ్య’ వదలి కళాశాలకు వెళ్లేవాడనేకాను. కాని, తత్వమంతా మారిందనీ జాతీయవాద పత్రికలో పనిచేసినా జాతీయ విద్యాలయములో ఉన్నా ఒకటేననీ, నాకు నమ్మకము కలగడమువల్ల అవకాశము దొరికినప్పుడు శ్రీ ప్రకాశముగారి అనుమతితో బందరు వెళ్లినాను.

కొన్నాళ్లు అంతా సక్రమంగానే జరిగిపోయింది. ఏకొద్దిమంది విద్యార్థులకో తెలుగులోనే ఉత్తమ తరగతులలో చరిత్రా రాజనీతీ బోధించాను. ప్రక్కగదిలోనే, మాసత్యనారాయణగారు పాటలూ పద్యాల్నూ పాడుతుంటే, కొంతవరకు తెలుగు సారస్వతములో అభిరుచి ఏర్పడ్డది. పూజ్యులైన ప్రమోదకుమార చటర్జీగారి చిత్రాలను చూసి మహానందము పొందినాను. సావగాళమున్నప్పడల్లా, తివాచీ నేతను పరిశీలిస్తూ, ఆరంగుల కలయికకూ ఆనేత విన్నాణముకూ పొంగిపోయినాను. గోపాలరెడ్డి, గూడా కృష్ణమూర్తి, అనందమోహన్,

లీలాసరోజుని, నరశింహారావు మొదలైన విద్యార్థులకు ఆంగ్లమూ, చరిత్రా బోధించి, వారిప్రేమను సంపాదించడమే నాకు గొప్పదశగా తోచింది.

ఇంతలోకే, మళ్ళీ సర్కారు డబ్బు పుచ్చుకోవడము విషయమై చర్చలు బయలుదేరినవి. నాకు ఇది కంటకమైనది. అన్నిసంగతులూ విచారించమని పాలక సంఘమువారు కొందరిని నియమిస్తే వారు పదహారునెలలు విచారించి విచారించి చివరకు గ్రాంటు పుచ్చుకోవచ్చునని శిఫార్సుచేశారు. అందులో అసహాయోద్యమ నాయకులైన నాగేశ్వరరావుగారుకూడాను! దీనితో నామొఱ అరణ్యరోదనమయింది. గాంధీగారికి వ్రాసుకుంటే వారు పట్టాభిగారికి వ్రాశారు. పట్టాభిగారు మీర్జాపూర్ము వ్యవహారములో ముఖిగి ఉండడమువల్ల జవాబైనా ఇచ్చినట్టులేదు. దేశభక్త కొండ వేంకటప్పయ్యగారివంటి మహానాయకులంతా మాట్లాడక ఊరుకున్నారు. చివరకు పాలక సంఘమువారు గ్రాంటు పుచ్చుకోవచ్చుననే తీర్మానించారు.

ఇంక, నాకూ నాప్రియతమమైన కళాశాలకూ రుణము తీరిపోయింది. వదలి పెట్టడము ఎంతకష్టమైనా తప్పిందికాదు. అసలు రాజీనామా ఇవ్వడానికై నా, అదివరకు క్రమముగా ఎన్నుకోబడ్డ పాలక సంఘమును ఏవో అర్థములేని కారణాలుచెప్పి, అక్రమముగా తొలగించి స్థానిక బలముగల కొందరు కళాశాలను స్వాధీన పరచుకున్నారు. వాళ్లతో నాకేమి సంబంధము? మాట్లాడక వచ్చివేశాను. చక్రవర్తిగారు జాలిపడ్డారు. ఎవరిని పలుకరించడానికీ నాకు కష్టమనిపించింది. తివాచీల సాహెబు ప్రత్యేకముగా వచ్చి నన్నుచూసి కంటతడి పెట్టుకున్నాడు. క్రిందటి హనుమంతరాయ వర్ధంతికి నేను కళాశాలలోనే ఉన్నాను. ఇంతలో ఎడబాటు కలుగుతుందనీ, ఎక్కడో చెన్నపట్టణములో కూర్చుని యీవిధముగావిలపిస్తూ వ్రాయవలసివస్తుందనీ ఎప్పుడూ కలలోకూడా అనుకోలేదు.

ఆయన మహాశయములు కళాశాలలోకంటే మా 'జయంతి', 'త్రివేణి', పత్రికల మూలముగానే ఎక్కువ బాగా నెరవేర్చ వచ్చునేమో! కాలగర్భములో ఏమున్నదో ఎవరు చూశారు?

చెన్నపట్టణము

కొంపన్న రామకృష్ణరావు

కైరసు : పారశీకశూరుడు

గూడా కృష్ణమూర్తిగారు

‘అస్ట్రేజసు’ అను రాజు ‘మిడియా’ దేశమును పరిపాలించుచుండెను. అతనికి ‘మందని’ యను కుమార్తె గలదు. ఆమె తన శయనాగారమున నిద్రించునమయమున, నోటినుండి యొక గొప్ప జలప్రవాహము వెలువడి, రాజధానియేకాకుండ ఆసియాఖండ మంతయు జలప్రళయమైనట్లు కలగనెను. ఈ విషయము జనకునికి తెలియజెప్పినవెంటనే, యాతడు భయకంపితుడయ్యెను. ఏలనో కాని, తక్షణమే తన కుమార్తెకు వివాహమొనర్చనని నుడివెను. కాని కుమార్తెకు యుక్తవయస్సు రాగానే వివాహముచేయుట అవసర మయ్యెను. కాన పారశీకదేశపు రాజగు ‘కాంబెసీసు’నకిచ్చి పెండ్లిచేసెను.

వివాహితయైన యొక వత్సరకాలము నాటికే ‘అస్ట్రేజసు’ మరల తన కుమార్తె గర్భమునుండి ద్రాక్షలత యుద్భవిల్లి ప్రపంచ మెల్లెడల నల్లకొనిపోయినట్లు కలగాంచెను. ఇట్టి యాశ్చర్యకరమగు కలగనుట వలన మిగుల భయమంది తన యనుచరులతోగూడ ముచ్చటించెను. వారలలో నొకడు “ఆమెకు కల్గిన కుమారుడు తాతగారి సింహాసన మపహరించు”నని నుడివెను. అంతట రాజు మాటలకు వెగడొంది, ఆయ్యది నిజమేనని యనుకొని, తన్ను తారక్షించుకొనుటకై, కుమార్తె శిశువును గనిన వెంటనే జంపనెంచి, తన ప్రాణమిత్రుడును, రాజకార్య ధురంధరుడును, యుగంధరుని బోలు మేధావియునగు, తన ముఖ్యమంత్రి ‘హెర్మెగసు’ను రావించి యాతనితో నిట్లు చెప్ప దొడంగెను. “నీవు నా ప్రాణమిత్రుడవై యుండి, కన్న కుమారునికన్నను ప్రేమాస్పదుడ వగుటచే, నే జెప్పెడు కార్యము తప్పక నెరవేర్చెదవని నా నమ్మకము. అది యేది యన, నా కుమార్తెయగు ‘మందని’ కొమరుని నీవు నీ గృహమునకు

గొనిపోయి వధించవలయును.” ‘హెర్బెగసు’ నివ్వెరపోయి చేయు నది లేక యించుక సేపాలోచించి రాజాజ్ఞ శిరసావహించెను.

అనంతర మా రాకుమారుని తీసికొనిపోయి ‘మిత్రజేటసు’ అను గొల్లవానికిచ్చి, ధనాశజూపి, ఆ పసిపాపని అడవులమధ్య వన మృగముల కెఱగా వదలిరమ్మని యాజ్ఞాపించెను. కాని తానొకటి తలచిన దైవమొకటి తలచును. ఆనాడే ‘మిత్రజేటసు’ భార్య గర్భము నందే చనిపోయిన మగశిశువును గనెను. ఆమె తన దుర్యోగమునకు చింతిల్లి రోదనచేయుచున్నతరి ‘మిత్రజేటసు’ రాకొమరు నొడియం దుంచుకొని స్వగృహమునకు విచ్చేసి, జరిగిన కార్యమునకు విచారించి, తా జేయబోవు కార్యము భార్య కెరింగించి యడవికి పయన మగుచుండ, భార్య హృదయముకరిగి, నిజశిశువును యడవుల పాజ్జేసి రాకుమారుని తన కీయుమని భర్తను వేవిధముల ప్రార్థింప, ఆతడును సంతోషించి యట్లేయని, నిజశిశువును ఒకానొక పర్వతాగ్రమున నునిచి వెనుకకు మరలివచ్చెను. ‘మిత్రజేటసు,’ యాతని భార్యయు నీ రాకుమారుని అమితప్రేమతో పెంచుకొనుచు సుఖముగ కాలము గడపుచుండిరి. నాటనుండియు, యీబాలుడు ‘కైరసు’ అనుపేర యా గొల్లపల్లెలో నందరి ప్రేమకును పాత్రుడై, బహు గారావుబిడ్డయై పెరుగుచుండెను.

కాని యీ రహస్యము దాగలేదు. బాలునికి దశవర్షములు నిండుసరికి, ఈమోసము ‘ఆస్ట్రేజసు’నకు తెలిసెను. ఒకదినమున నీ పెంపుడు తండ్రియగు గొల్లడు కైరసుతో కలిసియుండ, రాజాతనిని చూచుట తటస్థించెను. అంతట రాజు ‘మిత్రజేటసు’ను భయపెట్టి జరిగిన మోసమునంతయు సామూలాగ్రముగ నెరింగెను. రాజు నిజ మందిరమునకేగి, మంత్రియగు ‘హెర్బెగసు’కు కబురంపి యడుగుగా, సాతడు కొన్ని పాక్కు లతిసందిగ్ధముగ జెప్పటచే రాజు చేయునది లేక యప్పటి కూరకుండెను. కాని రాజు నిజముగ చాల కోపోద్దీపి

తుడై యుండెను. తన కోపమునంతయు నణచుకొని, 'హెర్పెగసు'తో నాతని కుమారుని, తన మనుమడగు కైరసుతో నాడుకొనుటకు పంపుమని జెప్పెను. అంతేకాక తనమనుమడగు కైరసు అడవిమృగ ములనోటి కాహారముగా నీయబడియు మరల దైవయోగమున రక్షింపబడుటచే ఆనంద సూచకముగ నొకవిందు నొసర్తునని జెప్పి, యాతని నచ్చటకు విచ్చేయవలయునని కోరెను. హెర్పెగసు ఇయ్యది విని సంతసించి, తనను శిక్షించుటకు మారు విందునకు గూడ బిలిచెనని యానందించెను.

'హెర్పెగసు'న కొకడే కుమారుడు. ఆతనికి పదమూడువత్సరములు. స్వామియాజ్ఞ నెరవేర్చుటకై తండ్రికుమారుని రాజమందిరమున కంపెను. 'ఆప్టెజసు' తన భార్యతో జరిగిన మోస మెరిగించి, మంత్రికుమారుడు రాగానే, ఆతనినరికి యా మాంసమును చక్కగ వండమనిజెప్పి, శిరస్సును, పాదములును, చేతులును మాత్రము దాచియుంచ నియమించెను. మంత్రికుమారుని మాంసమును చక్కగవండి విందులో నాతనితండ్రి కది వడ్డించుటకు తగు యేర్పాటులు చేసెను. 'హెర్పెగసు' కూడ అవిందునాటి కందరివలెనే వచ్చెను. ఇతర యతిభులకు వేరుమాంసము వడ్డించి, హెర్పెగసునకు మాత్రము కుమారుని మాంసము వడ్డించిరి. అందరు సంతృప్తిగ భుజించియున్నప్పుట రాజు 'హెర్పెగసు' కడకుజేరి, "భోజ్యము లెల్లున్నవి? నీవు భుజించిన మాంస మెల్లున్నది?" అని ప్రశ్నించెను. ఆతడును విందు చాల చక్కగ జరిగినదనియు, మాంసముకూడ చాల బాగున్నదనియు, సవినయముగ నుడివెను. అంతట రాజు తాను వేరుగ దీసియుంచిన శిరము, చేతులు మొదలగునవి మంత్రిముందట నుంచగా, నాతడు నిశ్చేష్టుడై, తన తనయుని శిరముమట్టుకు చేత బట్టుకొని ఎట్టి దుర్భాషలుగాని కోపముగాని వెలువడనీయక, అట్టి ధురవస్థయందుగూడ రాజున కతి వినయముగమండి, యాతని ఆ

నందమే తన ఆనందముగనటించి, రాజును తృప్తిపరచి తన గృహమునకేగి ఆ శిరస్సునకు తగు రీతిని దహనాదిక్రియ లొనర్చెను.

కైరసు జననీ జనకులకడ మెల్లమెల్లగ యభివృద్ధి నొందుచు, బలమునందును, సౌందర్యమందును, అన్నిటికిని తోడు సహజ స్వతంత్రతయందును తోడి బాలుర నందరను మించుచుండెను. ఇయ్యది కనిపెట్టి, 'హెర్పెగసు' రాజుపై పగధీర్చుకొనుటకు తగు యదను దొరకునాయని వేచియుండిన వాడగుటచే, నయ్యది సాధింపదలంచి, యందులకు కైర సేతనకు ముఖ్యసాధనముగ నుండిన నేగాని తన ప్రయత్నము సఫలముగాదని యెరింగి, ఆతనితో మంచి మాటలాడి, ఆతనికి బహుమానములనిచ్చి, యాతని యనుగ్రహమునకు బాత్రుడగుటకై ప్రయత్నములు సల్పుచు, ఫలొన్ముఖుడగుచుండెను. అన్నిటి కన్నను ముఖ్యముగ కైరసు జీవితాంశము నెరింగి, యందులకు దార్కాణముగానున్న యాతని శౌర్య, ధైర్య, పౌరుషముల జూచి, యాతనిచెంత జేరుచుండెను. ఈరీతిని పారశీకశూరుడు నిజగృహంబున బెరుగుచుండెను.

'అప్టెజసు' మీడుల నతి కఠినముగా పరిపాలించుటచే మీడులతో, హెర్పెగసు, కైరసుయొక్క నిజస్థితిని వెలిబుచ్చుచు పారశీకమందున్న కైరసుతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరుపుటకు నిశ్చయించుకొనెను. ఇట్లు కైరసుయొక్క అభ్యుదయమునకును, రాజుపై తన పగధీర్చుకొనుటకును ననేకవిధముల ప్రయత్నము చేయుచుండెను. అప్పుడప్పుడు 'హెర్పెగసు' ఒక కుండేటినిదెచ్చి, దాని పొట్టచీల్చి, అందొక యుత్తరమునుంచి, తనకు బాగుగ నమ్మక స్తుడగు సేవకునిబిలిచి, మరల ఆకుండేటి పొట్ట యధారీతిగ కుట్టి, ఆసేవకుడు దానిని వేటాడి పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించునటులుగా నటించుచు ఆకుండేలు కైరసు ముందటికి పోవువర కట్లుచేసి రహస్యముగ నుత్తరము లంధజేయుచుండెను. కుండేటిని తరుముకొనిపోయిన సేవకుని

తో, కైరసునకే తప్ప యితరు లెవ్వరికి నాజాబు నీయరాదనియు, దాని నాతడే విప్పిజూడవలయుననియు బోధించుచుండెను. సేవకుడును స్వామికార్య పరాయణుడై దానిని కైరసునకే ఒప్పగించుచుండెను. అందొకజాబునం దిట్లుండెను. “కాంబెసీసు యొక్క కుమారుడవగు నీకు దైవ మనుకూలించుగాక. అస్ట్రెజసు నిన్ను చంపుటకై ప్రయత్నించి నిష్ఫలముడై చేయునది లేక, ఖిన్నుడై యుండెను. నీయొక్క మరణమును జూడలేక నే గొల్లవానికీయగా, మరల నీవు కనుపించిన తరి కోపోద్దీప్తితో నాకే హాని యొనర్చెను. నీతో యాడుకొనుటకు పంపమని నా కుమారుని ముక్క ముక్కలుగాకోసి వాని మాంసము నాచేతనే తినిపించిన ఘోరపాపి. నీవు ప్రథమమున పారశీకులను పురికొల్పి మీడులమీదికి దండువెడలుము. అట్టి యుద్ధసమయమున ‘అస్ట్రెజసు’ నన్నే మీడుల సైన్యముల కంతకు అధ్యక్షునిగ జేసి తీరును. ఇట్టి యదనున మనకోరిక నెరవేటునని వేరుగ జెప్పవలయు నా? గాన నిట్టి తిరుగుబాటునకు తక్షణమే ప్రయత్నపడి రావలయును.”

‘కైరసు’ ఇట్టిసమయమున బాగుగ నాలోచించి తనదేశజుల నెల్లరను రావించి పెద్దసభగావించెను. వారియెదుటనే యీయుత్తరమును జదివి వారిని పురిగొల్పి దండువెడలెను. పారశీకులెల్లరును నొకచోట గూడి, మొదటిదినమున మిగుల శ్రమపడి ఒక మహారణ్యమున నిరుపదిఫర్లాంగుల దూరమును శుభ్రపరచుకొని, యచ్చట కైరసు జెప్పినరీతి నడచుకొనుచుండిరి. కైరసు వారితోగూడ నివసించి, రెండవదినమున మంచిమాంసమును, యితరభోజ్యములును వారికిచ్చి బాగుగ తృప్తినందజేసెను. మరునాడు వారల హాయిగ నిద్దురపోనిచ్చెను. అట్లుచేసి యనంతరము కైరసు “మీ కేదినము హాయిగ నున్నదని” ప్రశ్నించెను. వారును రెండవ, మూడవరోజులు హాయిగ నున్నవనిరి. అప్పుడు కైరసు వారిని పురిగొల్పుట కిదే మంచినమయ మని తలంచి యిటుల నుద్రేకపూరితుల జేసెను.

“ఓ పారశీక సోదరులారా! బానిసత్వమున గుందుచుండిన పారశీకమునకు యిట్టి సౌఖ్యదినములు రావలెనన్న యీ మీదుల నోడించవలయు”నని వివిధరీతుల వారిని ప్రోత్సహించెను.

చిరకాలమునుండి బానిసత్వమున గుందుచుండినను, స్వాతంత్ర్యమును పురిగొల్పు నీ కైరసుపలుకులు వినిన నెవరి కుత్సాహము జనించదు? పారశీకులందరు గంగానైవేదితోట పొంగి పొరలుచుండిరి. మాతృదేశవిముక్తికై తమరక్తము ధారవోయ నమకట్టిరి. అనంతరము పారశీకులదాడి ‘అస్ట్రేజను’నకు తెలిసెను. అతడు తొల్లి తాను హెర్బెగనునకు చేసిన యపకారమును మరచిపోయి మీదులపై న్యాయధర్మపదవి నాతనికి యొసంగెను. కైరసు జయభేరుల మ్రోగించుకొనుచు మీదుల రాజధానిలోనికి ప్రవేశించెను. అస్ట్రేజను తన ఓటమిని విని, స్వప్నములు నిజమాటగని మొదట కైరసును యడవులపాల్జేయుమనిన వారిని జంపించెను. అనంతరము ధైర్యమువీడక తానే స్వయముగ యుద్ధమునకు జని పరాజితుడై నర్వసైన్యమును కోల్పోయి, ఖాదీగా వ్యూటడెను. ఇదియే మంచినమయమని యెంచి హెర్బెగను, అస్ట్రేజనును నిందించి, “అనాడు విందుగదా! అనాడు బాలుని యడవులజంపుటకై చేసిన దురాలోచనగదా! అవియే అంతటి మహారాజును యిప్పు డిట్టిబానిసగా నొనర్చె”నని యనేక రీతుల ఎత్తిపొడిచెను.

అస్ట్రేజను తాను వ్రజలకు చేసిన యపకారములను దలంచుకొనుచు, రాజ్యతృప్తిచే తా నొనరించిన దురంతముల నెంచి, విచారించి పశ్చాత్తాపపడి కొంతకాలమునకు చనిపోయెను. కైరసు చక్రవర్తియై బేదీవ్యమానముగ రాజ్యమేలెను.

చెన్నపట్టణము.

నూతన కృష్ణము ౧.

